ЗМІСТ

МОВОЗНАВСТВО. ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Козуб Л. С.	Лінгвокультурологічні особливості сучасного англійського спортивного дискурсу	6
Пискач О. Д., Гвоздяк О. М.	Назви, пов'язані з родильною обрядовістю, в говорах південно-західного наріччя української мови	12
Захуцька О. В.	Назви родинних зв'язків у дрібношляхетському селі Сяберка на Житомирщині	23
Пастернак Т. А.	Когнітивний компонент комунікативних ролей в інституційному діалозі	30
Ситько О.М.	Декілька міркувань про іманентні джерела творення європейської української культури від доби пізнього середньовіччя та бароко до новітніх світоглядно-естетичних тенденцій	37
Яременко Н. В.	Стратегії перекладу англомовної науково-технічної термінології українською мовою	44
Бугайова О. І.	Стилістичні фігури в текстах соціальної реклами як засіб психолінгвістичного впливу	52
	ТЕРМІНОЗНАВСТВО	
Шинкарук В. Д., Харченко С. В.	Критерії лінгвістичного описування назв зелених насаджень на основі термінологічних стандартів України	62
Вакулик І. І., Шинкарук О.В.	Зелені насадження парків і скверів Києва: проблема термінологічної номінації	70
Іванова О.В.	Сучасна термінографія, її основні завдання і проблематика	76
Личук М. І., Захуцька О. В.	Лінгвістичне описування двокомпонентних і трикомпонентних біологічних термінів: структурне моделювання	84
Найдьонова А. В.	Полісемія технічних термінів при вивченні англійської мови	89
Христюк С. Б., Шанаєва-Цимбал Л.О.	До питання ролі запозичень в сучасній українській економічній термінології	96
	СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ	
Балалаєва О. Ю.	Аналіз новинних кодів за стандартами Міжнародної ради з питань преси та телекомунікацій.	103
Чекалюк В.В.	Морально-етичні орієнтири і завдання журналістики: служити суспільству правдою	111
	ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО	
Ковалева О. К.	Особливості автобіографізму в «Mon portrait» Ж.-Ж. Руссо	113
Павлюк Н. Л.	Поетика хронотопу в оповіданні в. підмогильного «старець»	124
	ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ	
Пономаренко О.Г.	Професійна комунікація англійською мовою з імплементацією інформаційно-комунікативних технологій на факультеті конструювання та дизайну	133
Рубінська Б.І.	Про відбір змісту навчання та методику викладання декламаційного стилю за допомогою казок з використанням мультимедійних засобів	140

Чередніченко Г.А.	Сутність і структура іншомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх інженерів-технологів харчової промисловості	151
Шанаєва-Цимбал Л.О., Христюк С. Б.	Інформаційні та телекомунікаційні аспекти нових викликів і вимог до освітніх систем	160
Глуховська Н.А.	Комунікативний підхід в навчанні професійно-зоорієнтованого мовлення студентів немовних факультетів університетів в умовах євроінтеграції	166

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Амеліна С.М., Кривошей Т.С.	Переклад німецьких інфінітивних конструкцій у аграрній підмові	173
Бабенко О.В., Бумар Ю.М.	Проблемні питання евфемії в сучасній лінгвістиці	180
Білоус Н. В., Котик С. В.	Зіставний аналіз німецької й української терміносистем агропромислового комплексу	186
Білоус Н.В., Харчук А.І.	Лексико-семантичні особливості перекладу німецьких казок українською мовою	193
Максимчук В. С., Іськова О. В.	Читання як засіб навчання і як вид мовленнєвої діяльності	198
Сидорук Г. І., Шостак Н.А.	Міжмовні омоніми як об'єкт лінгвістичного дослідження та перекладацькі прийоми їх вирішення	206

CONTENTS

LINGUISTIC AND TRANSLATION STUDIES

Kozub L. S.	Stylistic figures in social advertising texts	6
Pyskach O. F., Hvozdyak O. M.	as tools of psycholinguistic influence Names pertaining to the celebration of the birth of a child in Southwest patois of the Ukrainian language	12
Zakhutska O. V.	Names of family relations in petty nobility village of Siaberka in Zhytomyr region	23
Pasternak T. A.	The cognitive component of communicative roles in institutional dialogue	30
Sytko O.M.	Some conceptions on the imanent sources of European Ukrainian culture creation from the late Middle ages and Baroque till new worldview-aesthetic tendencies	37
Yaremenko N. V.	Strategies of rendering English scientific and technical terminology into the Ukrainian language	44
Bugayova O. I.	Stylistic figures in social advertising texts as tools of psycholinguistic influence	52

TERMINOLOGY STUDIES

Shynkaruk V. D., Kharchenko S. V.	Criteria for the linguistic description of the names of green plantations based on the terminological standards of Ukraine	62
Vakulyk I. I., Shynkaruk O.V.	Green plantations of Kyiv parks and public gardens: problem of terminological nomination	70
Ivanova O. V.	Modern terminography, its main tasks and problematics	76
Lychuk M. I. , Zakhutska O. V.	Linguistic description of two-component and three-component biological terms:structural modeling	84
Naidonova A. V.	Polysemy of technical terms in the study of English	89
Khrystiuk S. B., Shanaieva-Tsymbal L. O.	To the issue of the role of loans in the modern Ukrainian economic terminology	96

SOCIAL COMMUNICATION

Balalaieva O. Yu.	Analysis of new codes under the standards of the international press telecommunications council	103
Chekaluyk V. V.	Moral guidelines and problems of the journalism: to serve the public by truth	111

LITERATURE STUDIES

Kovalova E. K.	The peculiarities of autobiographism in “Mon portrait” OF J.-J. Rousseau	119
Pavliuk N. L.	Poetics of the chronotope in v. Pidmogylny’s story «Beggar»	124

ISSUES IN THEORY AND METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES

Ponomarenko O.G.	New approaches to foreign language training of different categories of adults within non-formal education	133
Rubinska B.I.	On the choice of content of teaching and methods of teaching of the declamatory phonostyle with the help of fairy tales using multimedia means	140
Cherednichenko H.A.	Definition and structure of foreign language professional communicative competence of future food industry engineers	151
Shanaieva-Tsymbal L. O.	The informative and media aspects of the new educational challenges	160
Khrystiuk S. B. Hlukhovs’ka N.A.	Communicative method in the student’s professional oriented studying for non-linguistics faculties of the universities in the condition of European integration	166

YOUNG SCIENTISTS’ RESEARCHES

AmelinaS.M., Kryvoshei T.S.	Translation of German infinitive constructions in agrarian sublanguage	173
Babenko O. V., Bumar Y.M.	Current issues of euphemia in modern linguistics	180
Bilous N.V., Kotyk S. V.	Contrastive analysis of German and Ukrainian terminological systems of agro-industrial complex	186
Bilous N.V., Kharchuk A.I.	Lexico-semantic features of translation of German fairy tales into the Ukrainian language	193
Maksimchuk V. S., Iskova O. V.	Reading as a way of study and as a kind of speech activity	198
Sydoruk H. I., Shostak N. A.	Interlingual homonyms as an object of linguistic research and translation methods of their solution	206

УДК 811.111’342.9

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО АНГЛІЙСЬКОГО СПОРТИВНОГО ДИСКУРСУ

Л. С. КОЗУБ, кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: liubatern@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-6617-6442

Анотація*. Стаття присвячена дослідженню національно-культурної специфіки англійських спортивних повідомлень в друкованих засобах масової інформації. Дослідження спортивного дискурсу здійснювалося в лінгвокультурологічному аспекті, що дозволило краще зрозуміти цінності та стереотипи англійців як нації, а також з урахуванням прагматичного аспекту, оскільки головним завданням преси є вплив на адресата, формування його ставлення до інформації, що повідомляється.*

Особлива увага звертається на зв’язок (через образ, метафору, яка є оновою ідіом) між мовною одиницею і культурою, способом життя, національним характером тощо, вказується на те, що культура постійно відображається у мові через семантику лексичних одиниць. Найчастіше національно-культурна специфіка нації проявляється у власних назвах: іменах і топонімах. На особливу увагу заслуговує й безеквівалентна лексика, яка має національно-культурне значення.

Ключові слова*: лінгвокультурологічні особливості, спортивні повідомлення, спортивні ідіоми, національний світогляд, національний характер, прагматичний аспект*

Так, велика кількість спортивних ідіом в англійській мові, пояснюється тим, що багато видів спорту виникло саме у Великій Британії. Цим можна пояснити й багато спортивних термінів англійське походження.

На особливу увагу заслуговує й безеквівалентна лексика, яка за твердженням І.Д. Бикової, має національно-культурне значення

Дослідження національно-культурної специфіки спортивних повідомлень необхідно здійснювати через використання в них лінгвальних засобів, які вказують на національну приналежність людини. Таке дослідження спортивного дискурсу дозволить краще зрозуміти цінності, стереотипи і менталітет англійців як нації.

Актуальність. Всебічне вивчення проблем культури мовлення засобів масової інформації є одним із актуальних завдань сучасних мовознавчих, психо- та соціолінгвістичних досліджень. Міжпредметний підхід до вивчення мовних явищ пояснюється тим, що у дослідженнях різних типів дискурсу увагу науковців привертають характеристики мовної особистості як носія певної культури і статусно-рольових відношень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед численних досліджень мас-медійних текстів науковці виділяють спортивний дискурс аналізуючи його поняття і категорії (Б. О. Зільберт [5, с. 45], О. Г. Голодов [4, с. 682], В.Д

© Л. С. Козуб, 2017

Шинкарук [13]), спортивну фразеологію (А. В. Савченко [8, с. 118]), вивчаючи його когнітивні характеристики (Н. І. Свистунова [9, с. 124]) і комунікативно-прагматичні властивості (Е. І. Глінчевський [3, с. 60], О. Б. Зільберт [6, с. 103], С.В.Харченко[12]).Різні аспекти спортивних повідомлень розглянуто також у працях Н. Д. Арутюнової [1, с. 7], С. І. Потапенка [7, с. 189], Є. І. Шейгала [11, с. 32]. При цьому досить актуальним залишається вивчення національно-культурної специфіки спортивного дискурсу. Його аналіз в культурологічному і лінгвістичному аспектах дозволяє краще зрозуміти ментальність народу, його цінності та стереотипи.

Метою дослідження є виявлення національно-культурної специфіки англійських спортивних повідомлень в друкованих засобах масової інформації.

Методи і матеріали дослідження. Використання у дослідженні методів і прийомів лінгвістичного спостереження, аналізу та зіставлення уможливило виявлення функціональних та емоційно-прагматичних ознак англійських спортивних повідомлень, реєстрації спільних і відмінних рис у досліджуваних текстах.

Матеріалом дослідження слугували спортивні повідомлення, відібрані з англійських газет “Non-League”, “British Football”, “The Sun”, “The League”, “The Times” і журналів “Chelsea”, “FIFA magazine”, “Four Four Two” і адресовані насамперед англійському читачеві.

Результати. Аналізуючи зв’язок мови і культури більшість лінгвістів погоджується, що культура постійно відображається у мові через семантику лексичних одиниць і вивчаючи характеристики належності до нації необхідно звертати увагу на лексеми, які позначають національність особи; топоніми, що ідентифікують країни та відносні прикметники, які вказують на національну приналежність людини.

Так, за твердженням С. Г. Тер-Мінасової, національно специфічним прошарком мови є ідіоматика, у якій зберігається система цінностей, суспільна мораль, відношення до світу, людей, до інших народів. Саме через фразеологізми, прислів’я, приказки можна простежити спосіб життя, історію і традиції певної спільноти, що об’єднана однією культурою. Особливість ідіом пояснюється тим, що вони мають певне культурне, національне і стилістичне забарвлення [10, с. 101].

Очевидним є безпосередній зв’язок (через образ, метафору, яка є оновою ідіоми) між мовною одиницею і культурою, способом життя, національним характером тощо. Так, велика кількість спортивних ідіом в англійській мові, пояснюється тим, що багато видів спорту виникло у Великій Британії. Саме тому багато спортивних термінів мають англійське походження.

На особливу увагу заслуговує й безеквівалентна лексика, яка має національно-культурне значення і характеризується ідіоматичністю. При цьому національно-культурне значення І. Д. Бикова розуміє як лінгвістичну цінність мовних одиниць (слів, словосполучень), зокрема їх важливість у системі номінативно-комунікативних засобів мови, оскільки в тексті вони передають певний національно-культурний зміст [2, с. 51]. Таким чином, особливість мови полягає у тому, що вона не лише відображає світогляд людини, але і її культуру.

Аналізуючи національно-культурну специфіку спортивних повідомлень варто відзначити, що досить поширеними в проаналізованих статтях є порівняння, які ще називають лінгвокультурологічними одиницями. Саме через порівняння можна простежити особливості національного образного мислення. Так, своє ставлення до футболу англійці висловлюють через його порівняння з рок-н-ролом: *football has*

become the new rock'n'roll. Рок-н-рол є музичним стилем, який виник із блюзу і народної музики. Для багатьох він асоціюється із енергією, дією, динамікою і до певної міри шоу. Очевидно, що для англійців футбол – це не лише традиційний вид спорту, а справжнє свято, у якому активно чи пасивно беруть участь люди з різних прошарків суспільства.

Про смаки, пріоритети та моральні цінності англійців можна зробити висновок з їх висловлювань про спортсменів, їх вчинки, спосіб життя, стосунки із оточуючими. Численні характеристики відомого футболіста Девіда Бекхема свідчать про те, що для багатьох англійців він є втіленням вишуканого стилю, а також прикладом успішного, молодого, привабливого і талановитого чоловіка, який "створив" себе сам: *… he is an icon of a celebrating-driven world*; *… he is a style icon*; *… Beckham, now the golden prince of British football*; *… he's really an action man*.

Із низки відгуків на книжку ще одного англійського футболіста Руні ми дізнаємося, що для англійців притаманним є і почуття гумору. Оцінюючи автобіографічну книжку молодого гравця англійські репортери зазначають: *… (the book) is filled to the brim with the sort of sparkling anecdotes*.

Почуття гумору англійців помічають також іноземні гравці та тренери. Так, в одному з інтерв'ю, французький гравець Тьєрі Анрі коментує його так: *I love the English sense of humour. My English is not perfect, but I can understand the dressing room jokes*.

На думку шведських журналістів англійці є цілеспрямованими і навіть самовпевненими*: As usual the English press, the players and the country think they have won the World Cup already; It is so rooted in the English mentality and in the English players, who, I think, are more focused on getting revenge against Argentina*. Їм притаманні відданість традиціям, а також благородство і рішучість: *Everyone who has played or knows football will recognize a game against England in the World Cup as a classic; English players are probably the most noble in the world; They are not soft but they always go after the ball. When they have no chance to get it, then that's it for them.*

Із проаналізованих статей ми пізнаємо і англійських фанів, зокрема дізнаємося про їх гостинність, коли мова йде про ставлення до іноземних футбольних зірок, які грають у Прем'єр лізі: *I know it might sound strange coming from a Frenchman, but London is what I call home. When I think of home, I think of London. And I think I'll always live here. London has adopted me, the people have adopted me, the fans have adopted me….*

У англійській спортивній пресі можна простежити і ставлення англійців до інших націй. Так, німців англійці вважають цілеспрямованими і пунктуальними: *… even as the clock counted down in extra time at their World Cup semi-final against Italy, Germany remained true to their principles*. Італійці, на їх думку, є досить творчими і майстерними: *the art of defending is so masterfully and creatively as the Italian midfielder*.

Численні коментарі англійських журналістів присвячені французькому футболісту Зінедіну Зідану, який є загалом уособленням цілої французької нації: *Zidane was transformed into a political symbol, the ideal Frenchman*; *Zinedine Zidane a diamond in the rough*; *His manner of speaking has always been marked by unpretentiousness, honesty and his love for his family*; *At times superhuman, at other times an ordinary human being defending basic values*. Із наведених прикладів очевидно, що англійці цінують у футболісті не лише його здібності, але й його особисті якості: чесність, працелюбство, відданість сім'ї.

Висновки і перспективи. Таким чином, дослідження національно-культурної специфіки спортивного дискурсу в друкованих засобах масової інформації свідчить про те, що спорт відіграє важливу роль у житті англійців, особливо це стосується футболу, який традиційно вважається англійським видом спорту. Саме у своєму ставленні до гри, спортивних подій, футболістів і тренерів виявляється їх справжній характер. Незважаючи на свою стриманість і мало емоційність, про які стверджують більшість науковців, англійці є досить експресивними і відкритими у своїх коментарях спортивних подій. Їм також притаманні почуття гумору, відданість традиціям, цілеспрямованість, а інколи навіть самовпевненість і рішучість.

Проведене дослідження дозволяє краще зрозуміти цінності, стереотипи і менталітет англійців як нації, а отримані результати можуть слугувати підґрунтям для подальшого вивчення лінгвокультурологічних особливостей мас-медійних текстів.

Список використаних джерел

1. Арутюнова, Н. Д. Жанры общения [Текст] / Н. Д. Арутюнова // Человеческий фактор в языке. Коммуникация, модальность, дейксис: Сб. ст. – М., 1992. – С. 7-23.
2. Быкова, И. А. Когнитивно-прагматические основы межъязыковой межкультурной коммуникации: текст, дискурс, перевод [Текст] / И. А. Быкова. – М. : Изд-во РУДН, 2005. – 143 с.
3. Глинчевский, Э. И. Средства речевого воздействия [Текст] / Э. И. Глинчевский // Вестник МГУ. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2005. – № 4. – С. 60-75.
4. Голодов, А. Г. Деградация социально престижных и духовно возвышенных понятий в спортивной публицистике [Текст] / А. Г. Голодов // Проблемы семантики языковых единиц в контексте культуры (лингвистический и лингвометодический аспекты): Сб. ст. – М. : Эллипс, 2006. – С. 682-686.
5. Зильберт, Б. А. Спортивный дискурс: базовые понятия и категории; исследовательские задачи [Текст] / Б. А. Зильберт, А. Б. Зильберт // Язык, сознание, коммуникация: Сб. ст. – М. : МАКС Пресс, 2001. – Вып. 17. – С. 45-55.
6. Зильберт, А. Б. Спортивный дискурс: точки пересечения с другими дискурсами (проблемы интертекстуальности) [Текст] / А. Б. Зильберт // Язык, сознание, коммуникация: Сб. ст. – М. : МАКС Пресс, 2001. – Вып. 19. – С. 103-112.
7. Потапенко, С. І. Мовна особистість у просторі медійного дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу): Монографія [Текст] / С. І. Потапенко. – К. : Видавничий центр КНЛУ, 2004. – 359 с.
8. Савченко, А. В. Спорт – зона “повышенной фразеологизации” [Текст] / А. В. Савченко // Проблемы семантики языковых единиц в контексте культуры (лингвистический и лингвометодический аспекты): Сб. ст. – М. : Эллипс, 2006. – С. 118-121.
9. Свистунова, Н. И. Понятийная составляющая концепта “футбол”: компоненты “игроки” и “подачи” [Текст] / Н. И. Свистунова // Вестник Иркутского государственного лингвистического университета. Серия: Лингвистика. – 2005. – № 3. – С. 124-136.
10. Тер-Минасова, С. Г. Язык и межкультурная коммуникация [Текст] / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Изд-во МГУ, 2004. – 352 с.
11. Шейгал, Е. И. Семиотика политического дискурса [Текст] / Е. И. Шейгал. – М. : Гнозис, 2004. – 325 с.
12. Харченко, С.В. Семантико-синтаксична структура комунікативно ускладнених висловлень [Текст] / С. В. Харченко // Система і структура східнослов’янських мов : зб. наук. праць. – К. : Знання, 2003. – С.85–91.

13. Шинкарук, В. Д. Структурно-семантичні особливості дискурсивних висловлювань /. В. Д. Шинкарук // Семантика мови і тексту. – Івано-Франківськ, 1996. – Ч. 4. – С. 78–82.

References

1. Arutiunova, N. D. (1992). Zhanry obshchenyia [Communication Genres] // Chelovecheskyi faktor v yazyke. Kommunykatsyia, modalnost, deiksys: Sb. st. – M, 7-23.

2. Bykova, Y. A. (2005). Kohnytyvno-prahmatycheskye osnovy mezhyiazykovoi mezhkulturnoi kommunykatsyy: tekst, dyskurs, perevod [Cognitive-pragmatic Bases of Interlingual Intercultural Communication: Text, Discourse, Translation]. – M.: Yzd-vo RUDN, 143.

3. Hlynchevskyi, Э. Y. (2005). Sredstva rechevoho vozdeistvyia [Means of Speech Influence] // Vestnyk MHU. Seryia 19. Lynhvystyka y mezhkulturnaia kommunykatsyia, № 4. – P. 60-75.

4. Holodov, A. H. (2006). Dehradatsyia sotsyalno prestyzhnykh y dukhovno vozvyshennykh poniatyi v sportyvnoi publytsystyke [The Degradation of Socially Prestigious and Spiritually Lofty Concepts in Sports Journalism] // Problemy semantyky yazykovykh edynyts v kontekste kultury (lynhvystycheskyi y lynhvometodycheskyi aspekty): Sb. st. – M.: Эllyps, 682-686.

5. Zylbert, B. A., Zylbert, A. B. (2001). Sportyvnyi dyskurs: bazovye poniatyia y katehoryy; yssledovatelskye zadachy [Sports Discourse: Basic Concepts and Categories; Research Tasks] // Yazyk, soznanye, kommunykatsyia: Sb. st. – M.: MAKS Press, Vyp. 17, 45-55.

6. Zylbert, A. B. (2001). Sportyvnyi dyskurs: tochky peresechenyia s druhymy dyskursamy (problemy yntertekstualnosty) [Sports Discourse: Points of Intersection with Other Discourses (Problems of Intertextuality)] // Yazyk, soznanye, kommunykatsyia: Sb. st. – M.: MAKS Press, Vyp. 19, – P. 103-112.

7. Potapenko, S. I. (2004). Movna osobystist u prostori mediinoho dyskursu (dosvid linhvokohnityvnoho analizu): Monohrafiia [Language Personality in Media Discourse (Experience of Linguocognitive Analysis): Monograph]. – K.: Vydavnychyi tsentr KNLU, 359.

8. Savchenko, A. V. (2006). Sport – zona “povyshennoi frazeolohyzatsyy” [Sport – a Zone of "Increased Phraseology"] // Problemy semantyky yazykovykh edynyts v kontekste kultury (lynhvystycheskyi y lynhvometodycheskyi aspekty): Sb. st. – M.: Эllyps, – P. 118-121.

9. Svystunova, N. Y. (2005). Poniatyinaia sostavliaiushchaia kontsepta “futbol”: komponent “yhroky” y “podachy” [Conceptual Component of the Concept "Football": Components "Players" and "Serving"] // Vestnyk Yrkutskoho hosudarstvennoho lynhvystycheskoho unyversyteta. Seryia: Lynhvystyka, № 3, – P. 124-136.

10. Ter-Mynasova, S. H. (2004). Yazyk y mezhkulturnaia kommunykatsyia [Language and Intercultural Communication]. – M.: Yzd-vo MHU, 352.

11. Sheihal, E. Y. (2004). Semyotyka polytycheskoho dyskursa [Semiotics of Political Discourse]. – M.: Hnozys, 325.

12. Kharchenko, S.V. (2003) Semantyko-syntaksychna struktura komunikatyvno uskladnenykh vyslovlen [Semantic-syntactic structure of communicative utteranes]. Proceedings System an structure of Eastern Slavic languages,Kyiv,85.

13. Shynkaruk, V. D. (1996) Strukturno-semantychni osoblyvosti dyskursyvnykh vyslovliuvan [Structural and semantic features of discourse utterances]. Proceedings. Semantics of a language and a text. – Ivano-Frankivsk, 1996. – Ch. 4. – P. 78–82.

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОГО АНГЛИЙСКОГО СПОРТИВНОГО ДИСКУРСА

Л. С. Козуб

***Аннотация**. Статья посвящена исследованию национально-культурной специфики английских спортивных сообщений в средствах массовой информации. Исследования спортивного дискурса осуществлялось в лингвокультурологическом аспекте, что позволило лучше понять ценности и стереотипы англичан как нации, а также с учетом прагматического аспекта, поскольку главной задачей прессы является воздействие на адресата, формирование его отношения к сообщаемой информации.*

Особое внимание обращается на связь (через образ, метафору, которая является основой идиом) между языковой единицей и культурой, образом жизни, национальным характером и т.д., указывается на то, что культура постоянно отображается в языке через семантику лексических единиц. Чаще всего национально-культурная специфика нации проявляется в именах собственных: личных именах и топонимах. Особого внимания заслуживает и безэквивалентная лексика, которая имеет национально-культурное значение.

***Ключевые слова:** лингвокультурологические особенности, спортивные сообщения, спортивные идиомы, национальное мировоззрение, национальный характер, прагматический аспект*

LINGUOCULTURAL FEATURES OF MODERN ENGLISH SPORTS DISCOURSE

L. S. Kozub

***Abstract**. The study of linguocultural peculiarities of English sports reporting allows to understand the mentality of the nation, its values and stereotypes. The analysis of English sports coverage in the printed media proves that sport plays an important role in the life of Englishmen. It especially refers to football, which is traditionally considered to be an English game. It is evident that English character is revealed through the attitude of people towards the game, sporting events, football-players, coaches. Despite the fact that most scholars admit Englishmen to be rather reserved in expressing their emotions, our research allows us to state that they are quite emotional, expressive and open-minded in their commentaries of different sporting events. It proves the variety of linguistic means used in the analyzed articles. The research also confirms that Englishmen have an excellent sense of humour. They are noble, honest, hard-working, purposeful, sometimes even self-assured, devoted to their traditions and appreciate family values.*

The linguostylistic analysis of the English sports coverage allows to state that their main linguistic function is to attract the reader's attention and encourage him to read the suggested information. The realization of this function is carried out usually subconsciously through the usage of various phonetic, lexical and syntactic means which influence the addressee.

The results of the research prove that among the most frequently used linguistic means on the phonetic level are: alliteration and assonance; on the lexical level: emotional and evaluative lexicon, intensifying adverbs, adjectives in the superlative degree, colloquial words, terms, borrowings, proper names; on the syntactic level: elliptical sentences, direct and indirect speech, exclamatory sentences. As for the stylistic devices the most frequently used are the following: synonyms, epithets, metaphors, hyperbole, comparison, idioms, antithesis, repetitions, etc. All these means make sports reporting very informative, persuasive and emotional.

***Keywords**: linguocultural peculiarities, sports coverage, sports idioms, national outlook, national character*

УДК 811. 161. 2’ 282. 2 (1-14): 811’37

НАЗВИ, ПОВ’ЯЗАНІ З РОДИЛЬНОЮ ОБРЯДОВІСТЮ, В ГОВОРАХ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО НАРІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

О. Д. ПИСКАЧ, кандидат філологічних наук, доцент,
*E-mail:*olhapyskach@ukr.net
ORCID: 0000-0002-3858-6823
О. М. ГВОЗДЯК, кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
*E-mail:*hvozdyak@ukr.net
*ORCID:*0000-0002-5760-576X

Анотація. *Статтю присвячено проблемі дослідження назв, пов’язаних з родильною обрядовістю. Об’єктом дослідження є лексична система південно-західного наріччя української мови. Актуальність дослідження зумовлена комплексним лінгвістичним аналізом родильної обрядовості на ширшому діалектному матеріалі. Джерельною базою послужили назви родильної обрядовості, зафіксовані авторами на території Закарпаття, а також вилучені шляхом суцільного відбору зі словників, які репрезентують більшість говорів південно-західного наріччя: гуцульський, бойківський, буковинський, наддністрянський, лемківський і закарпатський. Крім того, до аналізу залучено й фактичний матеріал із інших говорів південно-західного та поліського наріччя, репрезентований у різних наукових працях.*

У статті здійснено комплексний лексико-семантичний, словотвірний та ареалогічний аналіз лексики родильного обряду в говорах південно-західного наріччя української мови. Розглянуто назви дій, ознак, пов’язаних із вагітністю та пологами, назви учасників родильного обряду, назви матеріальних предметів родильної обрядовості. На підставі проведеного аналізу виділено дві групи локалізації родильних назв: 1) лексеми, що вживаються в усьому південно-західному діалектному ареалі або в більшості його говорів (у різних фонетичних варіантах); 2) вузьколокальні назви. Крім лексичних, зафіксовано чимало пропозитивних номенів родильної обрядовості, що становлять собою переважно іменникові та дієслівні двокомпонентні сполуки. Доведено, що абсолютна більшість назв, пов’язаних із родильною обрядовістю, утворилася афіксальними способами на базі праслов’янських основ. Високу словотвірну продуктивність демонструють суфікси -й(а, е), -ак, -ик, -чук, -к, -иц', -ин (-ін').

Ключові слова*: обрядова назва, номен, семантика, родильна обрядовість, обрядодія*

Дослідженню родильного обряду різних україномовних територій (Гуцульщини, Буковини, Бойківщини, Надсяння, Поділля, Закарпаття тощо) присвячені праці діалектологів М. Бігусяка, В. Дроботенко, Л. Хомчак, Ю. Руснак, Т. Тищенко, Н. Хібеби, Н. Коваленко, І. Нібак, етнографів В. Борисенко, Н. Гаврилюк, С. Гвоздевич, Г. Любицької та ін.

Однак поки що бракує комплексного лінгвістичного аналізу родильної обрядовості на ширшому діалектному матеріалі, чим і зумовлена **актуальність**

© О.Д. Пискач, О.М. Гвоздяк, 2017

нашого дослідження, об'єктом якого є лексична система південно-західного наріччя української мови.

Аналіз основних досліджень із зазначеної проблеми. Джерельною базою послужили назви родильної обрядовості, зафіксовані нами на території Закарпаття, а також вилучені шляхом суцільного відбору зі словників, які репрезентують більшість говорів південно-західного наріччя: гуцульський, бойківський, буковинський, наддністрянський, лемківський і закарпатський. Крім того, до аналізу залучено й фактичний матеріал із інших говорів південно-західного та поліського наріччя, репрезентований у різних наукових працях.

Мета дослідження – лексико-семантичний, словотвірний та ареалогічний аналіз назв, пов'язаних із родильною обрядовістю, в говорах південно-західного наріччя української мови.

Матеріали і методи дослідження. У статті використано *описовий* метод і його основні прийоми (інвентаризація та систематизація мовних одиниць). Для отримання повної картини значень, із якими та чи інша лексема відома в досліджуваних говірках, було залучено методику *моделювання*, *лінгвостатистики* і соціолінгвістичний та етнолінгвістичний аспекти. Крім того, використано методи *зіставлення* і *спостереження*.

Результати дослідження. Родильний обряд у діалектній мові, на відміну, наприклад, від весільного, представлений меншою кількістю назв, які відносимо до таких лексико-семантичних груп: 1) назви дій, ознак, пов'язаних із вагітністю та пологами; 2) назви учасників родильного обряду; 3) назви матеріальних предметів родильної обрядовості.

1) Назви дій, ознак, пов'язаних із вагітністю та пологами

Семема 'спокусити дівчину, покинувши її вагітною чи з дитиною' представлена номенами: гуц. *зве́сти*, *скопили́чити* [17, с. 176; 14, с. 79]; закарп. *підкопили́чити* [наше].

Дію за значенням 'нагуляти чи народити нешлюбну дитину' виражають номени: гуц. *зве́стисі*, *скопили́читисі* [17, с. 176; 14, с. 79]; лемк. *приспа́тися, скопилитися* [Пир, с. 258; Pavl]; закарп. *скопили́читис'а* [наше].

Семему 'завагітніти' репрезентують назви: бойк. *зайти в т'аготу́, т'аж, т'аш* [15, II, с. 203], бук. *огрубі́ти* [19, с. 360].

Семема 'бути вагітною' представлена переважно пропозитивними номенами: бойк. *мати за по́ясом*, *на часах бути, ходити самодру́г* [15, II, с. 130, 363, 202]; лемк. *быти в тяжі* [16, с. 309]; наддністр. *при надії* [21, с. 182]; надсян. *во|на вже г|руба / во во|на г|руба*, *хо|дити г|руба*, *|бути в та|к'ім с|тан'і, в т'а|жи |бити, хо|дити бе|ремéна* [7, с. 38].

Вагітну жінку відповідно називають: бойк. *груба*[1] [15, I, с. 194], *самодва́, самодру́г* [15, II, с. 202], *т'агі́тна, т'ажка* [15, II, с. 308, 309], *черева́та* [15, II, с. 366], *не сама́* [15, II, с. 201], гуц. *гру́ба, вере́мінна, огрядна, самодру́га, тєшка́* (*кішка́*), *не сама́ собо́в* [10, с. 49; 14, с. 54, 155], лемк. *гру́ба* [16, с. 62; 22], закарп. *самодру́га*, *т'а́шка* [18, с. 326, 356], *на тых ча|сах*, *|беремен:а* [наше], бук. *гру́ба* [19, с. 77], наддністр. *гру́ба, пува́жна* [21, с. 97, 219], надсян. *г|руба, г|руба |баба, в т'а|жи, в |т'аж'і, в т'и|жи, ф |т'аж'і, ф т'и|жи, в та|к'ім с|тан'і, бе|ремéна, бе|ремéна |ж'інка, бе|ремена, ва|г'ітна, та|ка, та|ка |ж'інка* [7, с. 38]. Жінку, яка втретє вагітна, бойки називають *самотре́тя* [15, II, с. 203]. Усі ці назви вживаються і в поліському наріччі [2, с. 33–35].

Назва *гру́ба* (< псл. *grubъ* [13, I, с. 603]) мотивована зовнішнім виглядом вагітної жінки. Див. також волин., захпол. *г|руба* [9, II, к. 364], *гру́ба* [11, I, с. 331].

Деривати з коренем *тяж-* сягають псл. *тягти* [13, V, с. 697-700]), як і *ˈберемен:а* < *берем'я* 'тягар' (< псл. *bermę*) [13, I, с.173]).

Лексема *ваˈгітна*, що утворена від іменника *вага* [13, I, с. 317], є нормативною [20, I, с. 274]. Див. *вагі́тна* т.с. [11, I, с. 121].

Семема 'мати викидень, втратити дитину' представлена такими номенами: бук. *стира́ти, стирєти дитину* [19, с. 522]; закарп. *зыйти́*, *изыйти́* [18, с. 126, 133], *зыйшла́ діти́на* [наше]; надсян. *ски́нути дити́ну, зве́ргти дити́ну, зрони́ти дити́ну, порони́ти дити́ну, зийшло́ з не́йі, ма́ти неживу́ дити́ну, ма́ти неживо́йе* [7, с. 38]. Див. поліс. *ски́нула, ск'і́нула, зишла́* [2, с. 38].

Семему 'перервати вагітність унаслідок аборту' репрезентують назви: гуц. тільки док., заст. *ді́ти дити́ну* [14, с. 63]; бук. *стира́ти, стирєти дитину* [19, с. 522]; закарп. *зве́речи* [18, с. 121], *стра́ти́ти діти́ну, скапари́ти діти́ну* [наше]. Див. літ. *ски́нути*, *скида́ти* 'передчасно народжувати; мати викидень' [20, IX, с. 262], *зве́ргти* 'з силою скинути' [20, III, с. 464].

Жінку, яка втратила або передчасно народила дитину, в бойк. і надсян. гов. називають *змі́тка* [7, с. 39; 15, I, с. 314]. Назва мотивована дієсловом *зметати* (< псл. *metati*) [13, III, с. 448-449], яке частіше вживають щодо тварин, аніж людей. Пор. *змі́тка* 'кобила, у якої постійно бувають викидні'[11, II, с. 166].

Дію за значенням 'народжувати дитину' представляють по всій території України лексеми *ро́дити* і *рожати*, утворені від псл. *rodъ* [13, VI, с. 89]. Див. діал. *рожа́ти*, літ. *ро́дити* т.с. [20, VIII, с. 595].

Назв, які позначають час і процес народження дитини, в українців набагато більше: бойк. *зло́ги* [15, I, с. 312], *по́ліг*[1], *поло́ги* [15, II, с. 106], *ро́дини* [15, II, с. 180]; бук. *зло́ги* [19, с. 168]; закарп. *зˈлогы, ˈроды* [наше]. Див. літ. *ро́ди* [20, VIII, с. 593], *поло́ги* [20, VII, с. 90], діал. *зло́ги* [20, III, с. 599] т.с. Пор. також зафіксовані у словнику за ред. Б. Грінченка *роди́ни* [11, IV, с. 28], *поро́ди* т.с. [11, III, с. 345].

Семема 'годувати дитину груддю' в усьому південно-західному ареалі представлена лексемою *плекати*, що, очевидно, запозичена як карпатський чабанський термін із румунської і молдавської мов [13, IV, с. 437]. Див. ще лемк. *ви́плекати* 'вигодувати дитину молоком матері' [16, с. 45]; закарп. *пле́канка* (ж. р.), *пле́канча* (с. р.) 'дитина, яку довго годували груддю' [наше], *пле́канє* 'годування груддю', *плекото́ря* 'мати, що плекає свою дитину груддю' [18, с. 233] (пор. рум. *plecătoáre* «вівця, яка дає молоко» [13, IV, с. 437]).

Семема 'няньчити дитину' представлена лексемами: бойк. *сто́яти* [19, с. 525]; лемк. *пестунчити, пістувати* [22].

Дія за значенням 'хрестити дитину' представлена номенами: бойк. *рсти́ти* [15, II, с. 194]; гуц. *ирсти́ти* [10, с. 86], *ристи́ти* [14, с. 150]; лемк. *крести́ти* (док. *окстити*) [16, с. 149, 214; 22]; закарп. *крести́ти* [18, с. 153], *хриˈстити, гирˈстити* [наше]; надсян. *хрести́ти*, *кстити* [6, с. 72].

Відповідно сам обряд хрещення має назви: бойк. *ирсти́ни, ирщі́нє* [15, I, с. 326]; гуц. *ирсти́ни (ерши́ні, ирши́ні)* [10, с. 86], *рищі́ні* [14, с. 151]; закарп. *кре́щінє, крести́ны* [18, с. 153], *хˈришч'ін'а*, *хришˈч'ін'а*, *ˈгиршˈч'іˈн'а* [3, с. 163]; лемк. *крещы́ня* [16, с. 150], *кстины* [22]; надсян. *хреᵘсти́ни*, *кстити* [6, с. 72]. Див. літ. *хрести́ни*, *хре́щення* т.с. [20, XI, с. 140, 143], схподіл. *хриᵉсˈтини, хрешˈчен'а* т.с. [5, с. 264].

Справляння в церкві богослужіння над жінкою через шість тижнів після пологів має назви: лемк. *выводи́ны, вывíдкы* [16, с. 41]; закарп. *уˈвожован'е* т.с. [18, с. 364], *увеˈденийе, уˈводины, уˈводжін'а* [3, с. 164]. Ці номени мотивовані дієсловами *выво́дити* і *ввóдити (увóдити*). Див. схподіл. *ˈвивід*, *ˈвивод*, *виˈводи* т.с. [5, с. 265].

2) Назви учасників родильного обряду

Кількість назв, що характеризують маленьку дитину в різних аспектах, відчутно здиференційована:

- ‘мале дитя, немовля’: бойк. *ди́тє, ди́тя, дитятейко, дитято́йко, дитятонько, ди́ке, дикетко, дике́точко, дітва́к, дітвача́, дітвачо́к, діти́на, діти́нка, діти́нойка, дітино́чка, діти́нча, діти́ще, ді́тя, ді́тятко* [15, І, с. 214, 221]; закарп. *дітва́к, дітвача́,* зменш.-пестл. *дітвачо́к, діти́на,* ласк. *діти́ниця,* зменш.-пестл. *діти́нка* [18, с. 60]; лемк. *дзе́цко*, пестл. *дзі́дзюсь* [16, с. 75];
- ‘дитина, народжена в 7 місяців’: гуц. *семак*, *семачє* [10, с. 169]; бук. *семак* [19, с. 481]; закарп. *се^{и}ми|міс'ач:а, се^{и}|мач:а* [3, с. 162];
- ‘перша дитина’: гуц. *перва́к, перва́чка* ‘перша донька’ [10, с. 145]; закарп. *|пырвісток, |перша д'і|тина, |першойе д'іт^{в}а|ча, пе^{и}р|шак* [3, с. 161]; наддністр. *пе́рвісток, перва́к, перша́к* [21, с. 196, 198];
- ‘найменша, остання дитина в сім’ї’: бойк. *мізи́нка*, *мізи́ўка* [15, с. 442]; закарп. *мізи́лник, мізи́лничка* [18, с. 173]; наддністр. *бах* [21, с. 49], запозичене з польської мови [13, І, с. 152];
- ‘вередлива, плаксива дитина’: бук. *ре́нда, ре́ндза, ри́ндза, ри́нда* [19, с. 453, 454]; закарп. *кри́нда, кри́ндало, кри́ндавець, кри́ндавка, курі́бало* [18, с. 154, 156];
- ‘дитина, яка часто мочиться’: бук. згруб. *ро́йба*[2] [19, с. 466]; закарп. *си́кл'а* [наше] – суфіксальний дериват від *си́кати*;
- ‘мала дитина, яка ще не вміє вимовляти членороздільні звуки’: закарп. *|ґындош* [18, с. 57] – суфіксальне утворення від *ґындати*;
- ‘хвороблива дитина, яка має поганий апетит’: бук. *шкви́ря* [19, с. 665];
- ‘мала дитина, що має гарний, здоровий вигляд’: лемк. *бо́бас* [16, с. 30].

Для номінації позашлюбної дитини діалектоносії використовують цілу низку номенів, більшість яких має виразно знижену семантику: бойк. *копиля* [15, І, с. 376]; гуц. *байстрє, байстринє, звєдєнє* [10, с. 20, 80-81], *звидиньи́* [14, с. 79]; бук. *байстрючи́на*, знев. *копиля*, *копилє* [19, с. 22, 223]; лемк. *ба́хор*, *копы́ля, припло́док* [16, с. 25, 145, 257], *копыльця, копыльчак, копырдя, копырдяр* [22І]; закарп. *ко́пыля, ко́пылятко* [18, с. 149]; наддністр. *копиля* [21, с. 148].

Крім того, репрезентантами семантичної опозиції «хлопчик» : «дівчинка» в південно-західних українських говорах виступають переважно спільнокореневі суфіксальні деривати: бойк. *кобил, копив, копиляк, копильчук, копцюх* [15, І, с. 376]; *байстир, байструк, копил* і *байстри́ця, байстручка, копили́ця* [10, с. 20], *копили́ці* [14, с. 98]; бук. згруб. *ко́пил, копиле́ць, копилюк, копиляк* [19, с. 222] і згруб. *байстри́ца, байстри́ця* [19, с. 22]; лемк. *ба́йструк, копы́ляк* [16, с. 22, 145]; закарп. *ко́пыл, копыли́ця, копыльчу́к, копыли́ця, копылка* [18, с. 149]; наддністр. *ба́йштер, ба́стир, копи́лик, копилюк, копиляк, копла́к, копол, кополяк* [21, с. 44, 49, 148].

Часто вживаються й назви з іншими коренями: бойк. *бе́нькарт*, заст., *на́йда*, *найду́х*, *найдушка*, *пожали́вник*, *покропи́вник* [15, І, с. 48, 74, 467; ІІ, 97, 102]; бук. *бе́нькерт, бе́нькарт*, *побурєнница*, *побурянниця* [19, с. 28, 434]; лемк. *бе́нкарт* [16, с. 27]; наддністр. *бу́нгарт, саморо́б* [21, с. 62, 234]; надсян. *байстрюк, покропи́вник, покропи́вни́ц´а* [7, с. 46]. Лексема *бе́нькарт (бе́нькерт, бе́нькарт*, *бу́карт, бу́нгарт)* запозичена з німецької мови через польське посередництво (пол. *bęnkart*) [13, І, с. 167]. Окремі з них побутують і в інших українських говорах: захпол. *байстру́к, байстрючка, баху́р*, *баху́рка, кропи́ўник, кропи́ўниц’а,* знев. *покропи́ўник* [8, с. 9, 14, 254, 419].

В окремих говорах дитина, як правило, нехрещена, стає об’єктом міфологічних вірувань: бойк. *поти́рча* ‘дитина, яка вмерла без хрещення’ [15, ІІ,

с. 125]; гуц. *обмі́нник* ‘підмінена, обмінена дитина’ [17, с. 121]; бук. заст., міфол. *обмі́нник* ‘вередлива, плаксива дитина, яку, за повір’ями, підкинула матері нечиста сила, забравши в неї її власну’ [19, с. 352].

Жінку під час пологів або кілька днів потому називають: бойк. *поліжкиня, поліж’кы^{о}н’а, поліжниця, поліжниц’а* [15, ІІ, с. 106]; бук. *полі́жниця* [19, с. 442]; закарп. *по|л'ушкын'а*, *поро|д'іл'а*, *|роже^{и}ниц'а*, *|родже^{и}ниц'а* [18, с. 262; 3, с. 161].

Дівчину, яка народила позашлюбну дитину, зазвичай номінують: бойк. *зави́тка* [15, І, с. 263]; гуц. *зведини́ці* [14, с. 79]; бук. заст., рідк. *зведини́ца*, *звидини́цє* [19, с. 154]; лемк. *преспа́нка, приспа́нка* [16, с. 253; 22]; закарп. *зве́дениця* [18, с. 121], *зведени́ця* [наше]; наддністр. *зави́тка* [21, с. 118]; яка> *с|курвилас'і,* <та, яка> *с'і за|вила,* <та, яка> *с'і з|вела,* <та, яка> *покро|пивника |майе* [7, с. 40]. Див. заст. *по́критка* [20, VII, с. 49], захпол. *покри́тка* т.с. [8, с. 419].

Мотиваційними базами для однослівних номенів є спільнокореневі дієслова *зави́ти(ся), звести(ся), при(е)спа́ти(ся)*, *покри́ти*. Пор. також фразему *звести дівку* ‘звабити дівчину й покинути’ [11, ІІ, с. 134], звестися ‘піддатися спокусі, звабитися’ [20, ІІІ, с. 492–493].

Безплідну жінку називають: гуц. *бездíтниці* [10, с. 22], образл. *поро́хні* [14, с. 140], *яловéґа* [14, с. 194-195]; бук. *ялова* [19, с. 686]; закарп. *безд'íткын'а* [18, с. 21], зневажл. *яловéґа* [наше].

Семема ‘повитуха, жінка, яка приймає дитину в породіллі, допомагає при пологах’ репрезентована в усіх говорах південно-західного наріччя номеном псл. походження *ба́ба*, від якого утворилися *ба́бити* ‘бути бабою, акушеркою’, *ба́бництво* ‘акушерство’, *|баба-спови^{е}|туха* [4, с. 14; 10, с. 19; 17, с. 10; 14, с. 21; 18, с. 18; 19, с. 20; 21, с. 39]. Крім того, в окремих говорах побутують назви з іншими коренями: бойк. *моші* [15, с. 455]; бук. *мо́ша* [19, с. 298-299] румунського походження [13, ІІІ, с. 526]; закарп. *повива́ля* [18, с. 121], що пов’язане з дієсловом *повива́ти* ‘загортати повивачем, пелюшкою (немовля)’. Див. заст. *ба́ба* т.с. [20, І, с. 75]; захпол. *бабу́н´а*, *бра́на ба́ба* [8, с. 7, 30]; надсян. *ба́бка*, *крайба́бка* [7, с. 43]. Усі назви архаїзувалися, оскільки сьогодні ніхто не народжує вдома, за винятком хіба що екстремальних ситуацій.

Жінку або чоловіка, які бавлять дитину, відповідно називають: бойк. *бави́ля, бави́льник, бави́нник* [15, І, с. 38]; лемк. *пістунка* [22].

Для номінації хрещених батьків у всіх говорах південно-західного ареалу використовують румунізми *нана́шка*, *нана́шко* та їх фонетико-словотвірні варіанти: лемк. *нона́шка*, *нона́шко* [16, с. 200], бойк. *нанашок* [15, І, с. 471], бук. *нана́шул* [19, с. 315], закарп. *нана́шкул'а* [12, І, с. 49–50], *нана́шка*, *нана́шко* [наше].

Крім вищеназваних, побутують ще й номени, які, однак, не є дублетними відповідниками в одній і тій же говірці певного говору: бойк. *ма́точка* [15, І, с. 434]; бук. *ма́тка* [19, с. 280]; гуц. *ма́тка* [10, с. 121]; закарп. *ма́точка, ба́те^{и}чко* [18, с. 21, 169], *тота́йко, тата́йко*, *ма́т'унка, гота́йка, тата́йка* [12, І, с. 49–50]; наддністр. *ма́ма, мамý́сі, мамý́ська, мамý́ся, матý́сі, панімáтка* [21, с. 167].

Синонімічними відповідниками до вищенаведених назв у межах однієї говірки виступають: бойк. *хре́щений ба́т’ко, хри́сний ба́тько, хри́сна ма́ти* [15, ІІ, с. 346]; надсян. *хре́сний та́то*, *хре́сна ма́ма*, *похре́сний та́то, похре́сна ма́ма* та ін. [7, с. 51–52]. Див. літ. *хреще́на мати, хреще́ний батько* т.с. [20, V, с. 138]; захпол. *хре́сний, хре́сна, хре́сний ба́т’ко, хре́сна ма́ти, хре́сни ба́т’ко, хришчо́ни(й), хришчо́на, хришчо́ний ба́т’ко, хришчо́на ма́мка, хришчо́на ма́ти, хришчо́нц’о* [8, с. 588–590].

Хлопчик стосовно своїх хрещених батьків має назви: гуц. *фіїн (філи́н, фін)* [10, с. 197; 14, с. 175]; закарп. *х|ресник, пох|ресник*, *пок|ресник, кре^{и}с|нови^{е}ц', фін, фі|йи|н, фі|лин* [12, І, с. 51]; наддністр. *фіїн* [21, с. 262]; надсян. *похре́сник* та ін. [7, с.48]. *Х|ресник, пох|ресник* – суфіксальні утворення від *хрестити*, *похрестити*, а *фіїн (філи́н, фін)* – запозичення з румунської мови [13, VI, с. 101]. Див. захпол. *хре́сник, хришче́ник, хришчо́ник* т.с. [8, с. 589].

Дівчинка стосовно її хрещених батьків має назви: гуц., *фіїна (філи́на, фі́на)* [10, с. 197; 14, с. 175]; закарп. *х|ресниц'а* [18, с. 405], *пох|ресниц'а* [3, с. 163]; наддністр. *фіїна* [21, с. 262]. Усі лексеми є суфіксальними дериватами від відповідників чоловічого роду. Див. захпол. *хре́сниц'а, хришче́ниц'а, хришчо́ниц'а, хришчо́ница* та ін. т.с. [8, с. 589–590].

Хрещені батьки своїх хрещених дітей називають: бойк. *хресн'ата* [15, ІІ, с. 346]; закарп. *пох|рис'н'ата* [3, с. 163].

3) Назви матеріальних предметів родильної обрядовості

Білу матерію, яку дарують хрещені батьки новонародженій дитині і в яку сповивають її після обряду хрещення, у всіх говорах південно-західного (і не тільки) наріччя називають *кри́жма (крижма́), кри́жмо (крижмо́)* (переважно жін. р.). Ця ритуальна назва розширила свою семантику і в багатьох говорах позначає будь-який дарунок новонародженій дитині. Запозичена через польське і згодом чеське посередництво з давньоверхньонімецької мови [13, ІІІ, с. 90]. Див. діал. *кри́жма*, літ. *кри́жмо* т.с. [20, ІV, с. 343].

Колиску, тобто невеличке ліжечко для спання і колисання дитини, в усіх південно-західних говорах номінують *коли́(ы)ска* – суфіксальний дериват від псл. **kolysati* [13, ІІ, с. 511]) і тільки в бук. *ре́ля* [19, с. 453] (< з псл. **rьdlь* [13, V, с. 54]) та *че́йданка* ‘колиска, підвішена на чотирьох мотузочках до стелі’ [19, с. 638]. Див. літ. *коли́ска* т.с. [20, ІV, с. 222], захпол. *го́йдашка* [8, с. 94].

Висновки. Щодо походження абсолютна більшість назв, пов’язаних із родильною обрядовістю, утворилася суфіксальним, префіксальним чи префіксально-суфіксальним способом на базі праслов’янських основ. Високу словотвірну продуктивність для номінації осіб та обрядодій демонструють іменникові суфікси *-й*(*а, е*) (*ди́тя(є), ди́ке* ‘дитина’*, байстря(є), копы́(и)ля(є)* ‘позашлюбна дитина), *-ак* (*дітва́к* ‘дитина’, *перва́к, першак* ‘перший хлопчик у сім’ї’, *сема́к* ‘хлопчик, народжений у сім місяців’, *копиляк, копла́к, кополяк* ‘позашлюбний хлопець’), *-ик* (*х|ресник, пох|ресник* ‘хрещеник’*, обмі́нник* ‘підмінена, обмінена дитина’), *-чук* (*копильчу́к* ‘позашлюбний хлопець’), *-к* (*змі́тка* ‘жінка, яка втратила або передчасно народила дитину’, *зави́тка, приспа́нка* ‘дівчина, яка народила позашлюбну дитину’, *найду́шка* ‘позашлюбна дівчинка’, *пле́канка* ‘дівчинка, яку довго годували груддю’), *-иц'* (*байстри́ця, копили́ця* ‘позашлюбна дівчинка’, *|роже^{и}ниц'а*, *зве́дени́ця* ‘дівчина, яка народила позашлюбну дитину’), *-ин* (*-ін'*) (*ирсти́ни, крести́ны*, *кстины, хре^{и}сти́ни*, *ксти́ни, кре́щінє, хриш|ч'ін'а* ‘обряд хрещення немовляти’, *выводи́ны, у|водины, у|воджін'а* ‘справляння в церкві богослужіння над жінкою через шість тижнів після пологів’) тощо.

У складі префіксально-суфіксальних утворень найвищу продуктивність мають моделі *по-+-ник*, *по-+-ниц', без-+-ин, без-+-(н)иц', з(с)+и*: *пожали́вник*, *покропи́вник* ‘позашлюбний хлопчик’, *поліжкиня, поліжниця* ‘породілля’, *безди́тниці*, *безд'і́ткын'а* ‘бездітна жінка’, *скопили́ти, скопили́чити* ‘спокусити дівчину, покинувши її вагітною чи з дитиною’ та ін.

Нечисленні деривати утворені шляхом субстантивації прикметників із суфіксами *-н-*, *-к-*: *т'агі́тна, т'а́ж(ш)ка, бе́ре́мен:а* ‘вагітна’.

Незначна частина лексем (переважно назв осіб) запозичена з румунської: *моші*, *мóша* ‘повитуха’, *фіїн (філи́н, фін)* ‘хрещеник’, *нана́шка* ‘хрещена мати’, *нана́шко* ‘хрещений батько’, *плекото́ря* ‘мати, що плекає свою дитину груддю’; з польської: *дзе́цко* ‘дитина’, *бах* ‘найменша, остання дитина в сім’ї’; через польську з німецької мови: *бе́нькарт* ‘позашлюбна дитина’, *кри́жма (кри́жмо)* ‘дарунок новонародженій дитині’ тощо.

Ареалогічний аналіз засвідчив наявність говіркових паралелей у складі родильної лексики південно-західного наріччя. Це стосується переважно таких лексико-семантичних груп: 1) назв дій, ознак, пов’язаних із вагітністю та пологами; 2) назв учасників родильного обряду.

На підставі проведеного аналізу можна виділити дві групи локалізації родильних назв: 1) лексеми, що вживаються в усьому південно-західному діалектному ареалі або в більшості його говорів (у різних фонетичних варіантах): *гру́ба, т'а́шка, тєшка́* (*кішка́*), *бе́ре́мен:а*, *черева́та* ‘вагітна’; *ро́дити, рожа́ти* ‘народжувати дитину’; 2) вузьколокальні назви: наддністр. *пува́жна*, закарп. *самодру́га* ‘вагітна’; бойк. *самотре́тя* ‘жінка, яка втретє вагітна’; закарп. *плекото́ря* ‘мати, що плекає свою дитину груддю’ тощо.

Крім лексичних, фіксуємо чимало пропозитивних номенів родильної обрядовості, що становлять собою переважно іменникові та дієслівні двокомпонентні сполуки: *мати за по́ясом*, *на часах бути, ходити самодру́г*, *быти в тяжі* ‘бути вагітною’; *стира́ти, стирєти дитину, зыйшла́ діти́на, ді́ти дити́ну стра́ти́ти ді́ти́ну, скапари́ти ді́ти́ну, ски́нути дити́ну, зве́ргти дити́ну, зрони́ти дити́ну, пороні́ти дити́ну, зийшло́ з не́йі* ‘мати викидень, втратити дитину’, ‘перервати вагітність унаслідок аборту’ та ін.

Список умовних скорочень

бойк. – бойківський (говір), бук. – буковинський (говір), волин. – волинський (говір), гуц. – гуцульський (говір), див. – дивитися, діал. – діалектизм, закарп. – закарпатський (говір), заст. – застаріле (слово), захпол. – західнополіський (говір), зневажл. – зневажливе (слово), лемк. – лемківський (говір), літ. – літературне (слово), наддністр. – наддністрянський (говір), надсян. – надсянський (говір), образл. – образливе (слово), пор. – порівняти, псл. – праслов’янська (мова), т.с. – те саме значення.

Список використаних джерел

1. Миголинець, О. Назви осіб у лексиці народної медицини українських закарпатських говірок [Текст] / Ольга Миголинець // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць. – Ужгород, 2009. – Вип. 13. – С. 71–75.

2. Никончук, М.В. Поліська лексика народної медицини та лікувальної магії [Текст] / М. В. Никончук, О. М. Никончук, В. М. Мойсієнко. – Житомир: Полісся, 2001. – 148 с.

3. Пискач, О. Акціональні і номінативні аспекти родильної обрядовості в говірках Міжгірського району Закарпатської області [Текст] / Ольга Пискач // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. – Ужгород, 2011. – Вип. 24. – С. 160–166.

4. Руснак, Ю. М. Лексика родинних обрядів у буковинському діалекті: автореф. дис. … канд. філол. наук [Текст]: 10.02.01 «Українська мова» / Юлія Манолiївна Руснак. – Чернівці, 2010. – 21 с.

5. Тищенко, Т. Номінація обрядодій післяпологового та соціалізуючого етапів родильного обряду у східноподільських говірках / Тетяна Тищенко // Наукові

записки. Серія: Філологічні науки. – Вип. 86. – С. 263–269. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www. nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ Nz/Fil/2009_86/statti/42.pdf.

6. Хомчак, Л. Надсянсько-західнополіські лексичні паралелі на прикладі родинно-обрядової лексики [Текст] / Леся Хомчак // Волинь–Житомирщина. – 2008. – № 18. – С. 65–74.

7. Хомчак, Л. Назви учасників родильного обряду на Надсянні [Текст] / Леся Хомчак // Діалектологічні студії. 8: Говори південно-західного наріччя. – Львів, 2009. – С. 36–55.

Джерела ілюстративного матеріалу

8. Аркушин, Г. Словник західнополіських говірок [Текст] / Г. Л. Аркушин. – Луцьк, 2016. – 648 с.

9. Атлас української мови: У 3 т. – Т. II: Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі [Текст]. – Київ, 1988. – 520 с.

10. Гуцульські говірки. Короткий словник [Текст] / Відп. ред. Я. Закревська. – Львів, 1997. – 232 с.

11. Словарь української мови [Текст] / За ред. Б. Грінченка. – К., 1907–1909. – Т.1– 4.

12. Дзендзелівський, Й. О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР (України): Лексика [Текст] / Й. О. Дзендзелівський. – Ужгород, 1958 – 1993. – Ч. I – III.

13. Етимологічний словник української мови: В 7 т. [Текст] – К., 1982–2006. – Т.1–5.

14. Неґрич, М. Скарби гуцульського говору: Березовúй [Текст] / Неґрич Микола. – Львів, 2008. – 224 с.

15. Онишкевич, М. Й. Словник бойківських говірок [Текст] / М. Й. Онишкевич. – К.: Наукова думка, 1984. – Ч. 1–2.

16. Пиртей, П. С. Словник лемківської говірки: матеріяли для словника [Текст] / П. С. Пиртей. – Legnica-Wrocław, 2001. – 460 с.

17. Піпаш, Ю., Галас, Б. Матеріали до словника гуцульських говірок [Текст] / Ю. Піпаш, Б. Галас. – Ужгород, 2005. – 266 с.

18. Сабадош, І. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району [Текст] / Сабадош Іван. – Ужгород: Ліра, 2008. – 480 с.

19. Словник буковинських говірок [Текст] / Кол. авт., ред. Н. В. Гуйванюк, К. М. Лук'янюк. – Чернівці: Рута, 2005. – 688 с.

20. Словник української мови [Текст] / Редкол.: Білодід І. К. [голова] та ін. – К.: Наук. думка, 1970 – 1980. – Т. 1–11.

21. Шило, Г. Наддністрянський реґіональний словник [Текст] / Шило Гаврило. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 288 с.

22. Pavlešin, A. Mali rječnik lemkivskog govora ukrajinskog jezika / Aleksa Pavlešin. – Zagreb, 2007. – 292 s. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.twirpx.com/file/1795598/

References

1. Myholynets, O. (2009). Nazvy osib u leksytsi narodnoi medyzyny ukrainskych zakarpatskych hovirok [Names of individuals in folk medicine vocabulary of Ukrainian Transcarpathian patois]. Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva: Zbirnyk naukovykh prats. Uzhhorod, Vyp. 13, p. 71–75.

2. Nykonchuk, M. V. (2001). Poliska leksyka narodnoi medytsyny ta likuvalnoi mahii [Polissya vocabulary of folk medicine and medicinal magic] / M. V. Nykonchuk, O. M. Nykonchuk, V. M. Moisienko. Zhytomyr, 148 p.

3. Pyskach, O. (2011). Aktsionalni i nominatyvni aspekty rodylnoi obriadovosti v

hovorkakh Mizhhirskoho raionu Zakarpatskoi oblasti [Actional and nominative aspects of the ritual pertaining to the birth of a child in Mizhhirya region patois of Transcarpathia]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seria: Filolohia. Uzhhorod, Vyp. 24, p. 160–166.

4. Rusnak, Yu. M. Leksyka rodynnykh obriadiv u bukovynskomu dialekti: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. Nauk: spets. 10.02.01 „Ukrainska mova“ (2010) [Family rituals vocabulary in Bukovyna dialect: abstract of Thesis of Candidate Degree in Phylology: speciality 10.02.01”Ukrainian Language”]. Cherniv. nats. univ-t im. Yu. Fedkovycha. Chernivtsi, 2010, 21 p.

5. Tyshchenko, T. Nominatsia obriadodii pisliapolohovoho ta sotsializuiuchoho etapiv rodylnoho obriadu u schidnopilskych hovirkakh [Nomination of postpartum and socializing periods pertaining to the birth of a child in eastern Polissya patois]. Naukovi zapysky. Seria: Filolohichni nauky. Vyp. 86, p. 263–269. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: www. nbuv.gov.ua/portal/ soc_gum/Nz/Fil/2009_86/ statti/42.pdf.

6. Khomchak, L. (2008). Nadsiansko-zakhidnopoliski leksychni paraleli na prykladi rodynno-obriadovoi leksyky [Nadsyansko-zahidnopoliski lexical parallels on the basis of family rituals vocabulary]. Volyn-Zhytomyrshchyna, № 18, p. 65–74.

7. Khomchak, L. (2009). Nazvy uchasnykiv rodylnoho obriadu na Nadsianni [Names pertaining to the birth of a child in Nadsyannya] / Dialektolohichni studii. 8: Hovory pivdenno-zachidnoho narichcha. Lviv, p. 36–55.

Conditional reductions of dictionaries

8. Arkushyn, H. (2016). Slovnyk zachidnopoliskykh hovirok [Dictionary of Western Polissya patois]. Lutsk, 648 p.

9. Atlas ukrainskoi movy: U 3 t. – T. II (1988): Volyn, Naddnistrianshchyna, Zakarpattia I sumizhni zemli [Atlas of Ukrainian language in 3v: v2 Volyny, Naddnistryanshchyna, Zakarpattya and adjacent lands]. Kyiv, 520 p.

10. Hutsulski hovirky. Korotkyi slovnyk (1997) [Hutsul patois. Abridged dictionary]. Lviv, 232 p.

11. Slovar ukrainskoi movy (1907–1909). [Dictionary of Ukrainian language]. Za red. B. Hrinchenka T. 1–4.

12. Dzendzelivski, Y. O. (1958–1993). Linhvistychnyi atlas ukrainskykh nadodnykh hovoriv Zakarpatskoi oblasti URSR (Ukraina) [Linguistic atlas of Transcarpathian region patois of Ukrainian language URSR (Ukraine): Vocabulary]. Ch. I – III.

13. Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy: v 7 t. (1982–2006) [Etymology dictionary of Ukrainian in 7 v.]. K., T. 1–5.

14. Negrych, M. (2008). Skarby hutsulskoho hovoru: Berezový [Treasures of Hutsul patois: Berezovy]. Lviv, 224 p.

15. Onyshkevych, M. Y. (1984). Slovnyk boikivskych hovirok [Dictionary of Boiky patois]. K.: Naukova dumka. Ch. 1–2.

16. Pyrtei, P. S. (2001). Slovnyk lemkivskoi hovirky: materialy dla slovnyka [Dictionary of Lemky patois: materials for the dictionary]. Legnica-Wrocław, 460 p.

17. Pipash, Yu., Halas, B. (2005). Materialy do slovnyka hutsulskykh hovirok [Materials for Hutsul patois dictionary Materials for Hutsul patois dictionary]. Uzhhorod, 266 p.

18. Sabadosh, I. Slovnyk zakarpatskoi hovirky sela Sokyrnytsia Chustskoho raionu (2008) [Dictionary of Transcarpathian patois of the village of Sokyrnytsya Hust region]. Lira, 480 p.

19. Slovnyk bukovynskykh hovirok (2005) [Dictionary of Bukovyna patois] / Kol.

avt., red. N. V. Huivaniuk, K. M. Lukianiuk. Chernivtsi: Ruta, 688 p.

20. Slovnyk ukrainskoi movy (1970–1980) [Ukrainian language dictionary] / Redkol.: Bilodid I. K. [holova] ta in. K.: Nauk. dumka , T. 1–11.

21. Shylo, H. (2008). Naddnistrianski regionalnyi slovnyk [Naddnistryansky regional dictionary]. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, 288 p.

22. Pavlešin, A. (2007). Mali rječnik lemkivskog govora ukrajinskog jezika. Zagreb, 292 p. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: www.twirpx.com/ file/1795598/

НАЗВАНИЯ, СВЯЗАННЫЕ С РОДИЛЬНОЙ ОБРЯДНОСТЬЮ, В ГОВОРАХ ЮГО-ЗАПАДНОГО НАРЕЧИЯ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА

О. Ф. Пискач, О. М. Гвоздяк

Аннотация. *Статья посвящена проблеме исследования названий, связанных с родильной обрядностью. Объектом исследования является лексическая система юго-западного наречия украинского языка. Актуальность исследования обусловлена комплексным лингвистическим анализом родильной обрядности на широком диалектной материале. Источниковой базой послужили названия родильной обрядности, зафиксированные авторами на территории Закарпатья, а также путем сплошного отбора из словарей, которые представляют большинство говоров юго-западного наречия: гуцульский, бойковский, буковинский, Надднестрянский, лемковский и закарпатский. Кроме того, к анализу привлечен и фактический материал с других говоров юго-западного и полесского наречия, представленный в различных научных трудах.*

В статье осуществлен комплексный лексико-семантический, словообразовательный и ареалогический анализ лексики родильного обряда в говорах юго-западного наречия украинского языка. Рассмотрено названия действий, признаков, связанных с беременностью и родами, названия участников родильного обряда, названия материальных предметов родильной обрядности.

На основании проведенного анализа выделены две группы локализации родильных названий: 1) лексемы, предпринимаемых во всем юго-западном диалектной ареале или в большинстве его говоров (в разных фонетических вариантах) 2) узколокальных названия. Кроме лексических, зафиксировано немало пропозитивных номенов родильной обрядности, составляющие собой преимущественно существительные и глагольные двухкомпонентные соединения. Доказано, что абсолютное большинство названий, связанных с родильной обрядностью, образовалось аффиксальными способами на базе праславянских основ. Высокую словообразовательную производительность демонстрируют суффиксы -й(а, е), -ак, -ик, -чук, -к, -иц', -ин (-ін').

Ключевые слова: *обрядовое название, номен, семантика, родильная обрядность, обрядодействие*

NAMES PERTAINING TO THE CELEBRATION OF THE BIRTH OF A CHILD IN SOUTHWEST PATOIS OF THE UKRAINIAN LANGUAGE

O. F. Pyskach, O. M. Hvozdyak

Abstract. *The investigation of rituals pertaining to the celebration of the birth of a child in different regions of Ukraine (Hutsul, Bukovyna, Boiky, Nadsyannya, Podillya, Zakarpattya etc.) was dealt with in the works of such dialectologists as: M. Bihusyak, V. Drobotenko, L. Homchak, Y. Rusnak, T. Tyshchenko, N. Hibeb, N. Kovalenko, I. Nibak and ethnographers V. Borysenko, N. Havrylyuk, S. Hvozdevych, H. Lyubytska and others.*

But the lack of complex linguistic analysis of the given topic on a wider dialectal material has predetermined the relevance of our research, the object of which is lexical system of the southwest patois of the Ukrainian language.

Names pertaining to the celebration of the birth of a child used on the territory of Zakarpattya and taken from the dictionaries of Hutsul, Boiky, Bukovyna, Lemky, Naddnistryanshchyna and Zakarpattya patois applying the method of complete selection served as the material for our investigation. We also added some examples from other patois of south west and Polissya regions, which were mentioned in different scientific works.

The descriptive method and its main devices (inventory and systematization of language units), contrastive-comparative method have been used in the process of investigation. In order to obtain a complete picture of meanings fixed in this or that lexeme of the investigated patois we have employed simulation, linguostatistics, sociolinguistic and ethnolinguistic aspects.

The aim of our research is lexico-semantic, word-building and aerographic analysis of the names pertaining to the celebration of the birth of a child in southwest patois of the Ukrainian language.

The ritual under study has fewer names in comparison with those referring to wedding ones. There can be distinguished such semantic groups of these words: 1) names of actions and characteristics connected with pregnancy and birth delivery; 2) participants of the ritual celebrating the birth of a child; 3) names of different objects connected with the above-mentioned ritual.

What concerns the origin of the names we should note that the majority of them were formed by means of suffixes, prefixes or both on the basis of the primitive Slavonic language. Such noun suffixes as y(a,e),-ak, -yk,-chuk, -k, -yts, yn(in) etc. display high word-building productivity in the process of nomination.

The models po+nyk, po+nyts, bez+yn, bez+-(n)yts, z(s)+ yta etc. have the highest level of productivity in prefixal-suffixal formations.

Few derivatives are formed by substantivizing adjectives with suffixes –n-, -k-.

A small number of lexemes (mostly the names of individuals) are borrowed from Romanian: moshi, mosha "midwife", fiin(filyn, fin) "godson", nanashka "godmother", nanashko "godfather"; Polish: dzetsko "child", bah "the youngest, last child in the family; German through Polish: benycart "bastard", kryzhma(kryzhmo) "a present to a newborn child".

Areographic analysis showed the existence of the parallels in the investigated vocabulary of the southwest patois. This mainly refers to such lexico-semantic groups: 1) names of actions and characteristics connected with pregnancy and birth delivery; 2) participants of the ritual celebrating the birth of a child.

As a result of our analysis we can distinguish two groups of localization of the names under investigation: 1) lexemes used in the whole southwest patois area or in the majority (of them in different phonetic variants); 2) names with narrow localization.

Besides lexical units we have also observed a lot of proposition nomens pertaining to the celebration of the birth of a child which in most cases are noun or verb two-component units.

Keywords: *name of the ritual, nomen, semantics, ritual pertaining to the celebration of the birth of a child, ritual*

УДК 81’282.4: 811.162.1(477)

NAMES OF FAMILY RELATIONS IN PETTY NOBILITY VILLAGE OF SIABERKA IN ZHYTOMYR REGION

O. V. ZAKHUTSKA, PhD: Doctor of Arts in Linguistics, Senior Lecturer,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
E-mail: oksana.zov@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9766-0683

Abstract. *The article presents the family vocabulary used by Poles living in a small petty nobility village in Zhytomyr region in Ukraine in comparison with the corresponding vocabulary of some other Polish dialects in the same territory. There are analyzed 44 words; among them both borrowings from Ukrainian and/or Russian, e.g.* diad’ko *‘uncle’* ◊ *Ukr.* дядько*;* nieboha *‘nephew, niece’* ◊ *Ukr.* небога*;* semia *‘family’* ◊ *Ukr. dial.* сем’я *(lit.* сім’я*, cf. Rus.* семья*), and native Polish ones, e.g.* córka *‘daughter’,* ojciec *‘father’,* zięć *‘son-in-law’. It is the first attempt to describe the whole vocabulary within one thematic scope and show its usage by different people. There have been defined 9 synonymous series consisting of the native Polish word and its differential counterpart(s), e.g.* dziadek ~ dziaduńko *‘grandad’;* mąż ~ człowiek *‘husband’;* synowa ~ niewiastka *‘daughter-in-law’, that can be found in one respondent’s speech, or in different ones. The comparison with other Polish dialects in Ukraine showed that out of 44 analyzed words 38 words are used also in other neighbouring territories, what constitute above 86%. Only a few lexemes have not been registered in other Polish dialects, though there have been noted different borrowings with the same meanings.*

Keywords*: family vocabulary, Polish in Ukraine, native Polish vocabulary, borrowings*

Introduction. Family and family life have long attracted the attention of researchers from various scientific disciplines, as it is the area closest to the man in which there are reflected the customs, history, way of being and preserving the nation. In addition, for linguists it is extremely important that vocabulary connected family is used by all language users.

Recent research. The family vocabulary in the Polish language in Ukraine has been presented only from the point of view of the presence in East Slavonic borrowings in it. For instance, Aleksandra Krawczyk [-Wieczorek] distinguishes 17 borrowings connected with family and family life in the Polish language of Maćkowce in Podilia [3, pp. 73–84]. In the monograph on the vocabulary of Siaberka within the family-related semantic group, I show the functioning of the differential[1] and native vocabulary in the context of the coexistence of the “special” words with their native counterparts [8, pp. 101–104].

The purpose of the article is to present vocabulary related to family and family life, including borrowed and native Polish, in the language of the petty nobility village of Siaberka in Zhytomyr region in comparison with the corresponding vocabulary used in other Polish dialects in Ukraine. Not only borrowings from Ukrainian and Russian are described, but also native (including archaic, dialect and regional) words that have been neglected before as requiring no additional comment. The targeted group of words, commonly used to describe family members, degrees of kinship and personal relationships, belongs to everyday vocabulary, so it is well represented both in the language of the petty nobility and in the language of the peasants in Ukraine.

© O. V. Zakhutska, 2017

Methods. The material for the analysis was extracted from the texts recorded in Siaberka, inhabited by the descendants of the petty nobility in the years 2002-2003 by Aleksandra Krawczyk [-Wieczorek], Marta Gugała and Genowefa Tymbrowska within the dialectical research conducted under the supervision of Professor Janusz Rieger and also by Oksana Zakhutska and Liudmyla Yanushevska in 2012. This is a total of more than 20 hours of recordings from five respondents: HK18, ZT28, MR31, JG33, MG36 (the digits indicate the year of birth). The present sociolinguistic situation together with the history of the village was described by O. Zakhutska [8, pp. 29–44].

The family vocabulary is presented in comparison with the corresponding vocabulary of respondents of the petty nobility origin from Sataniv on Zbruch River from the recordings by Renata Modzelewska (abbreviation: Sat) [4] and vocabulary used in some peasant villages in Ukrainian Podilia: in Oleszkowce based on the vocabulary by Iwona Cechosz- Felczyk (abbreviation: Oleszk) [2], in Hreczany on the basis of the mentioned dictionary and recordings by Liudmyla Yanushevska (abbreviation: Hrecz) and in nearby Maćkowce following A. Krawczyk [-Wieczorek] (abbreviation: Maćk) [3], as well as in Czerwone Chatki, Burtyn and Zielona (abbreviations: CzCh; Burt, Ziel) based on the monograph by Lidia Nepop [1]. The above-mentioned monographs and dictionaries, in addition to the differential lexicon, also give national one, though limited in scope [2, pp. 13–24; 5, pp. 8–11; 7, pp. 270–276].

There have been excerpted 44 lexical units denoting family members and relations. The native Polish words (including archaic, regional, and dialect ones) and borrowings are given alphabetically, mostly in the basic form. Nouns that have been recorded only in plural are given unchanged, similarly are described diminutives. Nouns (including diminutives) inevitably prevail, with a few adjectives and descriptive constructions, such as *stan małżeński*, (*brat*) *w drugim pokoleniu*. The archaic, dialect and regional words are compared with Polish dictionaries: *Słownik języka polskiego* by S. Linde (SL), *Słownik języka polskiego* by A. Kryński, J. Karłowicz, W. Niedźwiedzki (the so-called „warszawski" – SW), *Słowniki gwar polskich* by J. Karłowicz (SGPK), *Słownik języka polskiego* ed. by W. Doroszewski (SJPD), *Słownik polszczyzny XVI wieku* ed. by M. Mayenowa (SPXVI) and *Słownik gwar polskich* compiled at the Institute of Polish Dialectology of Polish Academy of Sciences in Cracow, vol. I ed. by M. Karaś, vol. II–V – J. Reichan, vol. VI–VIII – J. Okoniowa (SGP PAN). The meanings of borrowings coincide with those in the language they origin from. The quote is given in its simplified transcription, along with an indication of the respondents (initials and numbers indicating the year of birth). In square brackets, the explorer's questions and any comment necessary to understand the quotation are given. Ukrainian equivalents and their meanings are given according to the Ukrainian Dictionary in 11 volumes and the dictionary by B. Hrinchenko; Russian words – according to the Russian dictionary by S. Ozhegow and N. Shviedova and according to the dictionary by V. Dal.

Results. The presented description of the vocabulary related to the family was dictated by the available material and some of its aspects can be developed and completed. However, hopefully it does not distort the presented image.

babcia 'ts.'. *I babcia była tu, my wszystkie z nim rozmawiały po pol'sku* MG36 ▲ Sat; Oleszk, Hrecz and Maćk (along with *babka*, Ukr. *babusia*, Rus. *babuszka*) → prababunia

brat 'ts.'. *Alie zaraz już zaczeła wojna, ja i mama, jeszcze i brat, to z tej pory my całe wojne tutaj byli* MR31▲ Sat (also dimin. *bratek*); Oleszk (also dimin. *bracik*), Hrecz

bratowa ‘ts.’. *A z sonsiadamy nie, tyl’ko z bratowo, my tak to po pol’sku, to po ukrajinsku, tak i z menżem* MR31 ▲ Sat; Oleszk, Hrecz

ciocia ‘ts.’. *Tam już dò swoich dzieci, dò mamy, dò cioci* [mówili] MG36 ▲ Sat (also dimin. *ciociunia*); Oleszk and Hrecz (along with *ciotka*)

córka ‘ts.’. *U mnie była córka malieńka, pirszeńka, i duże chorowała* ZT28 ▲ Sat and Oleszk and Hrecz (along with Ukr./Rus. *doczka*, dimin. *docia*)

człowiek ‘husband’. *Ja z swoim człowiekiem brała śliub już w kościele* MR31 ◎ SW gwar., bez przykładu, SGPK, SGP PAN obsz. wsch., Bukowina rum., Tarnopol, Wilno ◊ Ukr. *чолов'ік* ▲ Sat, Burt; Oleszk (cf. Hrecz and Maćk *człek*) → mąż

diad’ko ‘uncle’. *U mnie diad’ko był, Polinary, to wszystko było Polinarego, to wujko pewnie nazywa sie po pol’sku* MR31 ◊ Ukr. *д'ядько* ▲ Ziel; Oleszk *dziadźko*, Hrecz → stryjaszek; wujko; diadio

diadio ‘uncle’. [A brat mamy?] *diadio, a nie – wujko* ZT28 ◊ Ukr. *д'ядьо* ▲ Burt → stryjaszek; wujko; diad’ko

dwojurodzony / **dworodzony** (brat, siostra) ‘cousin’. *Alie to już ona nie ródzona ta babcia, a już dworódzona, mego dziadka ta brata* [żona] MG36 ◊ Ukr. *дво'юрідний*, Rus. *дво'юродный* ▲ Ziel and Oleszk, Hrecz, Maćk *dwojurodny* → pokolenie: u drugim pokoleniu

dziad, dimin. **dziadek** ‘ts.’. *Tyl’ko jedne mieszkali Poliacy tutaj, nasze ojcy, nasze dziady oni tyl’ko we wsi wszeńdzie po pol’sku* JG33. *On taki był bógaty dziadek, miał kiedyś i złoto* MG36 ▲ Sat; Oleszk, Hrecz → dziaduńko, pradziadunio

dziaduńko dimin. ‘grandad’. *Kóliende to już dziaduńko, samy starszy, bierze* MG36 ◊ Ukr. dimin. *дід'унько* ▲ Oleszk, Hrecz → dziad; pradziadunio

dziatki pl ‘children’. *Już my takie dziatki czymałe, to wszystko nas uczyli nasze stare liudzie* ZT28 ◎ SPXVI, SL XVI–XVIII c., SW, SGPK i SGP PAN ogpol., SJPD przest., dziś żart. ◊ cf. Ukr. *д'ітки*, Rus. *д'етки* ▲ CzCh → dzieci

dziecko, pl **dzieci** ‘ts.’. *„Nu ty wierzysz w Pana Boga? – Wierze, i dzieci moje wierzo* ZT28 ▲ Sat; Oleszk, Hrecz → dziatki

małżeński: stan małżeński ‘ts.’. *Duże taka ładna była pieśń pol’ska wesel’na, jak już dziewczyna dzieńkowała rodzicom i panienkam i kawalierzam, że ja już òd was odchodze, że już postempuje u stan małżeński* ZT28 ▲ no record

mamin ‘belonging to mother’. *Maminej siostry ta syn* MG36 ◊ Ukr./Rus. *м'амин* ▲ Oleszk, Hrecz

matka, dimin. **mama** ‘ts.’. *W czterdzieści dziewiontym roku jeszcze matka była siedziała, jeszcze była u wieńzieniu* JG33. *A mnie nauczyli i pisać, i mówić mama z tatkiem* MR31 ▲ Sat; Oleszk and Hrecz (also dimin. Ukr. *mamunia*)

mąż ‘ts.’. [A mówili człowiek?] *I człowiek mówili, to już wieńksza cześć tak: każe czołowik i żinka, a tak jak już po pol’skiemu, to wieńksza cześć mówili monż i żona* ZT28 ▲ Sat (along with *człowiek*); Oleszk (along with *człek*) → człowiek

nieboha ‘nephew, niece’. *W jego niebohi był dzień narodzenia, i oni tam sprawiali ten dzień narodzenia* ZT28 ◊ Ukr. *неб'ога* ▲ no record (cf. Oleszk and Hrecz ukr./Rus. *plemiannik*, *plemiannica*)

niewiastka ‘daughter-in-law’. [Syna żona?] *Niewiastka* ZT28 ◎ SPXVI, SL XVI–XVII c., SW daw., SGPK ogpol., SJPD daw. ◊ cf. Ukr. *нев'істка*, Rus. *нев'естка* ▲ Sat; Oleszk, Hrecz, Maćk → synowa

niezakonny ‘illegitimate’. [Jak dziewczyna ma dziecko jeszcze przed ślubem, to jak się takie dziecko nazywa?] *Niezakonne* ZT28 ◊ Ukr. *незак'онний*, Rus. *незак'онный* ▲ no record (cf. Oleszk and Hrecz ukr./Rus. *bajstruk*)

ojce pl ‘parents’. *Nasze ojce, nasze dziady, nasze pradziady – oni tyl’ko we wsi wszeńdzie po pol’sku* JG33 ◎ SPXVI, SW jako mało używ., SGPK *ojcowie*, SJPD przest., dziś gwar. ◊ cf. Ukr. pl *батьк|и* (lp *б|атько* ‘father’) ▲ Sat; Hrecz ‘parents, forefathers’ → rodzice

ojciec ‘ts.’. *W domu u mnie ni ojciec nie umiał czytać, ni matka nie umiała* HK18 ▲ Sat (along with Ukr. *baćko*); Oleszk and Hrecz (along with *tato*, Rus. papa) → tato, tatko

pokolenie: (brat, siostra) w drugim pokoleniu ‘cousin’. *Brat już u drugim pokólieniu, maminej siostry ta syn, tó tam żył długo* MG36 ▲ no record → dwojurodzony

pokrytka ‘a woman having an illegitimate child’. [Jak dziewczyna ma dziecko jeszcze przed ślubem, to jak się ona nazywa?] *Pokr|ytka* ZT28 ◊ Ukr. przest. *п|окр|итка* ▲ no record

prababunia dimin. ‘grandma’. *Tut i pradziadunio i prababunia tutaj* MR31 ◊ Ukr. dimin. *прабаб|уня* ▲ Oleszk Ukr. *prababusia*, Hrecz *prababka* → babcia

pradziad ‘ts.’. *Nasze ojce, nasze dziady, nasze pradziady – oni tyl’ko we wsi wszeńdzie po pol’sku* JG33 ▲ Sat; Oleszk, Hrecz → pradziadunio

pradziadunio dimin. ‘grandad’. *Tut i pradziadunio i prababunia tutaj* MR31 ◊ Ukr. dimin. *прадід|уньо* ▲ Oleszk, Hrecz → pradziad

rodzice[1] ‘ts.’. *Zapisano jego z jego ródziców, skond on pochodzi* MG36 ▲ Sat; Oleszk, Hrecz and Maćk (along with Ukr. *baćki*, *batki*) → ojce

rodzice[2] ‘here: relatives’. *D|o_mnie przychodzo dzieci zawsze, i tak przychodzo daliekie ródzicy i bliskie przychodzo zawsze na Wigilie* MG36 ◊ cf. Ukr. *р|одичі* ▲ no record (cf. Oleszk ukr./Rus. *swojak*)

rodzina ‘ts.’. *Sześć takich ródziny, ży to dzieci u nich jest i oni młody jeszcze tutaj, a to wszyscy stare* MG36 ▲ Sat; Oleszk (along with Rus. *siemia*), Hrecz (along with Rus. *semejstwo*) → semia

rodzony ‘ts.’. *Kiedyś u mnie taka babcia była, alie to już ona ni ródzona ta babcia, a już dworódzona* MG36 ▲ Sat; Hrecz → dworodzony

semia (**semnia**) ‘family’. *Swoja semnia modliła sie doma, krasili kraszanki* MR31 ◊ Ukr. dial. *с|ем’я* (lit. *сім'я*, cf. Rus. *семь|я*) ▲ Sat *siemia*; Oleszk Ukr. lit. *simia* i Rus. *siemia*, Hrecz *simia* oraz kontaminacja ukr./Rus. *semejstwo*, Maćk Rus. *siemj|a* i *siemiejstwo*

stryjaszek dimin. ‘ts.’. *Wysłali mojich i wujaszków, i stryjaszków* HK18 ▲ Sat and Oleszk and Hrecz *stryj*, *stryjko* → wujko (wujaszko); diad’ko, diadio

syn, dimin. **syneczek** ‘ts.’. *Mama, tatko, teraz syny, córki, wnuczki – o to ródzina* ZT28. *Jak u mnie był mały syneczek, to ja dó jego po polsku rózmawiała* HK18 ▲ Sat; Oleszk, Hrecz

synowa ‘ts.’. *Teraz przyjeżdża zieńć, on nie rozumi, przyjeżdża synowa z synem – nie rozumi, już my rozmawiamy po ukraińsku* MR31 ▲ Sat; Oleszk → niewiastka

świekor[2] ‘father-in-law (husband’s father)’. [A ojciec męża to kto?] *Świekor* ZT28 ◊ Ukr. *св|екор*, Rus. *св|ёкор* ▲ no record (cf. Hrecz and Maćk daw. *świekier*)

świekrucha ‘mother-in-law (husband’s mother)’. [Mama męża to kto?] *Świékrucha* ZT28 ◎ SL XVIII c., SW gwar., SGPK z lubelskiego i pow. chełmskiego ◊ Ukr. *свекр|уха* ▲ Hrecz, Maćk

tato, dimin. **tatko** ‘ts.’. *Jeszcze moja mama ta tato tam pracówali* MG36. *A tatka tak i ni ma. Posyłali my rozysk, to przyjszło, że umar, u wieńzieniu, rebilitowany już po wojnie* MR31 ▲ Sat; Oleszk and Hrecz (also *tatunio*) → ojciec

teszcza ‘mother-in-law (wife’s mother)’. [A mama żony?] *Teszcza* ZT28 ◊ Ukr. *м|еща* ▲ Hrecz

wnuczka ‘ts.’. *Mama, tatko, teraz syny, córki, wnuczki – o to ródzina* ZT28 ▲ Sat; Oleszk, Hrecz → wnuk

wnuk ‘ts.’. *Nie ma dzieciów, nie ma wnuków, a tyl’ko kół'o_mnie jest pj'anica, brata syn* HK18 ▲ Sat; Oleszk, Hrecz → wnuczka

wujko, dimin. **wujaszko** ‘uncle’. *U mnie diad’ko był, Polinary, to wujko pewnie nazywa sie po pol’sku* MR31. *W Stalinhr'ad i na D'on wysyłali, mój był ten wujaszko* HK18 ◎ SW, SJPD reg. za SW ◊ cf. Ukr. dial. *ɞ'yŭκo* ▲ Sat; Oleszk, Hrecz → stryjaszek; diad’ko, diadio

zięć ‘ts.’. *Teraz przyjeżdża zieńć, on nie rozumi, przyjeżdża synowa z synem – nie rozumi, już my rozmawiamy po ukraińsku* MR31 ▲ Sat; Oleszk, Hrecz

żona ‘ts.’. [A mówili chłop i baba?] *U nas mówili monż i żona* ZT28 ▲ Sat; Oleszk, Hrecz (also *żonka*)

In the article there are analyzed 44 lexical units denoting family relations and degrees of kinship, among which 27 native Polish words, including 3 words used in old Polish and Polish dialects (*dziatki*, *niewiastka*, *ojce*), and 17 differential words, including one regionalism from the eastern borderland (*wujko*), and 2 older Ukrainians (*człowiek*, *świekrucha*), registered in Polish already in the 18th century. Among 14 newer borrowings there are 10 Ukrainian words and 4 words from Ukrainian and/or Russian, and there are no exclusively Russian borrowings, which prove the functioning of the Ukrainian language as one of the primary in the family life of the inhabitants of Siaberka. |

38 words are used also in other Polish dialects in Ukraine: 25 native Polish lexemes and 13 differential ones, which actually are widely known. Only a few lexemes have not been registered in other Polish dialects – adjective *małżeński* and periphrastic structure *w drugim pokoleniu*, and borrowings *nieboha*, *niezakonny*, *pokrytka*, *rodzice* ‘relatives’, though there have been noted different borrowings with the same meanings, e.g. *plemiannik*/*plemiannica*, *bajstruk*, *swojak* (cf. above).

There were 9 synonymous series consisting of the native Polish word and its differential counterpart(s): *babcia ~ prababunia*; ***dziadek ~ dziaduńko***; *dzieci ~ dziatki*; ***mąż ~ człowiek***; *rodzice ~ ojce*; *rodzina ~ semia*; *stryjaszek ~ wujko* / dimin. *wujaszko ~ diadio*, ***diad’ko***; *synowa ~ niewiastka* and synonymic periphrastic structure *(brat) w drugim pokoleniu ~ dwojurodzony*. Synonyms can be found in one respondent’s speech, and it is important to follow the frequency of using each word and the context of their occurrences, e.g. ***mąż ~ człowiek*** noted in ZT28 (used 51 ~ 4 times), MR31 (3 ~ 1) and MG36 (6 ~ 2), *dzieci ~ dziatki* in ZT28 (8 ~ 8), *rodzice ~ ojce* in ZT28 (3 ~ 2) and MG36 (3 ~ 11), *rodzina ~ semia* in ZT28 (15 ~ 6), MR31 (1 ~ 2), MG36 (2 ~ 2). The lexical parallels can differ also the speeches of various people, e.g. *babcia* MG36 ~ *prababunia* MR31; *rodzice* HK18 ~ *ojce* JG33; *stryjaszek* HK18 ~ *diadio* MG36; *synowa* MR31 ~ *niewiastka* ZT28. This demonstrates the „competition” and “struggle” between native Polish and foreign, borrowed words that inevitably penetrate into Polish as a result of persistent language contacts.

Comparing family-related vocabulary used in Siaberka and with that used in peasant villages, one can notice a great similarity, but also certain differences. For instance, in Siaberka there are used exclusively the words *córka*, *ojciec* (also *tato*), *rodzice*, *żona*, while in peasant dialects near Khmelnytskyi there function also their foreign counterparts: Ukr./Rus. *doczka* (dimin. *docia*, also Ukr. *dońka*), Rus. *papa*, Ukr. *baćki* (*batki*), Ukr. *żonka* what needs further research on the extensive material.

Discussion. This article presents a not described before layer of vocabulary related to family from the point of view of the presence of Polish native and borrowed words. The presented linguistic material can become the basis for further cultural,

ethnographic or anthropological research in the conditions of irreversible disappearance of Polish in the former South-Eastern Poland.

Notes

[1] "Differential" (or „special") vocabulary is understood here as words different from the present-day Polish, which are made up of archaic, dialect or regional words, as well as words borrowed from Ukrainian and/or Russian.

[2] Cf.: word *świekier* is registered in SL XVI–XVIII c. bez kwal., SGPK *świekr* z pow. chełmskiego, SJPD *świekier* przest.

References

1. Непоп, Л.В. Лексичні особливості польських говірок на території Хмельницької та Житомирської областей [Текст] / Л.В. Непоп. – К. : ВПЦ «Київський ун-т», 2004. – 212 с.
2. Cechosz-Felczyk, I. Słownictwo gwary Oleszkowiec and Hreczan (Greczan) na Podolu [Tekst] / I. Cechosz-Felczyk. – Kraków : Lexis, 2004. – 397 s.
3. Krawczyk, A. Zapożyczenia leksykalne w sytuacji wielojęzyczności. Ukrainizmy i rusycyzmy w gwarze Maćkowiec na Podolu [Tekst] / A. Krawczyk. – Warszawa : DiG, 2007. – 157 s.
4. Modzelewska, R., Rieger, J. Słownictwo gwary Satanowa nad Zbruczem / R. Modzelewska, J. Rieger // Słownictwo kresowe. Studia i materiały, pod red. J. Riegera. – Warszawa, 2008. – S. 261-366.
5. Rieger, J. O pożytkach płynących z opracowania dużego słownika polszczyzny jednej wsi kresowej / J. Rieger // I. Cechosz-Felczyk, Słownictwo gwary Oleszkowiec and Hreczan (Greczan) na Podolu. – Kraków, 2004. – S. 7–11.
6. Rieger, J. O słownictwie dzisiejszej polszczyzny na Ukrainie i metodach jej badania / J. Rieger // Prilozi na Oddelenieto za lingvistika i literaturna nauka pri MANU", br. 37/I/2011, pod red. M. Mirkulovskiej. – Skopje, 2012. – S. 121–128.
7. Rieger, J. Zapożyczenia [fragment opracowania: R. Modzelewska, J. Rieger, Słownictwo gwary Satanowa nad Zbruczem] / J. Rieger // Słownictwo kresowe. Studia i materiały, pod red. J. Riegera. – Warszawa, 2008. – S. 270–276.
8. Zakhutska, O. Polszczyzna drobnoszlacheckiej wsi Siaberka na Wołyniu. Słownictwo [Tekst] / O. Zakhutska. – Warszawa : Wydawnictwo DiG, 2015. – 200 s.

References

1. Nepop, L.V. (2004). Leksychni osoblyvosti pols'kykh hovirok na terytorii Khmelnytskoi ta Zhytomyrs'koi oblastei" [Lexical peculiarities of Polish dialects in the territory of Khmelnytskyi i Zhytomyr regions]. Kyiv : VPTs „Kyivskyi un-t", 212.
2. Cechosz-Felczyk, I. (2004). Słownictwo gwary Oleszkowiec and Hreczan (Greczan) na Podolu [Vocabulary of Oleszkowce and Hreczany (Greczany) dialects in Podilia]. Kraków : Lexis, 397.
3. Krawczyk, A. (2007). Zapożyczenia leksykalne w sytuacji wielojęzyczności. Ukrainizmy i rusycyzmy w gwarze Maćkowiec na Podolu [Lexical borrowings in the situation of multilingualism. Ukrainian and Russian borrowings in Maćkowce dialect in Podilia]. Warszawa : DiG, 157.
4. Modzelewska, R., Rieger, J. (2008). Słownictwo gwary Satanowa nad Zbruczem [Vocabulary of Sataniv dialect at Zbruch river]. Słownictwo kresowe. Studia i materiały, ed. J. Rieger. Warszawa, 261-366.
5. Rieger, J. (2004). O pożytkach płynących z opracowania dużego słownika polszczyzny jednej wsi kresowej [About the benefits of compiling a large Polish dictionary of one border dialect]. I. Cechosz-Felczyk, Słownictwo gwary Oleszkowiec and Hreczan (Greczan) na Podolu. Kraków, 7–11.

6. Rieger, J. (2012). O słownictwie dzisiejszej polszczyzny na Ukrainie i metodach jej badania [About the vocabulary of today's Polish in Ukraine and the methods of its research]. Prilozi na Oddelenieto za lingvistika i literaturna nauka pri MANU", br. 37/I/2011, ed. M. Mirkulovska. Skopje, 121–128.

7. Rieger, J. (2008). Zapożyczenia [Borrowings]. Słownictwo kresowe. Studia i materiały, ed. J. Rieger. Warszawa, 270–276.

8. Zakhutska, O. (2015). Polszczyzna drobnoszlacheckiej wsi Siaberka na Wołyniu. Słownictwo [The Polish language of petty nobility village of Siaberka in Volhynia. Vocabulary]. Warszawa : Wydawnictwo DiG, 200.

НАЗВИ РОДИННИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ДРІБНОШЛЯХЕТСЬКОМУ СЕЛІ СЯБЕРКА НА ЖИТОМИРЩИНІ

О. В. Захуцька

Анотація. *У статті представлена «родинна» лексика, що використовується поляками, які живуть у невеликому дрібношляхетському селі Сяберка на Житомирщині у порівнянні з відповідною лексикою деяких сусідніх польських говірок. Проаналізовано 44 слова, у тому числі запозичення з української та/або російської мов, напр.* diad'ko ◊ *укр.* дiядько*;* nieboha ◊ *укр.* небiога*;* semia ◊ *укр. діал.* сiем'я *(літ.* сім'iя*, пор. рос.* семьiя*), та питомі польські, напр.* córka *'донька',* ojciec *'батько',* zięć *'зять'. Це перша спроба описати усю лексику у межах однієї тематичної групи та показати її використання різними людьми. Визначено 9 синонімічних пар, що складаються з питомого польського слова та його диференційного відповідника (-ів), напр.* dziadek ~ dziaduńko *'дідусь';* mąż ~ człowiek *'чоловік';* synowa ~ niewiastka *'невістка', які можуть виступати в мовленні одного респондента або різних. Порівняння з іншими польськими діалектами в Україні показало, що з 44 проаналізованих слів 38 слів використовуються також і в інших місцевостях, що становить більше 86 %. Лише кілька лексем не були зареєстровані в інших польських діалектах, хоча там вживаються інші запозичення з такими ж значеннями.*

Ключові слова: *родинні зв'язки, польська мова в Україні, питома польська лексика, запозичення*

НАЗВАНИЯ РОДСТВЕННЫХ СВЯЗЕЙ В ДРОБНО-ШЛЯХЕТСКОМ СЕЛЕ СЯБЕРКА НА ЖИТОМИРЩИНЕ

О. В. Захуцкая

Аннотация. *В статье представлена «семейная» лексика, которая используется поляками, живущими в небольшом дробно-шляхетском селе Сяберка на Житомирщине в сравнении с соответствующей лексикой некоторых соседних польских говоров. Проанализированы 44 слова, в том числе заимствования из украинского и/или русского языков, напр.* diad'ko ◊ *укр.* дiядько*;* nieboha ◊ *укр.* небiога*;* semia ◊ *укр. діал.* сiем'я *(літ.* сім'iя*, пор. рос.* семьiя*), и исконные польские, напр.* córka *'дочь',* ojciec *'отец',* zięć *'зять'. Это первая попытка описать всю лексику в пределах одной тематической группы и показать ее использования разными людьми. Определены 9 синонимических пар, состоящих из исконного польского слова и его дифференциального аналога (-ов), напр.* dziadek ~ dziaduńko *'дедушка';* mąż ~ człowiek *'муж';* synowa ~ niewiastka *'невестка', которые могут выступать в речи одного респондента или разных. Сравнение с другими польскими диалектами в Украине показало, что из 44 проанализированных слов 38 слов используются также и в других местностях, что составляет более 86 %. Лишь несколько лексем не были зарегистрированы в других польских диалектах, хотя там используются другие заимствования с такими же значениями.*

Ключевые слова*: родственные связи, польский язык в Украине, исконно польская лексика, заимствования*

УДК 81-119

THE COGNITIVE COMPONENT OF COMMUNICATIVE ROLES IN INSTITUTIONAL DIALOGUE

T. A. PASTERNAK, PhD in Philology, Associate Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
*E-mail:*tanya.pasternak@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0589-6881

Abstract. *Communicative roles in the institutional dialogue are the carriers of cognitive information about the situation and its participants. The article explores and classifies communicative roles performed in the institutional dialogue. The aim of the study is to consider the cognitive component of communicative roles in the interviews for employment. Taking into account the specificity of the institutional dialogue, the cognitive component is considered in terms of role realization within status, status-categorical, categorical and positional communicative roles. Each category includes role-specific set of categorically related actions and characteristics associated with the actions and motives of the subjects featured member categories, including scenarios of communicative behavior. There are conventional expectations about standard actions of participants in a specific situation within definite institutional roles. However, unconventional scenarios of communicative behavior are considered a communication failure and require explanation contained in the communicators' speech steps, steering the direction of further discussion.*

Keywords: *institutional discourse; communicative roles; cognitive component; Membership categorization; interview for employment*

Introduction. Institutional discourse is a socio-communicative phenomenon which is generated by certain given institutional spheres of social interaction and therefore determined by the institutional requirements. In its turn, institutional communication simulates the norms of public institutions.

Analysis of recent researches and publications. Communicative roles, performed in the dialogue within institutional discourse, were researched by such scientists as Stephen Walker [16], Vladimir Karasik [1], Natalia Kravchenko [3; 5], Harvey Sacks [14; 15], John Heritage [12], Emanuel Schegloff, Vasil Shynkaruk [9], Svitlana Kharchenko [8] and others.

The founders of the role theory are thought to be an American social psychologist George Herbert Mead and an anthropologist Ralph Linton [11], who focused their researches on the study of interpersonal interaction of individuals. Such interaction resulted in engendered, fixed and then repeated social roles as expected behavioral models of communicative personality, which splits into various incarnations to perform communication roles.

Modern scientists consider the role as the system of communicative manifestations of an individual, characterized by stereotyped mutual rights and obligations [4]; role expectations; "fixed" communicative behavior, conditioned by social characteristics (e.g. social status, age, gender and others). Communicative roles in the institutional dialogue, as the most parameterized one, carry cognitive information about a communicative situation and its participants. Communicators often act in the dialogue not as "global" personalities, but as the preconditioned ones, choosing one of their social roles to dominate among others [7].

©T. A. Pasternak, 2017

In modern linguistics there are two main approaches to the study of communicative roles in interaction: traditional and conversational analytical (ethnometodological). The traditional approach is inherently performative, constructive. It is focused on the analysis of macrodiscoursive categories and their performance in local interactions. According to this approach, any social role of a communicator is defined by his/her more or less permanent status, determining the type of communicative behavior in a particular dialogue, in view of the society' expectations relative to the person who has certain social functions. It implies more or less fixed standards of behavior and activities that actualize the relationship of the individual and social characteristics of the language. In other words, a person performs the role according to his/her particular set of social characteristics defined by his/her social status. According to sociologists, social status makes a certain position in the social structure of a group or society connected with other positions through the system of rights and obligations [2]. Analyzing communicative roles the researcher priori takes into account their social permanent characteristics and forecasts the roles which can be performed, based on his/her proper knowledge and understanding of the characteristics of social categories preempting their identification in interactions. Thus, analyzing the interview for employment, the investigator will be guided by his/her own experience or previous knowledge of the interview or the interviewer as an open minded chief, a competent person, an expert or a strict official, and will find the proof of his/her knowledge in the dialogue, neglecting other roles that arise during live interaction.

Unlike the traditional one, the conversational analytical approach (Harvey Sacks, John Heritage, Emanuel Schegloff) focuses on the microanalysis of the roles in the discursive environment. Conversational analysts are more interested not in how a certain role is performed, but how its realization influences the participants' passages and the whole interaction. The research is focused on the members of interaction themselves, that is which roles they choose to reach particular goals, which roles are accepted by them, and which ones are cancelled/declined as irrelevant for a certain moment of the dialogue. This approach is consistent with the idea of Erving Goffman, that the development of factors of personal cooperation, which are constantly changing depending on a certain situation or communicative turn, defines conscious or unconscious choice of a particular strategy or tactic as well as the communication manner of the speakers both in everyday and institutional communication [11]. Therefore, the choice of communicative roles by participants of institutional dialogue is defined not only by their institutional status due to the communicative situation, but also by definite communicative turns of interactants to reach local interactive goals. These goals may appear during the dialogue and relate to different individual interests; therefore they cannot be planned beforehand and expected by the other interactant.

Purpose of the academic paper is to consider the cognitive components of communicative roles in the interviews for employment.

Results. Taking into account the specificity of the institutional dialogue, the cognitive component is considered in terms of role realization within status, status-categorical, categorical and positional communicative roles [6].

Status roles define the communicative relations of domination / subordination (asymmetrical roles) and equality (symmetrical roles), regulating the rights and responsibilities of communicators in specific institution. Status roles in the institutional dialogue fulfill global interaction aims and have pairs. In the dialogue for employment we identified such status roles as the "HR Representative" and the "Applicant".

The interviewer's role "HR Representative" is marked by the rights:

1) to commence and finish the dialogue;

Let's get started; Please, take a seat. So, tell me …; So, Alexander, have a seat. How are you doing today?; Well, we've just about finished; Well, thank for now;

2) to interrupt the speaker;

Interviewee: …I'm five minutes late. I'm sorry, I …

Interviewer: Don't worry about it. Please, sit down;

Candidate: ... Basically, the client was developing a new internet retail strategy, and we were in charge of examining possible costs … Interviewer: (interrupts) Okay, thanks for that;

3) to make employment decisions;

We'll let you know when we make a decision; I am quite prepared to offer you a job with us;

4) to express approval or subjective opinion about the interlocutor;

So, you are ready for a change; *I can see that you bring a lot of quantitative expertise to your work; That's good; it sounds pretty challenging; Sounds like you got a lot out of it;*

5) to switch to another question;

1st interviewer's question: Where do you see yourself in five years' time?; 2nd interviewer's question: How do you cope with people who resent your success?;

The corresponding role "Applicant" is subordinate, and is marked by the obligation:

1) to answer the interviewer's questions (we did not find applicants' refusal to answer interviewers' questions);

2) to follow offered way of running the interview and to go along with interlocutor's talk;

George: Now, Linda has briefed me a little on your background, and I see that you interned at Armstrong; Sherry: Yes;

Status-categorical roles provide the most stereotypical, institutionally standardized role-related variants of institutional dialogue, and may include national, regional and ethnic features. The realization of these roles is conditioned by various social extra linguistic factors that affect the emergence of new categories, transformation and / or modification of existing ones, and disappearance of certain categories within the status role as withdrawn from active performance.

Having analyzed samples of the interviews for employment, we managed to identify such variants of status-categorical roles within the status role "HR Representative", as "Team Member", "Friendly Boss", "Malevolent Boss" and "Expert"; which form communicative pairs with the corresponding subordinate role "Applicant": "Team Member", "Subordinate", "Carrier of Skills and Knowledge estimated by the Expert". Each role performs certain functions for the global institutional aim. For example, the role "Team Member" is introduced by the interviewer:

1) to evaluate applicant's skills and qualities for teamwork;

Would you rather deal with a customer's problem yourself …or let someone else handle it? How well do you think you cope with conflicts?;

2) to find out about applicant's attitude to hierarchical relationship in the company;

Who is your ideal boss? How do you feel about working with superiors who may be less intelligent or competent than you?;

3) to emphasize corporate ethics, dedication, team spirit;

We always try to put the customer first; I guess that's why we're all working here … .In order to match interviewer's expectations the applicant performs corresponding synonymic role "Team member" but with different pragmatic aims, namely:

1) to show awareness of company policy and activities;

I know you are a very promising company;

2) to show loyalty to company management, readiness to share company goals and policy;

I believe this company has an excellent product that would do very well in these and other overseas markets);

3) to demonstrate own team skills and qualities;

I had excellent relationships with my last two supervisors who rated me in the top five percent of the workforce in terms of cooperation.

Categorical roles characterize communicative personality, revealing his/her social and cultural belonging based on age, gender, cultural, professional, religious, psychological, and other features within status and status-categorical roles. The choice of specific category, containing stereotypical characteristics, serves as a source of additional information about participants as representatives of a particular social group. For example, the category "Investor" is used by the interviewer to identify long-term benefits from the applicant (local goal):

What do you see yourself doing in three years' time? Where do you see yourself in 5 years?.

This role implies "readiness to invest time and money", "profit", "benefits", etc. and evaluates the candidate's readiness to grow and develop professionally in the limited time period.

Distribution lists involve interaction in certain categories on the principle of "categories of membership" (membership categorization), described by H. Sachs. It means that spontaneous dialogue communication is strictly regulated and membership categorization defines the direction of interaction within relevant categories. Each category includes role-specific set of categorically related actions and characteristics associated with the actions and motives of the subjects featured member categories, including scenarios of communicative behavior. For example, there are conventional expectations about the standard of actions of employment: candidate submits his/her resume and the technical staff analyze it. Normal behavior expected from the candidate during the interview includes: polite, "obedient" treatment of interviewer, required answers to the questions. On the contrary, lewd behavior and refusal to answer questions during the interview for employment will be considered "not related to the categories" and subject to explanation. Thus, the same categories are carriers of inferential knowledge to interpret the communicative behavior of speakers. So, if one of the participants in the interaction claims for "merchant", then it would be expected from him / her such communication turns as "offer", "auction", "bargaining", "advertising" and other activities related to the purchase and sale. However, unconventional scenario of communicative behavior is considered a communication failure and requires explanation contained in the communicators' speech turns, steering the direction of further discussion.

Categorical roles may contain features of the other roles (status, status-categorical, and positional (see below). In this case the function of the category in a definite situation matters to detect how the choice of categories (its acceptance or refusal by other speaker) results in successful or unsuccessful outcomes.

Positional roles, being the least institutionally standardized ones compared with status, status-categorical and categorical roles, embody personal component of discourse and provide information about states, moods, emotions of participants.

Positional roles do not have forecasted interactive pairs, as their performance is conditioned by the communicative tactics which may change in local speech steps due to local goals change.

The sequence of positional role-playing within categorical or status-categorical roles creates a role-playing scenario to meet local communicative aims.

In the interview for employment between Carlos (applicant) and Joe (interviewer). First the interviewer performs the categorical role “Investor” to evaluate long-term benefits for the company (*Where do you expect to be in five years’ time*?). The question is aimed to clarify the candidate’s job jumping experience, stated in his resume (*I’ve been refreshing my memory of your c.v. It makes interesting reading. Rather a mixed career so far*). In response the applicant plays the positional role “Unserious”, showing, that he still cannot set a career goal (*Well, a head of department – assistant head, anyway – in technical sales, or overseas marketing*). In the next speech turn the interviewer acts as the “Malevolent Boss” in the position of “Ironic Employer”, showing the doubt to hire a worker with unsuitable qualities (*You’re quite sure about that? You think your track record will help you?*), and expecting another role, relevant to the situation. However, the applicant does not change his position (*yes, I think it will*), and that activates other positional interviewer’s role “Unpleasantly Astonished” (*who really doesn’t know where he’s going*). The interviewer cannot accept applicant’s role “Unserious” (*Why do you say that?)* and in the next turn he becomes “Irritated” (*Well, you tell me, Dr Vila. Why did you move from banking to printing, to computer consultancy and now you want to move into heavy industry? And perhaps I ought to mention global navigation?*). This role makes the applicant to introduce repairing roles of “Experienced” (*In every position that I’ve had I was developing my knowledge of computer systems. That knowledge I can apply equally well to banking, or machine automation, or image recognition – anything you like*) and “Ready to Challenge” (*It was an adventure, of course, but we also carried out a research programme for computer-aided satellite navigation*) within categories “Apprentice” and “Researcher” to change interviewer’s position and steer the right direction of the dialogue. The choice of categories was successful as it resulted in acceptance of the role “Experienced” and the change of the interviewer’s position from “Unpleasantly Astonished” to “Pleasantly Surprised” (*I see. Well, may be you have a point*).

Conclusion. To sum up, institutional dialogue displays a sequence of categorical roles within certain status-categorical role that is determined and conditioned by the institutional status. Positional roles are more varied and flexible in terms of short-term goal realization.

Список використаних джерел

1. Карасик, В. И. Язык социального статуса: Социолингвистический аспект. Прагмалингвистический аспект. Лингвистический аспект. [Текст] / В. И. Карасик. – Москва: Гнозис, 2002. 333 с.
2. Кравченко, А. И. Социология. [Текст] / А. И. Кравченко. – Москва: Логос, 1999 – С. 86-109.
3. Кравченко, Н. К. Дискурс и дискурс-анализ: краткая энциклопедия [Текст] / Н. К. Кравченко – Киев: Интерсервис. – 2017. – 286 с.
4. Крысин, Л. П. Речевое общение и социальные роли говорящих. Социально-лингвистические исследования. [Текст] / Л. П. Крысин. – Москва: Наука, 1977 – С. 42-51.
5. Кравченко, Н. К., Пастернак, Т. А. Методика исследования разговорного дискурса в ракурсе теории релевантности (инференционно-прагматическая модель) [Текст] / Н. К. Кравченко, Т. А. Пастернак // Одеський лінгвістичний вісник. – Одеса, 2016. – Вип. 8. – С. 40-43.

6. Пастернак, Т. А. Прагматика інституційного дискурсу «співбесіда»: лінгвокомунікативний аспект. Монографія. [Текст] / Т.А. Пастернак. – К.: Інтерсервіс, 2017 – 206 с.

7. Селиванова, Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации. [Текст] / Е. А. Селиванова. – Киев: Фитосоциоцентр, 2002 – 336 с.

8. Харченко, С. В. Засоби вираження спонукання в українській літературній мові: семантико-синтаксичний і комунікативний аспекти : монографія [Текст] /С. В. Харченко. – К. : Міленіум, 2015. – 210 с.

9. Шинкарук,В.Д.Синтаксична структура речень з числівниковим компонентом в українській мові: монографія[Текст] / В.Д.Шинкарук, Н.М. Попович. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – 136с.

10. Fairclough, Norman. Analysing Discourse. [Print] / Norman Fairclough. – London: Routledge, 2004.

11. Goffman, E. The neglected situation. [Print] / Erving Goffman // Language in social context. – Harmondsworth: Penguin, 1979. – P. 61-66.

12. Heritage, John. Conversation analysis and institutional talk: analysing data, [Print] / John Heritage // ed. Silverman D. Quantitative research: theory, method and practice. – London: Sage, 1997. – 161-182.

13. Role theory: concepts and research. [Print] // Eds. Biddle B. J., Thomas E. J. – Huntington (N. J.): Krieger, 1979.

14. Sacks, H. Two preferences in the organization of reference to persons in conversation and their interaction. [Print] / H. Sacks, E. Schegloff // Everyday language: studies in ethnomethodology. – NY: Irvington Press, 1979, P. 15-21.

15. Sacks, H. Lectures on conversation. 2nd vol. [Print] / H. Sacks // Ed. Emanuel A. Schegloff. – Oxford: Basil Blackwell, 1992.

16. Walker, S. National role conceptions and systemic outcomes. [Print] / Stephen Walker // Psychological models in international politics. / Ed. Falkowski L. Boulder. – CO: Westview Press, 1979, P. 169-210.

References

1. Karasik, V. I. (2002) Yazyk sotsialnoho statusa: Sotsiolingvisticheskiy aspect. Pragmalingvisticheskiy aspect. Lingvisticheskiy aspect [The language of social status. Sociolinguistic aspect. Pragmalinguistic aspect. Linguistic aspect]. Moscow: Hnosis. 333.

2. Kravchenko, A. I. (1999) Sotsiolohiia [Sociology]. Moscow: Logos. 86-109.

3. Krysin, L. P. (1977) Rechevoe obschenie y sotsialnye roli govoryaschih. Sotsialno-lingvisticheskoe issledovanie [Communication and social roles of speakers. Social and linguistic research]. Moscow: Nauka, 42-51.

4. Kravchenko, N. K. (2017) Dyskurs y dyskurs-analiz: kratkaya entsyklopediia [Discourse and discourse analysis: brief encyclopedia] Kyev: Interservys, 286.

5. Kravchenko, N. K., Pasternak, T. A. (2016) Metodyka issledovaniya razhovornoho diskursa v rakurse teorii relevantnostiy (inferentsionno-prahmaticheskaya model) [Research methods of colloquial discourse in terms of relevance theory (inferential-pragmatic model)]. Odeskyi linhvistychnyy visnyk. Vyp. 8. Odesa, 40-43.

6. Pasternak, T. A. (2017) Pragmatyka instytutsiinoho dyskursu “spivbesida”: lingvokomunikatyvnyi aspekt. Monografiia [Pragmatics of institutional discourse “job interview”: linguo-communicative aspect. Monograph] Kyiv: Interservis, 206.

7. Selivanova, E. A. (2002) Osnovy lingvisticheskoi teorii teksta y comunikatsii [The basics of linguistic theory of text and communication]. Kiev: Fitosotsiotsentr, 336.

8. Kharchenko, S. V. (2015) Zasoby vyrazhennia sponukannia v ukrainskii literaturnii movi: semantyko-syntaksychnyi i komunikatyvnyi aspekty [Means of expressing imperative in the Ukrainian literary language: semantic-syntactic and communicative aspects:] : monografiia, Kyiv : Milenium, 210

9. Shynkaruk, V.D.,. Popovich N.M (2011) Cyntaksychna struktura rechen z chyslivnykovym komponentom v ukrainskii movi: monohrafiia [The syntactic structure of sentences with a numeric component in the Ukrainian language]: monografiia - Chernivtsi: Chernivtsi National Unt., 2011,136.

10. Fairclough, Norman. (2004) Analysing Discourse. London: Routledge.

11. Goffman, E. (1979) The neglected situation. Language in social context. Harmondsworth: Penguin, 61-66.

12. Heritage, John. (1997) Conversation analysis and institutional talk: analysing data, ed. Silverman D. Quantitative research: theory, method and practice. London: Sage, 161-182.

13. Role theory: concepts and research. (1979) Eds. Biddle B. J. & Thomas E. J. Huntington (N.J.): Krieger.

14. Sacks, H. & Schegloff, E. (1979) Two preferences in the organization of reference to persons in conversation and their interaction. Everyday language: studies in ethnomethodology. NY: Irvington Press, 15-21.

15. Sacks, H. (1992) Lectures on conversation. 2 vol. Ed. Emanuel A. Schegloff. Oxford: Basil Blackwell.

16. Walker, Stephen. (1979) National role conceptions and systemic outcomes. Psychological models in international politics. Ed. Falkowski L. Boulder. CO: Westview Press, 169-210

КОГНІТИВНИЙ КОМПОНЕНТ КОМУНІКАТИВНИХ РОЛЕЙ В ІНСТИТУЦІЙНОМУ ДІАЛОЗІ

Т. А. Пастернак

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню комунікативних ролей в інституційному дискурсі як носіїв когнітивної інформації про ситуацію спілкування та її учасників. У межах роботи розроблена класифікація комунікативних ролей та досліджена роль когнітивного компоненту в інституційному діалозі на матеріалі співбесід при прийомі на роботу. Беручи до уваги специфіку інституційного діалогу, когнітивний компонент розглядається у межах реалізації статусних, статусно-категоріальних, категоріальних та позиційних комунікативних ролей. Кожна категорія має певний набір категоріально пов'язаних дій і характеристик, котрі асоціюються з діями та цілями суб'єктів пов'язаних категорій, включаючи сценарії комунікативної поведінки. Існують конвенційні очікування стандартних дій учасників діалогу у певних обставинах, в межах визначених комунікативних ролей. Неконвенційні сценарії комунікативної поведінки вважаються комунікативним збоєм і вимагають пояснень, виражених у мовних кроках комунікантів, спрямуванні подальшого розгортання діалогу.*

Ключові слова: *інституційний дискурс; комунікативні ролі; когнітивний компонент; категорія членства; співбесіда при прийомі на роботу*

КОГНИТИВНЫЙ КОМПОНЕНТ КОММУНИКАТИВНЫХ РОЛЕЙ В ИНСТИТУЦИОННОМ ДИАЛОГЕ

Т. А. Пастернак

Аннотация. *Статья посвящается исследованию коммуникативных ролей в институционном дискурсе как носителей когнитивной информации о*

ситуации общения и её участников. В рамках данной работы разработана классификация коммуникативных ролей, а также определена роль когнитивного компонента в институционном диалоге на материале собеседований при приёме на работу. Принимая во внимание специфику институционного диалога, когнитивный компонент рассматривается в рамках реализации статусных, статусно-категориальных, категориальных и позиционных ролей. Каждая категория имеет определённый набор категориально связанных действий и характеристик, ассоциируемых с действиями и целями субъектов этих категорий, включая сценарии коммуникативного поведения. Существуют конвенциональные ожидания стандартных действий участников диалога в определенных обстоятельствах, в рамках определенных коммуникативных ролей. Неконвенциональные сценарии коммуникативного поведения считаются коммуникативным сбоем и требуют объяснений, содержащихся в коммуникативных ходах коммуникантов, направлении дальнейшего разворачивания диалога.

Ключевые слова: *институционный дискурс; коммуникативные роли; когнитивный компонент; категория членства; собеседование при приёме на работу*

УДК: 811.124(477)

ДЕКІЛЬКА МІРКУВАНЬ ПРО ІМАНЕНТНІ ДЖЕРЕЛА ТВОРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ВІД ДОБИ ПІЗНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА БАРОКО ДО НОВІТНІХ СВІТОГЛЯДНО-ЕСТЕТИЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

О.М.СИТЬКО, кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський державний університет внутрішніх справ
E-mail: magistra2008@ukr.net
ORCID: 0000-0001-9831-6182

Анотація *У статті досліджується феномен української духовно-інтелектуальної причетності до європейського дискурсу, явлений ще в добу Середньовіччя та Бароко. Окремо вивчається багатоаспектний універсум сприйняття класичних латинських творів Сенеки та Марка Аврелія в новітньому українському гуманітарному дискурсі. Також осмислено базисні концепти світосприйняття й поетики римських мислителів, окреслюються обрії впливу їх ідей на сьогодення. В указаному контексті приділено окрему увагу осмисленню ідей сучасного духовного мислителя, митрополита, професора Єпіфанія (Думенка), який вивчає семіосферу формування й трансцендентального розвитку вітчизняної духовно-словесної культури. Розгортання досліджень у такому світоглядно-науковому дискурсі можуть мати перспективний характер і використовуватись у різних царинах вітчизняних соціально-гуманітарних дисциплін. Зосібна таких як мовознавство, літературознавство, українознавство, методики викладання мови та літератури, філософія, богослов'я, історичні дисципліни.*

Ключові слова: *класична латина, феномен української новолатинської культури, новітній український гуманітарний дискурс, Сенека, Марк Аврелій*

© О.М.Ситько, 2017

ситуации общения и её участников. В рамках данной работы разработана классификация коммуникативных ролей, а также определена роль когнитивного компонента в институционном диалоге на материале собеседований при приёме на работу. Принимая во внимание специфику институционного диалога, когнитивный компонент рассматривается в рамках реализации статусных, статусно-категориальных, категориальных и позиционных ролей. Каждая категория имеет определённый набор категориально связанных действий и характеристик, ассоциируемых с действиями и целями субъектов этих категорий, включая сценарии коммуникативного поведения. Существуют конвенциональные ожидания стандартных действий участников диалога в определенных обстоятельствах, в рамках определенных коммуникативных ролей. Неконвенциональные сценарии коммуникативного поведения считаются коммуникативным сбоем и требуют объяснений, содержащихся в коммуникативных ходах коммуникантов, направлении дальнейшего разворачивания диалога.

Ключевые слова: *институционный дискурс; коммуникативные роли; когнитивный компонент; категория членства; собеседование при приёме на работу*

УДК: 811.124(477)

ДЕКІЛЬКА МІРКУВАНЬ ПРО ІМАНЕНТНІ ДЖЕРЕЛА ТВОРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ВІД ДОБИ ПІЗНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА БАРОКО ДО НОВІТНІХ СВІТОГЛЯДНО-ЕСТЕТИЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

О.М.СИТЬКО, кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський державний університет внутрішніх справ
E-mail: magistra2008@ukr.net
ORCID: 0000-0001-9831-6182

Анотація *У статті досліджується феномен української духовно-інтелектуальної причетності до європейського дискурсу, явлений ще в добу Середньовіччя та Бароко. Окремо вивчається багатоаспектний універсум сприйняття класичних латинських творів Сенеки та Марка Аврелія в новітньому українському гуманітарному дискурсі. Також осмислено базисні концепти світосприйняття й поетики римських мислителів, окреслюються обрії впливу їх ідей на сьогодення. В указаному контексті приділено окрему увагу осмисленню ідей сучасного духовного мислителя, митрополита, професора Єпіфанія (Думенка), який вивчає семіосферу формування й трансцендентального розвитку вітчизняної духовно-словесної культури. Розгортання досліджень у такому світоглядно-науковому дискурсі можуть мати перспективний характер і використовуватись у різних царинах вітчизняних соціально-гуманітарних дисциплін. Зосібна таких як мовознавство, літературознавство, українознавство, методики викладання мови та літератури, філософія, богослов'я, історичні дисципліни.*

Ключові слова: *класична латина, феномен української новолатинської культури, новітній український гуманітарний дискурс, Сенека, Марк Аврелій*

© О.М.Ситько, 2017

Актуальність. Українська христоцентрична ментальність, яка з особливою силою розквітнула в універсумі розмаїття ідей та їхніх образно-поетичних втілень у добу Пізнього Середньовіччя та Бароко, мала серед першорядно-питомих джерел й античну мудрість, органічно засвоєну завдяки масштабному студіюванню українцями в європейських університетах доби Відродження, а згодом й у вітчизняних колегіумах та академіях класичних філософських джерел старогрецького й давньоримського походження. Власне, ідейний світ античності, сполучений із духовністю світового християнства, екстрапольований у вітчизняний універсум, і становить базис для українського культуротворення, української національної ідентичності від XVI-XVIII ст. і до сьогодення. Провідною ланкою між античністю старогрецько-класичних часів та римською інтерпретацією їхніх духовних скарбів стала латинська мова – мова як універсальний дискурс, що був однаково прийнятним як в античній та середньовічно-ренесансній Європі, так і в Україні XVI-XVIII віків. Думки Сократа, Платона, Аристотеля, їхніх духовно-інтелектуальних давньоримських послідовників становили невід'ємну питому частину тієї джерельної бази, на якій ґрунтувалося українське образне мислення від Середньовіччя й до сьогодення.

Цей дискурс, а якщо говорити точніше, його сучасне масштабне осмислення, є актуальним у новітніх гуманітарних студіях XXI ст. Студіях, які здійснюються як світськими, так і духовними вченими – богословами, істориками Церкви й суспільства, філологами, філософами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасних гуманітарних науках, не лише філологічного спектру досліджень, дедалі більшої актуалізації й значення набувають праці, тематика яких тісно пов'язана з вивченням культурних, мовних, світоглядних впливів та моделей взаємовпливів у дихотоміях «Україна-Європа», «Європа-Україна». Такі праці з'являються не лише у вітчизняних наукових джерелах, а й у наукових виданнях таких країн, як Польща (П.Нісієвич), Словаччина (М.Мушинка, М.Неврлий), Німеччина (Г.Нойфельд) та багато інших.

У минулому вказаній проблематиці присвятили значну увагу такі українські вчені, як академіки ВУАН М.С.Грушевський, А.Ю.Кримський, С.О.Єфремов, А.М.Лобода, професори М.К.Зеров, О.К.Дорошкевич. А дещо пізніше – знакові постаті українського культурного Відродження 1960-х років: Є.О.Сверстюк, М.Х. Коцюбинська, І.О.Світличний, Г.П.Кочур, а також провідні вчені-гуманітарії тієї пори – С.Б. Кримський, В.С Горський, Д.В. Затонський. Нині у вітчизняному гуманітарному дискурсі в царині аналітичного осмислення та всебічного вивчення духовних, культурних, буттєвих зв'язків та взаємовпливів України й інших країн Європи плідно працюють такі вчені, як доктор богословських наук, професор, митрополит Переяслав-Хмельницький і Білоцерківський УПЦ КП Єпіфаній (Думенко), до вивчення ідей якого ми звернемось дещо пізніше в цій статті, академіки НАН України Д.С. Наливайко, М.В. Попович, професори Є.А. Харьковщенко, М.Ф. Маринович, А. Содомора, М.І. Обушний, О.В. Богомолець, В.Л. Скуратівський та багато інших дослідників.

Відтак, **мета нашого дослідження** полягає в необхідності дослідити і проаналізувати іманентні джерела творення української культури в європейському світоглядному контексті в добу Пізнього Середньовіччя та Бароко. **Завданням** пропонованої студії є окреслення можливих варіативних моделей розвитку цих засад у семіосфері новітніх світоглядно-естетичних тенденцій.

Матеріали і методи дослідження. Матеріали і методи дослідження зумовлювалися специфікою обраного матеріалу. Зосібна, йдеться про

осмислення взаємозв'язків між ідеями мислителів та риторів античності та мислителів сьогодення. Тому в пропонованій студії використовувались літературознавчий, мовознавчий та порівняльний методи дослідження. Даний підхід, на наш погляд, дозволив більш масштабно окреслити як постановку проблеми, так і – що є не менш важливим – визначити завдання на перспективу осмислення указаної проблематики.

Результати. У ґрунтовній праці доктора богословських наук, професора, митрополита Єпіфанія (Думенка), присвяченій ролі в духовній історії України засновника Переяславського колегіуму архієпископа Арсенія (Берла) «Архієпископ Арсеній (Берло) – засновник Переяславського колегіуму» міститься ряд концептуальних положень, які ми вважаємо за доцільне актуалізувати в обширі пропонованої праці. Аналізуючи феномен вітчизняної духовної культури доби Пізнього Середньовіччя та Бароко, вчений акцентує увагу на таких диспозиціях: «Найважливішою мовою навчання, науки та виховання як у Києві, так і в Переяславі була латинь. Без знання цієї мови ніхто не міг називати себе освіченою людиною. У колегії приймалися всі необхідні заходи для належного її вивчення та вдосконалення знань. Як тільки дитина приходила в школу, її зразу ж давали буквар латинської мови, *яку треба було знати набагато краще від усіх інших предметів.*»(курсив наш О.С.) [8, с.527].

Наведена констатація, на наш погляд, містить не лише незаперечний історичний факт, а й вказівку на багатоаспектну роль латиномовного універсуму при формуванні феномену середньовічно-барокового розквіту національної духовної культури, його трансдискурсивність, необмеженість окремим, нехай і таким авторитетним освітнім закладом як Словено-греко-латинський Колегіум, а поширення латини на всі, навіть умовно провінційні освітні заклади тогочасної України. Ще одним важливим чинником є те, що «без знання цієї мови ніхто не міг називати себе освіченою людиною». Латинська мова, а точніше навіть – бездоганне володіння нею в європейському українському контексті XVI-XVIII віків сприймалося як певний універсальний код інтелектуальної причетності до справжньої еліти суспільства. Освіченість уже ставала в цю передпросвітительську добу синонімом культурної людини, але освіченість без долучення до скарбів знань попередніх поколінь є річчю цілком неможливою. Латина як мовно-культурний код і стала цією сполучною ланкою. Саме тому: «як тільки дитина приходила в школу, її зразу ж давали буквар латинської мови, яку треба було знати набагато краще від усіх інших предметів», оскільки важко або й зовсім неможливо уявити собі володаря скарбниці, який не має ключа до її незчисленних надбань і здобутків.

Отже, як зазначає митрополит Єпіфаній: «Вихованці нижчих класів, а особливо синтаксими, обов'язково повинні були спілкуватися між собою латинською мовою як у школі, так і поза нею. Той, хто не дотримався цього правила або ж сказав щось з граматичною помилкою, зразу ж отримував від товаришів calculum – вузенький паперовий згорток, вкладений у невеликий футляр»[8, с.528]. Виховний процес, у даному разі, має не лише форму і зміст долучення до скарбів античної минувшини, а й дещо набагато більше. *Йдеться про формування українського майбутнього латиною*. Через спілкування, адже ніхто, ще з часів сократівської й платонівської діалектики – мистецтва діалогу заради пошуку Істини – не винайшов нічого кращого, ніж міжлюдську інтелектуальну комунікацію, в основі якої пізнання духовно-інтелектуальних універсумів один одного.

Від того й походить вимога філософів, педагогів, психологів та майстрів ораторсько-проповідницького мистецтва доби українського Бароко до своїх учнів – «обов'язково… спілкуватися між собою латинською мовою як у школі, так і поза нею». Покарання за недотримання цієї вимоги так само було вишукано-інтелектуальним, оскільки «той, хто не дотримався цього правила або ж сказав щось з граматичною помилкою, зразу ж отримував від товаришів calculum – вузенький паперовий згорток, вкладений у невеликий футляр». Таке покарання, на наш погляд, підносило «покараного» до кращого розуміння духу, суті й слова латини, зосереджувало його на вдосконаленні власних знань про надбання європейського цивілізаційного універсуму.

У вказаному контексті привертають увагу й наступні концепти з міркувань доктора богословських наук, професора Єпифанія (Думенка): «Крім цього, учні завжди займалися перекладом латинських книг на українську мову. Це відбувалося як в усній формі, так і в письмовій, як удома, так і в школі»[8, с.528]. Це не є випадковим, оскільки «*Після вивчення латинської ішло навчання слов'янської та української мов*. Шкільне навчання церковнослов'янської мови відкривало перед учнями можливість читати та пізнавати те, що було написано в наших давніх церковних книгах. Однак, як тільки виникала потреба в спілкуванні з простим народом, треба було говорити простою, зрозумілою для кожного мовою» (курсив наш О.С.) [8,с.528]. Отже, латинська мова була не лише прямою сполучною ланкою між українською ментальністю доби Середньовіччя та Бароко, а й набагато більшим – першим способом відкриття українцям скарбів візантійського й староукраїнського дискурсів. Інакше навіщо архієпископ Арсеній, так само, втім, як і його однодумці по всіх куточках України XVI-XVIII віків, наказували вивчати *після* латини – церковнослов'янську та навіть українську мови? Питання риторичне.

У контексті означених пріоритетів тогочасного освітнього процесу є цілком логічним й те, що «шкільні вправи називалися екзерциціями (exercitiae), а домашні окупаціями (occupationes). Для домашніх вправ використовувалися особливі розмальовані зошити, з'єднані за порядком з написом: Liber diligentiarum – зошит вправ або ж – Codex laborum – книга трудів, або просто – Labor – праця і Occupationes – вправи. Шкільні завдання завжди закінчувалися в класі та подавалися вчителю, який, прочитавши їх удома й підкресливши необхідне… виправивши помилки, зранку повертав учням з належною рецензією відповідно до встановлених правил. Домашні ж завдання попередньо показувалися авдитору, який в міру своїх сил їх виправляв та показував учителю з написом: correcta. Кращі з учнів подавали свої зошити зразу ж учителю. Позначаючи на них: non correcta» [8, с.528].

Український християнський світогляд, що не зневажував європейської латини, а навпаки – ставив її на чолі інтелектуальних змагань – тим і був універсальним європейським культурно-освітнім дискурсом, що поєднував у собі «шкільні вправи», які «називалися екзерциціями (exercitiae)» та «домашні», які називалися «окупаціями (occupationes)». Це означає лиш одне: вміння єднати схоластику (до певного навчального рівня – «шкільні вправи») з повсякчасною практичною працею (Labor – праця). Латина була всеохоплюючим світоглядно-мовним, світоглядно-буттєвим дискурсом як для теорії буття, так і для повсякчасної практики українців як європейців. Чи не через це – вчитель, «виправивши помилки, зранку повертав учням з належною рецензією відповідно до встановлених правил», а авдитор «який в міру своїх сил їх виправляв та

показував учителю з написом: correcta. Кращі з учнів подавали свої зошити зразу ж учителю. Позначаючи на них: non correcta».

Висновки і перспективи. Напевне, не слід у даному контексті наголошувати на тому, що визначально-сполучною ланкою між філософією провідних античних мудреців та християнським світоглядом українських мислителів доби Пізнього Середньовіччя та Бароко є морально-етична домінанта «Людина є мірою всіх речей». Від Сократа і до Сенеки, від Платона і до Плотіна ця риса античного побутування думки в буттєвому універсумі Європи є визначальною. Ця думка для європейських мислителів від доби античності до українського сьогодення є всеохоплюючою моральною категорією, адже втілює в собі весь універсум розуміння буття людини як істоти совісної, істоти керованої ідеальним світом. А якщо бути максимально точним – істоти одухотвореної. Тоді вона і є людиною. «Плоть нічтоже – дух животворящ» – не втомлювався наголошувати український християнський мислитель та – водночас – послідовник Сократа й Платона – мандрований і латиномовний, так само, втім, як і україномовний, філософ Григорій Сковорода. Вказана світоглядна домінанта є характерною й сутнісно перспективною для трансцендентальної основи всього духовно-інтелектуального, для всього загальнокультурного вітчизняного та загальноєвропейського духовно-інтелектуального універсуму на століття й тисячоліття поспіль.

Список використаних джерел

1. Аврелий Марк Наедине с собой. Размышления [Текст] / Марк Аврелий. – Киев-Черкассы: Collegium Artium Ing – РИЦ «Реал», 1993. – 147 с.
2. Антонюк З. Рефлексії ідентичності [Текст] / З.Антонюк. – К.: Дух і літера; Х.: Харківська правозахисна група, 2007. – 272 с.
3. Богомолець О.В. Українська домашня ікона [Текст] / О.В.Богомолець. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2017. – 520 с.
4. Гірц К. Інтерпретація культур [Текст] / К.Гірц. – К.: Дух і літера, 2001. – 434 с.
5. Диоген Лаэртский О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов [Текст] / Диоген Лаэртский. – М.: Мысль, 1979. – 620 с.
6. Єфремов С.О. Публіцистика революційної доби (1917-1920) [Текст]: в 2 т. / Сергій Єфремов. – К.: Дух і літера, 2014.
7. Крістева Ю. Полілог [Текст] / Ю.Крістева. – К.: Юніверс, 2004. – 480 с.
8. Митрополит Єпіфаній (Думенко) Архієпископ Арсеній (Берло) – засновник Переяславського колегіуму (до ювілею Переяславського колегіуму (1734-2014) [Текст] / Митрополит Єпіфаній (Думенко) // Збірник матеріалів IV Міжнародної наукової конференції «Православ'я в Україні» – К.: КПБА, 2014. – С.524-531.
9. Наливайко Д.С. Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі XI-XVIII ст. [Текст] / Д.С.Наливайко. – К.: Основи, 1998 – 578 с.
10. Платон Диалоги в 2-х томах [Текст] / Платон. – М.: Академический проект, 2011. – 352 с.
11. Сенека Луцій Анней Моральні листи до Луцилія [Текст] / Луцій Анней Сенека. – Львів: Апріорі, 2011. – 324 с.
12. Цицерон Марк Туллий Три трактата об ораторском искусстве [Текст] / Марк Туллий Цицерон. – М.: Наука, 1972. – 470 с.

References

1. Avrelij Mark (1993) Naedine s soboj. Razmyshlenija [Alone with myself. Reflections]. – K.: Collegium Artium Ing, 1993. – 147 p.
2. Antonyuk Z. (2007) Refleksiyi identychnosti [Identity reflexes]. – K.: Duch i litera; Kh.: Kharkivs'ka pravozachysna hrupa, 2007. – 272 p.

3. Bohomolets’ O.V. (2017) Ukrayins’ka domashnya ikona [Ukrainian home icon]. – K.: Vydavnychyy Dim Dmytra Buraho, 2017. – 520 p.
4. Hirts K. (2001) Interpretatsiya kul’tur [Cultural interpretation]. – K.: Duch i litera, 2001. – 434 p.
5. Diogen Lajertskij (1979) O zhizni, uchenijah i izrechenijah znamenityh filosofov [Lives, Teachings, and Sayings of Famous Philosophers]. – M.: Mysl', 1979. – 620 p.
6. Yefremov S.O. (2014) Publitsystyka revolyutsiynoyi doby (1917-1920) [Publicism of the revolutionary era]. – K.: Duch i litera, 2014.
7. Kristeva Yu. (2004) Poliloh [Polylogue] – K.: Yunivers, 2004. – 480 p.
8. Mytropolyt Yepifaniy (Dumenko) (2014) Arkhiyepyskop Arseniy (Berlo) – zasnovnyk Pereyaslavs’kogo kolehiumu (do yuvileyu Pereyaslavs’kogo kolegiumu (1734-2014) [Metropolitan Epiphany (Dumenko) Archbishop Arseniy (Berlo) – the founder of the Pereyaslavsky collegium (on the anniversary of the Pereyaslavsky collegium (1734-2014) // Zbirnyk materialiv IV Mizhnarodnoyi naukovoyi konferentsiyi «Pravoslav'ya v Ukrayini [Materials of the IV International scientific conference «Orthodoxy in Ukraine»]. – K.: KPBA, 2014. – P.524-531.
9. Nalyvayko D.S. (1998) Ochyma Zakhodu. Retseptsiya Ukrayiny v Zakhidniy Yevropi XI-XVIII st. [Through the lens of the West]. – K.: Osnovy, 1998. – 578 p.
10. Platon (2011) Dialogi v 2-h tomah [Dialogues in two volumes]. – M.: Akademicheskij proekt, 2011. – 352 p.
11. Seneka Lutsiy Anney (2011) Moral'ni lysty do Lutsyliya [Moral letters to Lutsilius]. – L’viv: Apriori, 2011. – 324 p.
12. Tsitseron Mark Tulliy (1972) Tri traktata ob oratorskom iskusstve [Three treatises on oratorical art]. – M.: Nauka, 1972. – 470 p.

РАССУЖДЕНИЯ ОБ ИММАНЕНТНЫХ ИСТОЧНИКАХ СОЗДАНИЯ ЕВРОПЕЙСКОЙ УКРАИНСКОЙ КУЛЬТУРЫ ОТ ЭПОХИ ПОЗДНЕГО СРЕДНЕВЕКОВЬЯ И БАРОККО ДО НОВЕЙШИХ МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКО-ЭСТЕТИЧЕСКИХ ТЕНДЕНЦИЙ

Е.Н. Сытько

Аннотация. *В статье исследуется феномен украинской духовно-интеллектуальной сопричастноти к европейскому дискурсу, проявленный еще в епоху Средневековья и Барокко. Отдельно изучается многоаспектный универсум восприятия классических призведений Сенеки и Марка Аврелия в новейшем украинском гуманитарном дискурсе. Осмысливаются также базисные концепты мировосприятия и поэтики римских мыслителей, очерчиваются горизонты влияния их идей на современность. В указанном контексте уделено отдельное внимание осмыслению идей современного духовного мыслителя, митрополита, профессора Епифания (Думенко), который изучает семиосферу формирования и трансцендентального развития отечественной духовно-словесной культуры. Расширение исследовательской деятельности в таком мировоззренческо-научном дискурсе может иметь перспективный характер и использоваться в разных сферах знания отечественных социально-гуманитарных дисциплин. В частности, таких как языковедение, литературоведение, украиноведение, методики преподавания языка и литературы, философия, богословие, исторические дисциплины.*

Ключевые слова: *классическая латынь, феномен украинской новолатинской культуры, новейший украинский гуманитарный дискурс, Сенека, Марк Аврелий*

SOME CONCEPTIONS ON THE IMANENT SOURCES OF EUROPEAN UKRAINIAN CULTURE CREATION FROM THE LATE MIDDLE AGES AND BAROQUE TILL NEW WORLDVIEW-AESTHETIC TENDENCIES

O.M. Sytko

Abstract. *The author of the article focuses on the problems that are clearly connected with the theoretical-problematic complex of studying the Latin literary classics in the context of ideas and semiotic universals of the Ukrainian Late Middle Ages and Baroque.*

The national spirituality, which had manifested itself with its particular strength in the worldview-existential semio-sphere of the Late Middle Ages and Baroque, was among the first principles of the ancient Greek and Roman sources, which were extraordinary and large-scale assimilated due to their profound study by Ukrainians in European universities during Renaissance, and later in domestic Fraternal schools, colleges and academies.

The creative world of antiquity and, in fact, the works' poetics of ancient speakers, rhetoric, poets, playwrights, writers, combined with the spirituality of the Christian world, had been transposed to the national value-semantic discourse, and it forms the basis for the Ukrainian cultural development and the creation of Ukrainian national identity from the XVI-XVIII centuries till now.

The link between the antiquity of the ancient Greek-classical times and Renaissance and Baroque became the Latin language as an universal language-semiotic discourse, which was equally relevant, and therefore was equally fruitful and creative both in ancient and medieval Renaissance Europe, as well as in Ukraine of the XVI- XVIII centuries.

In connection with the foregoing, the author of the article conducted a scientific analysis of the influences of ancient and early medieval philosophy, poetics, aesthetics, literary creation, written or translated into Latin, on training-disciplinary, scientific-educational, general cultural processes of personality formation in Ukrainian schools and Collegues of the Late Middle Ages and Baroque.

A thorough basis for conducting the proposed research was the works of ancient notionalists, rhetoricians, literary artists, and the works of the modern Ukrainian theologian, philosopher, linguist Metropolitan Epiphanius (Dumenko) who developed the system which was necessary for contemporary humanitarian disciplines, for studying the rich and varied heritage and achievements of the Baroque of the native literature and culture flourishing, its large-scale actualization in the social-humanitarian discourse of the XXI century.

Keywords: *classic Latin, the phenomenon of Ukrainian New Latin culture, the latest Ukrainian humanitarian discourse, Seneca, Marcus Aurelius*

УДК 81’255.4

СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Н. В. ЯРЕМЕНКО, кандидат педагогічних наук,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: iaremenko.nv@gmail.com
*ORCID:*0000-0002-5894-0295

Анотація. *Проблема перекладу термінології, що нею послуговується сфера науки і техніки, як ніколи є актуальною, адже терміни складають особливий шар лексики, що швидко розвивається та оновлюєтьтся, а тому потребують пильної уваги з боку перекладача. Бурхливий розвиток міжнародних відносин нашої держави та недостатня при цьому розвиненість вузькоспеціалізованого науково-термінологічного апарату української мови актуалізують завдання пошуку адекватних та ефективних перекладацьких стратегій. Серед основних труднощів перекладу англомовних термінів українською мовою є розбіжності терміносистем, а також невідповідність лексико-граматичного, морфологічного, фонетичного ладу цих мов. Найпоширенішими стратегіями перекладу термінів є транскрипція й транслітерація, калькування та описовий переклад. Саме ці способи перекладу забезпечують максимальну логічність, точність, стислість та об’єктивність, тобто універсальні стильові риси науково-технічної галузі.*

Ключові слова: *переклад, науково-технічний стиль, термін, англійська мова, українська мова*

Актуальність. У зв'язку із зміцненням міжнародних відносин, посиленням економічних зв'язків між різними країнами, інтеграції країн Європи та всього світу, розвитком науки і техніки значення іноземної мови як безумовного фактора соціально-економічного, науково-технічного та загальнокультурного прогресу набуває дедалі все більшого значення.

Сьогодні відбуваються значні перетворення в усіх сферах сучасного суспільства, а надто у сфері науки і техніки. Відповідно, зростає потреба в якісному перекладі науково-технічної літератури та ефективному обміні професійною інформацією при забезпеченні максимального рівня точності перекладу та дотриманні норм професійної етики, що безпосередньо пов'язане з адекватним використанням галузевих термінів. Переклад термінології входить до кола найскладніших питань у галузі лінгвістики та перекладознавства, отже, проблема відтворення термінології, що нею послуговується сфера науки і техніки, як ніколи є актуальною, адже терміни складають особливий шар лексики, що швидко розвивається та оновлюєтьтся, а тому потребують пильної уваги з боку перекладача. На сучасному етапі розвитку перекладознавства особливої значущості набувають питання оптимізації шляхів відтворення термінологічних одиниць англійської мови як мови міжнародного спілкування, бізнесу, науки і техніки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В різних аспектах проблему перекладу термінів досліджують такі науковці, як А. Д'яков [5], В. Карабан [7], Т. Кияк [8], И. Ремхе [10], Е. Скороходько [11], Ф. Циткіна [13], В. Шинарук [14]та інші. Проте бурхливий розвиток міжнародних відносин нашої держави та недостатня

© Н. В. Яременко, 2017

при цьому розвиненість вузькоспеціалізованого науково-термінологічного апарату української мови актуалізують завдання пошуку адекватних та ефективних перекладацьких стратегій, висуваючи суворі вимоги до сучасних лінгвістів, перекладачів, укладачів термінологічних словників тощо.

Мета нашої статті полягає у визначенні специфіки науково-технічного перекладу на сучасному етапі та окреслення найоптимальніших стратегій відтворення англомовної науково-технічної термінології українською мовою.

Методи дослідження. За основні методи дослідження маємо зіставний та описовий методи, які знайшли практичне застосування в теорії та практиці перекладу при порівнянні систем різних мов, а в нашому випадку – в пошуку оптимальних перекладацьких стратегій при передачі англомовних термінів науково-технічної сфери використання українською мовою з огляду на специфіку обох мов.

Результати дослідження. Важливе місце в науково-технічному перекладі посідає відтворення спеціальної лексики, під якою розуміють терміни та термінологічні сполуки, що складають окремі терміносистеми в певних науках і галузях знання, а також специфічні штампи та кліше, що характеризують перш за все сферу професійного спілкування в його усній та писемній формах. Отже, спочатку маємо визначитися з поняттям "термін" та специфікою перекладу цього специфічного шару лексики.

Традиційно терміном називають слово або словосполучення, яке позначає поняття спеціальної сфери або діяльності та входить до загальної лексичної системи мови через конкретну термінологічну систему (термінологію). Запропоноване Б. Головіним визначення терміна, вказує на формальні й семантичні ознаки цього поняття: терміном слід вважати "слово або підрядне словосполучення, яке має спеціальне значення, виражає та формує професійне поняття та застосовується в процесі пізнання й освоєння наукових і професійно-технічних об'єктів та відносин між ними" [4, с. 27]. Розглядаючи статус терміна в системі мови, науковці підкреслюють, що, перш за все, останній належить до загального класу лексичних одиниць. Вже потім до нього додається специфічна характеристика, яка протиставляється загальній. Засновник російської термінологічної школи Д. Лотте вважає, що терміни як лексеми, що позначають фіксоване поняття, є короткими, позбавленими багатозначності, синонімії, омонімії [9, с. 18]. Т. Кияк зауважує, що не можна знайти істотної різниці ні у формі, ні у змісті між словами загальної лексики та словом термінологічної лексики [8, с. 174]. На підставі аналізу визначень, представлених у спеціальній літературі, під терміном розуміємо особливу одиницю, яка позначає певне фіксоване поняття наукового або професійного вжитку (абстрактне чи конкретне), характеризується стислістю, як правило моносемантичністю та обмеженістю сфери вживання. При цьому точність, змістовна і структурна системність є постійними ознаками терміна. Однак не всі терміни є короткими та однозначними; деякі також мають синонімічні значення. Таким чином, багатозначність терміна може створювати неточність системи [9, с. 15]. Найістотнішими ознаками терміна є його співвіднесеність з поняттям певної галузі знань і обов'язкові системні відношення з іншими подібними одиницями терміносистеми, коли як однозначність та незалежність від контексту вважаються другорядними ознаками терміна.

Отже, при перекладі термінів необхідно враховувати контекст їх використання, оскільки той самий термін може обслуговувати різні професійні сфери і навіть у межах однієї галузі може позначати різні поняття. Наведемо такі

приклади. Так, термін “offset” в машинобудівній термінології перекладається як отвір, у банківській справі – відшкодування, компенсація, в комп'ютерній техніці – відгалуження тощо. Термін “aperture” (апертура) теж багатофункціональний і використовується в таких дисциплінах: а) оптиці; б) телекомунікаціях; в) BIOS комп’ютера; г) оптоволоконних технологіях та ін. Крім того, той самий термін часто характеризує і специфікацію, і технологію, і реалізацію. Для таких випадків у перекладних термінологічних словниках наводяться пронумеровані відповідні значеннєві розшифровки, які належать до найбільш поширених сфер їх застосування, та іноді подаються й можливі інтерпретації. Таким чином, термін “aperture” інтерпретується як: 1) порція адрес пам’яті типу PCI, виділена в адреси графічної пам’яті; 2) діафрагма фотоплотера, за допомогою якої робиться засвічення фоточутливого шару; 3) частина площини, обмежена кромкою параболоїда антени; 4) діаметр лінзи об’єктива або діаметр головного дзеркала (у телескопі); 5) поле зору. Тілесний (чотиригранний) кут, присутність у якому об’єктів формує зображення в процесі дистанційного зондування або при перспективній візуалізації [12, с. 16].

Також далеко не всі новоутворені терміни мають українські відповідники. У таких випадках, коли українського відповідника не існує або він не відомий укладачам словників, перекладачі вдаються до описового перекладу терміна. Наприклад, “antenna ground plane” – пластина антени для захисту GPS-сигналів, відбитих від земної поверхні [1]. Інколи та сама абревіатура може викликати серйозні труднощі для розуміння, тому при перекладі термінології такого характеру слід спиратися виняткова на контекст. Так, в сучасній комп'ютерній термінології скорочення “CRM” перекладається як: 1) системи керування взаємозв'язками [відносинами, взаєминами] із клієнтами й партнерами (Customer Relationship Management); 2) керування запитами на зміну [ПЗ] (Change Request Management); 3) керування взаємодією із клієнтами (Client relations management) [12,. с.10].

Таким чином, перед перекладачем постає завдання пошуку стратегій максимально точного перекладу безеквівалентної одиниці. Теорія перекладу пропонує широкий спектр методів перекладу такої лексики, які успішно застосовуються й сучасними професійними перекладачами. Перш за все, це транскрипция та транслітерація, тобто запозичення слова шляхом збереження його звукової форми чи написання (gigabit – гігабіт; Facebook – фейсбук; laptop – лептоп; marshaling – маршалінг; hypervisor – гіпервізор; cache – кеш; nanocomputer – нанокомп'ютер). Причому засвоєння таких термінологічних одиниць відбувається на фонетичному, орфографічному та морфологічному та інших рівнях української мови. Суто фонетичні перетворення головним чином викликані наявністю в англомовних термінах чужих для української мови фонем, спрощенням у групах звуків, неповним збігом звукових законів у цих мовах. При асиміляції запозиченого терміна до звукової системи української мови певною мірою втрачається вихідне звучання терміна або його частини.

Проте транскрипція й транслітерація не є універсальним прийомом перекладу. Окрім зазначених, перекладачі часто вдаються до калькування та описового перекладу. Калькування – це переклад лексичного елементу мови оригіналу шляхом заміни складових частин їх відповідниками мови перекладу. Наприклад: “safe mode” – безпечний режим [12, с.187]; “screen saver” – зберігач екрана (скринсейвер) [12, с.188]; “smart card” –смарт-карта [12, с.193]; “user interface” – користувацький інтерфейс [12, с.214]; “virtual machine” – віртуальна машина [12, с.216]; “active device” – активний пристрій [12, с. 248].

У перекладацькій практиці часто використовується метод описового перекладу з елементами тлумачення терміна: “version control” – контроль версій ПЗ або документів, автоматизоване керування варіантами-поколіннями проекту ІС або версіями програмних засобів [12, с. 365]; “notepad computer” – комп’ютер у вигляді записника [12, с. 380]. Описовий переклад має істотний недолік: він позбавляє переклад точності і стислості, призводить до багатослівності та приблизності.

Термін може бути односкладним, тобто складатися з одного базового слова, або являти собою термінологічну групу, до складу якої входить базове слово і одне або кілька визначень, які уточнюють або модифікують базовий компонент. При перекладі багатокомпонентних термінів необхідно: 1) починати переклад з останнього слова (іменника), яке є основним компонентом; 2) враховувати при остаточному варіанті перекладу всього словосполучення смислові відносини між його компонентами. Наприклад: “web services choreography model” – модель хореографії веб-сервісів [12, с.434].

Багато дослідників вказують на те, що найважливішою проблемою досягнення еквівалентності перекладу науково-технічних текстів є передача вихідного змісту тексту за допомогою терміносистеми мови перекладу. Різниця терміносистем різних мов є причиною найбільших труднощів при перекладі науково-технічних текстів. Також багато англійських термінів не можуть бути перекладені українською мовою з огляду на розбіжності в морфолого-синтаксичній структурі, граматичному ладі мов.

Основне значення перекладацької стратегії, як зазначає І.М. Ремхе, полягає в досягненні перекладацької мети за допомогою організації перекладацької діяльності адекватно конкретним умовам перекладу. На думку дослідниці, стратегії перекладу багато в чому суб'єктивні, оскільки вони залежать не тільки від особливостей дискурсу, а й від особистості самого перекладача, його професійних якостей, розумової активності, сформованості логічного апарату, ступеня володіння фоновими знаннями, психологічної стійкості до несприятливих умов перекладу тощо [10, с.160]. Відповідно, перекладачеві науково-технічних текстів слід скористатися прототипною та адаптивною стратегіями перекладу. При цьому прототипні стратегії – це типові способи організації перекладацької діяльності, засновані на евристичному пошуку логіко-семантичних і синтаксичних фреймових відповідностей; адаптивні стратегії – додаткові способи прийняття перекладацьких рішень у разі труднощів, які виникають, якщо застосування прототипних стратегій виявляється недостатнім [10, с. 162].

Специфікою перекладу науково-технічної термінології є переклад тієї групи слів, які отримали назву “хибних друзів перекладача”, буквальний переклад яких призводить до викривлення змісту тексту. Наприклад, такі лексичні одиниці, як “coercivity” – коерцитивність, “klystron” – клістрон, які широко вживаються в текстах з електроніки, важко зустріти за межами науково-технічного дискурсу. У той же час переклад таких слів, як “dead” – пасивний, “ripple” – пульсація, що мають добре відомі загальновживані значення, залежить від контексту їх уживання. Спеціальна лексика включає різні похідні від термінів слова, використовувані при описі зв'язків і відносин між термінологічно позначеними поняттями і об'єктами, їх властивостей і особливостей, а також цілий ряд загальновживаних слів, які використовуються в строго визначених поєднаннях. Така лексика, як правило, не фіксується в термінологічних словниках, проте вона так само характерна для науково-технічного стилю, як і термінологія. Отже,

необхідність дотримання норм перекладу термінів і спеціальної лексики висуває перед перекладачем особливі завдання при створенні тексту перекладу.

Ще однією особливістю науково-технічної термінології, що може створювати додаткові труднощі при перекладі, є широке використання скорочень. Природний процес розвитку термінології повязаний з подальшим уточненням та модифікацією їх значень за допомогою додавання нових визначень. Це призводить до створення великої кількості громіздких та незручних у використанні термінологічних груп, які, звичайно, скорочуються шляхом абревіації або акронімів. Абревіація дозволяє надати таким новоутворенням більш короткої форми при збереженні значення лексичних компонентів, при цьому економлячи час отримання інформації користувачем.

Наведемо приклади: “CGM (Computer Graphics Metafile)” – метафайл комп’ютерної графіки, формат CGM [12, с.51]; “CGI (Common Gateway Interface)” – спільний міжмережний [шлюзовий] інтерфейс [12, с.51]; “CISC (Complex Instruction Set Computing)” – обчислення зі складним набором команд [12, с.53]; “CMIP (Common Management Information Protocol)” – протокол загальної керувальної інформації [12, с.55].

Акроніми уявляють собою скорочення, які сприймаються як звичайні лексичні одиниці й утворюються шляхом усічення двух слів та об’єднання їх в одне. За структурою можна виділити такі акроніми:

– буквенні*: Dwg* (drawing – креслення, рисунок);

– складові: *magtape* (magnetic tape – магнітна стрічка);

– усічені слова: *aut* (automatic – автоматичний), *man* (manual – мануальний);

– буква плюс слово: *NC programming language* – мова програмування для системи цифрового програмного керування;

– букви та склади: *cir brk* (circuit breaker – вимикач);

– буквенно-цифрові: *A1 (A one)* – першосортний.

Таким чином, при перекладі такої категорії термінів слід звертати увагу на спосіб їх утворення, а також контекст їх використання, адже те саме скорочення може позначати зовсім різні поняття.

Висновки і перспективи.

Виходячи з вищевикладеного, сформулюємо висновки.

Переклад науково-технічної термінології повязаний з багатьма труднощами й вимагає застосування відповідних перекладацьких стратегій. При цьому перекладачеві потрібні не лише філологічні, а й технічні знання, повне розуміння контексту використання терміна для забезпечення логічно осмисленої його інтерпретації українською мовою. Серед основних труднощів перекладу англомовних термінів українською мовою є розбіжності терміносистем цих мов, а також невідповідність їх лексико-граматичного, морфологічного, фонетичного ладу. Найпоширенішими стратегіями перекладу термінів є транскрипція й транслітерація, калькування та описовий переклад. Саме ці способи перекладу забезпечують максимальну логічність, точність, стислість та об’єктивність, тобто універсальні стильові риси науково-технічного дискурсу. Серед специфічних рис англомовної науково-технічної термінології виділяємо омонімічність термінів, контекстуальність, широке використання абревіатур та скорочень, існування пар “термін-загальновживане слово”. Ще однією специфічною рисою є швидкий розвиток науки і техніки, у зв’язку з чим для багатьох англійських термінів ще не знайдено точних українських відповідників, а це створює додаткові труднощі для перекладача при виборі перекладацьких стратегій.

Перспективи подальших досліджень у галузі науково-технічного перекладу вбачаємо у визначенні специфіки взаємодії термінології англійської мови із загальновживаною лексикою й термінами інших науково-технічних галузей, що також значною мірою впливає на вибір перекладацьких стратегій.

Список використаних джерел

1. Англійсько-український геодезичний словник [Текст] / уклад. Федір Заблоцький, Олександра Заблоцька; за ред. Богдана Рицара. – Л.: Вид-во Львівської політехніки, 2010. – 360 с.
2. Вакуленко, М. О. Термін і термінологія: сучасні уявлення та концепції [Текст] / М. О. Вакуленко // Слово и словарь. Vocabulum et vocabularium: сб. науч. тр. по лексикографии / под ред. В. В. Дубичинского и Т. Ройтера. – Харків: Видавництво "Підручник НТУ "ХПІ", 2011. – Вып. 12. – С. 140-145.
3. Голованова, Е. И. Типология единиц профессиональной коммуникации: когнитивно-прагматический аспект [Текст] / Е. И. Голованова // Лингвистический энциклопедический словарь / Под ред. В. Н. Ярцевой; Ин-т языкознания АН СССР. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 682 с.
4. Головин, Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах: Учеб. пособие для филол. спец. вузов [Текст] / Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин. – М.: Высш. школа, 1987. – 104 с.
5. Д'яков, А. С. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти [Текст] / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К. : Вид. дім "КМ Academia", 2000. – 218 с.
6. Журавлева, Т. А. Особенности терминологической номинации. Монография [Текст] / Т.А. Журавлева. – Донецк: АООТ Торговый дом "Донбасс", 1998. – 253 с.
7. Карабан, В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми [Текст] / В'ячеслав Іванович Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 576с.
8. Кияк, Т.Р. Лингвистические аспекты терминоведения [Текст] / Т. Р. Кияк. – К.: УМК ВО, 1989. – 174 с.
9. Лотте, Д. С. Основы построения научно-технической терминологии: вопросы теории и методики [Текст] / Д. С. Лотте. – М.: Изд-во Академии Наук СССР, 1961. – 157 с.
10. Ремхе, И. Н. Прототипическая и адаптивная стратегии как основа когнитивного принятия решения в процессе научно-технического перевода [Текст] // Вестник Тамбовского университета. – 2013. – Вып. 2(118). Серия Гуманитарные науки. – С. 159-166.
11. Скороходько, Е. Ф. Сучасна англійська термінологія [Текст] / Е. Ф. Скороходько. – К.: Український інститут лінгвістики і менеджменту, 2002. – 76 с.
12. Тлумачний словник з інформатики [Текст] / Г. Г. Півняк, Б. С. Бусигін, М. М. Дівізінюк та ін. – Д.: Нац. гірнич. ун-т, 2010. – 600 с.
13. Циткіна, Ф. О. Термінологія й переклад [Текст] / Ф.О. Циткіна – Львів: ВЛІ, 2003. – 187 с.
14. Шинкарук, В.Д. Lingua latina. Посібник для самостійної роботи з латинської мови: медична термінологія [Текст] / В.Д.Шинкарук. // Чернівці: Рута. – 1999. – 118с.

References

1. Zablotskyi, F. Anhliisko-ukrainskyi heodezychnyi slovnyk (2010) [English-Ukrainian geodesic dictionary]. Uklad. Fedir Zablotskyi, Oleksandra Zablotska; za red. Bohdana Rytsara. L.: Vyd-vo Lvivskoi politekhniky, 360.

2. Vakulenko, M. O. (2011) Termin i terminolohiia: suchasni uiavlennia ta kontseptsii [Term and terminology: contemporary understanding and concepts]. Slovo y slovar. Vocabulum et vocabularium: sb. nauch. tr. po leksykohrafyy / pod red. V. V. Dubychinskoho i T. Roytera. Kharkiv: Vydavnytstvo “Pidruchnyk NTU “KhPI”. Vyp. 12, 140-145.

3. Holovanova, E. Y. (1990) Typologiya yedinits professionalnoy kommunikatsii: kognitivno-pragmatycheskiy aspekt [The typology of units of professional communication: the cognitive-pragmatic aspect]. Lyngvisticheskiy entsyklopedicheskiy slovar. Pod red. V. N. Yartsevoy; In-t yazykoznaniya AN SSSR. M.: Sov. Entsyklopediya, 682.

4. Holovyn, B. N. (1987) Lyngvisticheskiye osnovy ucheniya o terminakh: Ucheb. posobiye dlya fylol. spets. vuzov [Linguistic foundations of teaching on terms: Manual for philol. special high schools]. M.: Vyssh. Shkola, 104.

5. Diakov, A. S. (2000) Osnovy terminotvorennia: semantychni ta sotsiolinhvistychni aspekty [Fundamentals of Terminology: Semantic and Sociolinguistic Aspects]. A. S. Diakov, T. R. Kyiak, Z. B. Kudelko. K. : Vyd. dim “KM Asademia”, 218.

6. Zhuravleva, T. A. (1998) Osobennosti termynologicheskoy nominatsii. Monohrafiya [Features of the terminology nomination. Monograph]. Donetsk: AOOT Torhovyi dom “Donbass”, 253.

7. Karaban, V. I. (2004) Pereklad anhliyskoi naukovoi i tekhnichnoi literatury: Hramatychni trudnoshchi, leksychni, terminolohichni ta zhanrovo-stylistychni problemy [Translation of English scientific and technical literature: Grammatical difficulties, lexical, terminological and genre-stylistic problems].Vinnytsia: Nova knyha, 576.

8. Kyiak, T. R. (1989) Lynhvystycheskiye aspekty termynovedeniya [Linguistic aspects of terminology]. K.: UMK VO, 174.

9. Lotte, D. S. (1961) Osnovy postroenyia nauchno-tekhnycheskoi termynolohyy: voprosy teoryy y metodyky [Fundamentals of the construction of scientific and technical terminology: issues of theory and methodology]. M.: Yzd-vo Akademyy Nauk SSSR, 157.

10. Remkhe, Y. N. (2013) Prototypycheskaia y adaptyvnaia stratehyy kak osnova kohnytyvnoho pryniatyia reshenyia v protsesse nauchno-tekhnycheskoho perevoda [Prototypical and adaptive strategies as the basis of cognitive decision-making in the process of scientific and technical translation]. Vestnyk Tambovskoho unyversyteta. 2013. Vyp. 2(118). Seryia Humanytarnye nauky, 159-166.

11. Skorokhodko, E. F. (2002) Suchasna anhliiska terminolohiia [Modern English terminology]. K.: Ukrainskyi instytut linhvistyky i menedzhmentu, 76.

12. Pivniak, H. H. Tlumachnyi slovnyk z informatyky (2010) [Information technology dictionary]. H. H. Pivniak, B. S. Busyhin, M. M. Diviziniuk ta in. D.: Nats. hirnych. un-t, 600.

13. Tsytkina, F. O. (2003) Terminolohiya i pereklad [Terminology and translation]. Lviv: VLI, 187.

14. Shynkaruk, V.D. (1999) Lingua latina. Posibnyk dlia samostiinoi roboty z latynskoi movy: medychna terminolohiia [Lingua latina. A Manual for Self Study Work in Latin: Medical Terminology]..Chernivtsi: Ruta.1999,118.

СТРАТЕГИИ ПЕРЕВОДА АНГЛОЯЗЫЧНОЙ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ НА УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК

Н. В. Яременко

Аннотация. *Проблема перевода терминологии, которая обслуживает сферу науки и техники, как никогда является актуальной, поскольку термины составляют особый слой лексики, что быстро развивается и обновляется, а потому требует пристального внимания со стороны переводчика. Бурное развитие международных отношений нашей державы и недостаточная при этом развитость узкоспециализированного научно-терминологического аппарата украинского языка актуализируют задачу поиска адекватных и эффективных переводческих стратегий. Среди основных трудностей перевода англоязычных терминов на украинский язык выделяем различия терминосистем, а также несоответствие лексико-грамматического, морфологического, фонетического строя этих языков. Наиболее распространенными стратегиями перевода терминов является транскрипция и транслитерация, калькирование и описательный перевод. Именно эти способы перевода обеспечивают максимальную логичность, точность, краткость и объективность, то есть универсальные стилевые черты научно-технической сферы.*

Ключевые слова: *перевод, научно-технический стиль, термин, английский язык, украинский язык*

STRATEGIES OF RENDERING ENGLISH SCIENTIFIC AND TECHNICAL TERMINOLOGY INTO THE UKRAINIAN LANGUAGE

N. V. Yaremenko

Abstract. *Today we can observe significant transformations in all spheres of modern society, especially in the field of science and technology. Accordingly, there is a growing need for a high-quality translation of scientific and technical literature and an efficient exchange of professional information in order to ensure the maximum level of translation accuracy and adherence to professional ethics standards, which is directly related to the adequate use of professional terms. Translation of terminology is one of the most complex issues in linguistics and translation science, therefore, the problem of translation of the terminology used in the field of science and technology is gaining more and more importance nowadays, as terms form a special layer of vocabulary that is rapidly evolving, and therefore require close attention on the interpreter's side. At the present stage of the development of translation studies, issues of translation of English terminological units has become of particular importance, since English is the language of international communication, business, science and technology.*

This article aims to determine the specifics of scientific and technical translation at the present stage and outline the most useful strategies for the translation of English scientific and technical terminology into the Ukrainian language. As to the basic methods of research, we use comparative and descriptive methods that have found practical application in the theory and practice of translation when comparing systems of different languages.

The term is defined as a word or group of words having a particular meaning, especially in a specific field. Considering the status of the term in the language system, scholars emphasize that, above all, the latter belongs to the general class of lexical units. Even then, a specific characteristic is added to it, which contrasts with the general one. The founder of the terminological school D. Lotte believes that the terms as lexemes, denoting a fixed concept, they are short, devoid of polysemy, synonymy, homonymy. However, not all terms are short and unambiguous; some also have synonyms. Thus, the ambiguity of the term can create inaccuracy in the system. The most significant features of the term are its correlation with the notion of a certain field of knowledge and the obligatory

system relations with other similar units of the terminology system, when both unambiguousness and independence from the context are considered as secondary features of the term.

Among the main difficulties in translating English terms into Ukrainian is the discrepancy in terminology, as well as the discrepancy in the lexical-grammatical, morphological and phonetic structure of these languages. The translation of scientific and technical terminology is associated with many difficulties and requires the use of appropriate translation strategies. The most common strategies for translating terms are transcription and transliteration, loan translation and descriptive translation. These methods of translation provide maximum logic, accuracy, conciseness and objectivity that constitute the universal style features of the scientific and technical field.

Keywords: *translation, scientific and technical style, term, English language, Ukrainian language*

УДК 659.11

СТИЛІСТИЧНІ ФІГУРИ В ТЕКСТАХ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНОГО ВПЛИВУ

О. І. БУГАЙОВА, керівник сектору інформаційно-методичного забезпечення навчально-методичного відділу,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
E-mail: kbugajova777@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2084-3457

Анотація. *Тексти соціальної реклами мають здійснювати прогнозований вплив на реципієнта за допомогою використання обмеженої кількості лексичних засобів, які мають привернути його увагу своєю незвичністю, емоційністю та образністю. Цій меті підпорядковані стилістичні фігури, дослідження закономірностей використання яких буде корисним для вироблення рекомендацій стосовно доцільності вживання певних стилістичних прийомів у текстах соціальної реклами, що й зумовлює* ***актуальність*** *статті.* ***Мета*** *статті – виявити найбільш уживані в текстах соціальної реклами стилістичні фігури, які увиразнюють рекламне мовлення.* ***Результати та висновки.*** *За допомогою загальнонаукових методів аналізу та синтезу було ідентифіковано такі стилістичні прийоми (це сегментація рекламного тексту; семантичні протиставлення; комунікативне мовчання; графічне кодування вербальної інформації; гра слів; повтор; засоби комічного; алюзія; діалог, полілог; віршована форма) і досліджено частотність їх використання за такими типами соціальної реклами, як: реклама гармонізації людини як члена суспільств, реклама гармонізації міжособистісних стосунків, реклама гармонізації ставлення людини до довкілля та реклама гармонізації самої людини як фізичної та духовної цінності.* ***Перспективи.*** *Оскільки в проблематиці лінгвістики тексту, зокрема й соціальної реклами, не можна виділити окремо мовний і психологічний аспекти (психічні процеси вербалізуються через мову та зумовлені впливом слова на свідомість реципієнта), а метою реклами є здійснювати прямий чи опосередкований психолінгвістичний вплив на людину, програмувати її на виконання певних дій, то результати нашого дослідження можуть бути підґрунтям для подальших наукових розробок з прагмалінгвістики рекламного тексту.*

© О. І. Бугайова , 2017

system relations with other similar units of the terminology system, when both unambiguousness and independence from the context are considered as secondary features of the term.

Among the main difficulties in translating English terms into Ukrainian is the discrepancy in terminology, as well as the discrepancy in the lexical-grammatical, morphological and phonetic structure of these languages. The translation of scientific and technical terminology is associated with many difficulties and requires the use of appropriate translation strategies. The most common strategies for translating terms are transcription and transliteration, loan translation and descriptive translation. These methods of translation provide maximum logic, accuracy, conciseness and objectivity that constitute the universal style features of the scientific and technical field.

Keywords: *translation, scientific and technical style, term, English language, Ukrainian language*

УДК 659.11

СТИЛІСТИЧНІ ФІГУРИ В ТЕКСТАХ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНОГО ВПЛИВУ

О. І. БУГАЙОВА, керівник сектору інформаційно-методичного забезпечення навчально-методичного відділу,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
E-mail: kbugajova777@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2084-3457

Анотація. *Тексти соціальної реклами мають здійснювати прогнозований вплив на реципієнта за допомогою використання обмеженої кількості лексичних засобів, які мають привернути його увагу своєю незвичністю, емоційністю та образністю. Цій меті підпорядковані стилістичні фігури, дослідження закономірностей використання яких буде корисним для вироблення рекомендацій стосовно доцільності вживання певних стилістичних прийомів у текстах соціальної реклами, що й зумовлює* ***актуальність*** *статті.* ***Мета*** *статті – виявити найбільш уживані в текстах соціальної реклами стилістичні фігури, які увиразнюють рекламне мовлення.* ***Результати та висновки.*** *За допомогою загальнонаукових методів аналізу та синтезу було ідентифіковано такі стилістичні прийоми (це сегментація рекламного тексту; семантичні протиставлення; комунікативне мовчання; графічне кодування вербальної інформації; гра слів; повтор; засоби комічного; алюзія; діалог, полілог; віршована форма) і досліджено частотність їх використання за такими типами соціальної реклами, як: реклама гармонізації людини як члена суспільств, реклама гармонізації міжособистісних стосунків, реклама гармонізації ставлення людини до довкілля та реклама гармонізації самої людини як фізичної та духовної цінності.* ***Перспективи.*** *Оскільки в проблематиці лінгвістики тексту, зокрема й соціальної реклами, не можна виділити окремо мовний і психологічний аспекти (психічні процеси вербалізуються через мову та зумовлені впливом слова на свідомість реципієнта), а метою реклами є здійснювати прямий чи опосередкований психолінгвістичний вплив на людину, програмувати її на виконання певних дій, то результати нашого дослідження можуть бути підґрунтям для подальших наукових розробок з прагмалінгвістики рекламного тексту.*

© О. І. Бугайова , 2017

Ключові слова: *тексти соціальної реклами, стилістичні фігури, сегментація тексту, семантичні протиставлення, комунікативне мовчання, графічне кодування вербальної інформації, гра слів, повтор, засоби комічного, алюзія, прагмалінгвістика рекламного тексту.*

Тексти соціальної реклами – особливий продукт мовленнєвої діяльності, що має здійснювати прогнозований вплив на реципієнта з метою гармонізації людини, насамперед, як члена суспільства. І досягти цієї мети потрібно за допомогою використання обмеженої кількості лексичних засобів, що зумовлено особливостями реклами як жанру. Досягти цього можна за умови, якщо вербальне наповнення соціальної реклами приверне увагу реципієнта своєю незвичністю, емоційністю та образністю. Цій меті підпорядковані стилістичні фігури, які є оздобою мовлення загалом і рекламного зокрема. Дослідження закономірностей використання таких мовних зворотів буде корисним для вироблення рекомендацій стосовно доцільності вживання певних стилістичних прийомів у текстах соціальної реклами, що й зумовлює **актуальність** статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості використання стилістичних фігур у мовленні вивчали багато лінгвістів, зокрема Т. О. Анохіна [1], І. Р. Вихованець [2], Т. Е. Грінберг [9], П. С. Дудик [3], Л. І. Єрьоміна [4], І. К. Кобякова [5], К. В. Конанихін [9], Т. М. Лівщиць [6], Л. І. Мацько [7], О. М. Мацько [7], О. М. Сидоренко [7], В. В. Ученова [9], С. О. Швачко [11], С. О. Шомова [9], С. В. Харченко [10], В.Д. Шинкарук[12] та ін. Проте стилістичні прийоми текстів саме соціальної реклами досліджено недостатньо.

Мета статті – виявити найбільш уживані в текстах соціальної реклами стилістичні фігури, які увиразнюють рекламне мовлення.

У результаті дослідження було використано **метод** якісно-кількісного аналізу рекламних текстів на наявність стилістичних фігур, за допомогою методу синтезу отримані результати узагальнено та класифіковано.

Одним зі стилістичних прийомів, що надає соціальній рекламі динамізму, є **сегментація рекламного тексту** за значимістю на окремі синтагми. Він полягає в тому, що слово, словосполучення чи частину речення (сегмент) виділяють в окреме висловлювання крапкою, трикрапкою або знаком оклику.

Наприклад, використано прийом сегментації в тексті реклами гармонізації самої людини як цінності, де йдеться про замісну терапію: ***День незалежності.*** *Щодня замісна терапія дає Вам свободу та незалежність від ін'єкційних наркотиків* (тут виділено в окреме висловлювання стійке словосполучення).

Поширеним такий прийом є в рекламі гармонізації людини як члена суспільства, а саме в рекламі проти корупції ***Хабар.*** *Відчуй кров «Небесної сотні» на своїх руках* сегментовано одну лексему.

Авторитетності рекламного гасла може сприяти підпис під ним **відомих людей**. Прикладом може слугувати серія реклами проти СНІДу: *Не дай СНІДу шанс.* ***Дядя Жора****; Не дай СНІДу шанс. Обізнаність – мій вибір.* ***Денис та Інна Силантьєви****.*

Наявність у смисловому наповненні мовних одиниць соціальної реклами опозиційних категорій, **семантичних протиставлень** оживлює текст. Наприклад, у рекламі *Зроби свій вибір!* ***Швидкість*** *або* ***життя*** за контекстом лексема *швидкість* набуває семи 'смерть' і є антиподом лексемі *життя*. У тексті ***Будь-хто*** *може* ***захворіти****,* ***одужати*** *може* ***кожен****! Зупинимо туберкульоз в Україні!* вербалізовано два протиставлення: *будь-хто – кожен, захворіти – одужати*. Імпліцитне протиставлення наявне в рекламі *У тебе є* ***своя*** *країна. Не*

розмінюйся [*на чужу* – О. Б.]: з контексту вербалізуються опозиційні лексеми *своя країна – чужа*. Семантичний контраст підсилено за допомогою заперечної частки, протиставних сполучників у рекламі *Українець **не** в документі, **а** тілом і душею!, Добре в гостях, **а** вдома сало свіже; У нас такого немає* [*Ейфелевої вежі* – О. Б.], ***але** ми любимо свою Україну.*

Кожне речення в рекламі патріотичного спрямування, озвученій Богданом Ступкою, містить протиставлення, що створює ефект градації: *Я бачив величну Амазонку, **але** подих у мене перехоплює від спокійної величності Дніпра. Я спускався в найкрасивіші печери Америки, **та** вони не зачаровують так, як галерея казок у Мармуровій печері. Я був у Лондонському тауері, **але** справжню міць я відчуваю в суворих вежах Луцького замку*.

Поєднання контрастних понять в одному висловлюванні продукує нову смислову якість, створює несподіваний експресивний ефект у текстах соціальної реклами: ***Україна без українців** – неможлива; **Відходи** бувають дуже **корисні**; Від справжнього **задоволення** не буває **раку** легень.*

Щоб запобігти монотонності й тавтології та надати рекламному посилу експресивності, застосовують «засоби економії фізичних зусиль і специфічного “скоропису”» – пропуски слів, словосполучень чи цілих речень. С. О. Швачко називає таке явище неомовленими семантичними пустотами [10, с. 154], семантичне наповнення яких можна відновити в контексті. Т. О. Анохіна називає такий прийом **комунікативним мовчанням**, що, «як невербальна дія комунікації, позначена нульовим денотатом, корелює з графічними знаками на письмі та номінаціями-вербалізаторами в усному та писемному мовленні» [1, с. 24–25]. Наприклад, у рекламі гармонізації міжособистісних стосунків *Справжній водій користується* … пропущено об’єкт, на який поширюється дія, проте його можна відновити через вербалізацію зображення паска безпеки. Аналогічні приклади в рекламі гармонізації ставлення людини до довкілля *Не твій* (пропущено денотат свинячий п’ятачок)*? Викидай сміття в урну, а не під ноги* та в рекламі гармонізації самої людини як цінності *Перша – …* (викурена сигарета). *15 років – залежність. 20 років – зубний наліт. 30 років – виразка. 40 років – імпотенція. 50 років – рак. 60 років – смерть у 60 років*.

Замість слів у текстах соціальної реклами задля швидшого декодування реципієнтом рекламної інформації іноді використовують **графічні знаки,** наприклад математичний символ **=** , що вербалізується як *дорівнює*: *Зайдеш на каву? Секс **=** презерватив. Не дай СНІДу шанс!*

Принцип мовної економії застосовано в рекламі, де частину інформації потрібно декодувати із зображення: *Його тато і мама пили пиво…* (Спотворене обличчя малюка); *Правильне рішення* (алкоголь виливають в унітаз).

Одним зі стилістичних засобів текстотворення соціальної реклами є **гра слів:** вона привертає увагу реципієнта, створює комічно-сатиричний ефект і загострює сприйняття семантичних особливостей мовних одиниць рекламного тексту. У соціальній рекламі виявлено такі способи гри зі словами:

– застосування лексем у невластивому для них контексті: *Надягни секс, коли займаєшся презервативом*;

– обігравання полісемії мовних одиниць: *Зламай сигарету, інакше вона зламає тебе; Здорово жити здорово; Замісна терапія – це незалежність замість залежності;*

– парадокси судження, у яких присудок заперечує підмет: *Дівчата не п’ють. П’ють не дівчата;*

– змішування стилів: *Пам'ятка безпечного святкування. … Горіння людських сердець потрібні Богові більше, ніж пожежі від людської недбалості… Державна інспекція техногенної безпеки України* (у цьому випадку поєднано офіційно-діловий і конфесійний стилі).

Риторична фігура **повтору** в рекламному мовленні забезпечує семантичну єдність тексту та виконує, крім композиційної, функцію експресивного виділення та підкреслення. На її значенні в процесі переконання вказував Г. Г. Почепцов, який, цитуючи слова Г. Лебона, зазначав, що в результаті повторення ідея вкорінюється у свідомості реципієнта настільно міцно, що згодом сприймається як доведена істина [8**,** с. 199]. І. Р. Вихованець повтор ідентифікує як лексико-граматичний засіб виділення комунікативного центру висловлювання. [2, с. 154]. За визначенням Т. Лівщиць, повтори є видом експліцитних внутрітекстових зв'язків [6, с. 200]. Виділяють лексичний, граматичний і семантичний види повтору [4, с. 166]. У соціальній рекламі наявні всі його види. Наприклад, лексичний (повторення однакових слів) і граматичний (повторення синтаксичної структури речень, які складають текст) повтори використано в текстах: ***Чистий** ліс! **Чиста** планета! Щасливі діти!* (речення в рекламі гармонізації ставлення до довкілля однотипні – односкладні називні); *Жодне запізнення не варте здоров'я дитини. **Зменш** швидкість! **Зменш** ризик!* (у рекламі гармонізації міжособистісних стосунків частина тексту сегментована на односкладні означено-особові речення). Повторення слів у цих текстах забезпечує єдність теми і є засобом вертикального зв'язку всього тексту [6, с. 197]. Семантичний повтор задіяно в рекламі гармонізації ставлення людини до довкілля за допомогою семантично схожих складників – контекстуальних синонімів: *Можна я буду твоїм **другом**? Візьми **собаку** із притулку! Щеплені, стерилізовані, здорові та виховані – **вони** чекають на тебе.* «Каркас» тексту побудовано на обрамленні в рекламі ***СНІД – невиліковна хвороба.** Пам'ятайте! **СНІД – невиліковна хвороба***, такий прийом створює ефект навіювання, коли твердження на початку рекламного тексту про те, що ***СНІД – невиліковна хвороба**,* сприймається як таке, що можна піддати сумніву, а повторення його в кінці – як таке, що є беззаперечним фактом.

Є. І. Невицька виділяє повтори змісту та повтори форми [цит. за: 6, с. 195]. Прикладом повтору змісту можуть бути два тексти реклами гармонізації міжособистісних стосунків: *1) Ні насильству у сім'ї! Сильні не ображають. Давай разом! і 2) Аліна Шатернікова – чемпіонка світу та Європи з боксу. Я терплю заради перемоги. А ти? Щодня тисячі жінок потерпають від домашнього насильства. Стоп насильству – національна кампанія.*

Повтор форми як своєрідний мовний шаблон, за яким можна ідентифікувати організацію-замовника та швидше усвідомити прагматичну мету її реклами, широко використовують у рекламі гармонізації людини як члена суспільства, наприклад рекламі державних органів: 2001 року у 6 текстах соціальної реклами Державної податкової адміністрації в місті Києві повторюваним фрагментом був *Я просто сплатив податки*; 2002 – *Ви сплачуєте податки, тому що…* (4 тексти); 2003 – *Податки на варті життя!* (4 тексти); 2005 – *Я чесно сплачую податки* (6 текстів); 2008 – *Твоє майбутнє – у твоїх руках. Легалізуй зарплату!* (4 тексти).

Такі стилістичні прийоми, як **гумор, іронія та сатира** нечасто використовують у текстах соціальної реклами, оскільки такий жанр передбачає підкреслено повчальний тон. Прикладом гумористичного тексту з використанням слів у невластивому для них контексті й, відповідно, появою в тексті комічного ефекту може слугувати реклама за здоровий спосіб життя: *Куріння! Міністерство охорони здоров'я попереджає: смерть від раку легень може негативно*

вплинути на Ваше здоров'я. Це приклад «м'якої» реклами. Порівняймо попередній текст з наступним, теж антитютюнового спрямування: *Світ нічого не втратить, якщо ти помреш молодим від раку горла та легень. Ти ж не потрібен навіть собі*. Тут маємо приклад «жорсткої» реклами, у якій використано сарказм – такий засіб комічності, в основі якого лежить різке, неприкрите оголення негативних явищ. Сарказм як стилістичний засіб наявний і в рекламі *Куріння вбиває: мозок. Назавжди…* (Добкін пропонує зробити столицею України Харків).

Тексти соціальної реклами, доцільно «інтегровані загальною прагматичною спрямованістю реалізувати гумористичний ефект, актуалізувати жартівливу, несподівану і нетривіальну інформацію» [5, с. 85], здійснюють потрібний енергетичний заряд через експресивність вираження й імпліцитний смисл, який потрібно декодувати з контексту. Такою є реклама, покликана виховувати патріотизм: *Є гріх, та стидно попові сказати. Українці богобоязні* (зображення: солдати на танку).

У соціальній рекламі наявні приклади використання **алюзії.** Натяк на відому рекламу радянського періоду *Ты записался добровольцем?* маємо в рекламі, що пропагує дбайливе ставлення до природи: ***Ти прибрав після себе у лісі****?!! Лісовик.* Реклама проти алкоголізму *Тверeза Україна – наше* ***світле майбутнє*** перегукується з лозунгом радянської епохи *Хай живе комунізм – світле майбутнє всього людства!* У рекламі гармонізації ставлення людини до довкілля процитовано дослівно радянський девіз у сучасному контексті *Чисто не там, де прибирають, а там, де не смітять.*

Аналогію до рядка з відомої пісні Дмитра Павличка «Два кольори» використано в рекламі, що пропагує донорство: ***Червоне – це любов***. *14 червня – Всеукраїнський день донора крові. Будинок дитячої творчості, парк імені Т. Шевченка (м. Льва Толстого) з 10.00 до 16.00.*

Прислів'я застосовано в рекламному тексті, що покликаний виховувати патріотизм: *«– Тату, а чому кажуть:* ***один в полі не воїн****?» – «Бо, щоб перемогти ворогів, потрібна армія». – «А ти пішов до армії, щоб боротись з ворогами?» – «Я пішов до армії, щоб захистити тебе, маму, нашу землю, щоб ти зростала щасливою у вільній країні»…* **Діалогічна** форма вербальної взаємодії персонажів цієї реклами надає їй драматизму та динамізму.

Полілог у рекламному мовленні посилює емоційну складову рекламного посилу. Прикладом є текст реклами, що заохочує захищати свою країну: «*Я спадкоємець найкращих бойових традицій». – «Я пишаюсь своєю формою, державою та прапором». – «Я завжди готовий дати відсіч будь-якій загрозі Батьківщині». – «Я ніколи не здамся». … «Я служу країні!» – «Я – частина команди». – «Я ніколи не здамся». – «Я служу Україні!» – «Я служу Україні!» – «Я служу Україні!»...*

Соціальні реклами, створені у формі діалогу чи полілогу, іноді вербалізують двома мовами: українською та російською – для створення психоемоційного контрасту. Ось приклад реклами, що популяризує українську мову:

- *Вона дуже красива, тому мені подобається (Франк, Гвінея).*
- *Милозвучна, чудова. Вона захоплююча (Чао, Китай).*
- *Я би слухав і слухав її без упину (Андрес, Швеція).*
- *Дарує стільки емоцій. Вона невичерпна (Тігран, Вірменія).*
- *Почему же мы на ней не разговариваем? (Христина, Україна).*

Поєднано дві мови і в рекламі за єдність українців: *Вона зі Львова, а он из Донецка. «Ми познайомились…» – «В лагере детском…» – «Студентка.*

Медичний». – «Спортсмен. За стабильность». – «З першого погляду…» – «Просто влюбились…» – «Літо пройшло…» – «Каждый день эсемески…» – «Дуже сумую…» – «До встречи в Одессе…» – «Знов розставання…» – «Ты где?...» – «На Майдані. Я не казала ні тату, ні мамі». Выросли стены, сгорели мосты. Серце стучить: відпусти, відпусти! Но у любимых сердце одно. І в нашій країні не б'ється воно. (Ламають стіну). Нам жити в Україні! Крім того, у цій рекламі використано віршовану форму, що надає рекламному тексту ритмічності, сприяє її запам'ятовуванню. Короткі реклами у **віршованій формі** нагадують тексти для вигукування: *Палити – красу і здоров'я губити; Алкоголь перетворює людину на скотину.*

Результати. Текст соціальної реклами – це фрагмент емотивно маркованої мовної картини світу з певними особливостями в лінгвістичному оформленні. Успіх такого мовлення визначає наявність реакції реципієнта на пропоновану інформацію. Для цього потрібно насамперед привернути увагу адресата, щоб він захотів ознайомитися з текстом соціальної реклами. З цією метою в рекламному мовленні використовують певні стилістичні прийоми, які й здійснюють вплив на реципієнта соціальної реклами:

1) **сегментація рекламного тексту:** найбільш часто зустрічається в рекламі гармонізації людини як члена суспільства та гармонізації самої людини як фізичної та духовної цінності;

2) **семантичні протиставлення:** такий прийом поширений у рекламі гармонізації людини як члена суспільства, гармонізації самої людини як фізичної та духовної цінності та рекламі гармонізації ставлення людини до довкілля;

3) **комунікативне мовчання:** зафіксовано в рекламі гармонізації міжособистісних стосунків і гармонізації ставлення людини до довкілля;

4) **графічне кодування вербальної інформації:** використано в рекламі гармонізації самої людини як цінності та ставлення її до довкілля;

5) **гра слів:** такий прийом застосовано в рекламі гармонізації самої людини як цінності та міжособистісних стосунків;

6) **повтор:** зафіксовано в усіх типах соціальної реклами;

7) **засоби комічного:** використано в рекламі гармонізації самої людини як цінності та як громадянина держави;

8) **алюзія:** застосовано в рекламі гармонізації самої людини як цінності та як громадянина держави, а також ставлення людини до довкілля;

9) **діалог, полілог:** зафіксовано в рекламі гармонізації самої людини як цінності та як громадянина держави;

10) **віршована форма:** наявна в рекламі гармонізації самої людини як цінності та як громадянина держави.

Висновки. Найменше стилістичних фігур використано в рекламі гармонізації міжособистісних стосунків, більш багатою на художні засоби є реклама гармонізації ставлення людини до довкілля, і найширший діапазон стилістичних засобів застосовано у двох типах соціальної реклами – гармонізації самої людини як цінності та як громадянина держави.

Перспективи. У проблематиці лінгвістики тексту, зокрема й соціальної реклами, не можна виділити окремо мовний і психологічний аспекти, бо психічні процеси вербалізуються через мову та зумовлені впливом слова на свідомість реципієнта. Оскільки метою реклами є здійснювати прямий чи опосередкований психологічний вплив на людину, програмувати її на виконання певних дій, то результати нашого дослідження можуть бути підґрунтям для подальших наукових розробок з прагмалінгвістики рекламного тексту.

Список використаних джерел

1. Анохіна, Т. О. Маркери ситуативного мовчання: типологічні аспекти [Текст] / Т. О. Анохіна // Лінгвокогнітивні аспекти малих текстів : монографія / за ред. С. О. Швачко. – Суми : Вид-во СумДУ, 2008. – 178 с.
2. Вихованець, І. Р. Граматика української мови: синтаксис [Текст] / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 367 с.
3. Дудик, П. С. Стилістика української мови : навч. посіб. [Текст] / П. С. Дудик. – К. : Академія, 2005. – 368 с.
4. Еремина, Л. И. Диалогизация как способ построения публицистического текста [Текст] / Л. И. Еремина // Стилистика русского языка. Жанрово-коммуникативный аспект стилистики текста. – М., 1987. – С. 166–196.
5. Кобякова, І. К. Креативне конструювання вторинних утворень в англомовному дискурсі : монографія [Текст] / І. К. Кобякова. – Вінниця : Нова книга, 2007. – 128 с.
6. Лившиц, Т. Эксплицитные и имплицитные внутритекстовые связи (на материале печатной торговой рекламы) [Текст] / Т. Лившиц // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. Вип. 7 / уклад. А. Загнітко та ін. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – С. 194–200.
7. Мацько, Л. І. Стилістика української мови : підручник [Текст] / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько ; за ред. Л. І. Мацько. – К. : Вища шк., 2003. – 462 с.
8. Почепцов, Г. Г. Паблик рилейшнз, или Как успешно управлять общественным мнением / Г. Г. Почепцов. – М. : Центр, 1998. – 352 с.
9. Ученова, В. В. Реклама: палитра жанров / В. В. Ученова, С. А. Шомова, Т. Э. Гринберг, К. В. Конаныхин. – М. : Гелла-Принт, 2004. – 248 с.
10. Харченко С. В. Психолінгвістичний підхід у вивченні синтаксичного оформлення текстів соціальної реклами / С. В. Харченко, О. І. Бугайова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 8 : Філологічні науки (мовознавство) : зб. наук. праць. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 6. – С. 213-221.
11. Швачко, С. О. Екстеорізація синтаксичних лакун у художньому дискурсі (типологічні аспекти) / С. О. Швачко // Лінгвокогнітивні аспекти малих текстів : монографія / за ред. проф. О. С. Швачко. – Суми : Вид-во СумДУ, 2008. – С. 153–160.
12. Шинкарук, В.Д. Структури із соціальним змістом категоричності [Текст] / В.Д, Шинкарук// Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського. Серія: Філологія.– Вінниця, 1999.– № 1.– С.91–94.

References

1. Anohina, T. O. (2008). Markery cytuatyvnogo movchannya: typologichni aspekty [Markers of situational silence: typological aspects]. Linguocognitive aspects of small texts, 178.
2. Vykhovanets, I. R. (1993). Gramatyka ukrainskoi movy: syntaksys [Grammar of the Ukrainian language: syntax]. Lybid, 367.
3. Dudyk, P.S. (2005). Stylistyka ukrainiskoi movy [Stylistics of the Ukrainian language]. Akademia, 368.
4. Yeremina, L. I. (1987) Dialogizatsiya kak sposob postroyeniya publitsisticheskogo teksta [Dialogue as a way of building publicistic text]. Stylistics of the Russian language. Genre and communicative aspect of the text style, 166–328.

5. Kobyakova, I. K. (2007). Kreatyvne konstruyuvannya vtorynnyh utvoren v anglomovnomu dyskursi [Creative construction of secondary formations in the English language discourse]. Nova knyga, 128.

6. Livshits, T. (2001). Eksplitsitniye i emplitsitniye vnutritekstoviye svyazi (na material pechatnoi torgovoi reklamy) [Explicit and implicit in-text communications (on the material of printed commercial advertising)]. Linguistic studios, 194–200.

7. Matsko, L. I. (2003). Stylistyka ukrainskoi movy [Stylistics of the Ukrainian language]. Vyscha shkola, 462.

8. Pocheptsov, G. G. (1998). Pablik releishyns, ili kak uspedhno upravlyat obshestvenym mneniyem [Public relations, or how to successfully manage public opinion]. Tsentr, 352.

9. Uchenova, V. V. (2004). Reklama: palitra zhanrov [Advertising: a palette of genres]. Gella-Print, 248.

10. Kharchenko, S. V., Buhaiova O. I., Psykholinhvistychnyi pidkhid u vyvchenni syntaksychnoho oformlennia tekstiv sotsialnoi reklamy [Psycholinguistic approach in the study of the syntactic design of texts of social advertising]. Naukovyi chasopys NPU after M. P. Drahomanova. Seriia 8 : Filolohichni nauky (movoznavstvo) : zb. nauk. prats. – Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2014. – Vyp. 6. – P. 213-221.

11. Shvachko, S. O. (2008). Eksteorizatsiya syntaksychnyh lakun u hudozhnyomu dyskursi (typologichni aspekty) [Exeterization of syntactic gaps in artistic discourse (typological aspects)]. Linguocognitive aspects of small texts, 153–160.

12. Shynkaruk, V.D. (1999) Struktury iz sotsialnym zmistom katehorychnosti [Structures of a social content of categoricalness]. Proceedings of Vinnnytsa State Pedagogical University named after M. Kotsiubinsky. Series: Philological, 91-94.

СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ФИГУРЫ В ТЕКСТЕ СОЦИАЛЬНОЙ РЕКЛАМЫ КАК СРЕДСТВО ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ВЛИЯНИЯ

О. И. Бугаева

Аннотация. *Тексты социальной рекламы должны осуществлять прогнозируемое влияние на реципиента с помощью использования ограниченного количества лексических средств, которые должны привлечь его внимание своей необычностью, эмоциональностью и образностью. Этой цели подчинены стилистические фигуры, исследование закономерностей использования которых будет полезным для выработки рекомендаций о целесообразности употребления определенных стилистических приемов в текстах социальной рекламы, что и обусловливает* ***актуальность*** *статьи.* ***Цель*** *статьи – выявить наиболее употребляемые в текстах социальной рекламы стилистические фигуры, которые рекламную речь делают более выразительной.* ***Результаты и выводы.*** *С помощью общенаучных* ***методов*** *анализа и синтеза такие стилистические приемы были идентифицированы (это сегментация рекламного текста; семантические противопоставления; коммуникативное молчания; графическое кодирования вербальной информации; игра слов; повтор; средства комического; аллюзия; диалог, полилог; стихотворная форма) и исследованы частотность их использования по таким типам социальной рекламы, как: реклама гармонизации человека как члена общества, реклама гармонизации межличностных отношений, реклама гармонизации отношения человека к окружающей среде и реклама гармонизации самого человека как физической и духовной ценности.* ***Перспективы****. Поскольку в проблематике лингвистики текста, в том числе социальной рекламы, нельзя выделить отдельно языковой и психологический аспекты (психические*

процессы вербализуются через язык и обусловленные влиянием слова на сознание реципиента), а целью рекламы является осуществлять прямое или косвенное психолингвистическое влияние на человека, программировать его на выполнение определенных действий, то результаты нашего исследования могут быть основой для дальнейших научных разработок в сфере прагмалингвистики рекламного текста.

Ключевые слова: *тексты социальной рекламы, стилистические фигуры, сегментация текста, семантические противопоставления, коммуникативное молчание, графическое кодирования вербальной информации, игра слов, повтор, средства комического, аллюзия, прагмалингвистика рекламного текста*

STYLISTIC FIGURES IN SOCIAL ADVERTISING TEXTS AS TOOLS OF PSYCHOLINGUISTIC INFLUENCE

O. I. Bugayova

The social advertising texts are a special product of speech activity, which should have a projected impact on the recipient in order to harmonize a person, first of all, as a member of society. And to achieve this, it is needed to use a very limited amount of lexical means, which should attract the attention of the recipient because they are unusual, emotional and imaginative. Stylistic figures are subordinated to this goal. The research of the patterns of the use of such linguistic rotations will be useful for making recommendations on the feasibility of using certain stylistic techniques in the texts of social advertising, it determines the relevance of the article.

Analysis of recent research and publications. *The peculiarities of using stylistic figures in speech were studied by many linguists. However, stylistic techniques of social advertising texts are not sufficiently explored.*

The purpose of the article *is to reveal the most used in the social advertising texts stylistic figures that show the advertising broadcast.*

As a result of the research, the method of qualitative and quantitative analysis of advertising texts was used for the presence of stylistic figures, using the synthesis method, the obtained results are summarized and classified, in accordance with the division of social advertising for the purpose of communication and the environment in which a person is an object of advertising influence, on 1) advertising of human harmonization as a member of society, 2) advertising of the harmonization of interpersonal relations, 3) advertising the harmonization of the human attitude to the environment 4) advertising of the harmonization of the person as a physical and spiritual value.

Results. *The text of social advertising is a fragment of the emotionally marked language picture of the world with certain features in the linguistic design. The success of such a broadcast determines the recipient's response to the provided information. To do this, it is needed at first to attract person's attention and make interested, so that he wants to get acquainted with the text of social advertising. For this purpose, stylistic techniques are used in advertising, which have an impact on the recipient of social advertising:*

11) ***segmentation of advertising text*** *(a word, a phrase, or a part of a sentence (segment) are isolated in a separate statement by a dot, three dots or exclamation mark): the most common it is used in advertising of harmonization of the person as a member of society and advertising of the harmonization of the person as a physical and spiritual value;*

12) ***semantic contrasts*** *(the presence of oppositional categories in the semantic filling of linguistic units of social advertising, the combination of contrasting concepts in one statement produces a new semantic quality, creates an unexpected expressive effect in the texts of social advertising): this method is common in advertising of harmonization of*

the person as a member of society and advertising of the harmonization of the person as a physical and spiritual value and in advertising of the human attitude to the environment;

13) ***communicative silence*** *(prevents monotony and tautology and gives the advertising text expressiveness – these are misspellings of words, phrases, or whole sentences): it is used in advertising of the harmonization of interpersonal relations and advertising of the human attitude to the environment;*

14) ***graphical encoding of verbal information*** *(instead of words in the texts of social advertising, for faster decoding the recipient of advertising information, sometimes graphic signs are used, such as mathematical symbols Internet symbols): it is used harmonization of the person as a value and person's attitude to the environment;*

15) ***paronomasia*** *(the use of lexemes in an unusual context for them; polysemias game of linguistic units; paradoxes judgments, in which the predicate denies the subject; mixing styles): this technique is used in advertisement of harmonization of the person as a value and interpersonal relationships;*

16) ***repeat*** *(The rhetorical figure of the repetition in the advertising broadcast provides the semantic unity of the text and performs, in addition to the compositional, the function of expressive selection and underscore; as a result of repetition, the idea is firmly rooted in the mind of the recipient, which is subsequently perceived as a proven truth): recorded in all types of social advertising;*

17) ***comic tools*** *(such stylistic techniques as humor, irony and satire in the texts of social advertising are used extremely carefully and infrequently, since such genre involves emphasizing of the instructive tone): used in advertisement of harmonization of the person as a value and as a citizen of the state;*

18) ***allusion*** *(This stylistic device involves activation of already gained human experience (mention of a famous saying, event, etc.), This, of course, increases the perception of new information in the advertising text): used in advertisement of harmonization of the person as a value and as a citizen of the state, also in advertising of the human attitude to the environment;*

19) ***dialogue polylogue*** *(the dialogue gives the advertising speech dynamism, polylogue gives a gradual strengthening of the advertising link with the culmination, which transforms into an advertising slogan): fixed in advertisement of harmonization of the person as a value and as a citizen of the state;*

20) ***verse form*** *(social advertising texts prevail in prose form, using verse form contributes to its faster perception and memorization): it is used again in advertising of harmonization of the person as a value and as a citizen of the state.*

Conclusions. *The least stylistic figures are used in advertising of the harmonization of interpersonal relationships, more rich in artistic means is advertising of the harmonization of the human attitude to the environment, and the widest range of stylistic tools are used in two types of social advertising – harmonization of the person as a value and as a citizen of the state.*

Perspectives. *In the problem of text linguistics, including social advertising, it is impossible to single out the linguistic and psychological aspects, because mental processes are verbalized through language and due to the influence of the word on the mind of the recipient. Since the purpose of advertising is to have a direct or indirect psychological impact on a person, program it to perform certain actions, the results of our research can be the basis for further scientific development of the advertising text of pragmalinguistics.*

Keywords: *social advertising texts, stylistic figures, text segmentation, semantic opposition, communicative silence, graphic verbal information coding, paronomasia, repeat, comic tools, allusion, pragmalinguistics of advertising text*

ТЕРМІНОЗНАВСТВО

УДК 811.124:712:63(062.21)

КРИТЕРІЇ ЛІНГВІСТИЧНОГО ОПИСУВАННЯ НАЗВ ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕНЬ НА ОСНОВІ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СТАНДАРТІВ УКРАЇНИ *

В. Д. ШИНКАРУК, доктор філологічних наук, професор,
E-mail: vashyn2010@ukr.net
ORCID: 0000-0001-9081-2667
С. В. ХАРЧЕНКО, кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: lucynka@ukr.net
0000-0001-9336-1259

Анотація*. Статтю присвячено критеріям лінгвістичного описування назв зелених насаджень на основі чинних національних стандартів. Визначено, що лінгвістичне описування назв зелених насаджень в українській літературній мові базується на двох основних національних стандартах – ДСТУ 3966:2009 «Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять» і ДСТУ ISO 860–99 «Термінологічна робота. Гармонізування понять і термінів». ДСТУ 3966:2009 визначає сформований перелік критеріїв унормування термінозазв зелених насаджень. Із-поміж застандартизованих критеріїв виокремлено облігаторні критерії лінгвістичного описування назв зелених насаджень (системність, відповідність лексичного значення терміна позначеному ним поняттю, однозначна відповідність терміна поняттю, мовна правильність, переважність рідної мови, згармонізованість) і факультативні (раціональна стисліть, словотворча здатність, наявність визначення поняття).*

Ключові слова*: назви зелених насаджень, термін, критерій, лінгвістичне описування, національний термінологічний стандарт*

Актуальність. Українське термінознавство, розвиваючись у напрямі дослідження окремих галузевих термінологічних систем, які з об'єктивних історичних причин не були термінологічно забезпечені, набуває рис цілісної, сформованої галузі знань, здатної вирішувати наявні проблеми. Як слушно зауважили Галина Наконечна, Геннадій Вознюк, «українська ботанічна термінологія, а надто її народна частина, потребує детального вивчення на всіх термінознавчих рівнях, оскільки є джерелом питомої лексики, структурно-словотвірних моделей термінотворення й фіксатором розвитку народної ментальності» [2, с. 100].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Своєрідну групу лексики української літературної мови, що впродовж останніх десятиліть, що пов'язано з дієвим прагненням України самоствердитися як самостійний суб'єкт аграрного ринку, є об'єктом досліджень багатьох лінгвістів, становлять фітоніми (назви рослин) і зокрема дендроніми (назви деревних рослин). Низку наукових праць присвячено етимологічному аналізу й дослідженню шляхів формування цієї групи лексики у системі народних і нормативних назв рослин (В. Махек, В. Меркулова,

*Статтю підготовлено в межах виконання проекту № 110/551-пр "Розробка новітніх принципів створення реєстру цінних рослин парків і скверів м. Києва на основі термінологічних стандартів"

© В. Д. Шинкарук, С. В. Харченко, 2017

А. Капська, Л. Почепцова, І. Сабадош та ін.), історії формування ботанічної термінології (номенклатури) (І. Верхратського, О. Роговича, Л. Симоненко, З. Коломієць, С. Адаменко та ін.), словотвірному аналізу ботанічної номенклатури діалектних і нормативних назв рослин (Я. Закревська, М. Фещенко, Т. Слободянюк, А. М. Шамота та ін.) Багато дослідників вивчають назви рослин крізь призму їхнього етнокультурного змісту й національного менталітету (Е. Гаврилюк, Г. Козачук, Д. Лісничий, О. Сімович, В. Скуратівський, В. Ужченко, Л. Фроляк та ін.). Проблемі критеріїв лінгвістичного описування ботанічної термінології присвячено одну працю [5]

Мета наукової статті – визначити критерії лінгвістичного описування назв зелених насаджень на основі чинних національних термінологічних стандартів, виокремити облігаторні та факультативні критерії лінгвістичного описування.

Методи. Під час дослідження послуговувалися такими методами, як аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, зіставлення.

Результати. Кожен термін є результатом розумової діяльності людини, діяльності, спрямованої на узагальнення і абстрагування. Кожен термін є знаряддям наукового мислення і пізнання: конденсуючи в собі результат розумової діяльності в галузі абстрагування і узагальнення, він навчає цих процесів наступні покоління. Лінгвістика терміна як один із напрямів сучасного мовознавства відбиває функційний аспект мови як засобу спілкування, пізнання та моделювання фрагментів наукової картини світу, а також охоплює дослідження термінознаків на внутрішньосистемному, міжсистемному, загальномовному рівнях. Вивчення термінів конкретної галузі пов’язані з проблемами її стратифікації, типологізації та класифікації.

Лінгвістичне описування терміноназв зелених насаджень як складника ботанічної термінології можна провадити щонайменше у двох площинах, зважаючи на його пізнавальні та методологічні орієнтації. Інвентаризацію узвичаєних у науці ботанічних терміноназв, одиничних і варіантних фонетично і/або морфологічно, наявних діалектних їх відповідників здійснює мовознавець, чиї наукові зацікавлення перебувають у площині дескриптивної лінгвістики. Дескриптивним є описування, що базується на будь-якому методі (структурно-синхронному, генеративному, порівняльно-історичному, історичному та ін.) і «реалізує об’єктивний (безоцінний) погляд на мовні факти» [11, с. 16].

Інший підхід – нормативний – визначає прескриптивна лінгвістика. Прескриптивний підхід зорієнтований на створення приписів та рекомендацій щодо вживання мови (однаково, стосується це вживання окремих мовних форм, мови на рівні певного ідіому чи то сфер функціонування ідіоетнічної мови в цілому), а також передбачає обов’язкову оцінку лінгвістичного матеріалу, тобто надання одним мовним явищам переваги в якомусь відношенні над іншими [11, с. 16–17]. Саме прескриптивний підхід сприяє формуванню, інвентаризації, унормуванню та, зрештою, кодифікації і стандартизації назв зелених насаджень як складника ботанічної термінології.

Початковим, але надважливим етапом є визначення критеріїв прескриптивного лінгвістичного описування назв зелених насаджень, що базується на певних методологічних засадах. Крім того, створення будь-якої терміносистеми може відбуватися на сучасному етапі на двох опозиційних засадах – інтернаціональній та національно орієнтованій, або пуристичній. Їхнє поєднання формує поміркований підхід в унормувальних та кодифікаційних процесах. Визначення методологічних засад дослідження є важливим для формування його стратегії.

Загалом методологія покликана спростити роботу, зробити її доцільнішою і безпосереднішою. Усе частіше пропонують вважати принципами методології таке: термінологія та методологія її опрацювання повинні розвиватися в контексті національної культури; термінолог повинен мати філософсько-громадський світогляд, термінологічна праця повинна бути належно організована і системною; постійне використовувати порівняльні студії та контактувати із фахівцями відповідного напряму.

Усі рослини певним чином систематизовано. Основним завданням систематики рослин є ідентифікація та класифікація представників рослинного світу. У класифікації будь-яких зелених насаджень наявні таксономічні категорії, або таксономічні ранги. Як зазначає І. Вакулик: «Поняття «таксономічна категорія» вживається для позначення підпорядкованих груп рослин і тварин, які відрізняються за ступенем спорідненості. Таксономічні категорії означають не реальні організми, а ранги їх класифікації чи ступені ієрархії» [1, с. 190]. Розрізняють такі таксономічні категорії, як домен (*domain*), царство (*regnum*), відділ (*division*), клас (*classis*), порядок, родина (*familia*), рід (*genus*), вид (*species*). Окрім того, для позначення споріднених груп таксонів нижчого рівня всередині рангу вищого рівня використовують додаткові таксономічні ранги, що їх зазвичай (але не обов'язково) утворюють через префіксацію назв основних таксономічних рангів, наприклад: підтип (*subphylum*), надклас (*superclassis*), підклас (*subclassis*), надряд (*superordo*), підряд (*subordo*), надродина (*superfamilia*), підродина (*subfamilia*), триба (*tribus*).

Опрацьовуючи ботанічну термінологію, потрібно пам'ятати, що вона має усталену особливість, яка вирізняє її з-поміж інших, не-природничих, термінологій: українська терміноназва обов'язково має міжнародний латинськомовний відповідник. На словотвірному рівні в обох мовах спостерігаємо відмінності: латинська назва категорії однослівна, таксономічний ранг визначають за наявним кінцевим елементом; українською мовою узвичаєно називати здебільшого аналітично, двома слова, одне з яких позначає ранг, інше – його найменування, наприклад: *Papaver – рід Мак, Papaver**aceae** – родина Макові, Papaver**ales** – порядок Макоцвіті, Papaver**opsida** – двосім'ядольні.* Дбаючи про розвиток термінології на власномовній основі, варто гармонізувати поняття і терміни з міжнародними. У ДСТУ ISO 860–99 «Термінологічна робота. Гармонізування понять і термінів» зазначено: «Розвиток понять і термінів в окремій мові чи мовній спільноті є відмінний і залежить від соціальних, економічних, культурних і лінгвістичних чинників. Відмінності паралельних систем понять з одного боку, і позірна подібність на рівні термінів з іншого боку, спричинюють непорозуміння у міжнародному спілкуванні. … Поняття і терміни в міжнародних стандартах призначені для міжнародного користання. Однак вони не завжди придатні у незмінній формі у тому чи іншому національному контексті» [6, с. IV].

Незважаючи на диференційні відмінності в побудові, ботанічна терміносистема є частиною термінології української літературної мови, тому вихідними для її опису, найменування нових родів і видів тощо, корегування наявних назв повинні бути лінгвістичні критерії.

На сучасному етапі розвитку термінознавчої науки до термінів висувають низку вимог. Зокрема це такі: термін має відповідати правилам і нормам певної мови; термінові властива відносна незалежність від контексту; термін має бути точним, максимально коротким, милозвучним (тому не потрібно заохочувати створення термінів, що походять з діалектизмів, жаргонізмів чи варваризмів);

терміни не повинні мати синонімію або морфологічні чи фонетичні варіанти [8, с. 32; 10, с. 44]. В. Підвойний пропонує покласифікувати вимоги, що їх висувають до термінологічної лексики, «керуючись принципами семіотичного членування мови на семантику, синтактику та прагматику» [4, с. 6] на вимоги семантичного характеру (вимоги до змісту), синтактичного характеру (вимоги до форми), прагматичного характеру (вимоги до функцій) [4, с. 6–7]. Однак такий поділ актуальний для теоретичного термінознавства, хоч складники кожного типу вимог прислужаться термінологам у їхній практичній діяльності. Звернемо увагу, що деякі із вимог (як-от згармонізованість термінів), на жаль, не ввійшли до запропонованого переліку.

І. Сабадош лінгвістичними критеріями оцінки сучасної наукової терміносистеми називає 1) граматичні й орфографічні засоби вираження; 2) ставлення до термінів іншомовного походження; 3) ставлення до термінів, які за походженням є діалектними словами (словосполученнями); 4) ставлення до синонімії, полісемії й омонімії в термінології; 5) ставлення до термінів словосполучень тощо [5, с. 115–116]. Усі названі критерії під дією екстралінгвальних чинників, зокрема посилення пуристичних тенденцій у внормувальних процесах української літературної мови на всіх її рівнях, поступово доповнювалися, шліфувалися і, зрештою, стали об’єктом стандартизації.

ДСТУ 3966:2009 «Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять» (далі – ДСТУ 3966:2009) визначає: «Щоб виконувати свої функції, термін має задовольняти таки вимоги: системність (Г.2.1), відповідність лексичного значення терміна позначеному ним поняттю (Г.2.2), однозначна відповідність терміна поняттю (Г.2.3), раціональна стислість (Г.2.4), стилістична нейтральність (Г.2.5), словотворча (деривaційна) здатність (Г.2.6), мовна правильність (Г.2.7), пере важність рідної мови (Г.2.8), згармонізованість (Г.2.9), наявність визначення поняття (як виняток є терміни без визначення поняття) (Г.2.10)» [7, с. 13]. Проте, з огляду на викладене попереду, деякі з перерахованих критеріїв в ботанічній термінологічній лексиці мають особливості застосування або діють принагідно.

Розглянемо особливості застосовності до ботанічних термінів визначених ДСТУ 3966:2009 вимог.

Критерій системності. Послуговуючись цим критерієм, термінознавець верифікує слово чи словосполучення як кандидата на термін щодо відображення зв’язків між названим поняттям і пов’язаним із ним поняттям: «у терміносистемі між усіма термінами має бути взаємозв’язок, тобто кожен термін має бути пов’язаний безпосередньо чи опосередковано з усіма термінами цієї терміносистеми» [7, с. 13]. Для забезпечення термінологічної системності лінгвіст повинен зважати також і на систематику назв рослин, прийняту в ботаніці.

Однозначна відповідність терміна поняттю. У межах певної терміносистеми термін має відповідати лише одному поняттю й, навпаки, одне поняття має бути позначено тільки одним терміном [7, с. 14]. У ботанічній термінології і номенклатурі широко представлені різні словотворчі форми, лексичні різновиди на означення того самого поняття. Ці різновиди утворюють здебільшого синонімічні ряди слів розмовно-просторічного характеру з експресивним навантаженням, проте функціонує і кількох морфологічних чи фонетичних варіантів літературно-нормативної назви [9]. Часто на встановлення нормативності того чи іншого ботанічного терміна впливає наявний мовний матеріал, сучасна практика слововжитку [9]. Однак під час кодифікування

терміна, окрім об’єктивних чинників (відповідність мовній системі, уживаність, узвичаєність тощо), науковець частково, часом підсвідомо, користується і суб’єктивними – адже він є представником конкретної наукової школи, має власні мовні смаки тощо.

Саме наявність синонімічних та варіантних терміноназв надає вислову експресії, ускладнює однозначне сприйняття наукового і/або фахового тексту, що у свою чергу унеможливлює застосування критерію стилістичної нейтральності.

Критерій раціональної стислості. «Нестислий термін – це істотна вада», – зазначено в ДСТУ 3966:2009 [7, с. 14]. Цей критерій застосовують спорадично – для нових родів і видів, сортів і гібридів рослин. В українській ботанічній термінології, як уже було зазначено, традиційно переважають двослівні назви: *Equisetum – рід Хвощ, Equiset**aceae** – родина Хвощові, Equiset**ales** – порядок Хвощові, Equiset**opsida** – клас Хвощевидні, Equiset**ophyta** – відділ Хвощеподібні; нечуйвітер волохатенький; цикорій дикий*. Проте наявні й однослівні та трислівні, і рідко ті, що містять більше трьох слів, терміноназви: *часник*, *деревій майже звичайний*, *глуха кропива крапчаста*, *нефролепіс піднесений* «*Чудовий*», *лілійник гібридний «Весіті»*, *Півники гібридні «Бентон Корделія», барбарис Тунберга «Темнопурпуровий Низький», ялівець середній «Блю енд Голд».*

Критерій словотворчої здатності термінів. У ботанічній термінології словотворча здатність термінів через її співвідносність із систематикою рослин має обмежені можливості: *ялівець віргінський – ялівець віргінський «Грей Оул», ялівець звичайний – ялівець звичайний «Голд Койн»*

Мовна правильність. Термін повинен відповідати фонетичним, морфологічним, синтаксичним і словотворчим нормам української мови, а для цього потрібно дотримуватися норм чинного українського правопису, уживаючи всі мовні засоби за своєю безпосередньою призначеністю [7, с. 15]. Проте українська наукова мова в другій половині ХХ ст. була позбавлена права на самостійний розвиток і перебувала в силовому полі російської мови, «унаслідок чого поступов о втрачалася самобутність української термінології» [5, с. 118]. У зв’язку із цим у ботанічній термінології спостерігаємо помилки в орфографії, словотворенні. Зокрема поширено використання суфіксоїдів -***подібний*** і -***видний***: *магнолія оберненояйцевидна, карагана деревовидна, верба прутовидна, обліпиха крушиновидна, клас папоротевидні відділ папоротеподібні, гіпнум кипарисоподібний, кипарисовик горохоплодий «Ниткоподібний».* Суфіксоїд -***видний*** – калька з російської мови.

Низка термінологічних словосполученнях - назв рослин у своїй структурі мають ад’єктивований дієприслівник активного стану теперішнього часу: *хвощ зимуючий, філодендрон лазячий, філодендрон червоніючий, спатіфіллюм рясноквітучий, апозерис смердючий, саговник поникаючий, фікус червоніючий, гомалотеціум жовтіючий* та ін.

Критерій переважності рідної мови (*культурно-семіотичний*). Обов’язковість надавати перевагу власне українським термінам (або створювати на власно мовній основі) визначено ДСТУ 3966:2009 «Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять» [7] та ДСТУ 1.5:2015 «Національна стандартизація. Правила розроблення, викладання та оформлення національних нормативних документів» [3].

Висновки і перспективи. Лінгвістичне описування назв зелених насаджень в українській літературній мові базується на двох основних національних стандартах – ДСТУ 3966:2009 «Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять» і ДСТУ ISO 860–99

«Термінологічна робота. Гармонізування понять і термінів». ДСТУ 3966:2009 визначає сформованих перелік критеріїв внормування терміноназв зелених насаджень. Із-поміж за стандартизованих критерії визначаємо облігаторні критерії лінгвістичного описування назв зелених насаджень (системність, відповідність лексичного значення терміна позначеному ним поняттю, однозначна відповідність терміна поняттю, мовна правильність, пере важність рідної мови, згармонізованість) і факультативні (раціональна стислість, словотворча здатність, наявність визначення поняття).

Список використаних джерел

1. Вакулик, І. І. Лінгвістичні аспекти наукової комунікації у синхронії та діахронії : монографія [Текст] / І. І. Вакулик. – К.: ДП Прінт Сервіс», 2015. – 280 с.
2. Наконечна, Г. Соматичні богословізми в системі українських народних ботанічних назв: соціолінгвістичний аспект [Текст] / Галина Наконечна, Геннадій Вознюк // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2017. – № 869. – С. 98–100.
3. Національна стандартизація. Правила розроблення, викладання та оформлення національних нормативних документів: ДСТУ 1.5:2015 – К.: ДП «УкрНДНЦ», 2016. – IV, 61 с. − (Національний стандарт України).
4. Підвойний, В. М. Лінгвістична термінологія турецької мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.13 «Мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та Австралії» [Текст] / В. М. Підвойний. – К., 2001. – 17 с.
5. Сабадош, І. В. Лінгвістичні критерії сучасної галузевої термінології (на матеріалі української ботанічної номенклатури) [Текст] // Український правопис і наукова термінологія: Історія, концепції та реалії сьогодення [Текст] : матеріали засідань Мовознавчої комісії та Комісії всесвітньої літератури НТШ у Львові 1994-1995 рр. / ред. О. Купчинський. – Л. : [б.в.], 1996. – С. 115–121. – (Праці сесій, конференцій, симпозіумів, круглих столів НТШ / Наукове товариство ім. Шевченка у Львові. Філологічна секція ; т. 7).
6. Термінологічна робота. Гармонізування понять і термінів (ISO 860:1996, IDT) : ДСТУ ISO 860-99. – К. : Держстандарт України, 2000. – IV, 8 с. − (Державний стандарт України).
7. Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять: ДСТУ 3966:2009. – [Чинний від 2010-07-01]. − К.: Держспоживстандарт України, 2009. − 37 с. – (Національні стандарти України).
8. Ткач, А. В. Словотвірна ідентичність української термінології : монографія [Текст] / Алла Ткач, Василь Шинкарук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 200 с.
9. Фещенко, М. М. Нормативність ботанічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine7-5.pdf
10. Харченко, С. В. Науково-технічна термінологія: навч. посібник [Текст] / С. В. Харченко. – К.: Вид-во авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2009. – 112 с.
11. Яворська Г. М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс: мова, культура, влада / Г. М. Яворська. – К.: [б .в.], 2000. – 288 с.

References

1. Vakulyk, I. I.(2015) Linhvistychni aspekty naukovoi komunikatsii u synkhronii ta diakhronii [Linguistic aspects of scientific communication in synchrony and diachrony] : monohrafiia / I. I. Vakulyk. – K.: DP Print Servis», 2015. – 280 s.
2. Nakonechna, H. (2017) Somatychni bohoslovizmy v systemi ukrainskykh narodnykh botanichnykh nazv: sotsiolinhvistychnyi aspekt [Somatic religious words in the system of Ukrainian folk names: sociolinguistic aspect]/ Halyna Nakonechna, Hennadii Vozniuk // Visnyk Nats. un-tu «Lvivska politekhnika». Seriia «Problemy ukrainskoi terminolohii». – № 869. – P.98–100.
3. Natsionalna standartyzatsiia. Pravyla rozroblennia, vykladannia ta oformlennia natsionalnykh normatyvnykh dokumentiv [National standardization. Rules of compiling, teaching, creating national norm documents]: DSTU 1.5:2015 – K.: DP «UkrNDNTs», 2016. – IV, 61 c. − (Natsionalnyi standart Ukrainy).
4. Pidvoinyi, V. M. (2001) Linhvistychna terminolohiia turetskoi movy [Linguistic terminology of Turkish]: Kyiv. – 17.
5. Sabadosh I. V. Linhvistychni kryterii suchasnoi haluzevoi terminolohii (na materiali ukrainskoi botanichnoi nomenklatury) [Linguistic criteria of contemporary specialized terminology]// Ukrainskyi pravopys i naukova terminolohiia: Istoriia, kontseptsii ta realii sohodennia: materialy zasidan Movoznavchoi komisii ta Komisii vsesvitnoi literatury NTSh u Lvovi 1994-1995 rr. / red. O. Kupchynskyi. – L. : [b.v.], 1996. – S. 115–121. – (Pratsi sesii, konferentsii, sympoziumiv, kruhlykh stoliv NTSh / Naukove tovarystvo im. Shevchenka u Lvovi. Filolohichna sektsiia ; t. 7).
6. Terminolohichna robota. Harmonizuvannia poniat i terminiv (2000) [Terminology work. Harmonization of notions and terms] (ISO 860:1996, IDT): DSTU ISO 860-99, Kyiv: State Standard of Ukraine, IV, 8 .
7. Terminolohichna robota. Zasady i pravyla rozroblennia standartiv na terminy ta vyznachennia poniat [Terminological work. Foundations and rules of development of standards for terms and notions and definitions of concepts]: DSTU 3966:2009. – [Chynnyi vid [valid]2010-07-01].Kyiv : Derzhspozhyvstandart Ukrainy [State Standard of customers], 2009, 37 (Natsionalni standarty Ukrainy [National Standard of Ukraine]).
8. Tkach, A. V., Shynkaruk V.D. (2010) Slovotvirna identychnist ukrainskoi terminolohii: monohrafiia [The word-forming identity of Ukrainian terminology]. – Chernivtsi : Chernivetsi National university, 200.
9. Feshchenko M. M. Normatyvnist botanichnykh terminiv [Elktronnyi resurs]. [Standards for botanical terms]– Available at: http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine7-5.pdf
10. Kharchenko, S. V.(2009) Naukovo-tekhnichna terminolohiia[Scienific-technical terminology]: navch. Posibnyk, Kyiv,: National Aviation University,112.
11. Iavorska, H. M. (2000) Preskryptyvna linhvistyka yak dyskurs: mova, kultura, vlada [Prescriptive linguistics as a discourse: language, culture, power], Kyiv: [b .v.], 288.

КРИТЕРИИ ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ОПИСАНИЯ НАЗВАНИЙ ЗЕЛЕНЫХ НАСАЖДЕНИЙ НА ОСНОВЕ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИХ СТАНДАРТОВ УКРАИНЫ

В. Д. Шинкарук, С. В. Харченко

Аннотация. *Статья посвящена критериям лингвистического описания названий зеленых насаждений на основе действующих национальных стандартов. Определено, что лингвистическое описание названий зеленых насаждений в украинском литературном языке базируется на двух основных национальных стандартах – ДСТУ 3966: 2009 «Терминологическая работа. Принципы и правила разработки стандартов на термины и определения» и ДСТУ ISO 860-99 «Терминологическая работа. Гармонизация понятий и терминов». ДСТУ 3966: 2009 определяет сформированный перечень критериев нормирования терминоназваний зеленых насаждений. Из числа стандартизированных критериев выделены обязательные критерии лингвистического описания названий зеленых насаждений (системность, соответствие лексического значения термина обозначенному им понятию, однозначное соответствие термина понятию, языковая корректность, преимущество родного языка, гармоничность) и факультативные (рациональная краткость, словообразовательная способность, наличие определения понятия).*

Ключевые слова: *названия зеленых насаждений, термин, критерий, лингвистическое описание, национальный терминологический стандарт*

CRITERIA FOR THE LINGUISTIC DESCRIPTION OF THE NAMES OF GREEN PLANTATIONS BASED ON THE TERMINOLOGICAL STANDARDS OF UKRAINE

V. D.Shynkaruk, S. V.Kharchenko

Abstract. *Introduction. The Ukrainian botanical terminology, especially its national part, requires detailed study at all terminological levels, since it is a source of active vocabulary, structural and derivational models of term formation and a fixator of the development of human mentality.*

Purpose is to define the criteria for linguistic description of the names of green plantations on the basis of the existing national terminological standards, to distinguish obligatory and optional criteria of linguistic descriptions.

*Results.It is determined that the linguistic description of the names of green plantations in the Ukrainian literary language is based on two basic national standards – DSTU 3966: 2009 "*Terminological work. Foundations and rules of development of standards for terms and notions and definition *of concepts" and DSTU ISO 860-99 "Terminological work. Harmonization of concepts and terms". DSTU 3966: 2009 defines the established list of criteria for the normalization of the terms of green plantations.*

Conclusion.Among the standardized criteria, the obligatory criteria for the linguistic description of the names of green plantations (systematic character, the correspondence of the lexical meaning of the term to the notion it stands to, an unambiguous correspondence of the term to the notion, linguistic correctness, the predominance of the native language, and harmoniousness) and optional (rational shortness, word formation ability, the presence of the definition).

Keywords: *names of green plantations, a term, a criterion, a linguistic description, national terminological standard*

УДК 811.124:712:63(062.21)

ЗЕЛЕНІ НАСАДЖЕННЯ ПАРКІВ І СКВЕРІВ КИЄВА: ПРОБЛЕМА ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ НОМІНАЦІЇ

І.І.ВАКУЛИК, кандидат філологічних наук, доцент
E-mail: vakulyk@ukr.net
*ORCID:*0000-0002-4812-7719
О.В.ШИНКАРУК, кандидат юридичних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: aleksandra.shyn5@gmail.com
*ORCID:*0000-0002-5494-1370

Анотація*. Дослідження полягає у формуванні дефініцій, якими послуговується термінологічна номінація, вживана у стандартах, а також важлива при укладанні природоохоронних документів, у науковому дискурсі. У статті вперше розглянуто зелені насадження парків і скверів м. Києва з погляду їх лінгвістичного опису. Проведений аналіз сукупних характеристик деревних порід підтвердив гіпотезу щодо необхідності уточнення дефініції поняття «зелені насадження». Залучивши інформацію природоохоронних документів щодо ведення збалансованого природокористування, автори піднімають питання про наукові стандарти репрезентації термінологічних одиниць.*

Також результатом лінгвістичного опису зелених насаджень постала ще одна проблема термінологічної номінації – цінні породи дерев. Встановлено, що зелені насадження сучасного Києва – це насадження деревних, чагарникових і трав'янистих рослин загального, обмеженого або спеціального призначення, які, незважаючи на функціональну різноманітність флори, виконують роль важливого сегменту рекреації у суспільстві і сфокусовані на взаємних атракціях між соціумом та природним середовищем. Також відсутність дефініції «цінні породи» слугує не на користь терміну: ускладнює теоретичне роз'яснення поняття, призводить до двозначності, теоретичної плутанини. Розроблено і запропоновано анкету-діагностику «Наявності потреби у створенні єдиного реєстру цінних порід дерев та кущів на основі термінологічних стандартів».

Ключові слова: *лінгвістичний опис, термінологічні стандарти, термінологічна номінація, зелені насадження, анкета-діагностика, цінні породи дерев.*

Актуальність. Дедалі частіше у світовій практиці проблеми соціально-економічного розвитку набувають значних обертів, що спричинено суцільною глобалізацією суспільства. З метою забезпечення координації дій держави та громадської спільноти щодо підтримки на належному рівні біорізноманіття флори у широкому розумінні, що в цілому формує природне довкілля і є вагомим важелем природних ресурсів України, розробляються наукові стандарти ведення збалансованого природокористування, котрі віддзеркалені у природоохоронних документах Закону України (Ст. 15, Ст. 16 «Про природно-заповідний фонд України»; Ст. 20 «Про Червону книгу України»; Ст. 27 «Про рослинний світ»; Ст. 39 «Про тваринний світ»; Ст. 41 «Про природно-заповідний фонд України» тощо).

*Статтю підготовлено в межах виконання проекту № 110/551-пр "Розробка новітніх принципів створення реєстру цінних рослин парків і скверів м. Києва на основі термінологічних стандартів"

© І.І.Вакулик, О.В.Шинкарук,2017

Оскільки зелені насадження парків і скверів м. Києва ще не мають єдиної класифікаційної системи, яка б дозволила уніфікувати колекції таксономічних одиниць, відсутня єдина термінологічна база, що пояснюється різноаспектністю досліджень, виникла необхідність їх лінгвістичного опису.

Аналіз публікацій. Пропонована наукова розвідка є логічним продовженням розробок нинішнього стану найстаріших дерев парків і скверів Києва [1], визначення аспектів охорони культурної спадщини [12], встановлення проблемних аспектів термінологічної номінації [3; 4; 5; 6; 10; 11;13; 14].

Мета дослідження полягає у формуванні дефініцій, якими послуговується термінологічна номінація, вживана у стандартах, а також важлива при укладанні природоохоронних документів, у науковому обігові. Тому напрацювання у даному напрямку дослідження сприятимуть подальшому розвиткові унормування та ведення технічної інвентаризації й паспортизації рослин (видів, форм, сортів) у різних категоріях зелених насаджень м. Києва на основі термінологічних стандартів.

Матеріали і методи дослідження. У роботі використано як загальні методи наукових досліджень, котрі ґрунтуються на порівнянні, узагальненні й синтезі, так і власне лінгвістичні (парадигмальні і комбіновані). Робота здійснювалась у рамках проекту № 110/551-пр «Створення реєстру цінних рослин парків і скверів м. Києва на основі термінологічних стандартів».

Результати дослідження та їх обговорення. У нинішньому комунікативному просторі суспільства поруч із *homo globalis,* який існує в інформаційному мережі, є місце *arbor vitae* (не античному праобразу світового дерева, не символічному зображенню з часів трипільської культури, а складової екосистеми), без якого неможливий природний ландшафт.

Київ здавна вважали найзеленішим містом. У нинішньому Генеральному плані міста до 2020 р. зазначено, що зелених насаджень загального користування на одного мешканця припадає 20,3 м² [7; 9]. Для порівняння, у Парижі і Москві ця цифра становить 14 м², в Лондоні – 12 м², у Берліні – 10 м², а у буремному 1917-му загальна площа парків сягала 116,5 га. Однак колишня «зелена столиця» Європи дедалі частіше втрачає так звані зелені зони, що пов’язано із тотальною забудовою і розширенням будівельних майданчиків за їхній рахунок.

На території сучасного мегаполісу знаходиться близько 120 парків, які мають загальнодержавне і місцеве значення. (Академічний тлумачний словник української мови презентує нам «історію» походження терміна *парк*: великий сад або гай для прогулянок з алеями, квітниками, а також звичайно з обладнанням для відпочинку і розваг [2]). Найбільше у місті створено пам’яток природи. Їх налічено сорок п’ять. І хоча вони невеликі за площею, призначені для зберігання окремих цікавих і цінних природних утворень – унікальних дерев або груп дерев. Це, переважно, ботанічні пам’ятки: вікові дерева дуба звичайного, «Бай-Бая», Крістера, дуба-красеня, дуба-довгожителя та інших груп дубів; вікові дерева акації, груші, клена-явора, туї західної, ясеня, каштану, сосни, софори японської, липи, ясеня, береки, тополі білої; група дерев бука лісового, ялини звичайної; велетенський екземпляр тополі чорної, ялиці Крістера; група екзотичних дерев платана, ялини, смереки. Одинадцять об’єктів садово-паркового мистецтва, котрі знаходяться у віданні різних районів міста, підприємств, організацій, господарств, закладів, рішенням Київської міськради оголошено парками-пам’ятками. Тут збереглися досить цікаві і рідкісні форми: гінкго дволопатеве, кавказька лапина, бундук або кентукське кавове дерево, клен сріблястий (цукристий), бук, колекція хвойних, серед яких модрина та кілька видів сосни. Зростають також старі осики,

липи, гіркокаштан звичайний, робінія звичайна, липа серцелиста, клен гостролистий, сосна звичайна, тополі китайські, в'яз гладкий, ялівець козацький, туя західна, катальпа, ясени плакучої форми, магнолія кобус, птелея трилаптова, горіх чорний, ялина колюча, верба плакучої форми тощо.

Усі парки мають дотримуватися єдиної системи опису зелених насаджень. Відтак нами було розроблено анкету «Наявність потреби у створенні єдиного реєстру цінних порід дерев та кущів на основі термінологічних стандартів».

Зелені насадження сучасного мегаполісу або невеликого населеного пункту – це насадження загального користування (парки, сквери, територія зоопарку та ботанічних садів, міських садів і садів житлових районів, міжквартальних або при групі житлових будинків; бульвари, гаї, насадження на схилах, набережних, лісопарків, лугопарків, гідропарків і інших, які мають вільний доступ для відпочинку); насадження обмеженого користування (на територіях громадських і житлових будинків, шкіл, дитячих установ, вищих та середніх спеціальних навчальних закладів, профтехучилищ, закладів охорони здоров'я, промислових підприємств і складських зон, санаторіїв, культурно-освітніх і спортивно-оздоровчих установ та інші); зелені насадження спеціального призначення (насадження транспортних магістралей і вулиць; на ділянках санітарно-захисних зон довкола промислових підприємств; виставок, кладовищ і крематоріїв, ліній електропередач високої напруги; лісомеліоративні, водоохоронні, вітрозахисні, протиерозійні, насадження розсадників, квітникарських господарств, пришляхові насадження в межах населених пунктів). Як бачимо, такого плану класифікація (хоча вона відсутня у науковому дискурсі) дає уявлення лише про територіальне розташування деревних та чагарникових рослин у зонах із вільним або обмеженим доступом та відповідним призначенням.

Проведений аналіз сукупних характеристик деревних порід підтвердив гіпотезу щодо необхідності уточнення дефініції поняття *зелені насадження*. Адже, як зазначав О. Реформатський, «Не можна зрозуміти ціле, не знаючи його складових, але не можна й правильно інтерпретувати складові, не розуміючи Ціле» [8, с. 5]. Розмаїтість форм, кольорів, фактури зелених насаджень – це не лише декоративні властивості рослин, які становлять єдиний ансамбль, але й виконують планувальне призначення при інженерному благоустрої міста (пожежо- або селево- витриваліші, снігозатримні, зсувобезпечні тощо), беруть участь у процесі газообміну та шумоізоляції, впливаючи на мікроклімат, тепловий і вітровий режими, вологість повітря, та сприяють формуванню позитивного психологічного стану особистості.

Дотримуючись запропонованої В. Лейчиком класифікації термінів як лексичної одинці мови для спеціальних потреб та враховуючи їх номінативну, сигніфікативну, когнітивну функції, пропонуємо розглядати *зелені насадження* як локативно орієнтовані, призначені для всіх верств населення, які композиційно заповнюють простір рекреаційних зон і можуть вільно використовуються з метою рекреації. Відтак у лексико-семантичній системі назв дерев та кущів заявлена термінологічна одиниця виступає як гіперонім по відношенню до трав'янистих, чагарникових і деревних рослин.

Також із метою лінгвістичного опису зелених насаджень парків і скверів м. Києва нами опрацьовано довідковий матеріал біологічної номенклатури, літературні джерела із проблематики природно-заповідної дендрофлори України. Результатом постала ще одна проблема термінологічної номінації – *цінні породи дерев.* Браком дескриптора «цінні породи» ускладнюється пошук необхідної інформації у системах штучного інтелекту. Відтак у науковому дискурсі

вербалізація сегменту мовної одиниці позбавлена кодування, внаслідок чого відбуваються непорозуміння на «споживацькому рівні» – дане терміносполучення розглядається лише у контексті інтродукції рослин (від лат. *introductio* – уведення), тобто переселення окремих видів рослин за межі природного чи культурного ареалу.

Висновки і перспективи. Найбільший мегаполіс України – це динамічне місто із надпотужними темпами територіального росту та житлового будівництва. Відтак парки та сквери стають одним із засобів групового спілкування між членами громади, своєрідним сегментом індустрії дозвілля.

Нами встановлено, що зелені насадження сучасного Києва – це насадження деревних, чагарникових і трав'янистих рослин загального, обмеженого або спеціального призначення, які, незважаючи на функціональну різноманітність флори, виконують роль важливого сегменту рекреації у суспільстві і сфокусовані на взаємних атракціях між соціумом та природним середовищем. Також відсутність дефініції «цінні породи» слугує не на користь терміну: ускладнює теоретичне роз'яснення поняття, призводить до двозначності, теоретичної плутанини.

Тому необхідність проведення досліджень у даній галузі з метою лінгвістичного опису (включаючи термінологічну номінацію) дерев або кущів, які зростають у парках, скверах, садах сприятиме збереженню генетичного різноманіття вітчизняної та світової флори, позитивно впливатиме на формування екологічної культури, просвіти, природоохоронного виховання людей. Результати наших опитувань будуть презентовані у наступних розвідках, у яких висвітлюватиметься доцільність створення єдиного реєстру цінних порід дерев та кущів на основі термінологічних стандартів.

Список використаних джерел

1.Kushnir, A.I., Suchanova, O. Drzewa-weterani pomniki przyrody na Ukrainie. Uprawa i ochrona drzew. Czasopismo Miedzynarodowego Towarzystwa Uprawy i Ochrony Drzew, 2011, № 25, pp. 74–85.

2.Академічний тлумачний словник української мови [Електронне видання]. – Режим доступу: http://sum.in.ua/s/park

3.Вакулик, І. І. Лінгвістичні аспекти наукової комунікації у синхронії та діахронії [Текст] : монографія / І. І. Вакулик. – К. : ДП Прінт Сервіс», 2015. – 280 с.

4.Вакулик, І. І. Систематика рослин як складова міжнародної ботанічної номенклатури і прототип стандартизації [Текст] / І. І. Вакулик, О. В. Шинкарук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. – 2017. – Т. 263. – С. 74–80.

5.Вакулик, І. І. Формирование научной картины мира в современном языковом пространстве [Текст] / І. І. Вакулик // Мовні і концептуальні картини світу. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2013. – Вип. 43. – Ч.1. – С. 203–209.

6.Вакулик, І. І. Особливості термінологічної номінації [Текст] / І. І. Вакулик // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Філологічні науки. – 2016. – № 2(12) – С.196–201.

7.Голуб, А. Чи залишився Київ «зеленим»? [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://tyzhden.ua/Society/176107

8.Іваницький, Р. В. П'ятимовний тлумачний словник з інформатики [Текст] / Р. В. Іваницький, Т. Р. Кияк . – К. : Віпол, 1995. – 372 с.

9.Київ: як помер міф про зелену столицю Європи [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://h.ua/story/18933/#ixzz4ceA1yNp3

10. Личук, М. І. Лінгвістичне описування назв зелених насаджень: проблемний аспект [Текст] / М. І. Личук, О. В. Захуцька // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. – 2017. – Т. 263. – С. 81–88.

11. Харченко, С. В. Культура мови – ортологія – нормативістика [Текст] / С. В Харченко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. – 2016. – Т. 257. – С. 25–32.

12. Шинкарук, В. Д. Міжнародні аспекти охорони культурної спадщини [Текст] / В. Д. Шинкарук // Охорона культурної спадщини: аспекти соціокультурної взаємодії: матеріали науково-практичної конференції в НАКККіМ 5-6 червня 2014 року. – К. : НАКККіМ. – 2014. – С. 14–15.

13. Шинкарук, В. Д. Lingua Latina agrobiologica [Текст] / В. Д. Шинкарук, О. Ю. Балалаєва, І. І. Вакулик. – К. : Міленіум, 2017. – 528 с.

14. Шинкарук, В. Д. Державні термінологічні стандарти України в науковому дискурсі: проблемні питання [Текст] / В. Д. Шинкарук, С.В. Харченко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. – 2016. – Т. 257. – С. 56– 64.

References

1. Kushnir, A.I., Suchanova, O. (2011) Drzewa-weterani pomniki przyrody na Ukrainie. Uprawa i ochrona drzew. Czasopismo Miedzynarodowego Towarzystwa Uprawy i Ochrony Drzew, 25, 74–85.

2. Akademichnyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy (2010) [Academic Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language]. Rezhym dostupu:http://sum.in.ua/s/park

3. Vakulyk, I. I. (2015) Linhvistychni aspekty naukovoi komunikatsii u synkhronii ta diakhronii [Linguistic aspects of scientific communication in synchrony and diachronic]. Print Servis, 280.

4. Vakulyk, I. I., Shynkaruk, O. V. (2017) Systematyka roslyn yak skladova mizhnarodnoi botanichnoi nomenklatury i prototyp standartyzatsii [Systematics of plant as a constituent of the international botanical nomenclature and a standardization prototype]. Scientific herald of National University of life and environmental sciences of Ukraine. Series: philological sciences, 263, 74–80.

5. Vakulyk, I. I. (2013) Formyrovanye nauchnoi kartyny myra v sovremennom yazykovom prostranstve [The specifics of the scientific worldview in the modern language space]. Linguistic and conceptual pictures of the world, 43, 1, 203-209.

6. Vakulyk, I. I. (2016) Osoblyvosti terminolohichnoi nominatsii [Features of the terminological nomination]. Bulletin of Alfred Nobel Univrsity. Serier «Filology», 2(12) ,196-201.

7. Holub, A. (2016) Chy zalyshyvsia Kyiv «zelenym»? [Whether Kiev remained «green»?]. Rezhym dostupu: http://tyzhden.ua/Society/176107

8. Ivanytskyi, R. V., Kyiak T. R. (1995) P'iatymovnyi tlumachnyi slovnyk z informatyky [Five-word dictionary of computer science]. Kiev: Vipol, 372.

9. Kyiv: yak pomer mif pro zelenu stolytsiu Yevropy (2006) [How died the myth of the green capital of Europe]. Rezhym dostupu: http://h.ua/story/18933/#ixzz4ceA1yNp3

10. Lychuk, M. I, Zakhutska, O. V. (2017) Linhvistychne opysuvannia nazv zelenykh nasadzhen: problemnyi aspekt [Linguistic description of names of green

plants: the problematic aspect]. Scientific herald of National University of life and environmental sciences of Ukraine. Series: philological sciences, 263, 81–88.

11. Kharchenko, S. V. (2016) Kultura movy – ortolohiia – normatyvistyka [Culture of speech – orthology – normativism]. Scientific herald of National University of life and environmental sciences of Ukraine. Series: philological sciences, 257, 25– 32.

12. Shynkaruk, V. D. (2014) Mizhnarodni aspekty okhorony kulturnoi spadshchyny [International aspects of the protection of cultural heritage]. Protection of cultural heritage: aspects of socio-cultural interaction: materials of the scientific and practical conference in NAKKKiM on June 5-6, 2014. K. : NAKKKiM, 14–15.

13. Shynkaruk, V. D., Balalaieva, O. Iu., Vakulyk, I. I. (2017) Lingua Latina agrobiologica [Latin agrobiological]. K. : Milenium, 528.

14. Shynkaruk, V. D., Kharchenko, S. V. (2017) Derzhavni terminolohichni standarty Ukrainy v naukovomu dyskursi: problemni pytannia [State terminological standards of Ukraine in the scientific discourse: current issues]. Scientific herald of National University of life and environmental sciences of Ukraine. Series: philological sciences, 257, 56– 64.

ЗЕЛЕНЫЕ НАСАЖДЕНИЯ ПАРКОВ И СКВЕРОВ КИЕВА: ПРОБЛЕМА ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЙ НОМИНАЦИИ

И.И.Вакулик, А.В.Шинкарук

***Аннотация**. Исследование заключается в формировании дефиниций, которые используют при терминологической номинации, применяются в стандартах, а также важны при подписании природоохранных документов, в научном дискурсе.*

В статье впервые рассмотрены зеленые насаждения парков и скверов г. Киева с точки зрения их лингвистического описания. Проведенный анализ совокупных характеристик древесных пород подтвердил гипотезу о необходимости уточнения дефиниции понятия «зеленые насаждения». Используя информацию природоохранных документов о ведении сбалансированного природопользования, авторы поднимают вопрос о научных стандартах репрезентации терминологических единиц.

Также в результате лингвистического описания зеленых насаждений появилась еще одна проблема терминологической номинации - ценные породы деревьев. Установлено, что зеленые насаждения современного Киева - это насаждения древесных, кустарниковых и травянистых растений общего, ограниченного или специального назначения, которые, несмотря на функциональное разнообразие флоры, выполняют роль важного сегмента рекреации в обществе и сфокусированы на взаимных аттракциях между социумом и средой. Также отсутствие дефиниции «ценные породы» служит не на пользу термина: усложняет теоретическое разъяснение понятия, приводит к двусмысленности, теоретической путанице. Разработана и предложена анкета-диагностика «Наличие потребности в создании единого реестра ценных пород деревьев и кустов на основе терминологических стандартов».

***Ключевые слова:** лингвистическое описание, терминологические стандарты, терминологическая номинация, зеленые насаждения, анкета-диагностика, ценные породы деревьев*

GREEN PLANTATIONS OF KYIV PARKS AND PUBLIC GARDENS: PROBLEM OF TERMINOLOGICAL NOMINATION

I. V.Vakulyk, O.V.Shynkaruk

Abstract. *There has been found out that modern Kyiv greenery includes green plantations of tree, shrub and grassy plants of general, limited and special purpose that, despite the functional diversity of the flora, play the role of an important segment of recreation in the society and are focused on mutual attraction between the society and natural environment. The variety of shapes, colors, and invoices of green plantations is not only the decorative properties of plants that create a single ensemble, but also carry out planning appointments in the city's engineering aesthetics (fire- or mud-resistant, snow-storing, landslide, etc.), participate in the process of gas exchange and sound insulation, affecting the microclimate, thermal and wind conditions, humidity, and contribute to the formation of a positive psychological state of personality.*

The conducted analysis of the aggregate characteristics of tree species has confirmed the hypothesis that it is necessary to clarify the definition of the concept of green plantings. Following the classification of terms as a lexical unit of language for special needs and taking into account their nominative, signifying, and cognitive functions, we suggest considering green plantations as locally oriented, intended for all classes of the population that compositionally fill the space of recreational zones and can be freely used for the purpose of recreation. Therefore, in the lexical-semantic system of trees and shrubs names the stated terminology unit acts as a hyperonym towards grass, shrub and tree plants.

As a result of the linguistic description of the green plantations of Kyiv parks and public gardens, there has arisen another problem of the terminological nomination – valuable tree species. The lack of a descriptor of "valuable species" complicates the search for the necessary information in systems of artificial intelligence. Therefore, in the scientific discourse, the verbalization of the linguistic unit segment is devoid of coding, resulting in misunderstandings at the "consumer level" – this term combination is considered only in the context of the introduction of plants. Consequently, the lack of "valuable species" definition does not serve the benefit of the term: it complicates the theoretical explanation of the concept, leads to ambiguity, and theoretical confusion.

Keywords*: linguistic description, terminological nomination, green plantations, valuable species, questionnaire-diagnostics*

УДК 811.16.2'374

СУЧАСНА ТЕРМІНОГРАФІЯ, ЇЇ ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ І ПРОБЛЕМАТИКА

О.В. ІВАНОВА, кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: ok.ko176@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1439-7996

Анотація. *Незважаючи на те, що останнім часом в Україні публікується величезна кількість термінологічних словників, але за дослідженнями лексикографів проблемою є те, що названі словники не завжди достатньою мірою аргументовані й концептуалізовані з точки зору теорії лексикографії. А отже, це питання досить гостро стоїть у сучасному мовознавстві, тому що без теоретичного обґрунтування навряд чи укладаються якісні словники. Тож автор*

© О.В. Іванова, 2017

GREEN PLANTATIONS OF KYIV PARKS AND PUBLIC GARDENS: PROBLEM OF TERMINOLOGICAL NOMINATION

I. V.Vakulyk, O.V.Shynkaruk

Abstract. *There has been found out that modern Kyiv greenery includes green plantations of tree, shrub and grassy plants of general, limited and special purpose that, despite the functional diversity of the flora, play the role of an important segment of recreation in the society and are focused on mutual attraction between the society and natural environment. The variety of shapes, colors, and invoices of green plantations is not only the decorative properties of plants that create a single ensemble, but also carry out planning appointments in the city's engineering aesthetics (fire- or mud-resistant, snow-storing, landslide, etc.), participate in the process of gas exchange and sound insulation, affecting the microclimate, thermal and wind conditions, humidity, and contribute to the formation of a positive psychological state of personality.*

The conducted analysis of the aggregate characteristics of tree species has confirmed the hypothesis that it is necessary to clarify the definition of the concept of green plantings. Following the classification of terms as a lexical unit of language for special needs and taking into account their nominative, signifying, and cognitive functions, we suggest considering green plantations as locally oriented, intended for all classes of the population that compositionally fill the space of recreational zones and can be freely used for the purpose of recreation. Therefore, in the lexical-semantic system of trees and shrubs names the stated terminology unit acts as a hyperonym towards grass, shrub and tree plants.

As a result of the linguistic description of the green plantations of Kyiv parks and public gardens, there has arisen another problem of the terminological nomination – valuable tree species. The lack of a descriptor of "valuable species" complicates the search for the necessary information in systems of artificial intelligence. Therefore, in the scientific discourse, the verbalization of the linguistic unit segment is devoid of coding, resulting in misunderstandings at the "consumer level" – this term combination is considered only in the context of the introduction of plants. Consequently, the lack of "valuable species" definition does not serve the benefit of the term: it complicates the theoretical explanation of the concept, leads to ambiguity, and theoretical confusion.

Keywords*: linguistic description, terminological nomination, green plantations, valuable species, questionnaire-diagnostics*

УДК 811.16.2'374

СУЧАСНА ТЕРМІНОГРАФІЯ, ЇЇ ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ І ПРОБЛЕМАТИКА

О.В. ІВАНОВА, кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: ok.ko176@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1439-7996

Анотація. *Незважаючи на те, що останнім часом в Україні публікується величезна кількість термінологічних словників, але за дослідженнями лексикографів проблемою є те, що названі словники не завжди достатньою мірою аргументовані й концептуалізовані з точки зору теорії лексикографії. А отже, це питання досить гостро стоїть у сучасному мовознавстві, тому що без теоретичного обґрунтування навряд чи укладаються якісні словники. Тож автор*

© О.В. Іванова, 2017

ставить за мету розкрити основні теоретичні положення термінографії й висвітлити загальноприйняті методологічні вимоги до укладання обґрунтованих і якісних термінологічних словників. У статті проаналізовано стан вирішення проблеми укладання термінологічних словників і роботу створених термінологічних товариств. Розкрито поняття «термінів» як об'єктів термінографії, визначено ключові проблеми їх галузевого розподілу. При всій відмінності й багатогранності сучасних галузей наукового знання й властивих їм понять існує низка спільних ознак, що визначають сутність терміна як особливої мовної одиниці. Охарактеризовано шляхи взаємодії і способи фіксації загальновживаної і термінологічної лексики в словниках. Зазначено проблеми укладання термінологічного словника і шляхи їх подолання. Перспективами досліджень визначено єдині вимоги і принципи побудови системи комп'ютеризованих термінологічних словників усіх галузей науки.

Ключові слова: *термінографія, термін, термінологічний словник, вимоги, галузь знань*

Актуальність. Відомо, що словниковий склад мови активно поповнюється саме за рахунок термінологічної лексики. За підрахунками вітчизняних та зарубіжних учених, понад 90 % нових слів, що з'являються нині в сучасних європейських мовах, належить до спеціальної (термінологічної) лексики. Як результат мовного збагачення термінологічною лексикою – потреба у постійному виданні нових термінологічних словників. Адже без словників неможливі наукові дослідження в математиці, біології, хімії, медицині, культурології, інформатиці тощо, словники визнаються основними, програмними джерелами багатьох наукових дисциплін.

Однак проблемою є те, що названі словники не завжди достатньою мірою аргументовані й концептуалізовані з точки зору теорії лексикографії. На наш погляд, таке питання досить гостро стоїть перед сучасною лексикографією, тому що без теоретичного обґрунтування навряд чи укладаються якісні словники.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичним поясненням термінографії та її основних засад займалися й продовжують займатися відомі вітчизняні лексикографи: В. Дубічинський, Л. Симоненко, Л. Полюга, а також лінгвісти: В. Бялик, Т. Кияк, В. Іващенко, М. Комова, І Кочан, А. Ткач, В. Шинкарук [8] та інші. На думку В. Дубічинського «на жаль, практична термінографія випереджає теоретичну, що загалом є негативним, але об'єктивним явищем. Це випередження утруднює, але конче потребує, вироблення єдиної державної програми укладання термінологічних словників та термінотворчої діяльності взагалі» [2].

У Харкові сьогодні активно діє Термінологічний центр НДПІАСУтрансгаз, який уклав тримовні тлумачні словники для потреб галузі і створив Єдину термінологічну базу даних (ЄТБД), що містить близько 26.000 українських термінів, їх російські та англійські відповідники, а також тлумачення українською та російською мовами.

У 2016 році Т. Кияк створив Українське термінографічне товариство, основною метою якого стало: а) для кожної царини науки й техніки розробити або вдосконалити цілісну термінологічну систему, забезпечивши фахівців зручним та оперативним доступом до неї засобами Інтернету. Для забезпечення цієї системи укласти на єдиних методологічних засадах серію одно-, дво- і багатомовних словників із різних галузей знань, передусім із передових сучасних технологій, на основі яких формуватимуться терміносистеми для проектування та розроблення

національних стандартів на терміни та визначення понять; б) створити багаторівневу систему термінологічного експортування нормативних документів, підручників, навчальних посібників та словників, що поліпшила б якість фахових текстів, забезпечила системність, понятт'єву узгодженість, однозначне розуміння викладених положень на основі усталеної та стандартизованої термінології; в) визначити орган координування термінологічної роботи.

Тож усі науковці єдині в думці, що термінографія потребує створення єдиної установи, що уніфікували б українську наукову термінологію кожної галузі знань і координували б вихід термінологічних словників, перевіряючи їхню якість, актуальність і відповідність теоретичним термінографічним вимогам.

Метою статті є висвітлення основних теоретичних положень термінографії й загальноприйнятих методологічних вимог до укладання обґрунтованих і якісних термінологічних словників.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

1. Здійснити аналіз проблемних питань термінографії.
2. Визначити шляхи розв'язання проблем термінографії.
3. З'ясувати основні ознаки терміна та його віднесеність до того чи іншого словника.
4. Запропонувати методологічні вимоги до укладання термінографічного словника.

Матеріали і методи дослідження. Літературна мова, окрім загальновживаної, має численні підмови, що задовольняють потреби спілкування людей у різноманітних сферах. Однією із таких підмов є наукова мова (інші назви: мова науки й техніки, фахова мова), найголовнішу частину якої становить термінологія.

Термінологія може виконувати свої основні функції: позначати наукові поняття й задовольняти потреби спілкування фахівців у тому випадку, якщо вона буде загальноприйнята, унормована, відповідатиме вимогам до термінів.

Термін є елементом певної термінологічної системи, що належить до певної галузі науки, техніки, виробництва, концептуальний зміст терміна визначається його місцем у терміносистемі. Кожен термін має свою дефініцію (точне наукове визначення) разом з іншими термінами тієї ж галузі знань. Терміни, на відміну від загальновживаних слів, усередині свого термінологічного поля, як правило, однозначні. Одне й те ж саме слово може бути терміном різних галузей знань, тобто вступати в омонімічні відношення. Терміни протиставлені загальній лексиці тим, що вони пов'язані з певною науковою концепцією: у терміні відбиваються результати наукових досліджень й їхнє теоретичне осмислення [5, с.137].

При всій відмінності й багатогранності сучасних галузей наукового знання й властивих їм понять існує низка спільних ознак, що визначають сутність терміна як особливої мовної одиниці. Отже, основними ознаками терміна є: 1) наявність дефініції; 2) системність. Кожний термін входить до певної терміносистеми, у якій він має термінологічне значення. За межами своєї терміносистеми термін може мати зовсім інше значення, так економічний термін «ножиці цін» має значення «розбіжності рівнів і динаміка цін у сфері міжнародної торгівлі на окремі групи товарів», що абсолютно не схоже зі значенням загальновживаного слова «ножиці»; 3) точність. Термін повинен якомога повніше й точніше передавати сутність поняття, що він позначає: поверхневий іригаційний стік, короткотерміновий кредит, кредитор тощо. Неточний термін може бути джерелом непорозумінь між фахівцями. Оскільки нові поняття сучасної науки досить складні, то для точного їхнього називання використовують багатослівні терміни,

наприклад: міжнародна фінансово-господарська операція, інфільтраційне живлення приканального купола підґрунтових вод поливними водами; 4) однозначність терміна в межах своєї терміносистеми [4, с.140].

Додатково термінознавці називають ще й такі ознаки термінів: нейтральність, відсутність емоційно-експресивного забарвлення; відсутність синонімів; інтернаціональний характер, що полегшує спілкування з іноземними фахівцями і відповідність термінології міжнародним стандартам (ISO, ІКАО, МСФЗ, ГОСТ та інші); стислість (по можливості утворювати стислі терміни, щоб були зручними для користування, але при цьому не втрачалася їхня сутність); здатність утворювати похідні, наприклад: зрошення – зрошування – зрошувальний – зрошувач.

Отже, у науковій літературі терміни репрезентують інформацію про наукові поняття в певній галузі. Наявність у різних словниках спільних понять (а це, переважним чином, ключові загальнонаукові та загальнотехнічні поняття) та їхніх єдиних тлумачень забезпечує системність у визначенні понять, що входять до складу різних словників, і в доборі для них термінів українською й іноземними мовами.

Термінографія є однією з найважливіших видів людської діяльності в галузі термінології, завданням якої є систематизація, упорядкування й уніфікація наукової термінології [4, с. 138].

Значення термінографії в сучасному світі важко переоцінити. Незважаючи на те, що розвиток терміносистеми випереджає досягнення термінографії, кожен день публікується один спеціальний словник у світі. Українська лінгвістика останніх років усе більше уваги приділяє проблемам творення, функціонування й уніфікації спеціальних термінів, адже стандартизація мови науки з часів незалежності України стала необхідністю. Із 1992 р. працює Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології. Українське термінологічне товариство створене у 2000 р., координує співпрацю з товариствами Європи з метою обміну термінологічною інформацією. Але все ще залишається потреба створення асоціації українських термінологів, яка б могла координувати роботу термінологічних центрів і товариств, вирішувати проблеми сучасної термінографії й здійснювати пропоновану державну програму термінографічної діяльності.

В. Дубічинський серед основних проблем сучасної теорії термінографії вбачає:

- розробку методологічних принципів створення термінологічних словників;
- створення науково обґрунтованої типології спеціальних словників;
- розробку інваріантного проекту словника для опису різних спеціальних прошарків лексики;
- визначення основних параметрів термінологічних словників;
- підготовку принципових вимог до термінографічних творів;
- дослідження макро- і мікроструктури словника;
- аналіз шляхів відбору термінів до термінологічного словника;
- установлення основних прийомів опису термінів;
- застосування комп’ютеризації в створенні термінологічних словників [3, с.148].

Ураховуючи приналежність термінологічної лексики до трьох із прошарків, виділяють три види якісно відмінних словників:

1) загальнонаукові й загальнотехнічні;
2) галузеві термінологічні словники;
3) вузькогалузеві словники.

Окрім того, термінологічні словники бувають різних типів і призначення: – за кількістю поданих мов – одно-, дво- і багатомовні; – за наявністю і принципом тлумачення термінів (енциклопедії, тлумачні та перекладні словники термінів; - тлумачні з елементами етимології; - за повнотою представленої термінології – повні й короткі [2].

Існують різні точки зору на внесення термінів до загальномовних словників (тлумачних чи перекладних). Одні дослідники вважають недоречним уведення термінів до загальних словників, пояснюючи це вузьким колом користувачів спеціальних слів і, відповідно, низькою частотністю їхнього використання; інші ж наполягають на уведенні спеціальних слів, аргументуючи це потребою відповідності словників сучасному стану мови й універсалізацією загальномовних словників.

Узагальнивши погляди дослідників на проблему добору спеціальної лексики до реєстру сучасних загальномовних лексикографічних праць, Л.Симоненко виділяє такі основні критерії введення термінів до загальномовних словників: суспільна роль термінів, загальноприйнятність і поширення в лексичній системі мови, комунікативна значущість терміна [7, с.222].

Основною ж проблемою термінографії Л. Симоненко вва[illegible] єдиних методологічних засад укладання термінологічних словників. У виданих словниках, наголошує дослідниця, спостерігається безсистемний набір термінів, відсутність чітко окреслених меж відповідних терміносистем, порушення норм чинного правопису через відсутність єдиного централізованого наукового органу, який би був координатором термінографічної роботи і забезпечив розв’язання суто лексикографічних проблем: напрацювання єдиних вимог до реєстру словника, відображення лексико-семантичних відношень, питання еквівалентності в мові перекладу, граматичної та семантичної характеристики термінів [6, с.7].

Зважаючи на зазначені вище проблеми, що існують у термінографії, науковцями визначено такі вимоги до термінологічних словників:

- усебічне охоплення спеціальної лексики вибіркової предметної галузі;
- наявність необхідної інформації про спеціальні лексичні одиниці;
- відсутність зайвої інформації, що збільшує обсяг словника й ускладнює пошук необхідної інформації;
- уніфікація композиції й апарату посилань однотипних словників для полегшення користувачам переходу від одного словника до іншого;
- максимальна гармонія між усіма елементами методичної установки і композиції словника [1, с.50].

Результати дослідження та їх обговорення. Ураховуючи теоретичні й методологічні відомості сучасної термінографії, можна виділити такі проблеми укладання термінологічного словника, що потребують наукового обговорення й вирішення:

1. Зловживання іншомовними запозиченнями.
2. Діалектні слова на позначення термінів.
3. Подача у перекладних словниках відповідників не засвідчених жодним словником.
4. Беззастережне відновлення термінології.

Тож на обговорення Термінологічного товариства виносяться такі нагальні питання:

- систематизація та унормування терміносистеми різних галузей науки з орієнтацією на норми української мови, її власні лексичні та словотворчі ресурси, а також урахування світового досвіду;

- створення термінологічних стандартів, проведення незалежної експертизи вже створених стандартів;
- організація на наукових засадах термінологічних досліджень із подальшим створенням якісних термінологічних словників;
- удосконалення методологічних засад формування терміносистем,
- встановлення та підтримка контактів із міжнародними термінологічними центрами.

Таким чином, усі, хто залучений до укладання термінологічних словників (як лексикографи-фахівці, так і науковці різних галузей знань), мають керуватися єдиною науковою концепцією створення термінологічних словників, використовуючи широку комп'ютеризацію термінографічної праці з подальшим створенням машинного фонду української термінології, електронно-словникових комплексів різних галузей науки.

Перспективи подальших наукових розвідок ми вбачаємо в єдиних вимогах і принципах побудови системи комп'ютеризованих термінологічних словників усіх галузей науки.

Список використаних джерел

1. Гринёв С.В. Введение в терминологическую лексикографию: Учебное пособие [Текст] / С.В. Гринёв. – М., 1986. – 103 с.
2. Дубічинський В.В. Організація термінографічної праці в Україні [Текст] / В. Дубічинський / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Wisnyk402/TK_wisnyk402_dubichyns%27kyj.htm
3. Дубічинський В.В. Терминографическая проблематика [Текст] / В.В. Дубичинский // Сучасні проблеми термінології та термінографії: Тези доп. між нар. наук. конф. – Київ, 2000. – С. 6-7.
4. Іванова О.В. Основи укладання галузевих глосаріїв [Текст]. Курс лекцій: навч. посіб. / О.В. Іванова. – К.: ЦП «Компринт», 2016. – 220 с.
5. Ivanova O.V. Key tasks and prospects of Terminography [Text]/ O.V. Ivanova // Молодий вчений. - № 11 (14), 2014. – С. 136-139.
6. Симоненко Л. Актуальні проблеми сучасного українського термінознавства [Текст] / Л. Симоненко // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. [відп.ред. проф. Л.О. Симоненко]. – К. : КНЕУ, 2009. – Вип. VIII. – С. 9-15.
7. Симоненко Л. О. Термін у загальномовних словниках [Текст] / Л.О. Симоненко // Українська і слов'янська тлумачна і перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові: науковий збірник. – Київ, 2013. – С.220-226.
8. Ткач, А. В. Словотвірна ідентичність української термінології : монографія [Текст] / Алла Ткач, Василь Шинкарук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 200 с.

References

1. Hrynëv S.V. (1986). Vvedenye v termynolohycheskuyu leksykohrafyyu: Uchebnoe posobye. [Introduction into terminographical lexicography]. Moscow, Russia: Science, 103.
2. Dubichyns'kyy V.V. (2000). Orhanizatsiya terminohrafichnoyi pratsi v Ukrayini [Electronic resource]. [Organization of terminographical work in Ukraine] Rezhym dostupu [Access Mode]: http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Wisnyk402/TK_wisnyk402_dubichyns%27kyj.htm
3. Dubichyns'kyy V.V. (2000). Termynohrafycheskaya problematyka [Terminographical problematics] // Suchasni problemy terminolohiyi ta terminohrafiyi

[Modern problems of Terminology and Terminography] Tezy dop. mizh nar. nauk. Konf [200 Annual International Conference]. Kyiv, Ukraine, 6-7.

4. Ivanova O.V. (2016). Osnovy ukladannya haluzevykh hlosariyiv [Basis of Lexicography]. Kurs lektsiy [Lecture course]. Kyiv: TsP «Komprynt», 228.

5. Ivanova O.V. Key tasks and prospects of Terminography Molodyy vchenyy [Young Scientist], 11 (14), 136-139.

6. Symonenko L. ed. (2009). Aktual'ni problemy suchasnoho ukrayins'koho terminoznavstva [Current problems of modern Ukrainian Terminography]. Ukrayins'ka terminolohiya i suchasnist' [Ukrainian Terminology and Modernity]. Proceedings. Kyiv : KNEU, VIII, 9-15.

7. Symonenko L. O. (2013) Termin u zahal'nomovnykh slovnykakh [Term in nontechnical dictionaries]. Ukrayins'ka i slov''yans'ka tlumachna i perekladna leksykohrafiya. Leonidu Sydorovychu Palamarchukovi [Ukrainian and Slavic explanatory and translational Lexicography. Devoted to Leonid Sydorovych Palamarchuk]. Proceedings. Kyiv, 220-226.

8. Tkach, A. V., Shynkaruk V.D. (2010) Slovotvirna identychnist ukrainskoi terminolohii: monohrafiia [The word-forming identity of Ukrainian terminology]. – Chernivtsi : Chernivetsi National university, 200.

СОВРЕМЕННАЯ ТЕРМИНОГРАФИЯ, ЕЁ ОСНОВНЫЕ ЗАДАЧИ И ПРОБЛЕМАТИКА

Иванова О.В.

Аннотация. *Невзирая на то, что в последнее время в Украине издается огромное количество терминологических словарей, по исследованиям лексикографов проблема в том, что названные словари не всегда в достаточной степени аргументированы и концептуализированны с точки зрения лексикографии. Поэтому этот вопрос очень остро стоит в современной лингвистике, поскольку без теоретического обоснования вряд ли составляются качественные словари. Автор ставит своей целью раскрыть основные теоретические данные о терминографии и изложить общепринятые методологические требования к составлению обоснованных и качественных терминологических словарей.*

Проанализировано, на каком этапе находится решение данной проблемы и работу созданных терминологических сообществ. Раскрыто понятие «терминов» как объектов терминографии, определено ключевые проблемы их отраслевого распределения. При всем отличии и многогранности современных отраслей научных знаний и свойственных им понятий, существует ряд общих характерных признаков, которые определяют сущность термина как особой языковой единицы. Описано пути взаимодействия и способы фиксации общей и терминологической лексики в словарях. Очерчено проблемы составления терминологического словаря и пути их преодоления. Перспективами исследований определено единые требования и принципы построения системы компьютеризированных терминологических словарей всех отраслей науки.

Ключевые слова: *терминография, термин, терминологический словарь, требования, отрасль знаний*

MODERN TERMINOGRAPHY, ITS MAIN TASKS AND PROBLEMATICS

O. V. Ivanova

Abstract. *Scientific and technological progress is predetermined by the intensive development of science and technology, which brings noticeable changes in the different areas of knowledge. More than 90 % of new words in languages are the terms. There is a need in the publication of new terminological dictionaries. The dictionaries are considered to be the main programme resources of many scientific subjects. However, the problem is that mentioned dictionaries do not meet the requirements of theoretical lexicography; some of them are not reasonable and conceptualized.*

There is much tension around the issue of theoretical substantiation, because it is impossible to compile qualitative terminological dictionary irrespective of the theoretical basis of lexicography. There are some Terminological centres and associations in Kharkiv and Kyiv which define common task: creation of single supervisory union which unifies Ukrainian scientific terminology of each subject area and coordinates terminological dictionaries' publications, checking their quality, actuality and correspondence to theoretical terminological requirements. The aim of the article is to represent theoretical framework of terminography and generally accepted methodological requirements to the compiling of qualitative and reasonable terminological dictionaries. Terminography is one of the most important human activities in the branch of terminology, which aims are to systematize, organize and unify scientific terminology. Key challenges of the modern terminographical theory are: the development of methodological principles of the terminological dictionaries; the formation of scientifically grounded typology of special dictionaries; the development of invariant project of the dictionary for the description of different special layers of the vocabulary; the determination of basic parameters of terminology dictionaries; preparation of principle requirements to terminographical works; the study of macro- and microstructure of the dictionary; analysis of the ways of selection of the terminological dictionary; the establishment of basis receptions of terms' description; the computer use in creating terminological dictionaries.

Modern published terminological dictionaries have some weak points: random terms set; absence of distinct limits of correspondent term systems; deviance of orthography. The solution of these problems is in organization of a single Terminography Union which creates the unified registry to a dictionary, including reflection of lexical and semantic relations, develops the question of equivalence in translation of these terms and gives their grammatical and semantic characteristics. Taking into account the above mentioned problems of therminography, the scientists define the following requirements to the terminological dictionaries: in-depth coverage of special lexis of the elective branch; availability of the necessary information about special lexical units; lack of the unnecessary information which increases the volume of the dictionary and complicates the search for the necessary information; unification of the composition and references of similar dictionaries to facilitate users from switching from one vocabulary to another; maximum harmony between all the elements of the methodological setting and the composition of the dictionary.

Keywords: *Terminography, term, terminological dictionary, requirements, branch of knowledge*

УДК 811.124.712.63 (001.4 (477)

ЛІНГВІСТИЧНЕ ОПИСУВАННЯ ДВОКОМПОНЕНТНИХ І ТРИКОМПОНЕНТНИХ БІОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ: СТРУКТУРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ

М. І. ЛИЧУК, кандидат філологічних наук, доцент,
E-mail: mariya.lychuk@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8046-7414
О. В. ЗАХУЦЬКА, PhD: доктор гуманітарних наук у галузі мовознавства,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: oksana.zov@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9766-0683

Анотація. *Статтю присвячено дослідженню структурних типів біологічних термінів, зокрема назв дерев та кущів. Окреслено основні тенденції структурного моделювання на сучасному етапі розвитку термінознавства. Визначено ознаки та функцію аналітичних терміносполук. За кількістю компонентів терміни-словосполуки – назви дерев і кущів – поділяємо на двокомпонентні, трикомпонентні та багатокомпонентні структурні типи. Двокомпонентні структурні моделі розмежовують видові й родові поняття, тобто до терміну – родового поняття – додається означення, видове поняття, що й конкретизує родове. Тільки в сукупності дві лексеми передають єдине семантичне ціле. Залежно від синтаксичної структури словосполучення, граматичної природи його компонентів класифікуємо терміни-словосполуки і виділяємо їхні структурні моделі. Трикомпонентні словосполучення найчастіше виникають як ускладнення двокомпонентних структур або окремого слова через подальшу конкретизацію певного поняття чи вказівку на його різновид. Конкретизувальну, уточнювальну інформацію про предмет передає переважно прикметник. Проаналізовано дво- і трикомпонентні структурні типи. Найпродуктивнішими типами є трикомпонентні –* ***іменник + іменник + іменник*** ***(N_1 + N_2 + N_1)*** та ***іменник + прикметник + іменник*** ***(N_1 + Adj_1 + N_1)***.

Ключові слова*: лінгвістичне описування, терміни-словосполуки, біологічна термінологія, двокомпонентний структурний тип, номінативно-дефінітивна функція, трикомпонентний структурний тип*

Актуальність. Різні аспекти функціонування термінологічної лексики вивчали В. Виноградов, В. Лейчик, Ф. Циткіна, Т. Кияк, І. Кочан, Т. Панько, О. Сербенська, В. Даниленко та ін. Учені доходять висновку, що для підтримання орієнтації та одностайності під час зображення фахових знань сучасний стан науки вимагає поглибленого вивчення термінологічних проблем, зокрема структурне моделювання термінів, їхня семантизація і прагмастилістична реалізація в науковій літературі та науковій комунікації.

Актуальність теми наукової розвідки пов'язана з необхідністю описування структурних особливостей біологічних термінів загалом і термінів-словосполук назв дерев і кущів зокрема. Термінологія на позначення понять цієї галузі повинна бути чітко сформульованою, однозначною, без різнотлумачень і додаткових пояснень.

*Статтю підготовлено в межах виконання проекту № 110/551-пр "Розробка новітніх принципів створення реєстру цінних рослин парків і скверів м. Києва на основі термінологічних стандартів"

©М. І. Личук, О.В.Захуцька 2017

Аналіз останніх досліджень, публікацій. Аналізуючи словосполучення серед біологічних термінів, варто наголосити на основному:

1) приналежність таких словосполучень до множини понять певної системи, а також обмеженість їхнього вживання;

2) наявність деяких лексико-граматичних ознак, а саме: а) термінологічність складників; б) відносна стійкість; в) обмежена здатність компонента утворювати словосполучення.

Дослідниця Н. В. Руколянська акцентує: «Знання способів термінотворення і моделей, у яких вони виявляються, забезпечить формування прогнозу щодо творення нових терміноодиниць за аналогією, що дозволить передбачувати понятєвий зміст новотворів…» [4, с. 235].

Складні терміни досліджували С. Булик-Верхола (музична термінологія), Л. Козак (електротехнічна термінологія), Н. Ктитарова (термінологія металургійної промисловості), С. Овсейчик (екологічна термінологія) та ін.

У лінгвоукраїністиці немає дослідження структурних моделей дво-, трикомпонентних термінів на позначення зелених насаджень.

Мета дослідження – виокремити та охарактеризувати в біологічній терміносистемі продуктивні дво-, трикомпонентні термінологічні структурні моделі. Джерельною базою слугує Каталог рослин Ботанічного саду НУБіП України (2011).

Методи. У процесі дослідження послуговувалися такими методами: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, метод компонентного аналізу, трансформаційний метод, метод моделювання, структурний метод.

Результати. До складних термінів, або термінів-словосполук, зараховуємо одиниці, які виражають внутрішній цілісний зміст поняття за допомогою трьох або більше компонентів із роздільним написанням.

За кількістю компонентів терміни-словосполуки – назви дерев і кущів – поділяємо на двокомпонентні, трикомпонентні та багатокомпонентні структурні типи. Багатокомпонентні структурні типи кваліфікуємо як терміни, що складаються з чотирьох і більше компонентів.

У межах сучасних термінологій, зокрема й біологічної, складні терміни переважають. На думку В. Даниленко, це спричинено їхньою природою: складні терміни здатні найповніше відображати необхідні характерні ознаки поняття, яке називають [1, с. 46]. На відміну від однослівних термінів терміни-словосполуки виявляють здатність до конкретизації значень через залежні слова. Форма багатокомпонентної терміносполуки уможливлює точніше відтворення змісту конкретного поняття біологічної галузі знань, передавання значної кількості диференційних ознак поняття, сприяє його семантичній точності.

Терміносполуки інтегрують в собі ознаки термінів – відсутність експресії, тенденція до моносемії в межах певного термінологічного поля, стилістична нейтральність, наявність дефініції – і словосполук. Вільне словосполучення виконує номінативну функцію, а складний термін – номінативно-дефінітивну, оскільки позначає певне, чітко закріплене поняття. С. Локайчук зазначає, щоб стати терміном, словосполучення набуває певної стійкості, а це так само залежить від низки чинників: «це більш або менш стабільний порядок компонентів словосполучення; обмеження зміни його частин; багаторазова повторюваність; наявність таких поєднань у словниках і довідниках» [3, с. 72].

Метод моделювання уможливив виділення структурних моделей термінів, які вказують на частиномовну належність і кількість елементів у терміносполуці.

Найпродуктивнішою структурною моделлю серед простих біологічних термінів є двокомпонентні, які найчастіше розмежовують видові й родові поняття, тобто до терміну – родового поняття – додається означення, видове поняття, що й конкретизує родове поняття. Тільки в сукупності дві лексеми передають єдине семантичне ціле. Якщо двоелементне найменування поняття не дає повної характеристики предмета, не є самодостатнім для семантичної цілісності поняття, терміносполуки можуть ускладнюватися додатковими елементами, необхідними для точного позначення поняття.

Біологічні терміни-словосполуки диференціюють за типом структури:

1) прості словосполучення; складаються з двох слів – стрижневого і залежного, напр.: *айва довгаста*, *шипшина голчаста*;

2) складні словосполучення, в яких залежні слова визначають різні аспекти значення стрижневих слів, напр.: *дуб звичайний «Пірамідальний»*, *туя складчаста «Зебрина»*;

3) за частиномовним вираженням стрижневого слова розмежовують: а) іменні; стрижневе слово – іменник, напр.: *груша Регеля*, *ялина Енгельмана*; б) прикметникові (прикметник і дієприкметник в ролі стрижневого слова), напр.: *дендробіум витончений*, *смородина альпійська*, *яблуня сливолиста*.

Залежно від синтаксичної структури словосполучення, граматичної природи його компонентів класифікуємо терміни-словосполуки і виділяємо їхні структурні моделі. Для позначення компонентів структурної моделі послуговуємося такими умовними скороченнями: *N* – іменник; N_1 – іменник у формі називного відмінка; N_2 – іменник у формі родового відмінка; *Adj* – прикметник; *Part I* – дієприкметник; *Abr* – абревіатура. Прості терміни-словосполуки утворюють такі структурні моделі:

1) іменник + іменник; $\boldsymbol{N_1 + N_2}$; особливістю цих моделей є вживання власної назви у формі родового відмінка, напр.: *береза Радде*, *береза Шмідта*, *верба Ледебура*, *модрина Гмеліна*, *фікус Бенджаміна*, *ялина Глена*. Власними назвами є іншомовні лексеми: чоловічі імена та чоловічі прізвища;

2) іменник + прикметник (дієприкметник); ***N_1 + Adj (Part I)***. Ад'єктивний залежний компонент виступає тільки у формі називного відмінка. За значеннєвою ознакою розрізняємо основні семантичні групи прикметників:

а) зі значенням кольору та відтінків кольору, напр.: *верба <u>біла</u>*, *шовковиця <u>чорна</u>*, *смородина <u>чорна</u>*, *смородина <u>золотиста</u>*, *тополя <u>сірувата</u>*;

б) зі значенням форми, зокрема форми листків, напр.: *айва довгаста*, *вільха напівсерцевидна*, *гінкго дволопатеве*, *ліщина різнолиста*;

в) зі значенням географічної приналежності, напр.: *горіх грецький*, *лимонник китайський*, *липа кавказька*, *липа маньчжурська*, *очиток іспанський*;

г) зі значенням фізичних характеристик, напр.: *тополя тремтяча*, *сосна скручена*, *ялина колюча*;

ґ) зі значенням ареалу проростання, напр.: *бук лісовий*, *горіх скельний*, *дуб болотний*, *клен польовий*;

д) з прикметником *звичайний*, що вживається на означення «який не має специфічних особливостей, якостей», напр.: *барбарис звичайний*, *вишня звичайна*, *жимолость звичайна*, *сосна звичайна*.

Порівняно з двокомпонентними термінами аналітичні терміни виявляють здатність до конкретизації значень через два або більше залежних слів. Аналітичні терміни виконують номінативну функцію на рівні з однослівними чи двослівними термінами. Такі словосполучення входять у наукову комунікацію в готовому вигляді, не створюються щоразу наново, зберігаються готовими в списку

термінів певної галузі. Незалежно від кількості складників трикомпонентні словосполуки виражають єдині цілісні поняття.

Трикомпонентні словосполуки найчастіше виникають як ускладнення двокомпонентних структур або окремого слова через подальшу конкретизацію певного поняття або вказівку на його різновид. Конкретизувальну чи уточнювальну інформацію про предмет надає переважно прикметник.

Трикомпонентні словосполуки широко представлені в біологічній терміносистемі такими структурними моделями:

1) ***іменник +іменник + іменник (N_1 + N_2 + N_1)***, напр.: *барбарис Тунберга «Багател»*, *барбарис Тунберга «Ред Чіф»*, *кипарисовик Лавсона «Алюмі»*, *таволга Бумальда «Голдфрейм»*, *кизильник Даммера «Корал Б'юті*. Другий іменник може бути виражений одиничною або складеною назвою;

2) ***іменник + прикметник + іменник (N_1 + Adj_1 + N_1)***, напр.: *груша звичайна «Вижниця»*, *ожина кущова «Насолода»*, *яблуня домашня «Мавка»*;

3) ***іменник + прикметник + прикметник (N_1 + Adj_1 + Adj_1)***, напр.: *бузина чорна «Біло-пістрява»*, *малина звичайна «Новокитаївська»*, *персик звичайний «Вишневецький»*, *калина гордовина «Золотиста»*. Другий прикметник може бути виражений простим чи складним прикметником, що пишеться разом або через дефіс;

4) ***іменник + прикметник + цифри (N_1 + Adj_1 +11)***, напр.: *яблуня низькоросла «54-118»*, *яблуня низькоросла «62-396»*;

5) ***іменник + прикметник + абревіатура + цифри (N_1 + Adj_1 + Abr +111)***, напр.: *яблуня низькоросла «М 26»*, *яблуня низькоросла «ММ 112»*, *яблуня низькоросла «ММ 113»*.

Аналітичні структурні моделі є безприйменниковими і безсполучниковими, однак можемо розмежовувати структурні варіанти залежно від будови другого структурного компонента.

Отже, структурні особливості біологічної термінології, зокрема назв дерев та кущів, є одним із способів забезпечення системності в цій термінології. Біологічну терміносистему – назв зелених насаджень – відповідно до її структури репрезентовано простими – двокомпонентними – і здебільшого аналітичними терміносполуками – трикомпонентними. Методом лінгвістичного описування визначено їхні продуктивні типи: трикомпонентні – ***іменник + іменник + іменник (N_1 + N_2 + N_1)*** та ***іменник + прикметник + іменник (N_1 + Adj_1 + N_1)***.

Список використаних джерел

1. Даниленко, В. П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания [Текст] / В. П. Даниленко. – М. : Наука, 1977. – 246 с.
2. Каталог рослин Ботанічного саду НУБіП України [Текст] / О. В. Колесніченко, Б. Є. Якубенко, С. І. Слюсар та ін. – К. : НУБіП України, 2011. – 130 с.
3. Локайчук, С. М. Терміни-словосполучення в сучасній українській археологічній науці [Текст] / С. М. Локайчук // Науковий вісник Волинського національного ун-ту ім. Лесі Українки: Серія «Філологічні науки. Мовознавство». – 2011. – №1. – С. 71–76.
4. Руколянська, Н. В. Іменникові терміни на позначення ключових понять кримінального права: словотвірний аспект [Текст] / Н. В. Руколянська // Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»: Серія «Проблеми української термінології». – 2006. – №559. – С. 233–236.

References

1. Danylenko, V. P. (1977). Russkaya termynolohyya. Opyt lynhvystycheskoho opysanyya [Russian terminology. Experience of linguistic description]. Moscow : Nauka, 246.

2. Kolesnichenko, O. V., Yakubenko, B. Ye., Slyusar, S. I. (2011). Kataloh roslyn Botanichnoho sadu NUBiP Ukrayiny [Catalogue of plants of the Botanical Garden of the NULES of Ukraine]. Kyiv : NUBiP Ukrayiny, 130.

3. Lokaychuk, S. M. (2011). Terminy-slovospoluchennya v suchasniy ukrayins'kiy arkheolohichniy nautsi [Terms-word combinations in modern Ukrainian archaeological science]. Naukovyy visnyk Volyns'koho natsional'noho un-tu im. Lesi Ukrayinky: Seriya «Filolohichni nauky. Movoznavstvo», №1, 71–76.

4. Rukolyans'ka, N. V. (2006). Imennykovi terminy na poznachennya klyuchovykh ponyat' kryminal'noho prava: slovotvirnyy aspekt [Noun terms denoting key notions of criminal law: word-building aspect]. Visnyk Natsional'noho un-tu «L'vivs'ka politekhnika»: Seriya «Problemy ukrayins'koyi terminolohiyi», №559, 233–236.

ЛИНГВИСТИЧЕСКОЕ ОПИСАНИЕ ДВУХКОМПОНЕНТНЫХ И ТРЕХКОМПОНЕНТНЫХ БИОЛОГИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ: СТРУКТУРНОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ

М. И. Лычук, О. В. Захуцкая

Аннотация. *Статья посвящена исследованию структурных типов биологических терминов, в частности названий деревьев и кустов. Исследованы основные тенденции структурного моделирования на современном этапе развития терминоведения. Определены признаки и функции аналитических терминосполук. По количеству компонентов термины-словосочетания – названия деревьев и кустарников – разделяем на двухкомпонентные, трехкомпонентные и многокомпонентные структурные типы. Двухкомпонентные структурные модели разграничивают видовые и родовые понятия, то есть к термину – родовому понятию – присоединяется определение, видовое понятие, и конкретизирует родовое. Только в совокупности две лексемы передают единственное семантическое целое. В зависимости от синтаксической структуры словосочетания, грамматической природы его компонентов классифицируем термины-словосочетания и выделяем их структурные модели. Трехкомпонентные словосочетания чаще всего возникают как осложнение двухкомпонентных структур или отдельного слова через дальнейшую конкретизацию определенного понятия или указание на его разновидность. Уточняющую информацию о предмете дает преимущественно прилагательное. Проанализированы двух- и трехкомпонентные структурные типы. Самыми распространёнными типами являются трехкомпонентные –* ***существительное + существительное + существительное*** ($N_1 + N_2 + N_1$) *и* ***существительное + прилагательное + существительное*** ($N_1 + Adj_1 + N_1$).

Ключевые слова: *лингвистическое описание, терминологическое словосочетание, биологическая терминология, двухкомпонентный структурный тип, номинативно-дефинитивная функция, трехкомпонентный структурный тип.*

LINGUISTIC DESCRIPTION OF TWO-COMPONENT AND THREE-COMPONENT BIOLOGICAL TERMS: STRUCTURAL MODELING

M. I. Lychuk, O. V. Zakhutska

Abstract. *The article deals with studying structural types of biological terms, in particular, names of trees and shrubs. There are considered the main trends of structural*

modeling at the present stage of terminology development. There are determined the signs and functions of analytical terminological combinations. By the number of components, the terminological combinations – names of trees and shrubs – are divided into two-component, three-component and multi-component structural types. Two-component structural models distinguish between species and generic concepts, i.e. to the term – generic concept – there is added the attribute, a species concept that specifies the generic concept. Only in aggregate, two lexemes transmit a single semantic integer. Depending on the syntactic structure of the word combination, the grammatical nature of its components, terminological word combinations can be classified and their structural models can be distinguished. Three-component word combinations often arise as a complication of two-component structures or a single word through further concretization of a certain concept or an indication of its variety. Clarifying information on the subject is given mainly by an adjective. There are analyzed two- and three-component structural types. The most productive types are the three-component ones – ***the noun + the noun + the noun (N₁ + N₂ + N₁)*** and ***the noun + the adjective + the noun (N₁ + Ad₁ + N₁).***

Key words*: linguistic description, terminological combination, biological terminology, two-component structural type, nominative-definitive function, three-component structural type.*

УДК 811.111`37:621

ПОЛІСЕМІЯ ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

А. В. НАЙДЬОНОВА, кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: polilanguage@meta.ua
https://orcid.org/0000-0002-4244-7519

Анотація. *У статті проаналізовано поняття полісемії технічних термінів, визначено основні види полісемії: радіальна, ланцюжкова та змішана або радіально-ланцюжкова, розглянуто термін «лексикон», протиставлено поняття моносимічності поняттю полісемічності, акцентовано увагу на відмінності первиного номінативного значення слова, що безпосередньо вказує на співвідношення слова з тим чи іншим конкретним явищем об'єктивної дійсності, та вторинного похідного значення, яке виникло внаслідок перенесення найменувань одних явиш, предметів, дій, ознак на інші і закріпилося в ньому як додаткове. Автор також наголошує на таких типах полісемії як зовнішня, зокрема багатозначність слів вживаних у загальнолітературному контексті, які лише мають одне чи максимум два термінологічних значення, та внутрішня, коли усі похідні лексичні одиниці мають термінологічні вторинні значення . В процесі наукового дослідження виокремлено термінологічну полісемію і подано приклади прояву явища полісемії в процесі вивчення фахової англійської мови студентами технічних спеціальностей.*

Ключові слова: *полісемантика, полісемія, лексикон, технічний термін, англійська мова, зовнішня полісемія, внутрішня полісемія*

Актуальність теми. У сучасному світі феномен полісемантики слів проявив себе у багатьох мовних аспектах, зокрема і в процесі вивчення англійської мови. Враховуючи потужний еволюційний прогрес людства багато слів стають у своєму

© А. В. Найдьонова, 2017

modeling at the present stage of terminology development. There are determined the signs and functions of analytical terminological combinations. By the number of components, the terminological combinations – names of trees and shrubs – are divided into two-component, three-component and multi-component structural types. Two-component structural models distinguish between species and generic concepts, i.e. to the term – generic concept – there is added the attribute, a species concept that specifies the generic concept. Only in aggregate, two lexemes transmit a single semantic integer. Depending on the syntactic structure of the word combination, the grammatical nature of its components, terminological word combinations can be classified and their structural models can be distinguished. Three-component word combinations often arise as a complication of two-component structures or a single word through further concretization of a certain concept or an indication of its variety. Clarifying information on the subject is given mainly by an adjective. There are analyzed two- and three-component structural types. The most productive types are the three-component ones – ***the noun + the noun + the noun (N₁ + N₂ + N₁)*** and ***the noun + the adjective + the noun (N₁ + Ad₁ + N₁).***

Key words*: linguistic description, terminological combination, biological terminology, two-component structural type, nominative-definitive function, three-component structural type.*

УДК 811.111`37:621

ПОЛІСЕМІЯ ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

А. В. НАЙДЬОНОВА, кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: polilanguage@meta.ua
https://orcid.org/0000-0002-4244-7519

Анотація. *У статті проаналізовано поняття полісемії технічних термінів, визначено основні види полісемії: радіальна, ланцюжкова та змішана або радіально-ланцюжкова, розглянуто термін «лексикон», протиставлено поняття моносимічності поняттю полісемічності, акцентовано увагу на відмінності первиного номінативного значення слова, що безпосередньо вказує на співвідношення слова з тим чи іншим конкретним явищем об'єктивної дійсності, та вторинного похідного значення, яке виникло внаслідок перенесення найменувань одних явиш, предметів, дій, ознак на інші і закріпилося в ньому як додаткове. Автор також наголошує на таких типах полісемії як зовнішня, зокрема багатозначність слів вживаних у загальнолітературному контексті, які лише мають одне чи максимум два термінологічних значення, та внутрішня, коли усі похідні лексичні одиниці мають термінологічні вторинні значення . В процесі наукового дослідження виокремлено термінологічну полісемію і подано приклади прояву явища полісемії в процесі вивчення фахової англійської мови студентами технічних спеціальностей.*

Ключові слова: *полісемантика, полісемія, лексикон, технічний термін, англійська мова, зовнішня полісемія, внутрішня полісемія*

Актуальність теми. У сучасному світі феномен полісемантики слів проявив себе у багатьох мовних аспектах, зокрема і в процесі вивчення англійської мови. Враховуючи потужний еволюційний прогрес людства багато слів стають у своєму

© А. В. Найдьонова, 2017

значенні багатозначними залежно від контексту їх використання. Звідси і випливає актуальність дослідження проблеми полісемантики в цілому.

Проблеми полісемії знаходяться сьогодні у колі найактуальніших питань перекладознавства та лінгвістики. Адже термінологічні одиниці, зокрема технічні, належать до того шару лексики, яка, з одного боку, посідає значне місце в загальнонаціональному словнику будь-якої мови, розвивається стрімкими темпами, користується підвищеним попитом серед фахівців будь-якої галузі суспільного життя й через це зосереджує на собі увагу багатьох філологів, а з іншого, здатна створювати певні труднощі для перекладача спеціальної літератури. Без знань, пов'язаних з походженням, способами утворення, класифікацією, функціонуванням, особливостями перекладу термінів, важко здійснити адекватний переклад [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Отже, питанням полісемантики займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як Н.О.Школьна [10], І.С. Арнольд [0], В.П. Даниленко [3], Е.А. Земська [4], Н.М. Раєвська [9] тощо. Також питанням полісемії цікавилися такі зарубіжні вченні у мовознавстві в останні десятиліття: М. Егг [12], С. Лікок [13], С. Шірхольц [15] та інші. Зокрема, О.В. Константінова зазначає, що полісемія термінів в англійській мові відбиває поглиблення, уточнення та розвиток спеціальних знань. Полісемічний термін своїм змістом диференціює все тонші розуміння природи речей, створюючи основу для здійснення процесів поступового переосмислення елементів термінології, що відбивається у їхній семантичній структурі [5].

Мета статті полягає у поясненні терміну полісемії та її виявлення в процесі вивчення фахової технічної англійської мови.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

- проаналізувати поняття полісемії;
- виокремити види полісемії;
- виявити полісемію у технічній англійській мові.

Методи. У процесі дослідження застосовано наступні методи: аналіз, синтез, систематизація, узагальнення.

Результати. На нашу думку, спочатку варто розглянути термін «лексикон», який використовувався для характеристики переліку морфем конкретної мови, відмінної від переліку слів. Оскільки ідеї трансформаційної генеративної граматики розвивалися, деякі дослідники почали вважати лексикон як компонент генеративної мовної моделі, що відіграє допоміжну роль щодо граматики. Згодом, слову надали значення суттєвої одиниці, яку можна ідентифікувати в синтаксичному ланцюзі, а лексикон розглядається як перелік певних лексичних одиниць, що регулюються морфолексичними правилами. Отже, лексику віднесли до так званого «базового компоненту» мови разом з трансформаційними правилами [14].

Варто зауважити, що у будь-якій мові є слова з одним значенням, але частіше слова мають два і більше значень. Слова з одним значенням називають однозначними, або моносемічними (від гр. monos «один» і sema «знак»), а слова з двома і більше значеннями – багатозначними, або полісемічними. Полісемія (від гр. polysemos «багатозначний») – наявність різних лексичних значень у одного й того ж слова відповідно до різних контекстів [6]. Деякі слова в англійській мові мають більше двадцяти значень. Приміром згідно з І.В. Арнольд, тисяча найуживаніших слів англійської мови має 25 тисяч значень [0].

Так, саме по собі слово виникає зі своїм єдиним значенням, зокрема первинним. Первинне значення є прямим, оскільки прямо називає позначуваний

предмет. Пряме номінативне значення безпосередньо вказує на співвідношення слова з тим чи іншим явищем об'єктивної дійсності, як це історично закріпилось у свідомості мовців. Багатозначність слова розвивається на основі перенесення назви з одного предмета на інший. Згодом, в процесі вживання слово набуває нових значень і стає багатозначним. Переносне номінативне значення — це одне зі значень слова, яке виникло внаслідок перенесення найменувань одних явиш, предметів, дій, ознак на інші і закріпилося в ньому як додаткове. Переносне значення завжди похідне, вторинне.

Отже, існують три види полісемії: радіальна, ланцюжкова та змішана або радіально-ланцюжкова. Під радіальною полісемією розуміють, що всі похідні значення слова походять від первинного і не пов'язанні ніяк від кожного раніше похідного. На відміну від радіальної полісемії, у ланцюжковій – кожне наступне значення слова походить від попереднього, в деяких випадках майже зовсім відходячи за змістом від первинного слова. Але також варто зауважити, що чисто радіальна чи ланцюжкова полісемії майже не існують, а як правило зустрічається змішаний тип, а саме радіально-ланцюжкова полісемія.

На думку Т. І. Панько термінологічна полісемія – це семасіологічний процес під час розвитку та стабілізації терміносистем піддається постійній нівеляції та ніколи не зникає повністю. Вона присутня на всіх етапах розвитку загальновживаної мови та фахових підмов, проте полісемія реалізується у спеціальній лексиці дещо по іншому, ніж у загальновживаній мові, де це явище приводить до розширення та збагачення словникового складу; у межах спеціальної лексики воно не завжди є бажаним, адже порушує однозначну відповідність між референтом і знаком, який його номінує, тому в терміносистемах багатьох наук значно легше знайти багатозначний термін, ніж однозначний [7].

На думку Ю. Гребініка, полісемію досліджуваних термінів можна поділити на два типи: 1) зовнішню та 2) внутрішню. Під зовнішньою полісемією розуміється багатозначність загальнолітературних слів, один чи декілька лексико-семантичних варіантів яких має термінологічні значення[2]. Наприклад: teeth – в анатомії – зуби, в техніці – різці (teeth of drill). А внутрішня полісемія передбачає полісемію слів, усі лексико-семантичні варіанти яких мають термінологічні значення, тобто полісемію власне в нашому випадку технічних термінів. Наприклад: drill – 1) перфоратор; 2) бурильна машина; cutter – 1) насічка, 2) фрезерний різець.

Для прикладу полісемії візьмемо оригінальний текст із агломовного навчального підручника «Technical English 2» для вивчення англійської мови студентами технічних спеціальностей: «*The face of the cutter has 85 teeth. Each tooth is 60 cm long. The cutter face rotates about seven times a minute. When it rotates, the teeth cut large circles into the surface of the rock.*

Pieces of rock fall to the ground. They are collected by large scoops. They are then dropped into chutes. When the cutter face rotates upwards, the rocks fall onto conveyor belts. They are then carried to the rear of the machine.

Hydraulic cylinders push the body of the cutter slowly forwards. As it moves forwards, steel shoes move outwards and grip the tunnel walls. At the same time, two legs push down and lift the machine off the floor.

Fifteen electric motors supply the machine with 6,375 horse power. The power is connected to the cutters by means of a 13,800-volt cable.

There are two drills attached to steel arms. These are located immediately behind the cutters. When the machine moves forwards, holes are drilled into the roof of the tunnel. Then the holes are filled with bolts and cement. This strengthens the roof.

The machine operator sits in a cabin at the heart of the machine. Here he/she controls its speed and direction. Video cameras monitor the cutter and the tunnel» [11].

Отже, ми можемо виокремити наступні групи слів, які ніби ще з початкової школи знайомі студентам, але в даному контексті вони мають особливе значення, яке не має нічого спільного з первинним значенням цих слів. Терміни, які зустрічаються в цьому контексті можна поділити на дві групи з загальновживаної лексики, а саме частини тіла та одяг.

Так, розпочнемо з теми частини тіла:

- face – обличчя (пряме значення),

поверхня; лобова поверхня; екран; верхня поверхня; захисне покриття; лицьова поверхня (напр. будівельного каменю); зовнішня поверхня; передня поверхня; дзеркало золотника; плоский бойок; поверхню забою; лицьова грань; лоб; надріз (стовбура); оброблена поверхня; обробка (переносне значення);

- tooth – зуб (пряме значення),

зубець заліза (ротора або статера електричної машини) (переносне значення);

- body – тіло (пряме значення),

бочка (прокатного валка); в'язкість; гондола (двигуна); керамічна маса; підкладка; екстрактивність; сухий залишок; диск суцільного колеса; цибулина; маса (у виробництві бетонних виробів); мішок; сміттєзбирач (частина кузова сміттєвоза, в якій транспортується зібране сміття) (переносне значення);

- legs – ноги (від стегна до ступні) (пряме значення),

кутник; бік; гілка (ланцюгової схеми або програми); катет (кута; рівнобічної трапеції, рівнобедреного трикутника); колона; корпус вертикальної частини ковшового елеватора; лапа (опора); відгалуження; стовп; плече лінії; розгалуження; ділянка маршруту польоту; промінь (зірки в електричних схемах); рівно сигнальна зона (курсового маяка) (переносне значення);

- arms – руки (пряме значення),

плече; коромисло; лопать; ділянка (ланцюга); хобот (завалочної машини, контактної зварювальної машини верстата); крило (семафора); коліно; привід (магнітної головки); важіль; гілка конвеєра; плече важеля рукоятки; відкидна частина (переносне значення);

- heart – серце (пряме значення),

кабіна, бути за кермом (переносне значення).

Наступна група слів відноситься до тематики одягу:

- belt – пояс (пряме значення),

приводний ремінь; стрічка; стрічковий конвеєр; стрічковий транспортер; обробляти стрічкою (напр. бетонне дорожнє покриття); пас (переносне значення);

- shoes – туфлі (пряме значення),

лоток (для руди); лижа; наконечник; відведення водостічної труби; плінтус; посудина для нагріву трубки; фундаментна плита; заставний клин; лиштва; повзун; штампо тримач; колодка (гальмівна); опорна плита (моста); полюсний наконечник; тролейний черевик (переносне значення).

З вище поданого прикладу можна побачити багатозначність слів, тобто різновидів полісемії як радіальної, так і ланцюжкової, набутої в контексті вживаної технічної професійної мови. Важливо правильно визначити переносне значення

слова для коректного розуміння тексту. Адже інколи від розуміння семантики слова може залежати і подальший розвиток діяльності з тією чи іншою одиницею техніки.

Висновки і перспективи. Отже розуміння поняття полісемії вимагає глибокого дослідження значення слова для правильного розуміння технічного англомовного тексту для уникнення прояву низького професіоналізму майбутнього фахівця. Варто також уважно вчитуватися в іншомовний текст при його перекладі та правильно встановлювати зв'язок похідного слова з його первинним значенням та прямим детонантом відповідно до контексту вживаного конкретного терміну. Тому дослідження полісемії в професійній англійській мові є важливою лінгвістичною проблемою, котра потребує подальшого детального вивчення.

Список використаних джерел

1. Арнольд, І. С. Лексикологія сучасної англійської мови [Текст] / І. С. Арнольд. – М.: Вища школа, 1993. – 302 с.
2. Грибіник, Ю. Явища полісемії та омонімії в англійській геодезичній термінології [Текст] / Ю. І. Грибіник // Молодий вчений: філологічні науки. – 2015. – № 2 (17). – С. 191–194
3. Даниленко, В. П. Русская терминология: Опыт лингвистического описания [Текст] / В. П. Даниленко. – М., 1977. – 245 с.
4. Земська, Е. А. Словотворення як діяльність [Текст] / Е. А Земська. – М.: Вища школа, 1992 – 257 с.
5. Коломейцева, Е. М. Лексические проблемы перевода с английского языка на русский: Учеб. пособие [Текст] / Е. М. Коломейцева, М.Н. Макеева // Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2004. – 92 с.
6. Кочерган, М. П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів [Текст] / М. П. Кочерган. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001. – 368с.
7. Панько, Т. І. Українське термінознавство [Текст] / Т. І. Панько, І. М. Кочан, І.П. Мацюк. – Львів, 1994. – 216 с.
8. Полісемія англійських термінологічних одиниць як проблема перекладу [Заголовок з екрану] – https://knowledge.allbest.ru/languages/2c0b65625a3ac78b4d43b89421316c26_0.html
9. Раєвська, Н. М. English lexicology [Текст] / Н. М. Раєвська. – К.: Вища школа, 1991. – 266 с.
10. Школьна, Н. О. Полісемія термінів у німецькій фаховій мові промислової автоматизації [Текст] / Н. О. Школьна // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. – 2014. – Вип. 13. – С. 153-156.
11. Bonamy, D. Technical English 2 [Text] / D. Bohamy // Pearson Education Limited, 2008. – 128 p.
12. Egg, M. Hochgradige Polysemie und ihre Repräsentation / M. Egg // Konstanz, 1994. – 280 p.
13. Leacock, C. Polysemy: Theoretical and Computational Approaches / C. Leacock // Oxford, 2000. – 227 p.
14. Pesina, S. Core and Its Functioning / S. Pesina, T. Solonchak // Lexicon. 2nd Global Conference on Linguistics and Foreign Language Teaching, LineIt – 2014, Dubai – United Arab Emirates, December 11 – 13, 2014. – P. 481-485.
15. Schierholz, S. J. Lexikologische Analysen zur Abstraktheit, Häufigkeit und Polysemie deutscher Substantive / S. J. Schierholz // Tüb.: Niemeyer, 1991. – 221 p.

References

1. Arnold, I. C. (1993). Leksykolohiia suchacsnoi anhliiskoi movy [Lexicology of Modern English] / I. C. Arnold. – M.: Vyshcha shkola, 302.

2. Hrybinyk, Yu. (2015). Yavyshcha polisemii ta omonimii v anhliiskii heodezychnii terminolohii [Polysemy and homonymy phenomena in English geodetic terminology] / Yu. I. Hrybinyk // Molodyi vchenyi: filolohichni nauky. – № 2 (17). – P. 191–194

3. Danylenko, V. P.(1977). Russkaia termynolohyia: Opyt lynhvyctycheckoho opysanyia [Russian termology: Experience of linguistic description] / V. P. Danylenko. – M. – 245.

4. Zemcka, E. A. (1992). Slovotvorennia yak diialnist [Word creation as an activity] / E. A Zemcka. – M.: Vyshcha shkola, 257.

5. Kolomeitseva, E. M. (2004) Leksycheckye problemy perevoda s anhlyiskoho yazyka na russkyi: Ucheb. posobye [Lexical problems of translation from English into Russian: Teaching guidence] / E. M. Kolomeitseva, M N. Makeeva // Tambov: Yzd-vo Tamb. hos. tekhn. un-ta, 92.

6. Kocherhan, M. P. (2001). Vstup do movoznavstva: Pidruchnyk dlia studentiv filolohichnykh spetsialnostei vyshchykh navchalnykh zakladiv [Introduction to Linguistics: Textbook for Students of Philological Specialties at Higher Educational Institutions] / M. P. Kocherhan. – K.: Vydavnychyi tsentr “Akademiia”, 368.

7. Panko, T. I. (1994). Ukrainske terminoznavstvo [Ukrainian terminology] / T. I. Panko, I. M. Kochan, I.P. Matsiuk. – Lviv, 216.

8. Polisemiia anhliiskykh terminolohichnykh odynyts yak problema perekladu [Polysemy of English terminology units as a translation problem] [Tittle screen] – https://knowledge.allbest.ru/languages/2c0b65625a3ac78b4d43b89421316c26_0.html

9. Raievska, N. M. (1991). English lexicology [English lexicology] / N. M. Raievska. – K.: Vyshcha shkola, 266.

10. Shkolna, N. O. (2014). Polisemiia terminiv u nimetskii fakhovii movi promyslovoi avtomatyzatsii [Polysemy of terms in the German vocational language of industrial automation] / N. O. Shkolna // Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriia : Filolohiia, Vyp. 13. – P. 153-156.

11. Bonamy, D. (2008). Technical English 2 / D. Bohamy // Pearson Education Limited, 128.

12. Egg, M. (1994). Hochgradige Polysemie und ihre Repräsentation [High-grade polysemy and its representation] / M. Egg // Konstanz, 280.

13. Leacock, C. (2000). Polysemy: Theoretical and Computational Approaches / C. Leacock // Oxford, 227.

14. Pesina, S. (2014). Core and Its Functioning / S. Pesina, T. Solonchak // Lexicon. 2nd Global Conference on Linguistics and Foreign Language Teaching, Linelt – 2014, Dubai – United Arab Emirates, December 11 – 13, P. 481-485.

15. Schierholz, S. J. (1991). Lexikologische Analysen zur Abstraktheit, Häufigkeit und Polysemie deutscher Substantive [Lexicological analyzes on the abstractness, frequency and polysemy of German nouns] / S. J. Schierholz // Tüb.: Niemeyer, 221.

ПОЛИСЕМИЯ ТЕХНИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

А. В. Найденова

Аннотация. *В статье проанализовано понятие полисемии технических терминов, определены основные виды полисемии: радиальная, цепная и смешанная или радиально-цепная, рассмотрен термин «лексикон»,*

протиставлено понятие моносимичности понятию полисемичности, акцентировано внимание на отличии первичного номинативного значения слова, которое непосредственно указывает на соотношение слова с тем или иным конкретным явлением обьективнои реальности, и вторичного производного значения, которое возникло в результате переноса наименований одних явлений, предметов, действий, признаков на другие и закрипилося в них в качестве дополнительного.

Автор также акцентирует внимание на таких типах полисемии как внешняя, в частности многозначность слов употребляемых в обще-литературном контексте, которые только имеют одно или максимум два терминологических значения, и внутренняя, когда все производные лексические единицы имеют терминологические вторичные значения. В процессе научного исследования выделили терминологическую полисемию и даны примеры проявления явления полисемии в процессе изучения изучения профессионального английского языка студентами технических специальностей.

Ключевые слова: *полисемантика, полисемия, лексикон, технический термин, английский язык, внешняя полисемия, внутренняя полисемия*

POLYSEMY OF TECHNICAL TERMS IN THE STUDY OF ENGLISH

A. V. Naidonova

Abstract. *The article analyzes the concepts of the polysemy of technical terms, defines the main types of polysemy: radial, chain and mixed or radial-chain type. The author also notes such types of polysemy as external and internal. Also, a terminological polysemy is distinguished and examples of manifestation of the phenomenon of polysemy in the process of studying professional English by students of technical specialties are presented.*

In the modern world, the phenomenon of polysemantics of words has manifested itself in many linguistic aspects, including in the process of learning English. Due to the powerful evolutionary progress of mankind, many words become meaningful in their meaning depending on the context of their use.

Today the problems of polysemy are among the most urgent issues of translation and linguistics. After all, terminological units, in particular technical ones, belong to the type of vocabulary, which occupies a significant place in the national dictionary of any languages and develops at a rapid pace. Professional vocabulary is in high demand among specialists in any fields of public life, and because of this, it focuses on the attention of many philologists. So, on the other hand, it also creates some difficulties for an interpreter of special literature. Without knowledge of the origin, methods of formation, classification, functioning, peculiarities of the translation of terms, it is difficult to do a correct translation.

The purpose of the paper is to explain the term of the polysemy and its discovery in the process of studying the technical English language. In addition, we also want to solve the following tasks: to analyze the concept of polysemy, distinguish types of polysemias, dentify polysemias in technical English. In the process of research, the following methods have been used: analysis, synthesis, systematization, generalization.

It is important to determine the correct figurative meaning of the word for correct understanding of the text. In fact, sometimes the understanding of the semantics of a

word may depend on further development of activity with one or another unit of technology.

Therefore, understanding the concept of polysemy requires a thorough study of the meaning of the word for a proper understanding of the technical English text to avoid the showing of low professionalism of a future specialist. It is also necessary to read the foreign language text carefully while translating it and establish proper relation of the derivative word with its primary value and direct detonator in accordance with the context of the particular term whehe it is used. Therefore, the study of polysemy in professional English is an important linguistic problem that needs further in-depth study.

***Keywords**: polysemantic, polysemy, lexicon, technical term, English, external polysemy, internal polysemy*

УДК – 81'373.613:330:001.4

ДО ПИТАННЯ РОЛІ ЗАПОЗИЧЕНЬ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

С. Б. ХРИСТЮК, кандидат історичних наук, старший викладач,
E-mail: svitlana.khrystiuk@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4119-8562
Л. О. ШАНАЄВА-ЦИМБАЛ, кандидат наук з державного управління,
старший викладач,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: almi2004@ukr.net
ORCID: 0000-0002-4571-3827

***Анотація.** У статті досліджено феномен розвитку сучасної української економічної термінології, запозичень іншомовної лексики та запозичених інтернаціоналізмів. Доведено актуальність дослідження. Проаналізовано стан розробки наукової проблематики дослідження. Обґрунтовано поняття «лексика», «термін», «інтернаціоналізм», «економічний термін», «запозичення». Висвітлено і обґрунтовано використання запозичень економічних термінів. Доведено, що запозичення слів є закономірним процесом розвитку будь-якої мови, результатом тривалої історичної взаємодії мов та їхнього змішування, а тому їх потрібно розглядати як об'єктивний і неминучий фактор еволюції мови. Визначено етапи адаптації запозичених термінів, шляхи проникнення запозичень та інтернаціоналізмів в українську термінологію та особливості їх функціонування в сучасному українському словнику. Визначено, що запозичення доцільні тільки тоді, коли відповідають життєвим потребам і засвоюються, не порушуючи національної специфіки термінологічної системи. Розглянуто проблеми та перспективи вживання запозичених економічних термінів в українській мові.*

***Ключові слова:** запозичення, економічна термінологія, термін, глобалізаційні процеси, інтернаціоналізми, етапи адаптації, терміносистема*

Актуальність. Блискавична швидкість, з якою розвиваються нові технології, зникнення кордонів у світі комунікацій, абсолютна комп'ютеризація та

© С. Б. Христюк, Л. О. Шанаєва-Цимбал, 2017

word may depend on further development of activity with one or another unit of technology.

Therefore, understanding the concept of polysemy requires a thorough study of the meaning of the word for a proper understanding of the technical English text to avoid the showing of low professionalism of a future specialist. It is also necessary to read the foreign language text carefully while translating it and establish proper relation of the derivative word with its primary value and direct detonator in accordance with the context of the particular term whehe it is used. Therefore, the study of polysemy in professional English is an important linguistic problem that needs further in-depth study.

***Keywords**: polysemantic, polysemy, lexicon, technical term, English, external polysemy, internal polysemy*

УДК – 81'373.613:330:001.4

ДО ПИТАННЯ РОЛІ ЗАПОЗИЧЕНЬ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

С. Б. ХРИСТЮК, кандидат історичних наук, старший викладач,
E-mail: svitlana.khrystiuk@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4119-8562
Л. О. ШАНАЄВА-ЦИМБАЛ, кандидат наук з державного управління,
старший викладач,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: almi2004@ukr.net
ORCID: 0000-0002-4571-3827

***Анотація.** У статті досліджено феномен розвитку сучасної української економічної термінології, запозичень іншомовної лексики та запозичених інтернаціоналізмів. Доведено актуальність дослідження. Проаналізовано стан розробки наукової проблематики дослідження. Обґрунтовано поняття «лексика», «термін», «інтернаціоналізм», «економічний термін», «запозичення». Висвітлено і обґрунтовано використання запозичень економічних термінів. Доведено, що запозичення слів є закономірним процесом розвитку будь-якої мови, результатом тривалої історичної взаємодії мов та їхнього змішування, а тому їх потрібно розглядати як об'єктивний і неминучий фактор еволюції мови. Визначено етапи адаптації запозичених термінів, шляхи проникнення запозичень та інтернаціоналізмів в українську термінологію та особливості їх функціонування в сучасному українському словнику. Визначено, що запозичення доцільні тільки тоді, коли відповідають життєвим потребам і засвоюються, не порушуючи національної специфіки термінологічної системи. Розглянуто проблеми та перспективи вживання запозичених економічних термінів в українській мові.*

***Ключові слова:** запозичення, економічна термінологія, термін, глобалізаційні процеси, інтернаціоналізми, етапи адаптації, терміносистема*

Актуальність. Блискавична швидкість, з якою розвиваються нові технології, зникнення кордонів у світі комунікацій, абсолютна комп'ютеризація та

© С. Б. Христюк, Л. О. Шанаєва-Цимбал, 2017

універсалізація світових процесів є основними факторами того, що світ заполонили новітні технології, нова продукція і, відповідно, у кожній галузі науки з'явилися нові поняття, що потребують номінації. Поява нових понять і співвідносних з ними знаків-термінів, серед них і запозичених, відбувається на сучасному етапі швидше, ніж будь-коли, розвивається тенденція до уніфікації мов. А тому життєствердною є думка, що термінологія відіграє стратегічно важливу роль у спілкуванні та комунікації людей на сучасному етапі, оскільки вона є вагомим джерелом отримання інформації. Розвиток новітніх глобалізаційних процесів зумовив пріоритетне становище англійської мови як засобу спілкування між різними народами об'єднаної Європи та світу, що в свою чергу сприяло проникненню великої кількості англійських запозичень у різні мови світу, зокрема, і в українську мову.

Лексика – найбільш сприйнятлива, змінна й динамічна підсистема мови, яка безпосередньо реагує на те, що відбувається у суспільстві. Складні процеси в українській лексико-семантичній системі, що відбуваються внаслідок інтенсивного використання англіцизмів, потребують наукового аналізу й узагальнення. Запозичення іншомовних слів є закономірним процесом розвитку будь-якої мови. У галузі термінології інтернаціоналізація словникового складу мови особливо помітна, адже сама наука дедалі більше інтернаціоналізується, і цей процес відбувається невпинно. Проблема інтернаціонізмів в останні два з половиною століття посідає важливе місце в українській термінології.

Дане дослідження актуальне насамперед у зв'язку зі зростаючою зацікавленістю українських вчених до термінологій різних галузей знань загалом і економічної зокрема, а також пошуками шляхів розв'язання нагальних практичних питань розбудови новітніх терміносистем в сучасній українській літературній мові. Сучасна економічна термінологія розвивається, поновлюється, вдосконалюється відповідно до розвитку й вдосконалення етапів та стадій економічної сфери. Однією з актуальних проблем сучасного українського термінознавства залишається встановлення оптимального співвідношення між національним і міжнародним у термінотворенні. Тому дослідження, присвячені розв'язанню проблем, пов'язаних із процесами запозичення та освоєння лексики іншомовного (особливо англомовного) походження в українській економічній термінології, є надзвичайно важливими та актуальними в світлі сьогодення.

Метою дослідження є з'ясування закономірностей розвитку сучасної української економічної термінології, запозичень іншомовної лексики та запозичених інтернаціоналізмів, вивчення їх ролі, шляхів проникнення в українську термінологію та особливостей функціонування в сучасному українському словнику.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До питання вагомої ролі запозичень іншомовної лексики та запозичених інтернаціоналізмів у сучасній українській економічній термінології зверталися такі науковці як Л. Боднарчук, Г. Чорновол, І. Барнич, С. Федорець, О. Бодик, О. Стишов, Т. Рудакова, Т. Кияк, Л. Архипенко, І. Кобзар, Д. Мазурик, О. Мартиняк, А. Ломовцева, Г. Пастернак, Т. Дячук, Д. Шапран, І. Смущинська, Л. Чурсіна, Г. Вознюк, С. Булик-Верхола, М. Гнатюк, Н. Голубінка, Н. Дрівко, З. Куньч, О. Литвин, І. Ментинська, Г. Наконечна, Л. Гаращенко, А. Середницька, Ю. Теглівець, І. Шмілик, С. Рижикова, О. Тодор, В. Симонок, Н. Попова, І. Скорейко-Свірська, Т. Саржевська, Л.Шинкарук [7] та інші. Роль запозичень-англіцизмів у розвитку сучасної української мікроекономічної термінології досліджує А. Олійник; міжсистемну взаємодію як чинник термінотворення (на прикладі англомовних фінансових термінів)

розглядає А. Грицьків, аналітичну номінацію в економічній терміносистемі досліджує О. Чуєшкова.

Методи. Дослідження здійснено на основі використання принципів наукового пізнання: історизму, системності та об'єктивності. Наявність семантично ідентичних або близьких за змістом лексичних одиниць встановлюється за допомогою зіставно-історичного і синхронно-зіставного методів, системного та синхронно-діахронного аналізу, методу порівняння.

Результати дослідження та їх обговорення. Загальноприйнятою стала думка, що первісною сферою функціонування терміна є вузькоспеціалізована сфера спілкування спеціалістів тієї чи іншої галузі науки. Термін (лат. terminus – рубіж, межа) – емоційно нейтральне слово чи словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття будь-якої галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо і характеризується не лише стильовою характеристикою, а й певною замкненістю в системі лексики та визначення понять певної окресленої галузі знань [6, 8]. Однак сучасні глобалізаційні процеси, особливий статус економіки як науки призвели до широкої популяризації економічних термінів.

Економічна термінологія як система назв економічних явищ і понять, що функціонують в економічних сферах законодавства, ділової документації і економічних наук, становить вагомий та надзвичайно важливий пласт словника будь-якої національної мови. Увага до термінології та її розбудови на власній мовній основі, стан і глибина наукового вивчення, ступінь опрацювання та впорядкування, – це показники рівня розвитку держави, національної та економічної свідомості. Економічна термінологія становить повноцінну частину загальнолексичного складу сучасної української літературної мови, якій притаманні чіткіші семантичні межі, тенденція до однозначності, строгіша регламентованість у вжитку, відкритість.

Кінець XIX – початок XX ст. – час технічного розквіту в Україні, це прагнення молоді вчитися за кордоном, опановувати новий світ, вивчаючи іноземні мови, це час широкої перекладацької діяльності. З 1990-х років в економічну складову української мови влилося чимало англо-американських слів-термінів, котрі поки що не мають національних аналогів, оскільки поняття, які вони позначають, були відсутні в економіці, наприклад: аудит, арт-дилер, бізнес, блю-чипс, брейк, букмекер, кеш тендер, франчайзинг, ф'ючерс, чартер тощо. Багато англіцизмів упродовж тривалого часу поповнювали корпус загальновживаної лексики української мови, набувши певної семантичної валентності та високої частотності вживання: мітинг, стандарт, комфорт, чек, крокет та ін.

Документальним підтвердженням цього феномена служить зафіксоване в "Dictionary of European Anglicisms" за редакцією М. Горлача функціонування лексичних одиниць англійського походження в 16 європейських мовах. Основну масу інтернаціональних елементів англійського походження становлять кореневі морфеми, що проникають в світові мови, що й володіють здатністю комбінуватися з національними афіксами. Серед тих, що зустрічаються досить часто - слова bank, business, consult, design, disk, drive, hit, man, market, media, net, style, test [2].

Оскільки запозичення є результатом тривалої історичної взаємодії мов та їхнього змішування, то запозичення займають значне місце у лексиці багатьох мов. Посилена взаємодія мов при зростаючій ролі культурних та економічних зв'язків між народами та країнами, а також при глобалізації, призводить до виникнення особливого шару запозичень, які називаються інтернаціональними словами (інтернаціоналізмами).

Запозичення іншомовних слів є закономірним процесом розвитку будь-якої мови. У галузі термінології інтернаціоналізація словникового складу мови особливо помітна, адже сама наука дедалі більше інтернаціоналізується, і цей процес відбувається невпинно. Проблема інтернаціонізмів в останні два з половиною століття посідає важливе місце в українській термінології.

Запозичення – елемент чужої мови (слово, морфема, синтаксична конструкція та ін.), який було перенесено з однієї мови до іншої в результаті мовних контактів, а також сам процес (запозичення) переходу елементів однієї мови до іншої. Загалом запозичення в термінології – це природне явище, об'єктивний і неминучий фактор її формування, однак доцільним воно може бути лише за умови відповідності комунікативним потребам суспільства й збереження національної специфіки терміносистеми. Вочевидь, що домінантним у термінотворенні має бути використання питомих ресурсів на загальнонародній основі, а співвідношення між національним і міжнародним у термінологічних системах варто встановлювати в доцільних пропорціях [4, 6].

На сучасному етапі розвитку національних терміносистем очевидним є той факт, що «неусталеність власних термінологічних традицій примушує ... більше запозичати, ніж творити самим» [5]. Саме тому сьогодні в різних галузях економічної терміносистеми ми маємо велику кількість англомовних запозичень. Так, наприклад, буденними вже стали терміни: бюджет, аванс, дефіцит, баланс, кредит, офшор, актив. Однак такі терміни, як: кліринг, тайминг, індосамент, аутсорсинг, інжиніринг, трейдер та багато інших традиційно потребують спеціальних словникових тлумачень.

Слова, запозичені з інших мов, складають близько 10-15 % словникового запасу української мови. Переходячи в нашу мову, вони пристосовуються до її закономірностей, фонетично й граматично адаптуються. Сучасна українська термінологія активно поповнюється новими одиницями – переважно запозиченнями з англійської мови, наприклад: демпінг, маркетинг, менеджер, траст, файл, курсор, байт, інтерфейс тощо. Одним із продуктивних способів засвоєння таких запозичень є поєднання їх з власне мовними або давно запозиченими термінами, тобто утворення словосполучень, наприклад: демпінгові ціни, клірингові розрахунки, маркетинговий аналіз, круглий лот тощо. Понад 70% термінів у різних терміносистемах – це словосполучення. Запозичуються, як правило, окремі слова; рідше це можуть бути словосполучення (у тому числі сталі) і навіть граматичні структури. При цьому запозичення можуть бути перекладні (кальки, translation loans) і семантичні.

Запозичення відбивають історичний стан мови. Комунікативна адекватність запозичень інтернаціоналізмів полягає в тому, що іншомовні терміни сильні своєю ізольованістю від системи даної мови, своєю неконтактністю, відсутністю можливих вторинних і додаткових осмислень. Незважаючи на пристосування до структури мови, яка їх асимілює, створюються умови для реалізації нових відношень слів (зокрема, антонімічних опозицій, словотвірних зв'язків та ін.), більшість запозичених термінів зберігають свою ізоморфність (форму).

Запозичений термін не залишається особливим, ізольованим знаком, а входить, як і будь-яке іншомовне слово, в систему мови-реципієнта [3], долаючи такі етапи засвоєння:

– Початковий етап адаптації (етап формування) – момент і процес запозичення. Характеризується вибором способу запозичення: транслітерація, транскрипція. Цьому етапу властиве графічне переоформлення іншомовного слова, перехід від латиниці до кирилиці.

Поглиблений етап адаптації – функціонування та використання у мовленні. Характеризується хаотичним, безсистемним накопиченням запозичень (утилізацією). На цьому етапі виявляються парадигматичні зв'язки: полісемія, синонімія, антонімія.

Етап повної адаптації – лексикографічна обробка, регламентація. На цьому етапі відбувається селекція, визначення понять, співвідношення з граматичними категоріями української мови. Використання термінів після лексикографічної фіксації з урахуванням норм сучасної української мови і термінологічної кодифікації за державними стандартами [1].

Висновки і перспективи. Нині процес запозичення англомовної лексики відбувається дуже активно і носить масовий характер. Вплив англійської лексики на сучасну українську економічну термінологію є надзвичайно інтенсивним та багатоплановим. Запозичення потрібно розглядати як об'єктивний і неминучий фактор еволюції мови.

Лексичні запозичення є одним із джерел створення термінології. Їх вивчення дозволяє простежити складність мовних процесів, переплетення внутрішніх та зовнішніх явищ у мові, вплив останніх на різні ланки мовної структури. Проблема співвідношення національного й запозиченого у мові була і є актуальною, бо на зламі століть в українську мову влилося чимало англіцизмів та американізмів, які почали витісняти питомі українські слова. Інтернаціоналізми добре адаптувалися відповідно до фонетичних та граматичних законів української мови, і їх наявність збагачує мову, оскільки «інтернаціональне не протистоїть національному, а втілюється в ньому».

Але слід зауважити, що вони в національній термінології відіграють не лише позитивну роль щодо формування словника мови, тому що інтернаціоналізація національної термінології призводить до денаціоналізації терміносистем, витіснення національних термінів і терміноелементів. Тому запозичення доцільні тільки тоді, коли відповідають життєвим потребам і засвоюються, не порушуючи національної специфіки термінологічної системи.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні запозичень з англійської мови, оскільки остання визнана основною мовою міжнародного спілкування в Україні та мовою комунікацій для всього людства.

Список використаних джерел

1. Архипенко, Л. М. Етапи і типи адаптації однослівних англомовних фінансово-економічних термінів [Текст] / Л. М. Архипенко // Культура народов Причерноморья. – 2003. – № 44. – С. 83-84.

2. Кімін, О. К. Взаємодія англійської та української мов у галузі термінології: англіцизми та способи їх засвоєння / О. К. Кімін [Електронний ресурс] / – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2014-specproekt/fl7_kimin.htm

3. Ковальчук, О. С. Розвиток іншомовних запозичень в українській економічній лексиці / О. С. Ковальчук, Д. Л. Романчук // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна. – 2013. – Вип. 37. – С. 149-151. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_37_49

4. Панько, Т. І. Українське термінознавство [Текст] / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Л. : Світ, 1994. – 216 с.

5. Стецюк, С. Англомовні запозичення в українській фінансово-економічній термінології [Текст] / Світлана Стецюк // Проблеми української термінології : збірник наукових праць учасників XII Міжнародної наукової конференції

“Проблеми української термінології СловоСвіт 2012”, Львів, 27–29 вересня 2012 року. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С. 52–54.

6. Христюк, С. Б. Особливості перекладу міжнародних документів та дипломатичної кореспонденції як різновиду офіційно-ділового стилю англійської мови [Текст] / С. Б. Христюк. – К.: Компринт, 2017. – 162 с.

7. Шинкарук, Л.В. Економічний вимір участі України в інтеграційних процесах / Л.В. Шинкарук [Текст] // Вісник НАН України. – 2014. – № 15. – С. 56-61.

References

1. Arkhypenko, L. M. (2003). Etapy i typy adaptatsii odnoslivnykh anhlomovnykh finansovo-ekonomichnykh terminiv [Stages and types of one-word English-language financial and economic terms adaptation]. Kharkiv, 83-84.

2. Kimin, O. K. (2014). Vzaiemodiia anhliiskoi ta ukrainskoi mov u haluzi terminolohii: anhlitsyzmy ta sposoby ikh zasvoiennia [Interaction of the English and Ukrainian languages in the field of terminology: Anglicisms and the ways of their assimilation]. Available at http:// www.confcontact.com/2014-specproekt/fl7_kimin.htm

3. Kovalchuk, O. S. (2013). Rozvytok inshomovnykh zapozychen v ukrainskii ekonomichniy leksytsi [Development of foreign language borrowings in the Ukrainian economic vocabulary]. Available at http:// nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_37_49

4. Panko, T. I. (1994). Ukrainske terminoznavstvo [Ukrainian Terminology]. Lviv, Svit, 216.

5. Stetsiuk, S. (2012). Anhlomovni zapozychennia v ukrainskiy finansovo-economichniy terminolohii [English-language borrowings in Ukrainian financial and economic terminology]. Lviv, Lvivska Politekhnika, 52-54.

6. Khrystiuk, S. B. (2017). Osoblyvosti perekladu mizhnarodnych dokumentiv ta dyplomatychnoi korespondentsii yak riznovydu ofitsiino-dilovoho styliu anhliiskoi movy [Features of the international documents and diplomatic correspondence translation as a kind of official and business style of the English language]. Kyiv, Komprynt, 162.

7. Shynkaruk, L.V. (2014) Ekonomichnyi vymir uchasti Ukrainy v intehratsiinykh protsesakh [Economic Dimension of Ukraine's Participation in Integration Processes]. Herald of the National Academy of Sciences of Ukraine, 15, 56-61.

К ВОПРОСУ О РОЛИ ЗАИМСТВОВАНИЙ В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ

С. Б. Христюк, Л. О. Шанаева-Цымбал

Аннотация. *В статье исследован феномен развития современной украинской экономической терминологии, заимствований иноязычной лексики и заимствованных интернационализмов. Доказана актуальность исследования. Проанализировано состояние разработки научной проблематике исследования. Обосновано понятие «лексика», «термин», «экономический термин», «заимствования», «интернационализм». Освещено и обосновано использование заимствований экономических терминов. Доказано, что заимствования слов является закономерным процессом развития любого языка, результатом длительной исторической взаимодействия языков и их смешивания, поэтому их нужно рассматривать как объективный и неизбежный фактор эволюции языка. Определены этапы адаптации заимствованных терминов, пути проникновения заимствований и интернационализм в украинском терминологию и особенности их функционирования в современном украинском словаре. Определено, что заимствования целесообразны только тогда, когда соответствуют жизненным*

потребностям и усваиваются, не нарушая национальной специфики терминологической системы. Рассмотрены проблемы и перспективы применения заимствованных экономических терминов в украинском языке.

Ключевые слова: *заимствование, экономическая терминология, термин, глобализационные процессы, интернационализмы, этапы адаптации, терминосистема*

TO THE MATTER OF ROLE OF BORROWINGS IN THE MODERN UKRAINIAN ECONOMIC TERMINOLOGY

S. B. Khrystiuk, L. O. Shanaieva-Tsymbal

Abstract. *The phenomenon of modern Ukrainian economic terminology development, borrowings of foreign language vocabulary and borrowed internationalism is researched in the article. The relevance of the research is proved. The state of scientific research problem development is analyzed. The concepts of "vocabulary", "term", "economic term", "borrowing", "internationalism" are substantiated. The use of economic terms borrowings is explained and substantiated. The stages of adaptation of borrowed terms, ways of borrowings penetration and internationalisms in Ukrainian terminology and features of their functioning in the modern Ukrainian dictionary are determined. The problems and prospects of using borrowed economic terms in the Ukrainian language are considered.*

The development of the latest globalization processes has determined the priority position of the English language as a communication means between the various peoples of the united Europe and the world, which in turn contributed to the penetration of a large number of British borrowings in different languages of the world, in particular, in the Ukrainian language.

Modern economic terminology is developed, renewed and improved in accordance with the development and improvement of the economic sphere stages. One of the modern Ukrainian terminology strategic problems is to establish the optimal relationship between national and international in terms formation. Therefore, studies devoted to solving the problems associated with the processes of borrowing and mastering the vocabulary of a foreign (especially English-speaking) origin in the Ukrainian economic terminology are extremely important and relevant in the light of the present days.

Words borrowed from other languages make up about 10-15% of the Ukrainian language vocabulary. Turning into our language, they adapt to its regularities phonetically and grammatically. Borrowings reflect the historical state of the language. The communicative adequacy of the internationalism borrowings lies in the fact that the foreign language terms are strong in their isolation from the system of the given language, its noncontact, the absence of possible secondary and additional comprehension.

Borrowing of foreign words is a natural process of any language development. In the field of terminology, the language vocabulary internationalization is particularly noticeable, since science itself is increasingly internationalized, and this process is untiring. The internationalization problem in the last two and a half centuries takes an important place in Ukrainian terminology.

Currently, the process of borrowing English vocabulary is very active and massive. The influence of English vocabulary on modern Ukrainian economic terminology is extremely intense and multifaceted. Borrowing should be considered as an objective and inevitable factor in the language evolution.

In the national terminology borrowings play not only a positive role in the formation of the language vocabulary, because the national terminology internationalization leads to the terminology denationalization, the displacement of national terms and term elements. Therefore, borrowings are appropriate only if they meet the vital needs and are assimilated, without violating the national specifics of the terminology system.

The prospect of further research is seen in the study of borrowing from the English language, since the latter is recognized as the main language of international communication in Ukraine and the language of communication for all mankind

Keywords: *borrowing, economic terminology, term, globalization processes, internationalisms, stages of adaptation, terminology system*

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

УДК 378.147:070(477)

АНАЛІЗ НОВИННИХ КОДІВ ЗА СТАНДАРТАМИ МІЖНАРОДНОЇ РАДИ З ПИТАНЬ ПРЕСИ ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ

О. Ю. БАЛАЛАЄВА, кандидат педагогічних наук, старший викладач,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: olena.balalaeva@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2675-5554

Анотація. *Мета статті – здійснити аналіз новинних кодів і медіа-тем, розроблених Міжнародною радою з питань преси та телекомунікацій (IPTC). Розглянуто чинні відкриті стандарти IPTC для новинних медіа, основну увагу приділено аналізу новинних кодів NewsCodes, які поєднують таксономії та контрольовані вокабуляри для засобів масової інформації. Новинні коди NewsCodes створені для послідовного кодування метаданих новин, а предметні таксономії, що являють собою набори понять з відповідними кодами, можуть використовуватися для класифікації контенту новин незалежно від типу носія та для підтримки функціонування стандартів формату новин. Метадані можуть присвоюватися різним об'єктам, як-от текст, фото, графічні зображення, аудіо- та відеофайли й потоки. Схарактеризовано групи новинних кодів залежно від їхнього призначення: описові, адміністративні, трансмісійні та спеціальні. Велику увагу приділено аналізу предметної таксономії медіа-тем Media Topics, яка фокусується на категоризації тексту і належить до описових новинних кодів. Наведено результати якісного та кількісного аналізу медіа-тем, які розрізняються за кількістю понять, ступенем розгалуження та глибиною розподілу за ієрархічними рівнями.*

Ключові слова: *новинні коди, стандарти, медіа-теми, метадані, засоби масової інформації*

Актуальність. Запровадження міжнародних стандартів професійної діяльності є актуальною проблемою для сучасної української журналістики. Вітчизняні фахівці нової генерації мають працювати з новими технічними стандартами IPTC (International Press Telecommunications Council – Міжнародної ради з питань преси та телекомунікацій).

© О. Ю. Балалаєва,2017

In the national terminology borrowings play not only a positive role in the formation of the language vocabulary, because the national terminology internationalization leads to the terminology denationalization, the displacement of national terms and term elements. Therefore, borrowings are appropriate only if they meet the vital needs and are assimilated, without violating the national specifics of the terminology system.

The prospect of further research is seen in the study of borrowing from the English language, since the latter is recognized as the main language of international communication in Ukraine and the language of communication for all mankind

Keywords: *borrowing, economic terminology, term, globalization processes, internationalisms, stages of adaptation, terminology system*

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

УДК 378.147:070(477)

АНАЛІЗ НОВИННИХ КОДІВ ЗА СТАНДАРТАМИ МІЖНАРОДНОЇ РАДИ З ПИТАНЬ ПРЕСИ ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ

О. Ю. БАЛАЛАЄВА, кандидат педагогічних наук, старший викладач,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: olena.balalaeva@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2675-5554

Анотація. *Мета статті – здійснити аналіз новинних кодів і медіа-тем, розроблених Міжнародною радою з питань преси та телекомунікацій (IPTC). Розглянуто чинні відкриті стандарти IPTC для новинних медіа, основну увагу приділено аналізу новинних кодів NewsCodes, які поєднують таксономії та контрольовані вокабуляри для засобів масової інформації. Новинні коди NewsCodes створені для послідовного кодування метаданих новин, а предметні таксономії, що являють собою набори понять з відповідними кодами, можуть використовуватися для класифікації контенту новин незалежно від типу носія та для підтримки функціонування стандартів формату новин. Метадані можуть присвоюватися різним об'єктам, як-от текст, фото, графічні зображення, аудіо- та відеофайли й потоки. Схарактеризовано групи новинних кодів залежно від їхнього призначення: описові, адміністративні, трансмісійні та спеціальні. Велику увагу приділено аналізу предметної таксономії медіа-тем Media Topics, яка фокусується на категоризації тексту і належить до описових новинних кодів. Наведено результати якісного та кількісного аналізу медіа-тем, які розрізняються за кількістю понять, ступенем розгалуження та глибиною розподілу за ієрархічними рівнями.*

Ключові слова: *новинні коди, стандарти, медіа-теми, метадані, засоби масової інформації*

Актуальність. Запровадження міжнародних стандартів професійної діяльності є актуальною проблемою для сучасної української журналістики. Вітчизняні фахівці нової генерації мають працювати з новими технічними стандартами IPTC (International Press Telecommunications Council – Міжнародної ради з питань преси та телекомунікацій).

© О. Ю. Балалаєва,2017

Як зауважує В. Шинкарук, в умовах інтеграції України до світової спільноти актуалізується потреба суспільства у висококваліфікованих журналістах, які володіють високою гуманітарною культурою і спеціальними знаннями, мають креативне мислення, мотивовані до сталого професійного розвитку, здатні коректно та об'єктивно опрацьовувати, інтерпретувати й поширювати інформацію [2, с. 121]. В умовах сьогодення якість професійної підготовки фахівців є невід'ємною вимогою до вітчизняної вищої освіти [3, с. 215].

На думку В. Різуна, перші десятиліття XXI ст. яскраво засвідчили, що журналістика як суспільний феномен надзвичайно швидко трансформується й при цьому активно використовує новітній технічний інструментарій. Новітні електронні ЗМІ мають такі колосальні можливості передачі будь-якої інформації до реципієнтів і здатні чинити на них такий вплив, що вже й самі поняття «медіа», «соціально-масова комунікація» набувають нового змісту та смислу. Сучасна журналістика – це перш за все якісно інший, модерний вид інформаційного простору, який вимагає від науковців не лише ґрунтовних теоретичних знань, але й добрих практичних умінь [1, с. 3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема розроблення технічних стандартів і таксономій для ЗМІ висвітлюється в працях Я. Еш, Е. Денніса [5], Р. Хеллера, К. Мартіна [4], Дж. Палласа, Л. Стреннегарда [7] та ін. В Україні питання впровадження європейських професійних стандартів у практику журналістської діяльності висвітлюються в працях Б. Потятиника, Т. Приступенко, С. Квіта, В. Різуна, В. Шинкарука та багатьох інших дослідників. Проте увага в цих працях сфокусована переважно не на технічних, а на етичних та соціальних аспектах проблеми.

Мета статті – здійснити аналіз новинних кодів і медіа-тем, розроблених Міжнародною радою з питань преси та телекомунікацій.

У дослідженні застосовано такі **методи**: аналіз наукових та нормативних джерел, узагальнення, систематизація.

Результати. Міжнародна рада з питань преси та телекомунікацій (IPTC) – це організація, що об'єднує найбільші світові новинні агентства. З кінця 1970х рр. діяльність IPTC зосереджена на розробленні та публікації галузевих стандартів для обміну новинними даними у засобах масової інформації. Нині членами IPTC є понад 50 компаній та організацій новинної індустрії, включно з *Associated Press, Agenzia Nazionale Stampa Associata, Austria Presse Agentur, Agence France-Presse, BBC, Business Wire European Broadcasting Union, European Pressphoto Agency, Deutsche Presse-Agentur, Press Association, Thomson Reuters, The New York Times* та ін.

Метою IPTC є створення та оптимізація технічних стандартів для обміну новинами. Місія IPTC – спрощувати розподіл інформації, розробляти та просувати ефективні технічні стандарти для покращення управління та обміну інформацією між контент-провайдерами, посередниками та споживачами.

Нині IPTC пропонує 15 відкритих стандартів для новинних медіа:

1) *Photo Metadata* – стандарт метаданих для цифрових зображень, регулює способи подання адміністративної, описової та копірайт інформації про зображення;

2) *RightsML* – стандарт, що надає модель даних для позначення вираження прав на контент машинозчитуваним способом;

3) *rNews* – стандарт для використання семантичної розмітки для анотації метаданих новин у документах HTML;

4) *EventsML-G2* – стандарт для передачі інформації про події в середовищі новинної індустрії, надає модель та формат даних для збирання та поширення інформації про події;

5) *NITF* – XML-стандарт для структурування незалежних новинних статей, текстовий формат новин;

6) *NewsML-G2* – стандарт для структурування мультимедійних пакетів новин, єдиний формат для обміну текстом, зображенням, відео, аудіоновинами;

7) *IIM* – перший стандарт обміну мультимедійними новинами (1991 р.);

8) *Video Metadata Hub* – загальні рекомендації для управління відеометаданими, підтримують різноманітні технічні рішення, основним завданням яких є безпечне та надійне зберігання та обмін метаданими з універсальною схемою за декількома стандартами;

9) *Ninjs* – стандарт презентації новин в JSON для APIs, мобільних додатків тощо, простий текстовий формат обміну даними;

10) *NewsCodes* – таксономії та контрольовані вокабуляри для медіа;

11) *Media Topics* – нова предметна таксономія для медіа (з 2010 р.);

12) *Subjects Codes* – таксономія новинних категорій для медіа, попередник *Media Topics*;

13) *SportsML-G2* – стандарт для обміну спортивною інформацією;

14) *NewsML 1* – стандарт для обміну мультимедійними новинами;

15) *IPTC 7901* – загальні рекомендації для передачі текстових повідомлень (1995 р. проект заморожено).

Розглянемо детальніше категорію *NewsCodes*, що поєднує таксономії та контрольовані вокабуляри для медіа. Як зазначено на офіційному сайті, IPTC створює та підтримує набори понять, що можуть присвоюватися як значення метаданих для таких об'єктів, як текст, фотографії, графічні зображення, аудіо- та відеофайли й потоки. Це дає можливість послідовного кодування метаданих новин протягом певного періоду [6]. Для індустрії новин – це сувора вимога, що дає змогу визначати контент новини та застосовувати метадані.

Цього можна досягти або за допомогою звичайної вільнотекстової людської мови, або за допомогою кодів *NewsCodes* – певних послідовностей символів, фіксованих у спеціальних контрольованих вокабулярах або кодованих словниках. Поняття може бути представлене одним або декількома кодами. Коди мають ту перевагу, що їх можна легко поширити між користувачами, і оскільки кожен із них потребує чіткого та вичерпного визначення, не лише коди, а й їхня семантика також може бути розподілена. За твердженням розробників, новинні коди *NewsCodes* є агностичними щодо мови, тому код для опису контенту різними мовами є однаковий, варто перекласти лише визначення коду, щоб допомогти зрозуміти його семантику [6].

Набори кодів розроблюються на основі та підтримуються за допомогою Глобально унікального ідентифікатора (*GUID*). Між ідентифікатором і об'єктом існує зв'язок 1:1, а сам ідентифікатор не змінюється та не використовується повторно як ідентифікатор для іншого поняття.

Універсум новинних кодів розділений на багато різних наборів – таксономій – для підвищення керованості, оскільки теми, як правило, стосуються певної галузі. В контексті *NewsCodes* таксономія являє собою набір понять з відповідним кодом(ами) [6]. Таксономія може підтримувати типізовані відносини між поняттями. Отже, *NewsCodes* – це брендінг контрольованих вокабулярів, кодованих словників. Ці набори можуть використовуватися для класифікації контенту новин незалежно від типу носія та для підтримки функціонування

стандартів формату новин IPTC. Контрольований вокабуляр – це організоване упорядкування слів, які використовуються для індексування контенту та/або для його отримання під час перегляду чи пошуку; це спеціально розроблений, офіційно визнаний набір термінів, що дозволяє кодувати теми публікацій за певними файлами.

Залежно від призначення новинні коди поділяються на 7 груп (табл. 1).

Таблиця 1

Групи новинних кодів NewsCodes

Групи новинних кодів	Призначення
описові	категоризувати, класифікувати контент новин (текст, фото, відео, аудіо)
адміністративні	керувати новинними повідомленнями
трансмісійні	підтримувати процес передачі новин
NewsML-G2 NC (спеціальні)	підтримувати загальні функціональні можливості стандартів NewsML-G2, EventsML-G2, SportsML-G2
EventsML-G2 (спеціальні)	підтримувати спеціальні функціональні можливості EventsML-G2 (стандарту для передачі інформації про події)
NewsML 1 (спеціальні)	підтримувати спеціальні функціональні можливості NewsML 1 (стандарту для обміну мультимедійними новинами)
Photo Metadata (спеціальні)	підтримувати основні схеми стандарту метаданих для цифрових зображень (IPTC Core and Extension)

Розглянемо першу групу описових новинних кодів, до яких належать:

- жанр (указує на природу, журналістську або інтелектуальну характеристику повідомлення);
- предметний код *Subject Code* (вказує на предмет новинного повідомлення, є трирівневою таксономією для медіа, що складається з 1400 термінів, попередник *Media Topics*);
- медіа-теми *Media Topics* (також указує на предмет новинного повідомлення, є чинною предметною п'ятирівневою таксономією IPTC, що складається з 1100 термінів);
- жанр продукту (вказує жанр продукту для мультимедійних об'єктів);
- місце події (вказує тип місця події);
- тематичний класифікатор (указує вузький контекст предметного коду);
- регіон світу (вказує на географічну локацію).

На категоризації тексту фокусується п'ятирівнева таксономія медіа-тем *Media Topics*, розроблена IPTC в 2010 р. на основі тематичних кодів *Subject Code* для класифікації, пошуку, підтримки маршрутизації та зберігання контенту, а також управління цифровими активами.

Таксономія організована за ієрархічним принципом. На найвищому рівні розташовано 17 понять, або термінів: 1) мистецтво, культура та розваги; 2) злочинність, закон і правосуддя; 3) катастрофа, аварія та надзвичайна подія; 4) економіка, бізнес і фінанси; 5) освіта; 6) навколишнє середовище; 7) здоров'я; 8) людські інтереси; 9) праця; 10) спосіб життя та дозвілля; 11) політика; 12) релігія

та віра; 13) наука і технологія; 14) суспільство; 15) спорт; 16) конфлікти, війна та мир; 17) погода.

Так, концепт «політика» має 98 підпорядкованих термінів: 9 – на другому рівні *(«вибори», «основні права», «уряд», «політика уряду», «міжнародні відносини», «неурядові організації», «політична криза», «політичні інакомислення» та «політичний процес»),* 49 – на третьому (наприклад, поняття «*уряд»* включає такі поняття, як «*громадські та державні служби», «конституція (закон)», «оборона», «шпіонаж і розвідка», «державний бюджет», «голова держави», «міністри», «парламент»* тощо); 36 – на четвертому (наприклад, термін «*оборона»* охоплює *«збройні сили», «військове спорядження», «заходи безпеки»* тощо), та 4 – на п'ятому.

Кожне з цих понять має відповідний код у *NewsCodes*. Так, поняттю «політика» відповідає код ID (QCode) = medtop:11000000. Для понять нижчих рівнів вказується не лише їхній код, а й код ширшого поняття. Наприклад, «уряд» – 20000593 (broader concept: medtop:11000000), «вибори» – 20000574 (broader concept: medtop:11000000) тощо.

На основі кількісного і якісного аналізу понять таксономії з'ясовано, що найбільшою за обсягом та розгалуженістю є медіа-тема «Економіка, бізнес і фінанси», що має 250 підпорядкованих об'єктів: 4 – на другому рівні, 27 – на третьому, 202 – на четвертому та 17 – на п'ятому. Найменшу кількість понять (лише 4 на другому рівні) містить тема «Погода».

Загальна інформація про кількість понять медіа-тем за рівнями наведена в табл. 2.

Таблиця 2

Кількість понять медіа-тем

№	Медіа-тема		Кількість понять				
		1 рівень	2 рівень	3 рівень	4 рівень	5 рівень	Разом
1.	Економіка, бізнес і фінанси	1	4	27	202	17	251
2.	Спорт	1	8	111	74	–	194
3.	Політика	1	9	49	36	4	97
4.	Наука і технологія	1	9	37	11	–	58
5.	Злочинність, закон і правосуддя	1	5	26	21	4	57
6.	Мистецтво, культура та розваги	1	3	23	19	8	54
7.	Суспільство	1	9	38	5	1	54
8.	Релігія та віра	1	8	26	11	7	53
9.	Здоров'я	1	7	24	14	3	49
10.	Конфлікти, війна та мир	1	8	17	11	5	42
11.	Спосіб життя та дозвілля	1	2	1	20	–	38
12.	Праця	1	7	14	8	–	30
13.	Навколишнє середовище	1	6	16	5	–	28
14.	Катастрофа, аварія та надзвичайна подія	1	4	7	11	2	25
15.	Освіта	1	5	10	4	–	20

16.	Людські інтереси	1	5	4	2	–	12
17.	Погода	1	4	–	–	–	5

Співвідношення кількості понять медіа-тем зображено на рис. 1

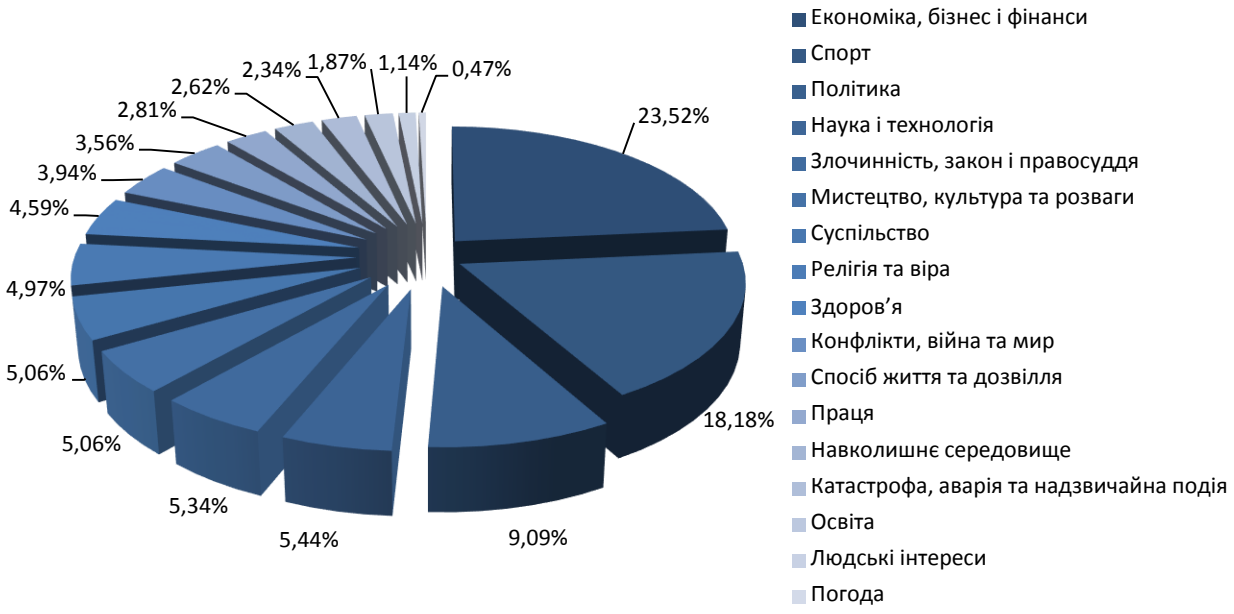

Рис. 1. Співвідношення кількості понять медіа-тем (у %)

Висновки та перспективи. У системі стандартів IPTC новинні коди застосовуються для послідовного кодування метаданих новин, а предметні таксономії – для класифікації контенту новин незалежно від типу носія та для підтримки функціонування стандартів формату новин. Установлено, що медіа-теми розрізняються за кількістю понять, ступенем розгалуження та глибиною розподілу за ієрархічними рівнями. Найбільш розгалуженими є медіа-теми «Економіка, бізнес і фінанси» (23,52%), «Спорт» (18,18%) і «Політика» (9,09%), які становлять понад половину (50,79%) від загальної кількості понять усіх медіа-тем. Медіа-темами із найменшою кількістю понять є «Людські інтереси» (1,12%) та «Погода» (0,47%). У середньому, медіа-теми містять від 20 до 58 підпорядкованих понять. Дослідження новітніх таксономій медіа в різних аспектах (лінгвістичному, соціокомунікативному, системному) становить перспективний напрям подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Різун В. В. Модерна журналістика потребує нової науки про неї [Текст] / В. В. Різун // Наукові записки Інституту журналістики : наук. зб. / за ред. В. В. Різуна ; КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2014. – Т. 56. – С. 3.

2. Шинкарук В. Д. Підготовка аграрних журналістів: перспективи та завдання [Текст] / В. Д. Шинкарук, О. Ю. Балалаєва // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. – К., 2017. – Вип. 263. – С. 117–125.

3. Шинкарук О. В. Якість професійної підготовки фахівців – невід'ємна вимога до вітчизняної вищої освіти [Текст] / О.В. Шинкарук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія

«Педагогіка. Психологія. Філософія». – К.: Міленіум, 2015. – Вип. 220. – С. 215–221.

4. Heller R. S. A media taxonomy / R. S. Heller, C. D. Martin // IEEE Multimedia. – 1995. – Vol. 2, Issue 4. – P. 36–45.

5. Dennis E. Toward a Taxonomy of New Media – Management Views of an Evolving Industry / Everette E. Dennis & James Ash // The International Journal of Media Management. – 2001. – Vol. 3, No. 1. – P. 26–32.

6. IPTC Official Website. – Режим доступу : http://www.iptc.org.

7. Organizations and the Media: Organizing in a Mediatized World / Ed. by J. Pallas, L. Strannegard, S. Jonsson. – Routledge, 2014. – 280 p.

References

1. Rizun, V. V. (2014). Moderna zhurnalistyka potrebuie novoi nauky pro nei [Modern journalism needs a new science of it]. Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky (Scientific Notes of the Institute of Journalism) / Ed. by V. V. Rizun. Kyiv: KNU imeni Tarasa Shevchenka. Vol. 56, 3.

2. Shynkaruk, V. D., Balalaieva, O. Iu. (2017). Pidhotovka ahrarnykh zhurnalistiv: perspektyvy ta zavdannia [Training of agrarian journalists: prospects and goals]. Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriia: Filolohichni nauky. (Scientific Herald of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series: Philological Sciences). Issue 263, 117–125.

3. Shynkaruk, O. V. (2015). Jakist profesijnoji pidghotovky fakhivciv – nevid'jemna vymogha do vitchyznjanoji vyshhoji osvity [Quality of professional training specialists – independent requirement for Ukrainian higher education]. Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriia: Pedahohika. Psykholohiia. Filosofiia. (Scientific Herald of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series: Pedagogy. Psychology. Philosophy). Issue 220, 215–221.

4. Heller, R. S. & Martin, C. D. (1995). A media taxonomy. IEEE Multimedia. Vol. 2, Issue 4, 36 – 45.

5. Dennis, E. & Ash, J. (2001). Toward a Taxonomy of New Media – Management Views of an Evolving Industry. The International Journal of Media Management. Vol. 3, No. 1, 26–32.

6. IPTC Official Website. – access modes: http://www.iptc.org.

7. Organizations and the Media: Organizing in a Mediatized World (2014). Ed. by J. Pallas, L. Strannegard, S. Jonsson. Routledge, 280.

АНАЛИЗ НОВОСТНЫХ КОДОВ СОГЛАСНО СТАНДАРТАМ МЕЖДУНАРОДНОГО СОВЕТА ПО ВОПРОСАМ ПРЕССЫ И ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЙ

Е.Ю. Балалаева

Аннотация. *Цель статьи – осуществить анализ новостных кодов и медиа-тем, разработанных Международным советом по вопросам прессы и телекоммуникаций (IPTC). Рассмотрены действующие открытые стандарты IPTC для новостных медиа, основное внимание уделено анализу новостных кодов NewsCodes, объединяющих таксономии и контролируемые вокабуляры для средств массовой информации. Новостные коды NewsCodes созданы для последовательного кодирования метаданных новостей, а предметные таксономии, представляющие собой наборы понятий с соответствующими*

кодами, могут использоваться для классификации контента новостей независимо от типа носителя и для поддержки функционирования стандартов формата новостей. Метаданные могут присваиваться различным объектам, таким как текст, фото, графические изображения, аудио- и видеофайлы и потоки. Охарактеризованы группы новостных кодов в зависимости от их назначения: описательные, административные, трансмиссионные и специальные. Большое внимание уделено анализу предметной таксономии медиа-тем Media Topics, которая фокусируется на категоризации текста и относится к описательным новостным кодам. Приведены результаты качественного и количественного анализа медиа-тем, которые различаются по количеству понятий, степени разветвления и глубине распределения по иерархическим уровням.

Ключевые слова: *новостные коды, стандарты, медиа-темы, метаданные, средства массовой информации*

ANALYSIS OF NEW CODES UNDER THE STANDARDS OF THE INTERNATIONAL PRESS TELECOMMUNICATIONS COUNCIL

O. Yu. Balalaieva

Abstract. *The transition to new standards of professional activity is very actual problem for modern Ukrainian journalism. Journalists of new generation have to work with new journalistic technical standards, such as standards of International Press Telecommunications Council (IPTC). IPTC creates and maintains sets of concepts to be assigned as metadata values to news objects like text, photos, graphics, audio- and video files and streams. The article deals with IPTC open standards for the news media. One of them – NewsCodes – combines taxonomies and controlled vocabularies for media. The groups of news codes depending on their purpose: descriptive, administrative, transmission and special are characterized. Media Topics is the subject taxonomy with a focus on categorizing text and belongs to descriptive NewsCodes for coding of news metadata. In the context of the NewsCodes, taxonomy is a collection of concepts with associated codes organized on a hierarchical basis. The purpose of the paper is to analyze the IPTC news codes and media topics. Results of qualitative and quantitative analyze of media topics are given in the paper. It has been established, that these topics differ in number of concepts, degree of branching and depth of distribution over hierarchical levels. The most extensive and branched topics are «Economy, business and finance» (23.52%), «Sport» (18.18%) and «Politics» (9.09%) which make up more than half (50.79%) of the total number of concepts. The least number of concepts on the topics are «Human interest» (1.12%) and «Weather» (0.47%). On average, media topics (such as «Science and technology», «Crime, law and justice», «Arts, culture and entertainment», «Society», «Education» etc.) contain from 20 to 58 subordinated concepts structured on five hierarchical levels.*

Keywords*: news codes, standards, media topics, metadata, mass media*

УДК 007:304:070: 001.8 (477)

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ОРІЄНТИРИ І ЗАВДАННЯ ЖУРНАЛІСТИКИ: СЛУЖИТИ СУСПІЛЬСТВУ ПРАВДОЮ

В.В.ЧЕКАЛЮК, кандидат із соціальних комунікацій, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: vnika@ukr.net
*ORCID:*0000-0003-1223-6646

Анотація. *Стаття присвячена людині-епосі, засновнику школи української журналістики, публіцисту, державному діячу, мислителю Анатолію Захаровичу Москаленку.*

Заслужений журналіст України, професор А.З. Москаленко (1934-1999) — відомий український публіцист, прозаїк, доктор історичних наук, академік Міжнародної академії інформації, перший віце-президент Академії наук вищої школи України, професор. Батько української журналістики, засновник і перший директор Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Життєлюб і філософ, абсолютний лідер, мудрий і простий у судженнях і вченні.

Любив життя і вірив в майбутнє молодої країни, заклав високу планку журналістики. У своїх працях і вчинках наголошував на якості журналістики, чистоті і свободі слова, навчав студентів поважати кожен постулат Етичного кодексу журналіста. Наділив статусом «четвертої влади» й запрограмував кожного випускника-журналіста бути насамперед Л Ю Д И Н О Ю, а вже потім професіоналом - гідно нести правду, не зрадити собі, не втратити віру і бажання розвиватися, поважати аудиторію, дбаючи про основні морально-етичні орієнтири і завдання журналістики - служити суспільству правдою.

Ключові слова: *журналістика, публіцист, патріот, лідер, епоха, наукові дослідження, література, знання, постулати, учитель, медіа*

Про великих мудрих вчених, людей-правдолюбів згадувати завжди **актуально.** Кожен сучасний дослідник-журналістикознавець звертається до спадщини А.З.Москаленка, саме Москаленко заклав фундамент і задав тон українській журналістиці, вказав шлях розвитку і запропонував методи, визначив роль і місце ЗМІ у державній системі, охрестивши медіа «четвертою владою». **Щодо актуальності його праць** влучно охарактеризував професор В.Ф. Іванов: «Анатолій Захарович - автор понад 30 книг публіцистики і художньої прози, понад 160 наукових праць. Останні роки я був безпосередньо причетним до видання його книжок. Пам'ятаю, як він хвилювався, як їх сприймуть, намагався навіть в останню хвилину робити якісь правки, вдосконалювати... Він справді вкладав в це душу. І те, що вже після смерті Анатолія Захаровича його підручники продовжують видаватися, свідчить про значущість і вагу слова Москаленка і в наш час… Більше, ніж 3 тисячам українських журналістів він дав путівку в професійне життя. Він ніколи не боявся висувати молодих, бо був настільки мудрим, що знав, що молодь має підтримувати його ідеї, розвивати їх. Саме тому сьогодні, коли вже немає Анатолія Захаровича, продовжує розвиватися і міцнити його Школа, Школа професора Москаленка».

© *В.В.Чекалюк, 2017*

Народився Анатолій Захарович 12 липня 1934 року в м. Красногорці на Донеччині у родині робітників. Закінчив факультет журналістики Київського університету. Працював у газетах «Соціалістичний Донбас», «Радянська Україна», в НАН України. 1984 року став деканом факультету журналістики, а згодом директором Інституту журналістики Київського університету імені Тараса Шевченка. Професор А.З. Москаленко був дійсним членом Міжнародної академії інформатизації, академіком Академії наук вищої школи України та її першим віце-президентом. Наукова і творча діяльність професора А.З. Москаленка відзначена високими державними нагородами — орденами «За заслуги», «Ярослава Мудрого», «Святого Володимира» та званням «Заслужений журналіст України». До останніх днів Анатолій Захарович працював на посаді радника першого Президента України. [1, с.1]

У 1993 році за ініціативою Анатолія Захаровича факультет журналістики був перейменований на Інститут, і для підтвердження нового статусу - переїхав у вишуканий мармуровий палац – приміщення колишньої Вищої партійної школи. Ця будівля з легкої руки А. Москаленка стала справжнім храмом Журналістики.

«Немає нічого вічного, немає безсмертя», - говорив Анатолій Захарович. Після невиліковної хвороби у віці 65 пішов із життя відомий український письменник, учений-новатор новітньої вітчизняної журналістики Анатолій Захарович Москаленко.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед дослідників спадщини відомі науковці: В.Ф.Іванов, Ю.М. Нестеряк, Ю.В.Бондар, Ю.О.Дорошенко, І.М.Забіяка, М.М.Сорока, В.І.Шпак, В.Ф.Чамара, Г.І.Вартанов, М.А.Карась та багато інших учених і журналістів-практиків, публіцистів.

Мета статті: нагадати українській журналістській спільноті про наукову спадщину засновника вітчизняної Школи журналістики. Скульптор у душі кожен, кого торкнувся хоч промінчик педагогічного таланту Анатолія Захарович. Він робив найважливіше – ліпив професіоналів, особистостей, формував і наставляв. Імідж держави створюють журналісти, висвітлюючи події у ЗМІ. Від професіоналізму, порядності і патріотизму кожного з працівників медіа залежить формування громадської думки. Батьком української журналістики є А.З.Москаленко. Автор понад 400 праць, серед яких — підручники, навчальні посібники, монографічні видання: «Основи журналістики», «Сучасна журналістика», «Теорія журналістики», «Сучасна українська преса». У своїй книзі «Теорія журналістики», літературних та публіцистичних творах «І Дніпро, і кручі», «Під небом вічності», «Краплина й море», «Дніпро у вогні», «Твого серця вогонь», «З відкритою душею» наголошує, що слава для вічності лише дим, головне бути не просто професіоналом, а насамперед людиною, завдання журналістики – служити суспільству правдою.

Методи дослідження: готуючи дане дослідження, опираючись на власні спостереження-спогади, авторка опрацювала наукові та публіцистичні праці А.З.Москаленка, статті і спогади про професора, провела спеціальні інтерв'ю і бліц опитування з членами родини, колегами, учнями.

Зустріч з профессором. У просторому світлому фойє колишньої Вищої партійної школи, де завдяки А. З. Москаленку оселився Інститут журналістики, було неймовірно пафосно, і кожен з нас, студентів, відчував особливість, свою місію, бо інакше в цих стінах бути не могло. Слова Москаленка ніколи ніхто не спростовував і не обговорював, все сприймалося як беззаперечна істина, в кулуарах захоплювалися кожною його настановою, приміряючи до свого журналістського життя. Коли ми познайомилися з метром, він був в гарному

гуморі, щирий і привітний: це було влітку 1997 року під час вступу до Інституту, де він особисто проводив творчий конкурс, спілкуючись з кожним потенційним студентом. З нетерпінням чекала осені, щоб знову побачити Москаленка. Першокурсникам він завжди приділяв чимало уваги: спілкувався персонально з кожним і читав «Вступ до журналістики», був турботливим наставником, другом і Учителем. З великим захопленням відвідувала його пари, боячись пропустити щось дуже важливе. Мене захоплювали лекції А.З.Москаленка, сьогодні як науковець-практик я розумію наскільки важливим був перший рік навчання в Інституті Журналістиким, наскільки важливими були зустрічі з Метром журналістики – Анатолієм Захаровичем.

Його ставлення до кожного із студентів - дружнє і шанобливе, своє поведінкою він показував: якщо ви тут, якщо ви мої студенти – ви приречені на успіх, приречені бути найкращими у журналістиці, бо слово – зброя, а ви – четверта влада. Назад дороги немає. Тепер, маєте чітку мету – працювати на Україну, на її імідж, нести правду в маси і бути толерантними. Саме так я розуміла і сприймала вчення Москаленка, таким він для мене і багатьох колег залишився у пам'яті. Легкий у спілкуванні, мудрий і виважений – таким я його пам'ятаю і досі шаную як свого головного ВЧИТЕЛЯ у журналістиці.

Бог дає людині не те, що вона просить, а те, що їй треба. Так і в моєму науковому житті, коли приймаю рішення то мимоволі згадую саме ту людину, яка змінила моє життя, боячись її підвести. Таким для мене є А.З.Москаленко.

Люблю прийти в лекційну аудиторію імені Анатолія Захаровича в Інституті Журналістики, посидіти в тиші, згадати метра, і наче чую його промову… про імідж журналіста, яким має бути представник публічної професії. Відповідь така: «Окрім професійності, насамперед акуратним, вимитим зачісаним волоссям, в чистому вбранні і усміхнений до співрозмовника, наш вигляд – це наше ставлення до оточуючих, наше висловлення поваги – чисте, стримане вбрання і інтерес до того, з ким спілкуєшся» [2]. Москаленко - справжній геній комунікацій. Спілкуватися із ним – це щастя, він ніколи не був байдужим, навіть зі студентами не обмежувався традиційним привітанням. У нього для кожного знаходилося добре слово, запитання, порада чи комплімент. Він як Наполеон, знав кожного свого солдата, мав унікальну пам'ять – міг згадати кожного студента на ім'я і прізвище, сказати, звідки він і хто. Секрет комунікацій - передусім у його людяності, інтересі до людей і життя. Він вмів не допустити конфлікту, мотивувати й заохочувати.

На власному прикладі переконалася в цьому неодноразово. Зокрема, на зимовій сесії я отримала всі заліки і іспити автоматом, лише викладач французької мови вирішила не зарахувати мої роботи і позбавити таким чином стипендії, мотивуючи своє рішення тим, що у мене погана вимова і я безнадійна у спілкуванні французькою. Це при тому, що нас в її групі було троє студентів і я не пропустила жодну її пару. На прохання займатися додатково, індивідуально викладач наголосила: «Ви чуєте мене: ви безнадійна!» З очима повними сліз і розпачу на серці я пішла до Анатолія Захаровича. Вислухавши мене, він заспокоїв і сказав: отже, твоя мова – іспанська! Від сьогодні ти вивчатимеш іспанську. Так перевів мене в іспанську групу, а викладача французької більше в ІЖ не бачили.

Учень Москаленка проф. В. Іванов розповідає: «Москаленко зіграв особливу роль у моєму житті. Можна сказати, змінив його. Я прийшов до нього зовсім зі сторони, у далекому 1988 р., привіз якісь дослідницькі матеріали з історії луганської преси, які зараз здаються зовсім смішними, та попросився до

аспірантури. Я не знаю, чому він відгукнувся на моє прохання, не знаю... Можливо, тому, що у нього був принцип: він завжди робив людям добро! Навіть коли людина оступалася, він її не топив, а підтримував. Причому це стосувалося і студентів, і викладачів. Пам'ятаю підготовлені на відрахування списки. Підготовлені, але так і не підписані... «Потрібно дати їм ще шанс», – в цьому був весь Анатолій Захарович. Дати людям шанс! Дав він його і мені». [3, с.98-103]

Лекції читав чітко, неквапливо, професійно вмів зацікавити, заразити любов'ю до життя і гордістю за свій фах – журналіста, представника «четвертої влади», він акцентував, що ми – головні, ми володіємо «зброєю, бо слово-зброя». Професор не декларував а спілкувався на лекціях, розмовляв, акцентуючи на деталях і яскравих прикладах, ілюструючи сказане яскравими життєвими історіями, бувальщинами. А. Москаленко дбав про чесність людської душі і величність характеру.

А. Москаленко по-філософськи надихає й мотивує. Дає поради й сили долати перешкоди й залишатися вірним собі, Державі, родині, професії. Турботливий, уважний, мудрий і чуйний, до нього йшли ділитися горем і радістю, ішли за порадою, шукаючи виходу зі скрутних житейських обставин - таким він був для сторонніх. Легендарна особистість батька і діда наклала відбиток елітарності на усіх членів великої української родини Москаленків-Кравчуків.

Тарас Москаленко – прямий нащадок, онук Анатолія Захаровича. Амбіційний, упевнений у собі і вірний принципам, які сповідував його дід. Науковець-політолог, дипломат-міжнародник Т. Москаленко ділиться спогадами:

Я зростав у родині дипломатів, і ми постійно подорожували. Коли мені було 15 років, черговий раз приїхали до Києва і дід запросив на пішу екскурсію Києвом від Печерських пагорбів до скверика на Гончара. Увесь центр зупинялися буквально біля кожного будинку, і дідусь розповідав цікаві факти і маловідомі бувальщини. Було надзвичайно цікаво, я пишався, що живу в такому місті і що ці всі історії я чую від свого мудрого діда. А от біля пам'ятника льотчику-випробувачу Чкалову я обурився: «Навіщо я маю знати про нього?» - « А ти маєш знати історію свого рідного міста і своєї країни, ти тут народився і тут живеш, і будеш жити тут, маєш знати історію, щоб розповісти нащадкам. Цей скверик - колиска української державності, тут неподалік будинок уряду Скоропадського, через дорогу – Грушевського».

Наприкінці цієї прогулянки ми потрапили на святкування 15-річчя програми «Надвечір'я» до телеведучої Тамари Щербакової. Дід мене представив. З ним було цікаво, пізнавально і дуже затишно.

Ще один спогад, який характеризує Анатолія Москаленка, як людину з гумором, здатну на добру авантюру. Матч «Реал» Мадрид і «Динамо» Київ тоді грав золотий склад Ми пішли вдвох у журналістську ложу, а з дітьми категорично заборонено. Дід дав мені картуза, шарф і представив як свого колегу-журналіста - нам дали найкращі місця. А кумедно те, що колега діда також прийшов з сином, і на матч їх не пустили. А той почав обурюватися: «Як так, Анатолій Захарович з онуком пройшов, а нам не можна». Дід не розгубився і сказав впевнено: «Це мій колега. Він поголився вранці». Він вмів легко з гумором ставитися до життя. Смакував кожну мить життя.

Дідова дача. Дід мав улюблений дуб у Кончі-Заспі, галявину і ставочок, мав саморобну вудочку. Сідав під дуб і розповідав щось цікаве, мудре, ми спілкувалися. Мій дід і батько люблять простий сільський спокій, природу і спілкування з простими людьми. Де б ми не бували, спокійно й затишно відчували себе саме на природі. Сила у простоті. Я ніколи не спекулював прізвищем, так

само, як і батько. Він у дипломатії почав з чистого листа, там прізвище Москаленко було невідомим, так як свого часу Москаленко був незнаний у журналістиці. Прадід Захар був простий, брат діда Валентин – хірург. Свого часу не виїхав до США, а залишився на Донеччині. Кожен обирає свою сферу діяльності і там намагається досягти найвищих результатів. Настанови діда онукові: Перед смертю у лікарні у Феофанії він прощався з нами всіма. Ми залишилися наодинці, і він каже: «Ти завжди маєш бути людиною, дій, розвивайся, але будь людиною». Я так намагаюсь жити. Виходить чи ні - інші скажуть. Таких людей одиниці. Він вмів вести, давати шанс у житті, бачити в людині світло. Для нього матеріальні речі були другорядними, найбільше цінував спілкування. Ми дарували малюнки, його квартира на вулиці Шовковичний у Києві була схожа на дитячий садок, вся у наших малюнках і дитячих фотокартках - розвішані всюди, під склом у шафах. Ми бачилися нечасто, бо тато - дипломат, але ці зустрічі цікаві і захоплюючі, він вмів зацікавити, утримати увагу непосидючих онуків. Я – єдиний з усіх онуків, хто носить прізвище Москаленко. Прямий нащадок. Я відкрив діда заново після його смерті, його присутність я відчуваю постійно, він допомагає. Люди чують прізвище і асоціюють мене з дідом. Він був трудоголіком, як вічний двигун. Прізвище Москаленко – це відповідальність, я маю тримати планку, маю відповідати статусу діда, світлій пам'яті про нього. [4]

Скульптор у душі кожен, кого торкнувся хоч промінчик педагогічного таланту Анатолія Захарович. Він робив найважливіше – ліпив професіоналів, особистостей, формував і наставляв. Його поважали і шанували. Навіть сьогодні будь-який журналістський колектив сприймає учнів Москаленка як коронованих осіб з невидимим ореолом генія журналістики. До журналістики професор Москаленко ставився не як до професії, а як до способу життя, чогось особливого і навіть священного. Життєвий досвід і мудрість дали йому можливість говорити на рівних із сильними світу цього і водночас поважати маленьких людей. Його вчення стосувалося не лише загальнофілософських, професійних, а й життєвих істин. Мав також глибинне знання психології фаху.

Професор Москаленко зосереджував увагу на соціальній відповідальності журналістів, їх ролі у процесах національного відродження. Він був новатором і патріотом, на початку 90-х років акцентував у навчальному навантаженні на вивченні української мови та літератури, іноземних мов, історії України та фахових журналістських дисциплін. Наголошував на якості освіти і чистоті мови, наполягав не засмічувати мову суржиком. Як педагог, розумів: добре вивчити рідну українську майбутній журналіст може лише у відповідному мовному середовищі, а не на ярмарку двомовності. Крім того, формування національного інформаційного простору не мислиме без дерусифікації. «Важливо, щоб публіцист був носієм високої духовної культури народу, сприяв формуванню української мовної свідомості, способу сприймання, менталітету, пропагував славні традиції рідного краю», – відзначав Москаленко на сторінках класичної вже «Теорії журналістики» (Київ, 1998 р.). [5]

Саме за його директорства запроваджено щорічні мовні наукові студентські конференції, де, крім філологічних і журналістських питань, акцентувалося на процесі утвердження української мови як єдиної державної. Сам А.З.Москаленко був ініціатором і доповідачем, оцінювачем виступів. «Найдорожче моє досягнення – внутрішня свобода», - зізнавався Анатолій Захарович кореспонденту журналу «Кияни». [6, с. 63-85]

Його жага до життя ставила нові планки для колег-викладачів, студентів. Невичерпним було прагнення професора залучати випускників після закінчення навчання до викладацької і наукової роботи, читання лекцій, семінарів, мастер-класів, тренінгів і зустрічей із майбутніми студентами. Він жив роботою, його надихали успіхи колег і студентів, він тішився успішною єдиною журналістською спільнотою, вихідцями Інституту Журналістики, щиро милувався молоддю, вітав прагнення до самостійності й сміливості думок і рішень, благословляв на нові проекти, пошук себе у професії. Він багато зробив добра, не вимагаючи ніякої вдячності натомість. Журналістика – не професія, а спосіб життя для Москаленка і всіх його учнів. Був вродженим журналістом, який тягнувся до всього яскравого, непересічного, новаторського. І якщо навколишнє життя не було таким калейдоскопічним, він перетворював його на свій штиб. Тому й часто зізнавався нам у вдячності долі, казав, що став журналістом саме через те, що лише ця професія дає можливість прожити кілька десятків, а може, й сотень життів: побути шахтарем, підприємцем, космонавтом, академіком і комбайнером. Називав журналістику «професією професій». У журналістсько-письменницькому товаристві шанували Анатолія Захаровича, навіть якщо були знайомі заочно. Так, головний засновник і редактор тижневика «Дзеркало тижня»; голова Комісії з журналістської етики В. П. Мостовий пригадує свою єдину зустріч з Москаленком. «Навесні я зайшов до Москаленка, щоб замовити слово за потенційну журналістку, абітурієнтку. Почав її вихваляти, яка вона талановита та здібна, варта навчатися на журналістиці. На що Москаленко всміхнувся і запитує: хто вона тобі? Я не вмію брехати, то й сказав, що донька товариша, але дуже хвилюється перед вступом. А професор Москаленко засміявся: всі вони, юні, – «напівфабрикати», не переймайся, побачимо, яка вона здібна» [4].

Висновки. Тема українського патріотизму як для викладача та науковця-журналістикознавця Москаленка була наскрізною. Втілення в життя національної ідеї в духовному плані він вбачав у творенні патріота, вільного духом і гордого громадянина свої держави. Журналіст-професіонал відповідальний за кожне своє слово, за кожен публічний меседж, бо «слово-зброя». Москаленко - справжній іміджмейкер, який задав високу планку українській журналістиці, дав можливість бути елітою, четвертою владою, а не підбирати крихти на фуршетах. Він знав і демонстрував на власному прикладі, що думки і слова початок вчинків, тому треба дбати про чистоту духовну. Таким він залишається у пам’яті – уважний, неквапний, мудрий і дотепний, з батьківською ласкавою усмішкою, сповнений оптимізму та віри в майбутнє України.

Він досі живий у нашій пам’яті, у книжках, статтях, у спогадах журналістів кількох поколінь. Функціонує Благодійний фонд «Фонд розвитку журналістики імені Анатолія МОСКАЛЕНКА», Мистецька премія «Київ» імені Анатолія Москаленка, кращі молоді журналісти отримують іменні стипендії та премії «Надія». Добрі справи професора живуть і нині. А ви вмієте сподіватися і вірити у свій успіх, як вірив Москаленко і вчив нас усіх не опускати руки? Чимало досліджень ще попереду, бо Москаленко заклав надійний фундамент конкурентноспроможної української незалежної журналістики.

Так буде завжди: двічі на рік – 12 липня й 13 листопада до Анатолія Захаровича приходять друзі і шанувальники на Байковий цвинтар до білого мармурового пам’ятника.

Перспективи. Те, яким буде імідж України у світі напряму залежать від подачі матеріалів у ЗМІ, їх впливу на цільову аудиторію. Результатом правильної інформаційної кампанії є базова основа успішної держави: економічна

незалежність і стабільність, послідовна дипломатична політика, інвестиційна привабливість держави, високий рівень туристичного інтересу до країни, військова міць та готовність і бажання лідерів налагоджувати дипломатичні відносини на всіх рівнях.

У формуванні державного іміджу на журналістів покладена велика відповідальність, як на хірурга, який володіє скальпелем. Це толерантність подачі матеріалу, в міру стриманість і 100% правдивість. Журналісти – «четверта влада», особливі люди, яких читають і слухають, їм вірять, на них рівняються, вважають авторитетами, архітекторами повноцінного суспільства.

Практична діяльність і самоосвіта у цифрову епоху є гарантом високої кваліфікації успішного журналіста, з яким легко працювати іміджмейкерам.

Пропонуємо своє бачення шляхів удосконалення підготовки медіа фахівців у ВНЗ:

- Для ефективної підготовки майбутніх журналістів (медіапрацівників) необхідно залучати ресурси всього викладацького складу, кафедр на пошуки «позитивного ядра змін», тобто найефективніших моментів діяльності і найбільш вагомих успіхів, яких удалося досягти в освітньому секторі.
- Формувати бачення підготовки фахівців у майбутньому на основі інформації про найбільш значні успіхи у минулому, а також шляхом пошуку відповіді на запитання: «До чого ми прагнемо? Цінності і методи досягнення мети: яким має бути сучасний журналіст у перспективі, через десять-двадцять років?
- Визначається довгострокова і короткострокова мета, досягнення якої допоможе наблизитися до ідеалу. Завдання всіх учасників навчального процесу, і студентів зокрема, - представити свої пропозиції щодо того, як можна поліпшити підготовку фахівців у закладі. Це можуть бути бізнес-проекти, участь у міжнародних наукових та грантових програмах, думки про роботу кафедр, проведення практики, залучення державних установ для прийому студентів на практику, волонтерство під керівництвом медіа-метрів, введення нових дисциплін тощо.

Сучасне медіасередовище стрімко змінюється відповідно до запитів ринку і появи новітніх технологій, класична освіта іноді не встигає за цим процесом, саме тому, щоб залишатися конкурентними на медіа ринку фахівцям необхідно дбати про самоосвіту удосконалювати, але не забувати про мудрі журналістам настанови А.З.Москаленка.

Список використаних джерел

1. Москаленко, А.З. Електронний ресурс // Москаленко А.З. – Режим доступу до ресурсу: **http://uk.wikipedia.org/wiki**

2. Москаленко, А.З. [Текст] Вступ до журналістики// Москаленко А.З. – К.: ІЖ, 1997 р.

3. Іванов, В.Ф., Принцип добра. Вогонь його серця. Спогади про Анатолія Москаленка[Текст] /авт.-упор. Ю. В. Бондар. – К.: Д П «Експрес-об`ява», 2014. – 392 с.

4. Чекалюк, В. В. Формування іміджу України у ЗМІ: монографія[Текст] / Чекалюк В. В. – К.: Центр вільної преси, 2016. – 356 с.

5. Москаленко, А.З. [Текст] Теорія журналістики. Підручник.// Москаленко А.З. – К.: Експрес- об`ява, 1998 – 334 с.

6. Дорошенко, Ю.О. Легендарний учитель і земляк, Вогонь його серця. Спогади про Анатолія Москаленка[Текст] / авт.-упор. Ю.В.Бондар. – К.: ДП «Експрес-об`ява», 2014. – 392 с.

References

1. Moskalenko, A. Z. Electronic resource// Moskalenko A.Z. –Available at : http://uk.wikipedia.org/wiki
2. Moskalenko, A. Z., (1997) Vstup do zhurnalistyky [Introduction to journalism], Kiyv: IZh, 1997
3. Ivanov, V.F. (2014) Pryntsyp dobra. Vohon' yoho sertsya. Spohady pro Anatoliya Moskalenka [Principle of good. The fire of his heart. Memoirs about Anatoly Moskalenko]/ autos-emphasis. Yu. V. Bondar. – K .: D.P. Express Bills, 2014. – 392 p.
4. Chekalyuk, V.V.(2016) Formuvannya imidzhu Ukrayiny u ZMI [Formation of the image of Ukraine in the media]: monograph / Chekalyuk V.V. – K .: Free Press Center, 356.
5. Moskalenko, A. Z. (1998) Teoriya zhurnalistyky. [Theory of Journalism]. Textbook. – K .: Express banners, – 334 p.
6. Doroshenko, Yu.O. (2014) Lehendarnyy uchytel' i zemlyak, Vohon' yoho sertsya. Spohady pro Anatoliya Moskalenka [Legendary teacher and fellow countryman, Fire of his heart. Memoirs about Anatoly Moskalenko] / autos-emphasis. Yu.V.Bondar. – K .: DP "Express-lights", 392.

МОРАЛЬНО-НРАВСТВЕННЫЕ ОРИЕНТИРЫ И ЗАДАЧИ ЖУРНАЛИСТИКИ: СЛУЖИТЬ ОБЩЕСТВУ ПРАВДОЙ

В. В. Чекалюк

Аннотация. *Эта статья посвящается человеку-эпохе, основателю школы украинской журналистики, публицисту, общественному деятелю, мыслителю Анатолию Захарьевичу Москаленко.*

Заслуженный журналист Украины, профессор А. З. Москаленко (1934-1999) – известный украинский публицист, прозаик, доктор исторических наук, академик Международной академии информации, вице-президент Академии наук высшей школы Украины, профессор. Отец украинской журналистики, основатель и первый директор Института журналистики Киевского национального университета имени Тараса Шевченко. Жизнелюб и философ, абсолютный лидер, мудрый и простой в размышлениях и учении. Любил жизнь и верил в будущее молодой страны, заложил высокую планку журналистики.

Ключевые слова: *лидер, медиа, учитель, журналистика, публицистика, наука, пресса*

MORAL GUIDELINES AND PROBLEMS OF THE JOURNALISM: TO SERVE THE PUBLIC BY TRUTH

V. V.Chekaluyk

Abstract. *The article is devoted to man-era founder of Ukrainian school of journalism, publicist, statesman, thinker Anatoly Moskalenko.*

Honored Journalist of Ukraine, Professor Moskalenko (1934-1999) - a famous Ukrainian writer, novelist, Doctor of Historical Sciences, Academician of the International Academy of Information, First Vice President of the Academy of Sciences of Ukraine. Father to Ukrainian journalism, founder and first director of the Institute of Journalism at Kiev National University of Taras Shevchenko. Philosopher, the absolute leader, wise and easy in judgments and study. He loved life and believed in the future of our young country, and laid high standard of journalism. In his writings and actions emphasizing the quality of journalism, clean and free speech, teaching students to respect each postulate of Journalists Code of Ethics.

Results. *Gave journalist the status of "fourth power" and programmed each graduate of the Institute of Journalism to be a dissent human being, and then pro - worthy to bear the truth, not to betray yourself, do not lose faith and a desire to develop respect for audience, providing for the basic moral ethical guidelines and objectives of journalism - to serve the public with truth. In journalism, image is a concept described as a mental representation of an object formed in collective consciousness under the influence of mass media, this article analyses tools and methods used to influence the audience.*

Analysis of recent research and publications. *The research in this field has been of a importance for Ukrainian and other scientists, including: V. F. Ivanov, Yu.M. Nesteryak, Y.V. Bondar, Y.O.Doroshenko, I.M.Zabyiak, M.M.Soroka, V.I.Spak, V.F. Chamara, G.I.Vartanov et cetera.*

Method of research. *Learning from predecessors, we may conclude that researchers, practicing scientists, achieved various levels of understanding of the concept of public image, about the role of press in forming of nation's image, influence on mass media, her perception of information and forming of public thought.*

Conclusion. *The author sets out to research tools and methods used to build up the image, create an efficient technology to reinforce the positive image, the algorithm of communication with media and translation of the image to the target audience.*

Keywords: *leader, media, teacher, journalism, publicism, science, press*

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821. 133. 1 «17». 09

ОСОБЕННОСТИ АВТОБИОГРАФИЗМА В «MON PORTRAIT» Ж.-Ж. РУССО

Е. К. КОВАЛЕВА, кандидат филологических наук, доцент,
Днепровский национальный университет им. О. Гончара
E-mail: chelena2076@gmail.com
*ORCID:*0000-0001-8592-180X

Аннотация. *В статье рассматривается малоизвестное произведение Ж.-Ж. Руссо - «Mon portrait». Цель статьи – выявить особенности автобиографизма «Mon portrait» и проследить их реализацию в автобиографической прозе писателя. «Mon portrait» представляет собой одну из первых попыток художественного самоизображения, реализованную в жанре автопортрета. Руссо ставит вопросы, которые станут ключевыми в его автобиографизме: адекватность вербально создаваемого образа оригиналу, право бедняка на личностную индивидуальность и пересмотр устоявшихся традиций аристократического общества, одиночество как желаемое и в то же время вынужденное состояние индивида. Будучи в центре напряженной рефлексии, эти темы получат развитие в более поздних автобиографических произведениях Руссо – «Исповеди», «Диалогах» и «Прогулках одинокого мечтателя». Осмысленные в разных жанровых формах, они, вместе с другими темами, сформируют сложный, многоаспектный, подчас противоречивый феномен руссоистского автобиографизма. Феномен, к которому будут обращаться Ж. де Сталь и Шатобриан, А. де Мюссе, Л. Толстой, М. Пруст и который определит развитие жанра художественной автобиографии вплоть до наших дней.*

Ключевые слова: *автобиографизм, художественная автобиография, автопортрет*

Results. *Gave journalist the status of "fourth power" and programmed each graduate of the Institute of Journalism to be a dissent human being, and then pro - worthy to bear the truth, not to betray yourself, do not lose faith and a desire to develop respect for audience, providing for the basic moral ethical guidelines and objectives of journalism - to serve the public with truth. In journalism, image is a concept described as a mental representation of an object formed in collective consciousness under the influence of mass media, this article analyses tools and methods used to influence the audience.*

Analysis of recent research and publications. *The research in this field has been of a importance for Ukrainian and other scientists, including: V. F. Ivanov, Yu.M. Nesteryak, Y.V. Bondar, Y.O.Doroshenko, I.M.Zabyiak, M.M.Soroka, V.I.Spak, V.F. Chamara, G.I.Vartanov et cetera.*

Method of research. *Learning from predecessors, we may conclude that researchers, practicing scientists, achieved various levels of understanding of the concept of public image, about the role of press in forming of nation's image, influence on mass media, her perception of information and forming of public thought.*

Conclusion. *The author sets out to research tools and methods used to build up the image, create an efficient technology to reinforce the positive image, the algorithm of communication with media and translation of the image to the target audience.*

Keywords: *leader, media, teacher, journalism, publicism, science, press*

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821. 133. 1 «17». 09

ОСОБЕННОСТИ АВТОБИОГРАФИЗМА В «MON PORTRAIT» Ж.-Ж. РУССО

Е. К. КОВАЛЕВА, кандидат филологических наук, доцент,
Днепровский национальный университет им. О. Гончара
E-mail: chelena2076@gmail.com
*ORCID:*0000-0001-8592-180X

Аннотация. *В статье рассматривается малоизвестное произведение Ж.-Ж. Руссо - «Mon portrait». Цель статьи – выявить особенности автобиографизма «Mon portrait» и проследить их реализацию в автобиографической прозе писателя. «Mon portrait» представляет собой одну из первых попыток художественного самоизображения, реализованную в жанре автопортрета. Руссо ставит вопросы, которые станут ключевыми в его автобиографизме: адекватность вербально создаваемого образа оригиналу, право бедняка на личностную индивидуальность и пересмотр устоявшихся традиций аристократического общества, одиночество как желаемое и в то же время вынужденное состояние индивида. Будучи в центре напряженной рефлексии, эти темы получат развитие в более поздних автобиографических произведениях Руссо – «Исповеди», «Диалогах» и «Прогулках одинокого мечтателя». Осмысленные в разных жанровых формах, они, вместе с другими темами, сформируют сложный, многоаспектный, подчас противоречивый феномен руссоистского автобиографизма. Феномен, к которому будут обращаться Ж. де Сталь и Шатобриан, А. де Мюссе, Л. Толстой, М. Пруст и который определит развитие жанра художественной автобиографии вплоть до наших дней.*

Ключевые слова: *автобиографизм, художественная автобиография, автопортрет*

«Mon portrait» – малоизвестное произведение Ж.-Ж. Руссо и, возможно, поэтому малоизученное специалистами. Это некий набросок автопортрета, обнаруженный в бумагах писателя после его смерти. Манускрипт хранится в библиотеке г. Невшателя и представляет собой 24 листка разного формата, помещенные в папку с собственноручной надписью Руссо «Mon portrait». Часть этих фрагментов публиковалась в XIX веке: в 1834 г. это сделал Ж. Равенель, в 1861 г. – Стрекайзен-Мульту и Ж. Сандоз. В полном объеме они были изданы в 1908 г. Т. Дюфуром, хотя вопрос о последовательности фрагментов оставался открытым. Самим Руссо листки из папки не были упорядочены и пронумерованы. Это осуществили французские ученые М. Реймон и Б. Ганебен в 1959 г., которые в солидном научном издании автобиографических произведений Руссо расположили невшательские фрагменты в логической последовательности, пронумеровали их и снабдили подробными комментариями.

Актуальность исследования. «Mon portrait» состоит из 38 отдельных фрагментов. Эти записи, не становились, насколько известно, объектом специального исследования. Одной из причин является, возможно, художественная незавершенность произведения. Однако при более пристальном рассмотрении в нем обнаруживаются корреляции с автобиографической прозой Руссо, что прослеживается в образных и особенно мотивных повторах. Эта общность позволяет включить «Mon portrait» в корпус автобиографических произведений писателя, которые в совокупности формируют многогранный феномен руссоистского автобиографизма. Феномен, который оказал влияние на развитие жанра художественной автобиографии и на творчество поколения ранних французских романтиков – Ж. де Сталь, Ф.-Р. де Шатобриана, позже – А. де Мюссе.

Цель исследования. Цель данной статьи – выявить особенности автобиографизма «Mon portrait» и проследить их реализацию в последующих автобиографических произведениях Руссо – «Исповеди» (1765-1770), «Диалогах: Руссо судит Жан-Жака» (1774-1776) и «Прогулках одинокого мечтателя» (1776-1778). При этом термин *автобиографизм* трактуется на основе подхода Л. Гинзбург [1]: как форма автоинтерпретации и как художественный способ самоизображения.

Фрагменты «Mon portrait» можно условно разделить на два типа: одни касаются процесса художественного самоизображения, в других Руссо размышляет о собственных психологических особенностях, об особенностях «портрета души», как называет это он сам во фрагменте №9.

В самоизображении Руссо видит проблему, которая будет занимать его до конца жизни – проблему адекватности создаваемого портрета оригиналу. В поисках этой адекватности он будет искать все новые жанровые формы, которые могли бы реализовать сложную задачу: сказать о себе правду и в то же время сформировать у читателя представление об автобиографическом герое, необходимое самому Руссо. В ходе знакомства с автобиографической прозой перед читателем постепенно возникает образ гордого плебея-самоучки, способного отстаивать свое достоинство перед сильными мира сего, доброго, «чувствительного» человека, созданного для дружбы и любви, но гонимого и предаваемого людьми, и в итоге вынужденного избрать одиночество дабы сохранить свое «я» и защититься от клеветы. В избранной жанровой форме Руссо со временем обнаруживает недостаточность художественных средств для

© Е. К. Ковалева, 2017

реализации поставленной задачи. Это побуждает его продолжать творческую саморефлексию: от автопортрета он переходит к письмам как предварительной попытке вербального самоизображения, затем использует возможности жанров художественной исповеди, диалогов, прогулок.

Проблему соответствия реального человека его художественному образу Руссо ставит в «Mon portrait» впервые. По его мнению, портреты в живописи чаще всего не способны в полной мере раскрыть образ их обладателя. Та же ситуация с вербальными средствами самоизображения. «La pluspart des caractères et des portraits qu'on trouve dans les historiens ne sont que des chimères», - заявляет Руссо в шестом фрагменте [2, p. 1121].

И Руссо предлагает свой метод самоизображения, который поможет, по его мнению, создать правдивый портрет – описание. В результате простой фиксации фактов и собственных черт, уверен Руссо, получится точное отражение реального человека. В третьем фрагменте он использует соответствующую лексику – observateur (наблюдатель), décrire (описывать). Процесс наблюдения и описания Руссо представляет в форме метафоры об ученом, описывающем растение: «Je suis observateur et non moraliste. Je suis le Botaniste qui décrit la plante» [2, p. 1120]. Это напрямую соотносится с невшательским предисловием к «Исповеди», в котором Руссо продолжает идею самоописания. На этот раз он использует метафору камеры обскуры, которая позволила бы фиксировать запомнившиеся черты собственного «я»: «Je vais travailler pour ainsi dire dans la chambre obscure; il n'y faut point d'autre art que de suivre exactement les traits que je vois marqués» [2, p. 1154].

Во фрагменте №12 Руссо сопоставляет процесс создания живописного портрета с литературным. Отмечает различие этих видов искусства, поскольку каждый из них требует своей техники: для живописи это воссоздание целого изображения посредством нанесения на бумагу каждой из черт лица. При отсутствии хотя бы одного нужного штриха лицо получится искаженным, то есть целое не формируется и творимый образ не возникает перед глазами зрителя. Для литературного портрета важно сказать «то, что я знаю» и из совокупности таких «знаний о себе» формируется, по Руссо, единое целое, точно отражающее оригинал. «Quand j'écris … je ne songe qu'à dire ce que je sais et c'est de là que résulte l'ensemble et la ressemblance du tout à son original » [2, p. 1122]. То есть в литературном, вербальном самоизображении, по Руссо, нет заданного набора изображаемых черт, не может быть заранее определенных параметров создания образа «я».

Однако в «Mon portrait» все же присутствует некая эстетика живописного портрета, связанная с фрагментарностью изложения. Каждый фрагмент выступает как очередной штрих или мазок, дополняющий предыдущие штрихи, открывающий новую грань изображаемого «я», и в своей совокупности они формируют в читательской рецепции некое представление, незавершенный, но все же достаточно четко очерченный образ.

Другой тип фрагментов «Mon portrait» составляют заметки о внутреннем мире «я», о «портрете души». Здесь звучат темы, которые позже станут ключевыми для руссоистского автобиографизма: право личности говорить о себе публично и тема одиночества. Отметим, что социальный вопрос всегда занимал Руссо, начиная с философско-публицистического трактата «Рассуждение о происхождении и основаниях неравенства между людьми» (1755).

Во фрагменте №4 Руссо достаточно жестко настаивает на своем праве говорить о себе публично: если есть читатели, полагающие, что бедняк не

достоин быть объектом всеобщего внимания, Руссо адресует свое произведение не им. «Ce n'est pas pour ceux-là que j'écris» [2, p. 1120], - заключает он. Такая «избирательность» адресации, которая сохранится и в «Исповеди», все же не отменяет того факта, что свое сочинение Руссо адресует как современникам, так и потомкам. То есть предполагаемый автопортрет создается с целью быть представленным максимально широкому кругу заинтересованных читателей.

В «Исповеди» опровержение социальных условностей звучит более резко: «si j'ai pensé plus et mieux que les Rois, l'histoire de mon âme est plus intéressante que celle des leurs » [2, p. 1150]. Руссо противопоставляет себя не читателям вообще, а наивысшему социальному классу – монархам. Он вносит новую для XVIII века идею о том, что ценность человека состоит не в его социальном статусе или богатстве, а в уме и таланте. По Руссо, деньги и дворянский титул не делают человека априори достойным уважения окружающих. Уважение можно заслужить только личностными качествами и работой над собой, что не связано с наследным социальным положением. Именно по такому принципу в «Исповеди» Руссо выстраивает образы героев. Так, среди вельмож выделены герцог Люксембургский и король Станислав как люди, достойные именно своими личностными качествами, а не происхождением.

Еще одним штрихом в «портрете души» становится одиночество. В «Mon portrait» ему посвящено несколько фрагментов (№18, 20, 22, 24), что говорит о значимости этой темы в автоинтерпретации Руссо. Одиночество осмысливается как начало, позитивно влияющее на внутренний мир и развитие человека. По выражению Руссо во фрагменте №20, одиночество – рай для добродетельного человека («c'est le paradis de l'homme de bien» [2, p. 1124]). Одинокий может быть самим собой («être lui-même»), в отличие от того, кто живет в обществе и вынужден соблюдать его условности даже против своей воли.

В «Исповеди» тема одиночества сложна и болезненна, оно предстает и как природная склонность автобиографического героя и как результат предательства и непонимания друзей и близких. В «Прогулках одинокого мечтателя» одиночество вынесено в название произведения, что придает этой теме концептуально доминирующее значение в автобиографизме Руссо. Здесь одиночество осознано как добровольный и осознанный выбор героя, стремящегося защитить свое достоинство от несправедливых нападок окружающих. Но в то же время этот выбор вынужденный, причиняющий страдания, ибо он лишает героя возможности общения с дорогими когда-то людьми. Возникает тема изгнания, которая позже будет по-своему осмыслена и интерпретирована писателями-романтиками.

Выводы. В руссоистском автобиографизме «Mon portrait» представляет собой одну из первых попыток художественного самоизображения, реализованную (хоть и не в полной мере, что связано с незавершенностью) в жанре автопортрета. Руссо ставит вопросы, которые станут ключевыми для его автобиографизма: адекватность литературного образа реальному прототипу, право бедняка на личностную индивидуальность и внимание публики, тема одиночества. Будучи в центре напряженной рефлексии, эти темы будут развиты в более поздних автобиографических произведениях Руссо – «Исповеди», «Диалогах: Руссо судит Жан-Жака», «Прогулках одинокого мечтателя». Осмысленные в разных жанровых формах, они сформируют сложный, неоднозначный, подчас противоречивый феномен руссоистского автобиографизма. Феномен, к которому будут обращаться Ж. де Сталь и Ф.-Р. де

Шатобриан, А. де Мюссе, Л. Толстой, М. Пруст и который определит развитие жанра художественной автобиографии вплоть до наших дней.

Список использованных источников

1. Гинзбург Л. О психологической прозе. - Л.: Художественная литература, 1977. – 441 с.
2. Rousseau J.-J. Oeuvres complètes. Les Confessions. Autres textes autobiographiques. – P.: Gallimard, 1959. – 1970c.

References

1. Guinsburg, L. ed. (1977). O psikhologicheskoy proze. [About psychological prose]. L.: Khudozhestvennaya literatura. 441s.
2. Rousseau, J.-J. ed. (1959). Complete Works. Confessions. Other autobiographical texts. P.: Gallimard. 1970s.

ОСОБЛИВОСТІ АВТОБІОГРАФІЗМУ В «MON PORTRAIT» Ж.-Ж. РУССО

О. К. Ковалева

Анотація. *У статті розглядається маловідомий твір Ж.-Ж. Руссо - «Mon portrait». Мета статті – виявити особливості автобіографізму в «Mon portrait» і прослідкувати їх реалізацію в автобіографічній прозі письменника. «Mon portrait» є однією з перших спроб художнього самозображення, реалізовану у жанрі автопортрету. Руссо ставить питання, які стануть ключовими для його автобіографізму: адекватність вербально створюваного образу оригіналу, право бідняка на особистісну індивідуальність і перегляд сталих традицій аристократичного суспільства, самотність як бажаний і в той же час вимушений стан індивіда. Знаходячись у центрі напруженої рефлексії, ці теми отримають розвиток у пізніших автобіографічних творах Руссо – «Сповіді», «Діалогах», «Прогулянках самотнього мрійника». Осмислені у різних жанрових формах, вони, разом з іншими темами, сформують складний, багатоаспектний, інколи суперечливий феномен руссоїстського автобіографізму. Феномен, до якого будуть звертатись Ж. де Сталь і Шатобріан, А. де Мюссе, Л. Толстой, М. Пруст і який визначить розвиток жанру художньої автобіографії аж до наших днів.*

Ключові слова: *автобіографізм, художня автобіографія, автопортрет*

THE PECULIARITIES OF AUTOBIOGRAPHISM IN “MON PORTRAIT” OF J.-J. ROUSSEAU

E. K. Kovalova

Abstract*. A little-known work by J. –J. Rousseau «Mon portrait» is taken into consideration in the following article. The aim is to discover the features of autobiographism of «Mon portrait» and trace their implementation in the subsequent autobiographical artistic works by Rousseau - «Confessions» (1765-1770), «Dialogues: Rousseau, Judge of Jean-Jacques» (1774-1776) и «Reveries of the Solitary Walker» (1776-1778). The term autobiographism is interpreted on the basis of L. Ginzburg's approach: as a form of auto-interpretation and as an artistic way of self-representation.*

«Mon portrait» is one of the first attempts of artistic self-representation, which is carried out in the genre of self-portrait. In this unfinished work Rousseau raises questions that will become crucial in his autobiographism: the adequacy of the verbally created image to the original, the poor person’s right of personal individuality and the revision of

the established traditions of aristocratic society, solitude as a desired thing and a forced state of the individual at the same time.

There is certain aesthetics of the picturesque portrait In «Mon portrait», which is connected with the fragmentary of the exposition. Each fragment is displayed as the stroke, complementing the previous strokes as well as uncovering a new facet of the depicted «I» at the same time. Their totality forms a certain idea, an unfinished, however, quite clearly defined image of «I» in the reader's reception.

Rousseau introduces a new idea for the 18th century that the value of a person is determined not by his social status or wealth, but by his intelligence and talent. According to Rousseau, money and a title of nobility do not make a person worthy of the others' respect a priori. Respect can be deserved only by personal qualities and work at self-improvement. That is not connected with the hereditary social status. Rousseau creates the images of the characters in his «Confessions» according to such principle.

Solitude is one more stroke in the «portrait of the soul». Several fragments (# 18, 20, 22, 24) are devoted to it in «Mon portrait». That testifies the importance of this topic in Rousseau's auto-interpretation. Solitude is considered to be a beginning, influencing positively the inner world of a person and his development. The topic of solitude is complex and painful in «Confessions». It appears both as a natural predisposition of the autobiographical character and as a result of the friends and relatives' betrayal and misunderstanding. Solitude is represented in the title itself in «Reveries of the Solitary Walker». This provides the topic with a conceptually dominant meaning in Rousseau's autobiographism. Solitude is realized as a voluntary choice of the character, who is aiming at protecting his dignity from unfair attacks of the surrounding people. Nevertheless, this choice is forced, causing suffering at the same time, as it deprives the character of the possibility to communicate with people who used to be dear for him. There arises a topic of expulsion, which was taken up and rethought by romanticists.

Being in the center of the intense reflection, the above-mentioned topics form a complex, multifaceted, at times contradictory phenomenon of Rousseau's autobiographism. G. de Stael, Chateaubriand, A. de Musset, L. Tolstoy and M. Proust will further appeal to the phenomenon, which will determine the development of the genre of artistic autobiography right up to our time.

***Keywords**: autobiographism, artistic autobiography, self-portrait*

УДК 821.161.2+82-311.6+114

ПОЕТИКА ХРОНОТОПУ В ОПОВІДАННІ В. ПІДМОГИЛЬНОГО «СТАРЕЦЬ»

Н. Л. ПАВЛЮК, кандидат філологічних наук, викладач,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
E-mail: pavlyuknadya@gmail.com
ORCID:0000-0001-7170-5743

Анотація.*У статті розглядаються особливості часово-просторової організації оповідання В Підмогильного «Старець». Розглянуте питання є досить актуальним та потрібним для сучасного літературознавства, адже мала проза письменника, у якій порушуються важливі проблеми людського існування, не досліджена у повною мірою. У зв'язку з цим детально проаналізовано взаємозв'язок просторових (міста, крайміста) та часових (дня, ночі) координат. У результаті*

© Н. Л. Павлюк, 2017

the established traditions of aristocratic society, solitude as a desired thing and a forced state of the individual at the same time.

There is certain aesthetics of the picturesque portrait In «Mon portrait», which is connected with the fragmentary of the exposition. Each fragment is displayed as the stroke, complementing the previous strokes as well as uncovering a new facet of the depicted «I» at the same time. Their totality forms a certain idea, an unfinished, however, quite clearly defined image of «I» in the reader's reception.

Rousseau introduces a new idea for the 18th century that the value of a person is determined not by his social status or wealth, but by his intelligence and talent. According to Rousseau, money and a title of nobility do not make a person worthy of the others' respect a priori. Respect can be deserved only by personal qualities and work at self-improvement. That is not connected with the hereditary social status. Rousseau creates the images of the characters in his «Confessions» according to such principle.

Solitude is one more stroke in the «portrait of the soul». Several fragments (# 18, 20, 22, 24) are devoted to it in «Mon portrait». That testifies the importance of this topic in Rousseau's auto-interpretation. Solitude is considered to be a beginning, influencing positively the inner world of a person and his development. The topic of solitude is complex and painful in «Confessions». It appears both as a natural predisposition of the autobiographical character and as a result of the friends and relatives' betrayal and misunderstanding. Solitude is represented in the title itself in «Reveries of the Solitary Walker». This provides the topic with a conceptually dominant meaning in Rousseau's autobiographism. Solitude is realized as a voluntary choice of the character, who is aiming at protecting his dignity from unfair attacks of the surrounding people. Nevertheless, this choice is forced, causing suffering at the same time, as it deprives the character of the possibility to communicate with people who used to be dear for him. There arises a topic of expulsion, which was taken up and rethought by romanticists.

Being in the center of the intense reflection, the above-mentioned topics form a complex, multifaceted, at times contradictory phenomenon of Rousseau's autobiographism. G. de Stael, Chateaubriand, A. de Musset, L. Tolstoy and M. Proust will further appeal to the phenomenon, which will determine the development of the genre of artistic autobiography right up to our time.

***Keywords**: autobiographism, artistic autobiography, self-portrait*

УДК 821.161.2+82-311.6+114

ПОЕТИКА ХРОНОТОПУ В ОПОВІДАННІ В. ПІДМОГИЛЬНОГО «СТАРЕЦЬ»

Н. Л. ПАВЛЮК, кандидат філологічних наук, викладач,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
E-mail: pavlyuknadya@gmail.com
ORCID:0000-0001-7170-5743

Анотація.*У статті розглядаються особливості часово-просторової організації оповідання В Підмогильного «Старець». Розглянуте питання є досить актуальним та потрібним для сучасного літературознавства, адже мала проза письменника, у якій порушуються важливі проблеми людського існування, не досліджена у повною мірою. У зв'язку з цим детально проаналізовано взаємозв'язок просторових (міста, крайміста) та часових (дня, ночі) координат. У результаті*

© Н. Л. Павлюк, 2017

дослідження з'ясовано, що часопросторова організація твору побудована на основі художнього прийому контрасту. Крім того, у статті простежено вплив хронотопу на специфіку екзистенції головного персонажа оповідання, ключовими складниками якої є самотність, смуток, прикрість, образа, ненависть та злість. Саме тому у статті увага також зосереджена на аналізі внутрішнього світу протагоніста, який знемагає від душевного та фізичного болю. Одноманітність життя персонажа увиразнюється на фоні динамічного руху міського життя, тоді як статика його зовнішнього існування протиставляється динаміці внутрішньої екзистенції, проявом якої є думки, бажання та прагнення героя. Хронотоп оповідання В. Підмогильного «Старець» є оригінальним, самобутнім та поліфунціональним. Перспективу подальшого дослідження становить проблема дослідження хронотопу міста у всій прозовій спадщині письменника.

Ключові слова: *хронотоп, місто, день, ніч, ретроспекція, контраст, межова ситуація, екзистенція*

Актуальність. Поетика, як одне із найдавніших понять літературознавчої науки, починаючи ще від часів Аристотеля є досить важливим та продуктивним аспектом аналізу художнього тексту і в наш час. Підтвердженням цьому є чимало досліджень теоретичного характеру – праць Н. Буало, М. Довгалевського, О. Веселовського, В. Домбровського, Ю. Тинянова, М. Кодака,

Б. Томашевського, Г. Клочека, О. Галича та інших науковців, у яких поетика постає як цілісна система (з різними домінантно-виокремленими дослідниками компонентами) у зв'язку з узгодженістю форми та змісту, внутрішньою організованістю самого художнього твору, на який орієнтований поетикальний аналіз. Серед компонентів поетикального дослідження художнього твору, які виокремлює автор монографії «Поетика як система» М. Кодак (пафос – жанр – психологізм – хронотоп – нарація [2, с. 10–11]), вагоме місце відводиться часопросторовій організації тексту, адже дослідження хронотопу є невід'ємною частиною осмислення специфіки творчої манери письменника.

Оригінальність жанрово-стильових, проблематико-тематичних та поетикальних особливостей творчої спадщини В. Підмогильного неодноразово привертає увагу науковців. Цікавою є мала проза митця (оповідання «Гайдамаки», «Ваня», «Старець», «Проблема хліба», «Син» тощо), у якій автор відтворює «…буденність життя, його одноманітність, повторюваність, безбарвність» [3, с. 49], тобто найболючіші моменти людської екзистенції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проза В. Підмогильного є об'єктом різносторонніх досліджень В. Мельника, Р. Мовчан, С. Павличко, М. Тарнавського, Ю. Шереха тощо, наукові студії яких присвячені поетикальному аналізу творів митця. Специфіку часопросторової організації досліджували В. Бібік, Л. Коломієць, Н. Олійник тощо, більшою мірою, на матеріалі творів «Місто» та «Невеличка драма», однак питання хронотопу малої прози автора залишається наразі актуальним.

Мета статті – дослідити комплекс просторових та часових координат в оповіданні В. Підмогильного «Старець». Реалізація мети зумовила розв'язання таких **завдань**: проаналізувати специфіку хронотопу та особливості поетики зазначеного твору.

Методи. У процесі дослідження мали місце психоаналітичний / психологічний підходи, що були спрямовані на проникнення у внутрішній світ персонажів, а також елементи взаємопов'язаних між собою історико-генетичного методу (для з'ясування сутності часопросторової організації художнього тексту) та історико-

функціонального (для визначення авторської моделі хронотопу в оповіданні В. Підмогильного).

Результати. Характерною рисою індивідуально-авторського стилю В. Підмогильного є зображення міста. Автор є майстром урбаністичного пейзажу, на чому неодноразово наголошували дослідники його творчості: Н. Бернадська, Н. Заверталюк, Ю. Лавріненко, М. Тарнавський тощо. Історично місто, на думку науковця Н. Позняк, завжди уявлялося «…одним із центрів простору… І потойбічне, і земне місто є для архаїчного мислення віссю світу, що пов'язує верхню, середню та нижню сфери світобудови: Небо, Землю і Підземне царство» [7, с. 177].

Образ міста, просторова площина якого реалізується через темпоральне поняття безкінечності, в оповіданні «Старець» постає у вигляді страховища: «Місто шуміло й хвилювалось, кипіло й реготало. Життя виштовхувало вдень на вулиці його тисячі, десятки тисяч людей, котрі заклопотано бігали, метушились, щось думали, обмірковували, сміялись, плакали, сподівались і, нарешті, помирали, – все це іноді тут же на вулиці, а здебільшого під залізними дахами кам'яних мурів, що самі ж і утворили собі, аби ховатись на ніч для спочинку й кохання» [6, с. 70-71]. Погоджуємося з думкою дослідниці Л. Реви стосовно того, що «у цьому описі автор намагається схопити безжальну динаміку життя міста, а в нім – людини. Слова-синоніми начебто зчеплені з попередніми, а в їхніх надрах виникають нові, що утворюють величезний рух буття людини в місті» [9, с. 88]. Дійсно, письменник, більшою мірою, використовує слова із семантикою звуку та руху, адже рух – це і є життя. Тобто автор твору змальовує невпинність життєвого круговороту, закономірністю якого є те, що на зміну одним людям неодмінно прийдуть інші, а місто із його залізними дахами і кам'яними мурами так і залишиться статичною точкою. Цю закономірність В. Підмогильний показує через долю каліки-старця Тимоша. Трагічний випадок, який митець в оповіданні подає у ретроспективному ключі, що сприяє розширенню часопросторових параметрів оповідання, викинув Тимоша поза межі повноцінного життя. Усвідомлення та прийняття свого каліцтва є переломним моментом у його екзистенції: «Він трохи зупинився перед словом «каліці», бо неприємно було так про себе казати» [6, с. 72]. Варто зауважити, що у філософії екзистенціалізму центральним поняттям є «межова ситуація» – ситуація «...на межі життя і смерті, коли зникають тенета, що утримують людину у рамках буденності» [6, с. 135]. Такий пограничний момент, спричинений зазвичай випробуваннями різноманітного характеру, дає людині змогу замислитися над своїм життям та здійснити самоаналіз.

Ще однією специфічною рисою прози В. Підмогильного – є «…зосередження на психіці одного героя, який переживає процес становлення й прагне дізнатись про сенс людського існування і свого зокрема: людина у цьому контексті постає мірилом абсурдності життя» [8, с. 48]. Протагоніст оповідання дуже важко переживає свою недолугість, він злий на цілий світ. В. Підмогильний показує процес накопичення злості у свідомості Тимоша. Відразу після нещасного випадку, коли він вийшов із шпиталю, злість його була «легенька» [6, с. 71]; у момент побиття його двома молодиками – «…гірка, неосяжна й бурхлива…» [6, с. 72]; а коли Тимошу кидали гроші – це вже була «тупа» [6, с. 72] злість. У душі чоловіка поселилися невимовний смуток та самотність, почуття прикрості та образи. В оповіданні досить детально описано епізод подання милостині старою бабусею, на яку Тиміш чекав кожного ранку протягом цілого року із «…злісним, трошки насмішкуватим презирством» [6, с. 73]. Проте, коли одного дня бабуся не з'явилася, головний герой «…прийшов до висновку, що вона «подохла», і був у

той день роздратований і злий більш, ніж звичайно» [6, с. 74]. Як бачимо, автор майстерно передає внутрішній стан протагоніста, якого охопило хворобливе почуття непотрібності, байдужості та беззмістовності життя.

Одноманітність життя головного персонажа, який уже три роки змушений був жити за одним і тим же «сценарієм»: «…цілісінький день просиджував Тиміш не рухаючись на одному місці…» [6, с. 74], просячи милостиню, підкреслює фіксованість хронотопу в аналізованому творі. Крім того, така одноманітність увиразнюється на фоні динамічного руху міського життя: «Він (Тиміш – Н. П.) споглядав на ту широку хвилю людей, що невпинно, немов заведена машина, котилась коло його ніг з галасом, сміхом, криком і журбою. Хвиля та розбивалась на течії, знову зливалась, знову котилась, крутилась і, як дрібні бризки, вилітали з неї люди кудись убік, а нерухомі будинки з похмурою мовчазністю ховали їх за своїми стінами» [6, с. 74]. Протагоніст твору не став частиною міста, він намагається протистояти йому, постійно посилаючи невпинному натовпу людей, якого письменний порівнює з гадом, що «…повз по землі, повз кудись далеко, обвивався круг світу залізним кільцем, вертався назад, проковтував у своє несите, жадібне черево нових людей і знову повз – неосяжний, безкрайній і невблаганний, як воля» [6, с. 74], свою злість та ненависть. Погоджуємося з думкою дослідниці Р. Мовчан з приводу того, що «місто розтоптало 35-літнього Тимоша, перетворило його не просто в одноногого каліку, змушеного заробляти жебрацтвом, а й у «старця» (подобу людини) – тілом і, що найстрашніше, духом» [5, с. 56]. Дійсно, Тиміш став не просто озлобленим, він з презирством ставиться до людей, його нічого не цікавить, крім єдиного моменту, «…коли хтось спинявся біля його, встромляв руку в кишеню й, добувши звідтіль якийсь гріш, кидав йому в простягнену шапку» [6, с. 71].

Дослідниця Р. Мовчан відзначила, що в оповіданні «Старець» «вперше постає образ всемогутнього міста, цього цинічного, байдужого молоха, «величезного гада», що обвивається навколо землі залізними кільцями» [5, 56]. В аналізованому творі спостерігаємо контраст у зображенні простору «велетенського» міста, мешканці якого «…в шаленій метушні їли, пили, творили культуру, поглибшували науку, будували собі нові мури, кували нові кайдани…» [6, с. 71] та крайміста: «Тиміш підійшов до далекого крайміста. Тут не було вже бруківки і ступати було м’яко по легкому пилу. Тут не брянчали трамваї, не глузували ліхтарі й не розпродувались на вулиці жінки» [6, с. 75]. Простір крайміста створюють дерев’яні хатки, які «…неохайно і в безладді розкидані…» [6, с. 75], тоді як описуючи місто, автор декілька разів повторює, що люди в місті народжуються і помирають «…під залізними дахами кам’яних мурів» [6, с. 71].

Варто зауважити, що в оповіданні В. Підмогильного простежується взаємозв’язок просторових та часових площин. Місто замальовується в денний час, а опис сільської місцевості розкривається через темпоральну координату ночі: «Все, чого вдень не було чутно, тепер виявлялось і лізло в вічі, користуючись тим, що ніч така журливо тиха й безнадійно-спокійна» [6, с. 75]. Нічний час доби у творі доповнюється звуковими та смаковими образами: «Радісно дихала ніч пахощами далекого степу, і з подихами доносився невиразний шум чудових розмов її з землею» [6, с. 75]. Літературознавець В. Ванслов стверджує, що ніч зазвичай інтерпретується як «…порятунок, укриття від неприваблівого життя дня. Вона вуалює протиріччя світу, вносить в нього відсутню гармонію. Вночі спадають оманливі зовнішні покриви життя, зникає сліпуче світло, справжня ж сутність світу виступає в її неприкритій наготі» [1, с. 93]. У зв’язку з цим, ніч виступає своєрідним порятунком від різних проблем та

негараздів, однак Тиміш не мав захисту та спокою ні вдень, ні вночі. Вдень головний герой ніби на роботі, адже старцювання він вважає своєю професією. А вночі, залишаючись сам на сам зі своїми думками, чоловік знемагає від душевного та фізичного болю.

Статика зовнішнього існування персонажа протиставляється динаміці його внутрішнього життя, що підкреслюється портретною деталлю очей, що робить його портретну характеристику психологічно вмотивованою: «Він просто брав гроші, не дивлячись навіть на людину, котра їх давала, своїми чорними, рухливими, занадто неспокійними очима» [6, с. 73]. Рухливість очей підкреслює жагу до життя, сенс якого після каліцтва звівся «…до двох речей: грошей і задоволення плоті» [5, с. 56]. Тобто Тиміш – це ще молода людина, він сам про це говорить, хоча і розуміє, що світло щасливого майбутнього для нього погасло. Заголовок твору «…концентрує в собі трагізм долі особистості, яка волею жорстоких обставин стала «покидьком суспільства», нікому не потрібного, проте не втратила свою сутність, здатна виокремити себе з людського потоку» [10, с. 88]. Герой не може прийняти того, що з ним сталося, у нього виникає гостре відчуття несправедливості життя. Саме тому Тиміш довго «…гасив холодною водою злості й зненависті до людей…» [6, с. 79] бажання жіночого тіла.

В. Підмогильний майстерно змальовує стан протагоніста у критичний момент його життя, коли Тиміш нарешті наважився розказати про свої почуття повії Гальці, якій він кожного вечора «…відчиняв… двері, посміхався і лягав спати, не мовивши й слова» [6, с. 78]. Літературний критик В. Шевчук справедливо зауважує, що письменник виступає «…як блискучий аналітик і психолог, у нього не знайдеш ні тіні фальшу, притягнення ситуацій «за вуха» – він тут справдешній учень Михайла Коцюбинського, який також суспільну честь митця ставив над усе, а точну погодженість із життєвою правдою значив як своє художнє світобачення» [11, с. 7]. Дійсно, автор заглиблюється у надра душі персонажа, зображуючи з великою художньою проникливістю та психологічною точністю ввесь драматизм зазначеної ситуації: «Якби міг він, то схопив би самого себе, розірвав би на шматки, з прокльонами розтоптав би ногами за цю свою нерішучість. Муки безсилля важкими залізними сокирами рубали йому груди, а в голові шуміли думки, як шалений вихор, що з реготом ламає дерева і з свистом підіймає воду в спокійній річці» [6, с. 79]. Використані В. Підмогильним у цитаті художні засоби гіперболи, метафори та порівняння підкреслюють невимовні страждання та душевні муки протагоніста. Ще сильніший розпач охопив Тимоша після відмови Гальки переспати з ним: «Не хоче, не хоче», – думав він, і ця думка, як дерево серед степу, самотньо стояла в голові, гостра, як біль» [6, 81]. Чоловік навіть запропонував повії одружитися, що було досить благородно з його сторони, а коли він захотів заплатили їй гроші, Галька почала вимагати від нього потрійну плату: «Я зо всіх беру по карбованцю, а як ти каліка, то давай троячку» [6, с. 81]. Тиміш не очікував почути таке: «Батогом різонули ці слова душу і серце Тимоша» [6, с. 81]. Відмова жінки була своєрідним крахом його останньої надії та є кульмінацією оповідання. Не витримавши приниження, чоловік спробував взяти повію силою, але відчув опір. І після того, як Галька накинулася на нього з костуром, йому було вже абсолютно байдуже, що з ним буде:

«– Сволоч... чортяка, – гарчала вона і зосереджено била, пильнуючи влучити по голові.

Тиміш затулив лице руками і лежав мовчки, не ворушачись» [6, с. 81].

Автор не дає жодної антиципаційної проекції стосовно подальшої долі персонажа. Композиційний прийом відкритості фіналу твору дає змогу читачеві

самостійно проаналізувати ситуацію, яка склалася, та сформулювати власний висновок. На нашу думку, ніч зізнання стала ключовою у його житті, і в момент побиття герой згодний був прийняти смерть.

Висновки і перспективи. Таким чином, часопросторова організація оповідання В. Підмогильного «Старець» є оригінальною та самобутньою. Для аналізованого тексту є характерним взаємозв'язок просторових та часових площин, для реалізації якого письменник використовує художній прийом контрасту. Дія твору обмежена часовими рамками теперішнього, минулого, тобто у ньому відсутня пряма хронологічна послідовність подій. Темпоральні параметри оповідання реалізуються через часові координати дня та ночі, через які, у свою чергу, окреслюються просторові точки міста та крайміста. В аналізованому тексті переважають лаконічні пейзажні образи нічного часу доби, домінуючим функціональним навантаженням яких є розкриття внутрішнього світу персонажа, зображення бінарності його зовнішнього та внутрішнього життя, а також віддзеркалення настрою та душевного стану Тимоша. Статика екзистенції головного героя протиставляється динаміці життя міста, образ якого майстерно створений письменником на сторінках твору. Перспективу подальшого дослідження зумовлює аналіз просторової площини міста на матеріалі всієї прози В. Підмогильного.

Список використаних джерел

1. Ванслов, В. Естетика романтизму [Текст] / В. Ванслов. – К.: Мистецтво, 1966. – 402 с.
2. Кодак, М. Поетика як система : [літературно-критичний нарис] / М. Кодак. – Луцьк: Твердиня, 2010. – 176 с.
3. Колп, В. Мала проза Валер'яна Підмогильного (риси екзистенціалізму) / В. Колп // Слово і Час. – 1999. – №2. – С. 47–51.
4. Лепьохін, Є. «Граничні ситуації» : роль і значення у літературі екзистенціалізму [Електронний ресурс] / Є. Лепьохін. – Режим доступу : http://old.lingua.lnu.edu.ua/Visnyk/visnyk/Visnyk_16/articles/Lepyokhin.pdf
5. Мовчан, Р. Проза Валер'яна Підмогильного. Доля. Людина. Стиль / Р. Мовчан // Дивослово. – 2000. – № 1. – С. 52–56.
6. Підмогильний, В. Старець / В. Підмогильний // Підмогильний В. Оповідання. Повість. Романи. – Київ : Наукова думка, 1991. – С.70–82.
7. Позняк, Н. Архетип міста і лісу в міфопоетиці М. Клюєва та Б.-І. Антонича / Н. Позняк // Ритуально-міфологічний підхід до інтерпретації тексту : [зб. наук. пр.] / За заг. ред. Л. О. Кисельової, П. Ю. Поберезкіної. – Київ : Інститут змісту і методів навчання, 1998. – С. 176–186.
8. Полякова, С. Своєрідність художнього вираження пошуків власного «я» в межах опозиції «місто-село» в романі В. Підмогильного «Місто» та повісті Вал. Шевчука «Місяцева зозулька із ластів'ячого гнізда» / С. Полякова // Таїни художнього тексту : [зб. наук. пр.) / ред. кол.: Н. І. Заверталюк (наук. ред.) [та ін.]. – Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2011. – Вип. 12. – С. 47–59.
9. Рева, Л. Наративна структура оповідань В. Підмогильного / Л. Рева // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2013. – № 4 (263). – Ч. І. – С. 88–96.
10. Шахова, К., Олійник, Н. Поетика назви оповідання В. Підмогильного «Старець» / К. Шахова, Н. Олійник, // Таїни художнього тексту : [зб. наук. пр.) / ред. кол.: Н. І. Заверталюк (наук. ред.) [та ін.]. – Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2011. – Вип. 12. – С. 86–95.

11. Шевчук, В. У світі прози Валер'яна Підмогильного / В. Шевчук // Підмогильний В. Місто. – Київ: Молодь, 1989. – С. 3–13.

References

1. Vanslov, V. (1966). Estetyka romantyzmu [The aesthetics of romanticism]. Mystetstvo, 402.

2. Kodak, M. (2010). Poetyka yak systema [Poetics as a system]. Lutsk: Tverdynia, 176.

3. Kolp, V. (1999). Mala proza Valer'iana Pidmohylnoho (rysy ekzystentsializmu) [Small prose by Valeryan Pidmohylny (features of existentialism)]. Slovo i Chas, 47–51.

4. Lepokhin, Ie. «Hranychni sytuatsii» : rol i znachennia u literaturi ekzystentsializmu [«Boundary Situations»: the role and significance in the literature of existentialism]. Available at: http://old.lingua.lnu.edu.ua/Visnyk/visnyk/Visnyk_16/articles/Lepyokhin.pdf

5. Movchan, R. (2000). Proza Valer'iana Pidmohylnoho. Dolia. Liudyna. Styl [Prose by Valeryan Pidmogylny. Fate. Man. Style]. Dyvoslovo, 52–56.

6. Pidmohylnyi, V. (1991). Starets [Beggar]. Opovidannia. Povist. Romany. Kyiv : Naukova dumka, 70–82.

7. Pozniak, N. (1998). Arkhetyp mista i lisu v mifopoetytsi M. Kliuieva ta B.- I. Antonycha [Archetype of the city and the forest in the mythopoetics of M. Kliuyev and B.-I. Antonych]. Rytualno-mifolohichnyi pidkhid do interpretatsii tekstu : [zb. nauk. pr.], 176–186.

8. Poliakova, S. (2011). Svoieridnist khudozhnoho vyrazhennia poshukiv vlasnoho «ia» v mezhakh opozytsii «misto-selo» v romani V. Pidmohylnoho «Misto» ta povisti Val. Shevchuka «Misiatseva zozulka iz lastiv'iachoho hnizda» [The peculiarity of the artistic expression of the search for his own self within the opposition «city-village» in the novel by V. Podmogylny «City» and the story of Val. Shevchuk «Lunar cuckoo from the swallow's nest»]. Tainy khudozhnoho tekstu : [zb. nauk. pr.). Dnipropetrovsk, Vyp. 12., 47–59.

9. Reva, L. (2013). Naratyvna struktura opovidan V. Pidmohylnoho [Narrative structure of V. Podmogylny's short stories]. Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. Luhansk, 4 (263), 88–96.

10. Shakhova, K., Oliinyk, N. (2011). Poetyka nazvy opovidannia V. Pidmohylnoho «Starets» [Poetics of the title of V. Pidmigilny's story «Beggar»]. Tainy khudozhnoho tekstu : [zb. nauk. pr.). Dnipropetrovsk, Vyp. 12, 86–95.

11. Shevchuk, V. (1989). U sviti prozy Valer'iana Pidmohylnoho [In the world of prose Valeryan Pidmogylny]. Pidmohylnyi V. Misto. Kyiv: Molod, 3–13.

ПОЭТИКА ХРОНОТОПА В РАССКАЗЕ В. ПИДМОГИЛЬНОГО «СТАРЕЦ»

Н. Л. Павлюк

Аннотация. *В статье рассматриваются особенности временно-пространственной организации повествования В. Пидмогильного «Старец». Рассматриваемый вопрос является весьма актуальным и необходимым для современного литературоведения, ведь малая проза писателя, в которой нарушаются важные проблемы человеческого существования, не исследована в полной мере. В связи с этим подробно проанализирована взаимосвязь пространственных (города, сельской местности) и временных (день, ночь) координат. В результате исследования установлено, что временно-пространственная организация произведения построена на основе*

художественного приема контраста. Кроме того, в статье прослеживается влияние хронотопа на специфику экзистенции главного персонажа рассказа, ключевыми составляющими которой является одиночество, грусть, огорчение, обида, ненависть и злоба. Именно поэтому в статье внимание также сосредоточено на анализе внутреннего мира протагониста, который изнывает от душевной и физической боли. Однообразие жизни персонажа выразительнее на фоне динамичного движения городской жизни, тогда как статика его внешнего существования противопоставляется динамике внутренней экзистенции, проявлением которой есть мысли, желания и стремления героя. Хронотоп рассказа В. Пидмогильного «Старец» является оригинальным, самобытным и полифункциональним. Перспективу дальнейшего исследования составляет проблема исследования хронотопа города во всем прозаическом наследии писателя.

Ключевые слова: *хронотоп, город, день, ночь, ретроспекция, контраст, пограничная ситуация, экзистенция*

POETICS OF THE CHRONOTOPE IN V. PIDMOGYLNY'S STORY «BEGGAR»

N. L. PAVLIUK

Abstract. *The purpose of the article is to investigate the complex of spatial and temporal coordinates in V. Pidmogylny's story «Beggar». The given issue is very relevant and necessary for the modern literary studies, because the writer's prose, in which the important problems of human existence are violated, is not fully explored. Realization of the purpose led to the solution of such tasks: to analyze the specificity of the chronotope and the peculiarities of the artistic text's poetics.*

The psychoanalytic and psychological approaches, that were directed into the characters' inner world, as well as elements of the interrelated historical-genetic method, which was used for the clarification of the essence of the text's time-space organization, and historical-functional, used for the definition of the author's model of the chronotope in the story of V. Pidmogylny, were aimed in the process of the research.

A typical feature of V. Podmogylny's individual style is the image of the city. The author is a master of urban landscape. The image of the city, whose spatial plane is realized through the temporal concept of infinity, in the analyzed story «Beggar» appears in the form of an insider. The writer, to a greater extent, uses words with the semantics of sound and movement, because the movement is life. That is, the author of the work depicts the inexorability of the life cycle, the regularity of which is the change of some people by others, and the city with its iron roofs and stone walls will remain a static point. This pattern V. Podmogylny shows through the fate of the cripple and beggar Timish. The tragic case, that the artist presents in the story in a retrospective key, which contributes to the expansion of the story's time-spatial parameters, threw Timish out of the boundaries of full-fledged life. Awareness and acceptance of his injury is a turning point in the hero's existence. The protagonist of the story is very difficult to overcome his illness, he is angry with the whole world. V. Podmogylny shows the process of accumulation of anger in Timish's consciousness. In the man's soul settled inscrutable sorrow and loneliness, feelings of sadness and insults. As we see, the author skillfully reproduces the internal state of the protagonist, who was embraced by a painful feeling of uselessness, indifference and meaninglessness of life.

Homogeneity of the main character's life, who for three years was forced to live in the same «scenario», asking for alms, emphasizes the fixation of the chronotop in the analyzed work. In addition, such monotony is becomes evident against the backdrop of the dynamic movement of urban life. The protagonist of the work did not become a part of the city, he tries to resist it, constantly sending an unceasing crowd of people his anger and

hatred. In the analyzed work we observe the contrast in the image of the space of the «gigantic» city and the countryside.

It is worth noting, that in V. Podmogylny's story it is possible to observe the relationship between the spatial and temporal planes. The city is lined up in the daytime, and the description of the countryside is revealed through the temporal coordinate of the night. The night serves as a kind of salvation from various problems and disadvantages, but Timish didn't have the protection and peace neither in the daytime nor at night. In the daytime the protagonist seems to be at work, because he considers his begging as his profession. And at night, staying alone with his thoughts, the man suffers from mental and physical pain.

The statics of the character's external existence is opposed to the dynamics of his inner life, which is emphasized by the portrait detail of the eyes, which makes his portrait characterization psychologically motivated. The mobility of the eyes emphasizes the thirst for life, the meaning of which after injury was reduced to «...two things: money and pleasure of the flesh». That is, Timish is still a young man, he says himself about it, and although he realizes that the light of a happy future for him has been extinguished. The hero cannot accept what happened to him, he has a sharp sense of the life's injustice.

V. Podmogylny skillfully depicts the protagonist's state at the critical moment of his life, when Timish finally decided to tell about his feelings to the prostitute Galka. Indeed, the author delves into the depths of the character's soul, depicting with great artistic penetration and psychological precision all the tension of the situation. V. Podmogylny masterfully uses artistic means of hyperbole; metaphor and comparison emphasize the inexpressible suffering and mental torment of the protagonist. Even more despair covered Timish after Galka's refusing to sleep with him.

The author does not provide any anticipatory projection regarding the further fate of the character. The composite reception of the openness of the work's final allows the reader to independently analyze the situation that has developed, and formulate his own conclusion. In our opinion, the night of confession became the decisive night in his life, and at the time of the beating the hero was agree to accept the death.

As we can see, the time-spatial organization of V. Podmogylny's story «Beggar» is original, distinctive and polyphony. The interconnection of spatial and temporal planes, for implementation of which the writer uses an artistic method of contrast, is typical for the analyzed text. The action of the work is limited by the time frame of the present, the past, that is, it does not have a direct chronological sequence of events. The temporal parameters of the story are realized through the time coordinates of day and night, through which spatial points of the city and the countryside are outlined. Laconic landscape images of the nighttime dominate in the analyzed text. Their dominant functional load is the disclosure of the character's inner world, the image of the binary nature of his external and internal life, as well as the reflection of the mood and Timish's mental state. The statics of the protagonist's existence is opposed to the dynamics of the city's life, the image of which is skillfully created by the writer on the pages of his work. The prospect of the further research determines the analysis of the spatial plane of the city on the material of V. Podmogylny's small prose.

Keywords: *chronotope, city, day, night, retrospection, contrast, boundary situation, existential*

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ НАЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

УДК 004:811.111:378.633

ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ З ІМПЛЕМЕНТАЦІЄЮ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ФАКУЛЬТЕТІ КОНСТРУЮВАННЯ ТА ДИЗАЙНУ

О.Г. ПОНОМАРЕНКО,кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсіві природокористування України
E-mail: kseniaponomar74@gmail.com
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-6672-818X

Анотація. *Розглядуються питання необхідності професійної комунікації з імплементацією інформаційно-комунікативних технологій в процесі вивчення іноземної мови на факультеті конструювання та дизайну на всіх етапах професійного становленя особистості; формування професійної спрямованості у майбутніх спеціалістів на базі вивчення іноземної мови формуючи у них іншомовну професійну компетенцію; необхідності індивідуального підходу у вивченні іноземної мови використовуючи інформаційно-комунікативні технології для формування професійної спрямованості у майбутніх спеціалістів аграрників на матеріалі іноземної мови; конкретизація завдань навчання на підставі переліку знань, умінь та навичок; залучення в процесі навчання всіх каналів сприймання інформації; максимальна опора на емоційний стан студентів; організація рольового спілкування й застосування ігрового моделювання, що відтворюють ситуації й умови професійної іншомовної діяльності; характеристика інформаційно-комунікативних технологій, які можна активно використовувати в процесі вивчення іноземної мови*; *використання методичних матеріалів, що включає в себе створення комп'ютерних і аудіовізуальних систем професійної інформації, розробка сучасних методів роботи з оброблення інформації, випуск спеціальної друкованої продукції, мультимедійні системи навчання e-learn, залучення всіх видів діяльності для забезпечення стабільної зацікавленості молоді у вивченні іноземної мови.*

Ключові слова: *іноземна мова, професія, інформаційно-комунікативні технології, заклад освіти, особистість*

Актуальність. Основною складовою підвищення ефективності діяльності будь-якої організації за умов переходу економіки країни на ринкові відносини в європейському просторі є активізація людського фактору, забезпечення можливості розвитку творчого потенціалу кожної людини у процесі праці, розширення кругозору, знань молодої людини у обраній професії, що в свою чергу безсумнівно простіше зробити з ґрунтовними знаннями іноземної мови.

Новітні процеси в освіті, розгляд їх основних етапів і рушійних сил, питання вибору принципів і методів реалізації на сучасному етапі для нашої країни становлять особливий інтерес. Такий інтерес обумовлений соціально-економічними і політичними реформами, які спрямовані на створення відкритого суспільства, активно взаємодіючого з іншими країнами і народами. Реформи в сфері вищої освіти, насамперед повинні відображати інтеграцію України в

© О. Г. Пономаренко, 2017

світовий освітній простір та спрямованими на створення оптимальних умов для формування компетентного фахівця у своїй професійній сфері, готового до опанування новітніх технологій та роботи на сучасному обладнанні, а що в свою чергу не можливе без знання іноземної професійно зорієнтованої мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій, присвячених питанню використання інформаційно-комунікативних технологій в процесі вивчення іноземної мови, надає можливість стверджувати, що воно вивчається різними фахівцями у різних аспектах О.В. Іванова розглядала дидактичні основи використання відеофонограм, Л.П. Маслак, С.В. Мудра, М.І. Петкова, Л.А. Сажко, Є.П. Тимченко, Т.М. Трофимішина, М.Д. Тукало, О.О. Чевичелова, А.Ю. Чуфарлічева, С.Л. Филипенко використання інтерактивних технологій навчання при вивченні іноземних мов, К.Г. Якушко наповнення електронних методичних комплексів та інші.

Мета дослідження. Мета статті полягає в розкритті основних аспектів розвитку професійної комунікації з імплементацією інформаційно-комунікативних технологій в процесі вивчення іноземної мови на факультеті конструювання та дизайну на всіх етапах професійного розвитку особистості.

Беручи до уваги теперішній розвиток техніки і технологій, коли керування окремими машинами і механізмами потребує вищої інженерної підготовки, керівництво фермерським виробництвом – вищої агробіологічної підготовки і навіть педагогічна діяльність вимагає вищого рівня соціально-психологічної підготовки, то приходимо до висновку про необхідність ступеневої професійної підготовки фахівців для гармонійного розвитку суспільства, яка в свою чергу насьогодні не можлива без знання іноземної мови, а особливо професійної лексики та термінології за обраною спеціальністю, так як більшість сучасних матеріалів, новітніх розробок, передових технологій у певній галузі, представлена саме іноземною мовою, в більшому обсязі англійською, міжнародною мовою. Тому потреба часу вимагає від студента оволодіння професійною лексикою своєї спеціальності, а також споріднених спеціальностей.

У Державній національній програмі “Освіта” (“Україна в XXI столітті”) визначені кроки щодо забезпечення нової якості підготовки дипломованих фахівців: перехід від масового навчання до індивідуального на основі самостійної роботи, форм та методів активізації навчання; посилення диференціації підготовки фахівців відповідно до основних видів їх майбутньої діяльності, а також вагомий акцент на вивченні іноземних мов. Процес підготовки повинен бути більш професійно спрямованим з використанням сучасних інформаційних технологій для формування необхідних професійних властивостей особистості, які можна розвивати і за допомогою іноземної мови в процесі опрацювання іноземних джерел і матеріалів професійного спрямування.

Основною метою вивчення іноземної мови на факультеті конструювання і дизайну є практичне використання мови як інструменту для спілкування, а також це розвиток в студентів комунікативної компетенції. Тому важлим є інтегрування інформаційних технологій у навчальний процес, які дозволять заохотити та залучити студентів до ситуацій міжкультурної комунікації, так як на сьогодні є безліч аудіо та відео матеріалів професійного спрямування іноземною мовою, існує глобальна мережа Інтернет, що надає безліч можливостей для іншомовного спілкуваннях.

Матеріали і методи дослідження. Використання мультимедійних технологій у навчальному процесі дозволять більш ефективно вирішити цілий ряд дидактичних завдань на занятті: формувати та вдосконалювати навички читання,

письма, говоріння та аудіювання; розвивати та вдосконалювати вміння діалогічного та монологічного мовлення; поповнювати словниковий запас професійно-технічною лексикою, як активний, так і пасивний; знайомити студентів з різними сферами іноземної мови, особливостями культури, традиціями країни; формувати в них стійку мотивацію до іншомовної діяльності є пріоритетним в сучасній освіті.

Тому перед викладачем насьогодні стоїть завдання підбору таких методів, засобів і форм навчання, які сприяли б досягненню поставленої мети.

Навчальний процес, в якому використовуються мультимедійні технології навчання (мережеві технології, електронні підручники) спонукає студента факультету конструювання і дизайну стати суб'єктом комунікативного професійного спілкування з викладачем, що сприяє розвитку його самостійності і творчості в навчальній діяльності [1, с.110; 3; 4].

Безперечно, в світі існує безліч інформаційно-комунікативних технологій, які можна активно використовувати в процесі вивчення іноземної мови, і які відносяться до засобів навчання і виховання, серед яких можна виділити: засоби синхронної комунікації: інтернет ресурси, які дозволяють спілкуватися в режимі реального часу, так звані чати, які надають можливість встановити миттєвий голосовий зв'язок з абонентом, що знаходяться в будь-якій частині земної кулі за наявності у нього даних програм, або спілкуватися за допомогою письмового чату. Існує також можливість підключення і використання вебкамери; засоби асинхронної комунікації, це всім відомі форуми, електронна та аудіо пошта, сайти, блоги, та ін.

Користуючись засобами синхронної комунікації можна створити свій список друзів, а особливо за кордоном, відповідно до професійних вподобань і запрошувати їх до спілкування, що надасть необмежені можливості для розвитку професійних навичок, розширить професійний кругозір та значно поглибить знання іноземної мови. Використання асинхронних засобів комунікації в навчальний процес дозволить студентам удосконалювати навички писемного та усного професійного мовлення, аудіювання, читання; забезпечить реальну необмежену аудиторію для студентських робіт, що підвищує мотивацію та відповідальність за зміст; ознайомить студентів з мережевими ресурсами, що пропонують багато цікавої та корисної інформації з досліджуваних технічних тем, за допомогою якої студент зможе подати технічний матеріал англійською мовою більш змістовно і цікаво; стимулює до обговорення тем і дискусії на іноземній мові [3; 4].

Чат платформи, що широко використовуються в комунікативних цілях, відкривають нові можливості у викладанні іноземної мови, а саме можна: проводити заняття-проекти зі студентами з інших країн; обговорювати теми зі студентами іншої країни, чи представником провідної компанії, що є компетентними у технічній галузі наукових знань; пропонувати кардинально нові, нестандартні завдання, які викликатимуть стійкий інтерес до накопичення технічних знань іноземною мовою [5].

У педагогічній практиці викладання англійської мови вже накопичено певний досвід використання інтернет-комунікативних технологій в навчальному процесі. Існують різні види педагогічного чату, а саме: на вільну тему, який розвиватиме практику професійного говоріння, аудіювання та письма на мові, що вивчається; чат-семінар або чат-презентація; чат-інтерв'ю; оцінювальний чат [5].

Таким чином, інтеграція новітніх інформаційних технологій у навчальний процес надає широкі можливості для: вступу студентів у живу комунікацію з

носієм мови в реальному часі; активного залучення їх в мовне середовище і подолання мовного бар'єру; для творчої активності студентів; вдосконалення комунікативної і міжкультурної компетентностей; мотивації до вивчення іноземної мови загалом, мови професійного спілкування і культури.

Інтеграція та використання ресурсів мережі Інтернет під час вивчення іноземної мови, дозволяє більш ефективно вирішувати цілий ряд дидактичних задач: формувати та вдосконалювати навички читання, безпосередньо використовуючи матеріали мережі різного ступеня складності; вдосконалювати навички аудіювання на основі автентичних звукових технічних текстів мережі Інтернет, а також текстів, підготовлених викладачем; удосконалювати навички письма та говоріння; поповнювати технічний словниковий запас [6].

Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі змінює місце і роль викладача в ньому, основним завданням якого стає не передача знань і формування навичок і умінь, а стимулювання інтересу, мотивації до засвоєння професійної іноземної мови. Відносини зі студентами повинні будуватися на принципах співробітництва і спільного пошуку та вирішення поставлених завдань [2].

У цих умовах неминучий перегляд сформованих на сьогодні організаційних форм, принципів і методів навчання: більше часу відводиться самостійній, індивідуальні та груповій роботі студентів, відхід від традиційного заняття з переважанням пояснювально-ілюстративних методів навчання, збільшення обсягу практичних і творчих робіт пошукового та дослідницького характеру (підготовка власних доповідей-презентацій, за матеріалом, що вивчається; виконання індивідуальних та групових технічних проектів тощо).

Інтернет технології покликані сприяти розвитку індивідуальних освітніх напрямків, що дозволить більш адаптувати зміст навчального матеріалу до індивідуальних особливостей студентів, рівня їх знань і вмінь [1].

Сучасний період розвитку системи вищої освіти, а саме технічної, характеризується оновленням всіх аспектів освіти, тісно пов'язаної зі змінами в науці і техніці, з розвитком інформаційних технологій. Інтеграція освіти, науки і виробництва, як і інтеграція наукових досліджень з освітнім процесом, стають все більш очевидними.

Міждисциплінарний підхід стає основою формування інтегративних компетенцій студентів багатопрофільного вузу. Комплексне застосування знань, якими студенти опановують на різних предметах їх синтез, та закріплення іноземною мовою – вимоги до професійної компетенції фахівця в сучасних умовах, що нададуть йому можливість отримати подвійний диплом в подальшому за різними спеціальностями. Навчання таким умінням майбутнього професіонала – актуальне соціальне завдання вищої школи, що диктується новітніми інтеграціями в галузі освіти.

Сучасні орієнтири на підвищення якості професійної підготовки засобами іноземної мови ставлять перед викладачем ВНЗ ряд першочергових завдань, а саме: цілі навчання повинні відповідати соціальному замовленню суспільства та бути реальными для досягнення в конкретних умовах навчання; зміст, методи і засоби навчання – адекватними цілям і умовам занять.

Застосування інформаційних технологій на заняттях іноземної мови в НУБІП України, забезпечує вихід освітньої системи нашого навчального закладу на новий рівень, в якому за основу є особистісно-орієнтоване навчання, що надає можливість кожному студентові користуватися всіма наявними у навчальному закладі інформаційно-освітніми можливостями і ресурсами; забезпечує відкритий

доступ до використання різних інформаційно-комунікаційних навчальних технологій e-learn, електронних підручників, посібників, журналів, електронних бібліотек, освітніх веб-сайтів, інтерактивного відео, мультимедійних навчальних систем, конференцій тощо[6, с. 138] .

Висновки і перспективи дослідження. Мультимедійні засоби навчання відкривають студентам доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність навчання та самостійної роботи, дають цілком нові можливості для закріплення професійних навиків [1, с. 8].

Безсумнівно, активізація позиції особистості при вивченні професійно-орієнтованої іноземної мови передбачає різнопланову діяльність для розвитку професійно важливих якостей особистості засобами іноземної мови. Це потребує серйозного методичного забезпечення у вигляді різноманітних програм, які задовольняють потреби особистості з даного питання та спеціалістів з інформаційного забезпечення, які допоможуть налагодити навчальний процес використовуючи всі необхідні інформаційні ресурси.

Удосконалення методичного забезпечення включає в себе, передусім, створення комп'ютерних і аудіовізуальних систем професійної інформації, розробка сучасних методів роботи з оброблення інформації, випуск спеціальної друкованої продукції, мультимедійні системи навчання e-learn, залучення всіх видів діяльності для забезпечення стабільної зацікавленості молоді у вивченні іноземної мови.

Список використаних джерел

1. Зубенко, О.В. Інтерактивні технології навчання при вивченні іноземних мов у технічному ВУЗі [Текст] / О.В.Зубенко, С.О.Медведєва // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2008. – №4. – С. 119–122.

2. Іванова, О.В. Навчання студентів-філологів іншомовного монологічного мовлення із застосуванням відео [Текст] / О.В. Іванова // Проблемы современного педагогического образования: сб. науч. трудов Крымского федерального университета имени ВИ Вернадского. – Ялта – 2014, В. 46, – С. 109–116

3. Мудра, С.В. Мовленнєва компетентність у структурі підготовки конкурентоздатних фахівців у ВНЗ України [Текст] / С.В. Мудра // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. – Кривий Ріг – 2014. – Вип 11. – С. 284–293.

3. Петкова, М. І. Формування інноваційного середовища під час навчання іноземним мовам [Текст] / М. І. Петкова // Збірник наукових праць. – Донецьк, 2010. – С. 12–14.

4. Филипенко, С.Л. Сучасні та інноваційні підходи викладання англійської мови для студентів [Текст] / С.Л. Филипенко // Зб. наук. праць. – Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган – Барановського. – Донецьк. – 2009. Ч. 1. – 140с.

5. Щаннікова, Л.М. Особливості застосування мультимедійних технологій на уроках іноземної мови[Текст] / Л.М. Щаннікова // Зб. наук. праць. – Запорізький національний університет. – Запоріжжя. – 2008– Вип 2. – С. 84–93.

6. Якушко, К.Г. Аналіз дидактичних вимог до дистанційності змісту електронних методичних комплексів [Текст] / К. Г. Якушко // Психологічно-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць Уманського держ. педаг. ун-ту імені Павла Тичини; [ред. кол. Побірченко (гол.ред.) та ін.]. – Умань: ПП Жовтий О. О., 2012. – Вип. 42, Ч. 2. – С. 135–141.

7. Gonzalez, D. (2013). Teaching and learning through chat: taxonomy of educational chat for EFL/ESL http://www.iatefl.org.pl/call/j_review15.htm

References

1. Zubenko, O.V. (2008). Interaktivni tehnologiyi navchania pry vivcheni inozemnih mov u tehnichnomu vuzi [Interactive technologies of teaching in the study of foreign languages in a technical university]. Herald of Vinnytsia Polytechnic Institute, 4, 119–122.

2. Ivanova, O.V. (2014). Navchania studentiv filologiv inshomovnoho monologichnoho movlenia iz zastosuvanniam video [Teaching students of philology of foreign language monologue broadcasting using video]. Problems of Modern Pedagogical Education. Scientific Herald of Crimea University, 46, 109–116.

3. Mudra, SV (2014). Movlenieva competentnist u strukturi pidgotovky konkurentnozdatnyh fahivtsiv [Communicative competence in the structure of training of competitive specialists in higher educational establishments of Ukraine]. Philological Studios: Scientific Herald of State Pedagogical University, 11, 284–293.

3. Petkov, M.I. (2010). Formuvannia innovatsiynogo seredovischa pid chas navchannia inozemnym movam [Formation of Innovative Environment Learning the Foreign Languages]. 3 Collections of Scientific Papers, 12–14.

4. Filippenko, S.L. (2009). Suchasni ta innovatsiyni formy navchannia inozemnym movam [Modern and innovative approaches in teaching English]. Collection of Scientific Papers, 1, 140p.

5. Shchannikova, L.M. (2008). Osoblyvosti zastosuvannia multimediynyh tehnologiy [Features of using of multimedia technologies in English language lessons]. Collection of Scientific Papers, 2, 84–93.

6. Yakushko, K.G. (2012). Analiz dydaktychnyh vymog do dystantsiynogo zmistu elektronnyh metodychnyh kompleksiv [Analysis of the didactic requirements for the remoteness of the content of electronic methodological complexes]. Psychological-pedagogical problems of the rural school: Collection of Scientific Papers, 42, 135–145.

7. Gonzalez, D. (2013). Teaching and learning through chat: taxonomy of educational chat for EFL/ESL http://www.iatefl.org.pl/call/j_review15.htm

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОММУНИКАЦИЯ НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ С ИМПЛЕМЕНТАЦИЕЙ ИНФОРМАЦИОННО-КОМУНИКАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ФАКУЛЬТЕТЕ КОНСТРУИРОВАНИЯ И ДИЗАЙНА

О.Г.Пономаренко

Аннотация. *Рассматриваются вопросы необходимости профессиональной коммуникации с использованием информационно-комуникативных технологий в процессе изучения иностранного языка на факультете конструирования и дизайна на всех етапах профессионального становлении личности; формирование профессионального становления будущих специалистов на базе изучения иностранного языка формируя у них иноязычную профессиональную компетенцию; необходимости индивидуального подхода в изучении иностранного языка используя информационно-комуникативных технологий для формирования профессиональной направленности у будущих специалистов аграриев на материале иностранного языка; конкретизация задач обучения на основании перечня знаний, умений и навыков; привлечение в процессе обучения всех каналов восприятия информации; максимальная опора на эмоциональное состояние студентов; организация ролевого общения и применения игрового моделирования; характеристика информационно-комуникативных технологий,*

которые можно активно использовать в процессе изучения иностранного языка; использование методических материалов, включающий в себя создание компьютерных и аудиовизуальних систем профессиональной информации, разработка современных методов работы по обработке информации, выпуск специальной печатной продукции, мультимедийные системы обучения e-learn, привлечения всех видов деятельности для обеспечения стабильного интереса молодежи в изучении иностранного языка.

***Ключевые слова**: иностранный язык, профессия, информационно-коммуникативные технологии, учреждения образования, личность*

PROFESSIONAL COMMUNICATION IN ENGLISH LANGUAGE WITH IMPLEMENTATION OF INFORMATIONAL AND COMMUNICATIVE TECHNOLOGIES AT FACULTY OF CONSTRUCTION AND DESIGN

O.G. Ponomarenko

***Abstract.**The questions of using information and communication technologies in the process of studying a foreign language at the Construction and Design Faculty at all stages of human development, formation of vocational guidance of the future specialists based on studying a foreign language are considered. The system of training qualified specialists with knowledge of foreign language is the main task of vocational and practical education.*

The main purpose of studying a foreign language at the Construction and Design Faculty is the practical use of language as a tool for communication, as well as the development of students in communicative competence. Therefore, the integration of information technologies into the educational process, which will allow students to interact with intercultural communication, as there are many audio and video materials of vocational guidance in a foreign language, is available globally on the Internet, which has many possibilities for foreign language communication.

Using multimedia technologies in the teaching process will allow more efficiently to solve a number of didactic aims at the lesson: to formulate and improve the skills of reading, writing, speaking and listening; to develop and to improve the ability of the dialogical and monologue speech; replenish the vocabulary with vocational vocabulary, both active and passive; to familiarize students with different spheres of a foreign language, peculiarities of culture, country traditions; forming a stable motivation in foreign communication is a priority in modern education.

There are many informational and communicative technologies that can be actively used in the process of studying a foreign language in the world, which relate to the ways of education, among which can distinguish: means of synchronous communication: Internet resources that allow communication in the mode of the real chassis, the so-called chats that allow you to install an instant voice communication with a subscriber, appearing in any part of the globe, due to the fact that he or she has a program, or to communicate with a written statement. There is also the ability to connect and use a webcam; means of asynchronous communication are all known forums, e-mail and audio mail, outgoing, blogs, etc.

The integration of the latest information technologies into the educational process has many opportunities for: the entry of students into living communication with the native speaker in the real chassis; active linking them to the linguistic environment; for creative activity of students; improvement of communicative and intercultural competences; motivation to study a foreign language of professional direction.

Using of informational and communicative technologies in the teaching process changes the place and role of teacher in it, the main development of which is not the foregoing language knowledge and the formation of skills and abilities, a stimulation of interest, motivation to absorb the professional foreign language. Relations with students should be based on the principles of cooperation and joint search and decision of tasks.

The development of information technologies in foreign language classes at NULES of Ukraine ensures the emergence of the educational system of our educational establishment to a new level, in which the basis is a person-oriented education, which provides the opportunity for every student to use all the informational and educational opportunities and resources available in the educational community; provides open access to the use of various communication and communication technologies for e-learning, e-textbooks, manuals, journals, electronic libraries, educational websites, interactive video, multimedia native systems, conferences, etc.

Keywords: *foreign language, profession, information and communication technologies, educational establishment, person*

УДК 811.411.21

ПРО ВІДБІР ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ТА МЕТОДИКУ ВИКЛАДАННЯ ДЕКЛАМАЦІЙНОГО СТИЛЮ ЗА ДОПОМОГОЮ КАЗОК З ВИКОРИСТАННЯМ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ

Б. І.РУБІНСЬКА, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: Slavinabe@gmail
*ORCID:*0000-0003-3839-7562

Анотація. *У статті розглядаються актуальні питання відбору змісту навчання філологів на заняттях з практичної фонетики англійської мови в умовах реформування системи вищої освіти в рамках Болонського процесу. Висвітлені питання відбору змісту навчання. Метою цієї статті є дослідження відбору такого компоненту змісту навчання як відбір текстів та розробка методики навчання декламаційному стилю за допомогою казок з використанням мультимедійних засобів. Зроблений аналіз аудіо текстів для навчання усного мовлення. Проаналізовано позитивні сторони та недоліки існуючого відбору текстів. Визначені фоностилістичні особливості текстів декламаційного стилю , а саме, віршів та казок та доведено доцільність та ефективність їх використання на заняттях Описана методика навчання декламаційному стилю за допомогою казок з використанням мультимедійних засобів.*

Ключові слова: *зміст навчання, відбір текстів, декламаційний фоностиль, вірші, казки, заняття з практичної фонетики англійської мови, мультимедійні засоби*

Зростання ролі вивчення іноземних мов пояснюється реформуванням системи освіти в Україні у рамках її участі у Болонському процесі, що висуває нові вимоги щодо вивчення іноземних мов. Новітні освітянські стандарти ґрунтуються

@ Б.І. Рубінська, 2017

Using of informational and communicative technologies in the teaching process changes the place and role of teacher in it, the main development of which is not the foregoing language knowledge and the formation of skills and abilities, a stimulation of interest, motivation to absorb the professional foreign language. Relations with students should be based on the principles of cooperation and joint search and decision of tasks.

The development of information technologies in foreign language classes at NULES of Ukraine ensures the emergence of the educational system of our educational establishment to a new level, in which the basis is a person-oriented education, which provides the opportunity for every student to use all the informational and educational opportunities and resources available in the educational community; provides open access to the use of various communication and communication technologies for e-learning, e-textbooks, manuals, journals, electronic libraries, educational websites, interactive video, multimedia native systems, conferences, etc.

Keywords: *foreign language, profession, information and communication technologies, educational establishment, person*

УДК 811.411.21

ПРО ВІДБІР ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ТА МЕТОДИКУ ВИКЛАДАННЯ ДЕКЛАМАЦІЙНОГО СТИЛЮ ЗА ДОПОМОГОЮ КАЗОК З ВИКОРИСТАННЯМ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ

Б. І.РУБІНСЬКА, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: Slavinabe@gmail
*ORCID:*0000-0003-3839-7562

Анотація. *У статті розглядаються актуальні питання відбору змісту навчання філологів на заняттях з практичної фонетики англійської мови в умовах реформування системи вищої освіти в рамках Болонського процесу. Висвітлені питання відбору змісту навчання. Метою цієї статті є дослідження відбору такого компоненту змісту навчання як відбір текстів та розробка методики навчання декламаційному стилю за допомогою казок з використанням мультимедійних засобів. Зроблений аналіз аудіо текстів для навчання усного мовлення. Проаналізовано позитивні сторони та недоліки існуючого відбору текстів. Визначені фоностилістичні особливості текстів декламаційного стилю , а саме, віршів та казок та доведено доцільність та ефективність їх використання на заняттях Описана методика навчання декламаційному стилю за допомогою казок з використанням мультимедійних засобів.*

Ключові слова: *зміст навчання, відбір текстів, декламаційний фоностиль, вірші, казки, заняття з практичної фонетики англійської мови, мультимедійні засоби*

Зростання ролі вивчення іноземних мов пояснюється реформуванням системи освіти в Україні у рамках її участі у Болонському процесі, що висуває нові вимоги щодо вивчення іноземних мов. Новітні освітянські стандарти ґрунтуються

@ Б.І. Рубінська, 2017

на «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей ціложиттєвої освіти» (18.12.2006) [1], але не обмежуються ними.

Актуальність теми. У новому базовому законі «Про освіту» [2] визначено, зокрема, 10 груп компетентностей. Одна з найважливіших це спілкування іноземними мовами тобто:уміння належно розуміти висловлене іноземною мовою, усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання і письмо) у широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів; уміння посередницької діяльності та міжкультурного спілкування.

Закон дозволяє чітко виділити в якості пріоритетів навчання ІМ не систему мови, а змістові аспекти навчання та, відповідно, інтереси й потреби студентів як суб'єктів навчального процесу. Особливого значення набувають такі аспекти навчання, як соціокультурні фактори, мотивація, розвиток особистості учня і студента засобами вивчення іноземної мови, під час яких відбувається зіставлення життєвого досвіду та соціокультурних реалій, у яких живуть українські та іншомовні підлітки, виявлення спільного і відмінного, врахування специфіки іншомовного середовища, усвідомлення якої дозволяє українському та іншомовному підлітку адекватно розв'язувати особисті завдання спілкування із представниками інших країн.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Для того щоб забезпечити сучасну підготовку майбутніх філологів необхідно застосовувати сучасні досягнення педагогічних та методичних досліджень, які здійснювались відповідно до положень Болонської декларації. Перед системою професійної освіти постали нові завдання .У зв'язку із зростаючою значимістю освітніх процесів, які відбуваються в Європі і світі, необхідно шукати нові підходи до підготовки перекладачів, які б були конкурентоспроможними на ринку праці, в тому числі й відбору змісту навчання. Незважаючи на значну кількість наукових праць, які розкривають проблему відбору змісту навчання (Б. О. Лапидуса, Г. В. Рогової, І. Л. Бим, М. Н. Вятютнева, С. Ф. Шатилова, М. Л. Вайсбурд та інш.) проблема відбору змісту навчання для підготовки філологів залишається не до кінця дослідженою і потребує всебічного обґрунтування. [3].

Зростання соціальної ролі вчителя-філолога, його активне творче самовиявлення зумовлюють необхідність формування компетентного фахівця Головна мета формування системи професійних компетентностей базується на знаннях, уміннях пізнавального й творчого типу, соціальних навичках, світоглядних переконаннях. А це неможливо реалізувати без якісного наукового та навчально-методичного забезпечення. Основним компонентом цього комплексу є підручник: у традиційній паперовій формі чи електронний підручник.. «Електронний підручник (посібник) – електронне навчальне видання із систематизованим викладом навчального матеріалу, що відповідає освітній програмі, містить цифрові об'єкти різних форматів та забезпечує інтерактивну взаємодію» [2; с.1].

Різноманітні проблеми, пов'язані із науково-методичним забезпеченням навчання, досліджували В. І. Байденко, Т. А. Дмитренко, О. О. Карпенко, О. І. Жорнова, Т. С. Паніна, М. І. Пентилюк, В. М. Полонський, О. І. Потапенко, О. М. Семеног, С. Д. Смирнов, І. Г. Шендрик, О. О. Карпенко та інші.[4]. Але не достатньо досліджена проблема забезпечення навчально-методичних комплексів такими матеріалами, які б враховували останні психолого-педагогічні

дослідження, які наголошують на необхідності гармонійного розвитку обох половинок головного мозку.

Ми вважаємо, що майбутні навчальні комплекси треба писати так, щоб студенти мали змогу розвивати свою уяву при спілкуванні та формували художній досвід. Адже для тих, хто пише програми, студенти є суб'єктами спілкування до яких автор звертається не заради моралізації, а для того щоб стимулювати їх до свого роду творчої діяльності, щоб викликати цікавість та стимулювати сумісну діяльність викладача та студента, сумісного емоційного досвіду. В рамках однієї статті неможливо розглянути усі проблеми відбору змісту навчання.

Метою цієї статті є дослідження відбору такого компоненту змісту навчання як відбір текстів та розробка сучасних методів викладання з використанням мультимедійних засобів навчання.

Як показав наш аналіз більшість відібраних текстів для навчання не враховують такий його аспект як фоностилістичні характеристики. Термін стиль використовується різними лінгвістами та соціолінгвістами по різному. Найбільш прийнятним для нас є розуміння цього терміну М. А Соколовою [5]. Ми будемо спиратись на запропоновану нею класифікацію фоностилів, а саме: інформаційний, академічний, декламаційний, публіцистичний та розмовний. Як показав наш аналіз аудіо записів до підручників для навчання студентів 1 курсу більшість текстів відноситься до розмовного фоностилю. На заняттях спілкування між студентами відбувається у цьому фоностилі. Це є позитивною стороною відібраних текстів, бо вони формують більшість вищезгаданих компетенцій. Але не можна нехтувати й іншими, а саме декламаційним. Для цього існує чудовий матеріал – поезія. Поезія є результатом творчості та джерелом натхнення. В найкращих християнських традиціях, яка дала світу високі моральні цінності, написана вся світова поезія. Не існує окремої мови літератури чи поезії , яка б радикально відрізнялась від мови бізнесу, науки чи освіти. Поет має те ж саме мовне джерело, що й бізнесмен і педагог. Він використовує фонетичні, лексичні, граматичні категорії, стилістичні та синтаксичні особливості своєї мови. Але поет робить це за поетичними законами своєї мови, він є дуже емоційно налаштований на сприйняття особливостей взаємодії між звуком і значенням, наприклад, слова whisk, flit, pitter, snip несуть в собі відчуття легкості. Поет використовує ритм, риму, звукові моделі, щоб створити поетичний ефект. Читаючи поезію студент отримує задоволення від ритму, рими, певної звукової моделі. Мова літератури також створює яскраві мовні малюнки. Поет намагається створити єдине домінуюче враження, широко застосовуючи художні образи, які й розвивають уяву читача. Використання таких стилістичних засобів як порівняння, метафора, гіпербола, перебільшення та інші поглиблюють сприйняття студентами навколишнього світу та розвиває уяву.

Художня література має багато різноманітних стилів і жанрів, які допомагають письменнику / поету створювати власні авторські слова, словосполучення тощо – часто використовуючи знайомі слова в новому значенні, наприклад,"In the time of no, you gave me a gift of maybe.". Поет використовує мову для взаємодії з читачем, щоб він потрапив у його уявлюваний світ. Він змальовує обставини, героїв, робить нас співучасниками якоїсь дії. інколи він створює героя, який розмовляє з читачем певним тембром голосу , висловлює його точку зору. Таким чином він розкриває тональність, в якій автор змальовує відношення до теми і до самого себе. Цей тон може бути висловлюванням образності.

Мова поезії запам'ятовується легше через ритм та риму. Ритм, рима, алітерація, асонанс досягають свого містичного ефекту через повторення.

Студенти люблять читати історії, в яких слова та звуки часто повторюються і легко запам'ятовуються. Для цього існують скоромовки та лімерики.

Мнемонічна функція поезії є ще одним ефективним засобом для використання у навчанні [6,7].

Результати. Дослідження багатьох вчених лінгвістів показали, що декламаційний фоностиль не є застарілим і використовується в публічному мовленні, яке базується на багатьох його рисах особливо у випадках урочисто-підведеної мови. В рамках цього фоностилю розрізняють різні різновиди стилю. Так, Катрін Т. Рохрер розрізняє декламаційний та ліричний стиль підведеної мови. В рамках цього фоностилю розрізняють різні різновиди стилю. Декламаційний підстиль протиставляється ліричному через експресивність, речитативність, який фокусує увагу на тексті, гармонійному ритмі, темпі , в яких довжина фраз не регулярна. [8; с.10].

Інші дослідники розрізняють ще релігійно-проповідницький фоностиль та стиль казок.[9;с.216 – 217]. Проповіднику потрібно донести свій голос до задніх рядів у церкві, особливо коли він говорить з кафедри у приміщенні з поганою акустикою. Ядерний тон, який є підвищеним у звичайному мовленні стає вузьким висхідним тоном або рівним, так що його можна майже заспівати. А з іншого боку, досвідчений вікарій може застосовувати підвищений тон голосу у неформальній бесіді.

Казка за своїми характеристиками наближується до поезії і займає проміжне місце між поезією і прозою. Основою казки є розповідь. Вона має свою манеру усної презентації., яка відрізняє її від інших текстів. Адже існують різні види спілкування: міжособистісне, групове та соціально-орієнтоване. Діти слухають казки з раннього віку від своїх матусь, вони підростають та люблять дивитись мультиплікаційні казки на різних сучасних приладах, починаючи від мобільного телефону і закінчуючи екраном великого телевізору. І в дорослому віці людина розповідає смішні історії у казковій формі, використовуючи їх характеристики. Текст казки створює ефект благозвучності, ми маємо на увазі сингармонізм звуків, мелодійність, поступовість створення епічного характеру фонації. Благозвучність характеризується ритмічністю та різноманітними компонентами інтонації. Ритм казки створюється завдяки тональним варіюванням, зміни гучності та темпу. Інтонаційні групи виділяються однаковими контурами і темпом ядерного тону. Ритмічність часто можна прослідити у чергуванні більшої та меншої тривалості складів. Термінальними тонами в контурах є складні термінальні тони: рівний-низхідний, рівний висхідний, низхідний-рівний, висхідний рівний. Рівний сегмент ядерного тону створює додатково ефект уповільнення розповіді та мелодійності казки. [10].

Багато вчених стверджують, що розповіді, які більш за все подобаються дітям це казки. (М. П. Дворжецька, Т. І. Саєнко, Марі І. Бейкер та інші). Відбір текстів та навчання декламаційному стилю може допомогти студентам покращати свої вимовні та інтонаційні навички та краще зрозуміти дітей

На жаль, поезією та казками часто нехтують автори сучасних підручників при відборі текстів. Отже одним з принципів відбору текстів, яким варто користуватись авторам сучасних підручників повинен стати принцип представленості різних текстів усіх фоностилей, у тому числі й декламаційного.

Ми б хотіли показати як можна працювати з текстом казки"The Three Billy Goats"для навчання студентів-перекладачів 1 курсу, яка демонструє як розповідач встановлює контакт з аудиторією. Потім студенти, використовуючи сценарій можуть озвучувати живих героїв казки та неживі предмети за допомогою

такого стилістичного засобу як звуконаслідування. Їх діалоги можуть зробити розповідь театральною, а слухачів перетворити у інтерпретаторів, зробити їх активними учасниками ,що створюють смислові нюанси казки. Слід також відмітити, що неможна нехтувати таким важливим аспектом спілкування як рухи тіла, жести та вираз обличчя, В лінгвістичній літературі підкреслюють, що при демонстрації тексту казки на відео на екрані ми бачимо як розповідач робить емфатичний наголос у словах, рухи його рук та різні жести та навіть як блимають очі. Відеозапис показує ритмічну синхронність у розмові. Все це можна використати у відборі текстів для електронних підручників та посібників. Розглянемо яким чином та за допомогою чого можна навчати декламаційному стилю.

Через пошук інноваційних технологій навчання в сучасному педагогічному процесі відбулася заміна застарілих технічних засобів навчання сучасними мультимедіа.

Мультимедійне інформаційне середовище навчання використовує певну логіку організації навчання. Мультимедіа є кращими сучасними засобами навчання вербальним аспектам комунікації. Студенти навчаються слухати і розуміти зміст від носіїв мови в нормальному або наближеному до нормального темпі, вони також чують різні акценти, мовленнєві та інтонаційні моделі, тембральні характеристики голосу та можливі способи змінювати висоту та тембр голосу. Філологи також навчаються імітувати жести, рухи тіла та вираз обличчя. Виступ у декламаційному стилі перед аудиторією в ролі дає студенту самовпевненість у собі, розкутість, що не завжди досягається при використанні інформаційних текстів. Все це потребує розробки методики навчання декламаційному стилю за допомогою мультимедійних засобів. Отже наступною **метою** є розробка методики вдосконалення декламаційних вмінь за допомогою мультимедійних засобів.

Щоб досягти поставленої мети вдосконалення вмінь розповідача ми пропонуємо серію вправ для виконання перед оглядом казки, під час перегляду та після перегляду. Перший тип вправ це рецептивні не комунікативні вправи на розпізнавання моделей, вивчених на заняттях з фонетики. Студентам підбирається фрагмент тексту, який проектується на екран, одночасно з цим студенти слухають фрагмент з відеофільму та дивляться на зразки інтонограм з поступово низхідною шкалою двох видів: рівною та розбитою.

Наприклад, “In the following paragraph find out syntagms with the Broken Descending Stepping Scale. Identify its function. Repeat it orally in the role of a narrator”.

На екрані студенти бачать такий текст та ряд інтонограм. Вони слухають і обирають потрібну інтонограму.

Рис.1 Інтонограми

“Once there were three Billy goats.

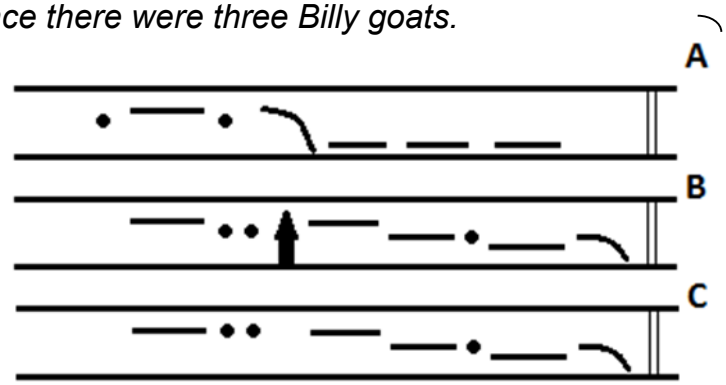

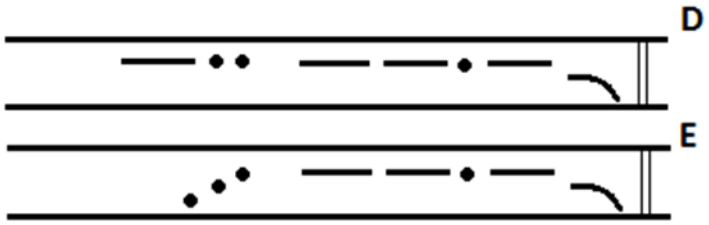

They lived in the valley and their last name was Gruff. Now there was very little grass to eat in the valley and the three Billy goats wanted to go up the hillside where there was a meadow. There was a grass and daisies and they could eat and eat and make themselves fat. But between the valley and the hillside, there was a river, a roaring river, and over that river there was a bridge. And under that bridge there was a Troll, who was as mean as he was ugly."

"Compare two ways of expressing requests. Which of them sounds pleading, plaintive? На екрані студенти бачать текст з розміткою та відео фрагмент з фразами.

Рис.2 Зразок наголошення та інтонування

Oh, `please, don't `gobble ´me! Oh, please, don't , `gobble me!

Oh, no! , `Don't eat me. Oh, no!`Don't `eat ´me!

Прослухавши текст , вони роблять свій вибір.

Другий тип вправ-умовно-комунікативні. Студенти грають ролі живих тварин або предметів, наслідуючи звукам, які є типовими для них. Завдання може бути таким:"Read and act the following onomatopoeia in three different ways, trying to imitate a walk of an animal with light or heavy steps over a bridge."

"Trip-trap! Trip-trap! Trip-Trap!"

Друга група прав пов'язана з аналізом сценарію .

Наприклад, a)"Look through the introduction .Lay stress-tone marks as you think they should be, judging from the expressions and gestures of the speaker.Read it to each other.". Під час виконання цієї вправи на екрані з'являється слайди з різними жестами розповідача без озвучування.

b) Now compare your version with the real one. Студенти дивляться уривок з початком розповіді з озвучуванням і порівнюють зі своїми версіями, а викладач демонструє відповідні інтонограми на екрані.

Наступна група вправ виконується під час перегляду фільму. Вони є комунікативними та продуктивними. Студенти отримують ролі та озвучують фрагменти відеофільму. Наприклад,

"Act as

a) The tiniest Billy Goat Graff.

b) The middle size Billy Goat Graff.

c) The Huge Billy Goat Graff.

d) The Troll.

На екрані висвітлюється розмітка і текст для виконання ролей. Внизу є примітка, яка пояснює інтонаційну розмітку." *Notes to the reader: the signs which are shown with long vertical bars help you to make a short pause, while reading a long sentence. Short vertical bars and dots show stressed or partially stressed syllables. An arrow shows that you should pronounce the word on the same pitch as the previous stressed syllable. Slanted short lines show either falling or rising kinetic tones. Slanted arrows show a glide."*

Рис.3 Зразок наголошення та інтонування

Третя група вправ виконується після перегляду усього фільму-казки.

Перша підгрупа вправ є мовною і пов'язана з аналітичними діями студентів щодо значення інтонаційних моделей казки. Наприклад,

"Look at these sentences, expressing different feelings and emotions: anger, pain, fright, meanness, satisfaction. Rate them as very emotional outbursts, putting 5, 6, 7 on the scale 1-7. Natural utterances will be allotted 1. Then define the type of intonation pattern and the nuclear tone on the scale."

a) A): The Troll: | ↗ˌWho's that ˈtripping over ˋmy bridge?

B): The tiniest Billy Goat Graff: It is ˋI, | the ˋtiniest ˌBilly ˌGoat ˌGraff.

||

I'm ˈgoing to the ˍ hillside to ˈmake myself ˍfat.||

A): The Troll: ˋI'm going to ˋgobble you ˌup.||

B): The tiniest Billy Goat Graff: Oh, ↘please, | ˈdon't ˋgobble ˇme.

↘Wait for my ˋbrother.|| ↘He's ↘much ˋbigger.||

A): The Troll:^ Well, | be ˋoff with you ˌthen.||

b) A): The Troll: | ↗ˌWho's that ˈtripping over ˋmy bridge?

B): The middle size Billy Goat Graff: It is ˋI, | the ˋ middle size ˌBilly ˌGoat ˌGraff. ||I'm ˈgoing to the ˍ hillside to ˈmake myself ˍfat.||

A): The Troll: ˋI'm going to ˋgobble you ˌup.||

B): The middle size Billy Goat Graff: Oh, ↘please, | ˈdon't ˋgobble ˇme.

↘Wait for my ˋbrother.|| ↘He's ↘much ˋbigger.||

A): The Troll:^ Well, | be ˋoff with you ˌthen.||

c) A): The Troll: | ↗ˌWho's that ˈtripping over ˋmy bridge?

B): The Huge Billy Goat Graff: It is ˋI, | the ˋthird ˌBilly ˌGoat ˌGraff.

A): The Troll: ˈOh,| ˍ no! You are ˍ not! ˋI'm ˈgoing to ˈgo and ˋgobble you ˌup.||

B): The Huge Billy Goat Graff: ˈThen you just ˍ try! ||

Рис.4 Зразок наголошення та інтонування

1. *And ˌunder that˛ bridge | there was a ˎTroll, | who was as ˈmean as he was`ugly. ||*
2. *Oh, `no! Don't gobbleˇme `, "ˈtrip, trap" |, ˈwent the ˎbridge. ||*
3. *:^ Well, | be `off with you ˌthen.||*
4. *In ˌfact |, I ˌthink, | they are ˎstill ˌeating.||*
5. *↗ˌWho's that ˈtripping over `my bridge?*
6. *And with ˌthat |,the ˈTroll went, up| on the ˌbridge |,and the*
7. *ˈthird Billy Goat Gruff `buttered him with his two horns and ˈtrumped him with his, hooves|, and then he ˈtossed him `over the bridge|, ˈinto the rushing ˎriver| , and he was ˈseen ↑no ˎ more.|*

Ці речення виводяться на екран та супроводжуються диктором. Після того як студенти розташували речення на своїх екранах комп'ютерів, остаточний результат виводиться викладачем на екран викладача і коментується їх рівень емоційності в залежності від використаних інтонаційних моделей.

Друга підгрупа вправ є комунікативною і продуктивною і пов'язана з розвитком творчих здібностей студентів Наприклад,

"Act one of the dialogues, extend it adding some phrases of your own. Use non-verbal communication skills support to interpret it. Watch the oral interpretation of your group-mates. What verbal and non-verbal means did they use and how did they affect you?"

Сучасні мультимедіа дають також можливість записати виступ студентів на парі та прослухати і побачити кращі висловлювання, а потім зробити з них компіляцію і порівняти з інтерпретацією носіїв мови.

Висновки і перспективи. Все це дає можливість зробити висновки про необхідність перегляду принципів відбору текстів та включення до них принципу представленості текстів, що забезпечують розвиток уяви студентів та на основі цього включити вимогу відбору текстів декламаційного фоностилю до навчально-методичних комплексів в список обов'язкових та Їх широкого використання на заняттях з практичної фонетики англійської мови. Перспективою використання результатів дослідження буде створення підручників нового покоління, що стануть основою сучасних навчально-методичних комплексів.

Список використаних джерел

1. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) Про основні компетенції для навчання протягом усього життя" від 18 грудня 2006 року.)["Recommendations of the European Parliament and EU Council on the Basic Competences for Learning during the Whole life"December18 2006] [Електронний ресурс] / Режим доступу:

http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_9752.http://osvita.ua/legislation/law/2231/ _2006. pdf.

2.Закон України "Про освіту",(Прийняття від 05.09.2017. Набрання чинності 28.09.2017) [The Law on Education in Ukraine”On Education”] [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19_2017. pdf.

3. Рубінська, Б. І Діяльнісні характеристики спілкування студентів: вищий рівень аналізу [Activities characteristics of students’ communication:highest level of analysis] / Б.І. Рубінська // Проблеми освіти. – Вип.74, – Ч. І. – 2013. – С235-236.

4. Карпенко О. О. Трансформація навчальної книги в умовах інформатизації вищої освіти [Textbook’s transformation in conditions of higher education informatization]: дис. … канд. пед. наук: 07.00.08 / О.О.Карпенко. – Х., 2005. – 235 с.

5.Теоретическая фонетика английского стиля. .[Theoretical Phonetics of the English Phonostyles] [Електронний ресурс]: учеб. / под. ред.-Соколова М.А., Гинтовт К.П., Тихонова И.С., Тихонова Р.М. / Режим доступу: jesuspremium.weebly.com/blog/_2017. pdf.

6. Дворжецкая М. П. К проблеме лингвистической еффективности речевого текста: (на материале английской сказки) [To the problem of linguistic effectiveness of speech text based on the material of English fairy tale)] / М. П. Дворжецкая // Лингвистика текста и обучение иностранным языкам. – Киев. Вища школа. – 1978. – С. 201 – 205.

7. Rubinska B The choice and Organization of the Materials into Communicative Minimum for Textbooks for Students of Non-Humanities Profile [] / B Rubinska //. — Modern Science — Moderní věda. – 2016 , –Issue 4 – P.164 – 175.

8. Rohrer K. T. Poetic metre, musical metre and the dance in Percell’s songs Available at: https://books.google.com/books?isbn=05214417497. Patterns of Spoken English: An Introduction to English ... — Google Books

9. Phonetics & Phonology. Available at: https://books.google.com › ... › — First published in 1987. Routledge is an imprint of Taylor & Francis, an informal company 2017. — P.216 – 217.

10.Дворжецька М. П.Phonostylistics and Rhetoric in Speech Communication М. П Дворжецька // Режим доступу: https://elibrary.ru/elibrary_28794270. _2013 .pdf.

References

1. 975 Rekomendatsiia 2006/962/IeS Yevropeiskoho Parlamentu ta Rady (IeS) Pro osnovni kompetentsii dlia navchannia protiahom usoho zhyttia" vid 18 hrudnia 2006 roku Available at:

http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_9752.http://osvita.ua/legislation/law/2231 / _2006. pdf.

2. 2231/Zakon Ukrainy "Pro osvitu"(Pryiniattia vid 05.09.2017. Nabrannia chynnosti 28.09.2017) Available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19_2017.pdf.

3. Rubinska B.I. (2013). Diialnisni kharakterystyky spilkuvannia studentiv: vyshchyi riven analizu [Activities characteristics of students’ communication;highest level of analysis]// Problemy osvity. – 2013. – Vyp. 74, Ch. I. – S235-236.

4. Karpenko O. O. (2005). Transformatsiia navchalnoi knyhy v umovakh informatyzatsii vyshchoi osvity[textbook’s transformation in conditions of higher education informatization] : dys. … kand. ped. nauk : 07.00.08 / O. OKarpenko . – Kh., 2005. – 235 s.

5. Teoretycheskaia fonetyka anhlyiskoho stylia. [Elektronnyi resurs]:ucheb. / pod. red.-Sokolova M.A., Hyntovt K.P., Tykhonova Y.S., Tykhonova R.M. / Rezhym dostupu: jesuspremium.weebly.com/blog/_2017. pdf .

6. Dvorzhetskaia M. P.,(1978). K probleme lynhvystycheskoi effektyvnosty rechevoho teksta: (na materyale anhlyiskoi skazky) [To the problem of linguistic effectiveness of speech text based on the material of English fairy tale)] .// Lynhvystyka teksta y obuchenye ynostrannыm yazykam. – Kyiv. Vyshcha shkola. – 1978, 201 – 205.

7. Rubinska B (2016). The choice and Organization of the Materials into Communicative Minimum for Textbooks for Students of Non-humanities Profile / B.Rubinska Modern Science—Moderní věda –2016 (4), 164–175.

8. Katherine T. Rohrer. Poetic metre, musical metre and the dance in Percell's songs. Available at: https://books.google.com/books?isbn=05214417497..Patterns of Spoken English: An Introduction to English ... - Google Books

9. Phonetics & Phonology (First published in1987). Routledge is an imprint of Taylor & Francis, an informal company, 216-217. Available at: https://books.google.com › ... ›. pdf.

10. Dvorzhetsska M. P., (2013). Phonostylistics and Rhetoric in Speech Communication . Available at: https://elibrary.ru/elibrary_28794270.pdf.

11.http://www.slovnyk.ua/services/translit.php.

ПРО ОТБОР СОДЕРЖАНИЯ ОБУЧЕНИЯ И МЕТОДИКУ ПРЕПОДАВАНИЯ ДЕКЛАМАЦИОННОГО СТИЛЯ С ПОМОЩЬЮ СКАЗОК С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ СРЕДСТВ

Б.И. Рубинская

Аннотация. *В статье рассматриваются актуальные вопросы отбора содержания обучения филологов на занятиях по практической фонетике английского языка в условиях реформирования системы высшего образования в рамках Болонского процесса. Освешены вопросы отбора содержания обучения. Целью этой статьи является исследование такого компонента содержания обучения как отбор текстов и разработка методики преподавания декламационного стиля с помощью мультимедиа. Сделан анализ отобранных аудио текстов для обучения устной речи. Проанализирваны достоинства и недостатки отбора текстов для студентов 1 курса. Определены фоностилистические особенности текстов декламационного стиля, а именно, стихов и сказок и доказана уместность и эффективность их использования на занятиях. Предложена методика обучения декламационному стилю с помощью сказок с использованием мультимедийных средств.*

Ключевые слова:*, содержание обучения, отбор текстов, декламационный фоностиль, стихи и сказки, занятия по практической фонетике английского языка, мультимедийные средства обучения*

ON THE CHOICE OF CONTENT OF TEACHING AND METHODS OF TEACHING THE DECLAMATORY PHONOSTYLE WITH THE HELP OF FAIRY TALES USING MULTIMEDIA MEANS

B.I. Rubinska

Abstract. *The article deals with the choice of the content of teaching Phonetics to philologists in modern higher education reform environment within the framework of Bolonsky process. The question of the choice of content of teaching is highlighted. The aim of this article is to research such component of the choice of content of teaching as the choice of texts and to work out modern methods of teaching based on the use of*

multimedia. The analysis of audio scripts for teaching speaking has been made. It showed that most of audio scripts have been chosen without taking into account their phonostylistic peculiarities. Most of them represent conversational phonostyle. The pros and cons of the texts choice have been analyzed. The positive aspects of such texts is that they teach students to communicate in everyday life situations. But on the other hand, there are many other types of communication besides person-to-person communication. Communication of children starts in childhood, when mothers tell children fairy-tales. They like listening to them, grow up and watch animated cartoons, listen to Mother Goose rhymes, using different gadgets. As adults they tell humorous fairy tales, using their euphony and other characteristics. All of these texts belong to the Declamatory phonostyle.

The phonostylistic peculiarities of the declamatory phonostyle texts have been defined, in particular, such texts as poems and fairy tales A fairy tale occupies intermediate position between poetry and prose. The basis of it is narration. It has its own manner of oral presentation, which makes it different from many other texts. Its prosodic organization is characterized by synchronic harmony of sounds, their melodiousness, step-by-step creation of the phonation, which bears the epic features. Euphony is also characterized by rhythmicality and other different components of intonation. It is created due to tone variations, changes in loudness and tempo of speech. Intonation groups are distinguished by the same contours and tempo of the nuclear tone. Variation can be traced in greater or smaller variation of syllable duration. The level segment of the terminal tone creates an additional effect of slowing down the narration and melodiousness of a fairy tale.

The choice of such texts can help students improve their pronunciation and intonation skills. The usefulness and effectiveness of their usage during English language classes has been proved. The methods of teaching the Declamatory style based on the text of a fairy tale with the help of multimedia means of teaching have been proposed. Multimedia are one of the best modern means of teaching verbal aspects of communication. Students learn to use and understand the content from native speakers in normal or very close to normal tempo of speech.They listen to various accents, speech intonation models, tembral characteristics of the voice and possible ways of changing the voice range and timber.Philologists also learn to imitate gestures, body movements, facial expressions.The role play in the Declamatory phonostyle in different roles gives students the confidence and freedom of self-expression which is not always realized in other phonostyles. All this gives additional arguments that it is necessary to work out methods of teaching the Declamatory phonostyle with the help of multimedia means.

These methods were worked out, explained and shown on the example of teaching the fairy tale" The Three Billy Goat Graff.". Exercises that can be used at the pre-viewing, while-viewing and post viewing stages have been shown. Conclusions on the necessity of revision of principles of the choice of texts, inclusion of the principle of choice of such texts that provide the development of students' imagination, which predetermines the choice of the texts belonging to the Declamatory Phonostyle into textbooks and other components of teaching complexes, have been made. As a result, in the nearest future new generation electronic textbooks will be created.

Keywords: *the choice of content of teaching, the choice of texts, the Declamatory phonostyle, poems and fairy tales, teaching Phonetics, multimedia means*

УДК 378.016

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ТЕХНОЛОГІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Г.А.ЧЕРЕДНІЧЕНКО, кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет харчових технологій
E-mail: gala-office2006@ukr.net
ORCID:0000-0002-0193-4935

Анотація. *Розвиток іншомовної професійно-комунікативної компетентності є необхідною складовою мовної професійно орієнтованої підготовки студентів технічного вузу і необхідною умовою становлення вторинної мовної особистості, здатної здійснювати спілкування з фахівцями інших країн в полікультурному просторі в умовах міжнародної мобільності.*

Іншомовна комунікативна компетентність є інтегральною характеристикою професійної діяльності фахівця, яка охоплює такі підструктури:діяльнісну (знання, уміння, навички та способи здійснення професійної діяльності)та комунікативну (знання, уміння, навички та способи здійснення професійного спілкування).

Модель іншомовної професійно-комунікативної компетенції майбутніх інженерів-технологів харчової промисловості складається із сукупності ключових компетенцій: лінгвістичної, дискурсивної, стратегічної, міжкультурної, прагматичної (соціальної), лінгвопрофесійної, соціально-інформаційної, персональної (особистісної, індивідуальної). При цьому іншомовна компетентність розглядається нами як сукупність трьох компонентів: мотиваційно-ціннісного, когнітивно-діяльнісного та емоційно-вольового.

Для формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності необхідно забезпечити практичну спрямованість навчання іноземної мови професійного спрямування, а саме, курс іноземної мови повинен бути тісно пов'язаний з рядом спеціальних дисциплін, що вивчаються студентами з профільних курсів.

Ключові слова*: іншомовна професійно-комунікативна компетентність, структура, сутність іноземна мова, майбутні інженери- технологи харчової промисловості*

Актуальність. Інтеграція України в Європейський простір та економічний аспект глобалізації породжують необхідність фахівцям різних галузей, в тому числі і харчової, здійснювати успішну іншомовну комунікацію для вирішення професійно-орієнтованих завдань. Звідси виникає необхідність володіння особистістю не просто іншомовною комунікативною компетентністю, а й професійною. Наявність такої компетентності, в першу чергу, сприяє мобільності спеціаліста, відкриває можливість працевлаштування у різного роду міжнародних організаціях та компаніях - торговельних, фінансових, транснаціональних, можливість участі у міжнародних проектах, а також продовження освіти, зокрема, дистанційно, у престижних закордонних вищих навчальних закладах; сприяє підвищенню власної професійної культури» посилює конкурентоспроможність фахівця тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До проблем формування

© Г. А. Чередніченко, 2017

професійної іншомовної компетентності зверталося багато дослідників: О.Бігіч, Н.Гез, Р.Гришкова, І.Задорожна, М.Князян, С.Козак, Н.Микитенко, Л.Морська, О.Москаленко, С.Ніколаєва, Ю.Пассов, О.Павленко, Є.Полат, Н.Прудніков а, Ю.Рибінська, О.Тарнопольський, Л.Черноватий та ін.

Загальнотеоретичні аспекти визначення змісту і складових професійної іншомовної компетентності фахівців різних галузей досліджувалися у працях учених Л. Галікової, Т. Грабой, Т. Ємельянової, В. Зикової, Г. Ізмайлової, О. Іскандарової, О. Клименко, О. Петрової та ін.

Мета дослідження розглянути поняття, структуру і зміст іншомовної професійної комунікативної компетентності інженерів-технологів харчової промисловості з точки зору їх мовної діяльності, специфіку розвитку даної компетентності у процесі вивчення дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням».

Матеріали та методи дослідження. Відповідно до поставленої мети під час дослідження використовувалися такі загальнонаукові методи, як теоретико-методологічний, порівняльний, інтерпретація наукових праць, а також метод узагальнення.

Результати дослідження та їх обговорення. Оскільки суспільна й особиста здатність конкурувати на ринку праці в умовах глобалізації дедалі більше пов'язується із наявністю у фахівця різних компетентностей. то, зрозуміло, що *компетентнісний підхід* до формування особистості конкурентоспроможного фахівця поширюється і на іншомовну підготовку як на сегмент освіти. Проблемою застосування компетентнісного підходу до модернізації системи освіти займалися В.І. Байденко, Л.А. Вітес, І.А. Зимня, Е.Ф. Зеєр, Н.В. В.А. Козирев, Н.В. Кузьміна, О.Є. Лебедєв, А.К. Маркова, С.А. Маруєв, Дж. Равен, Н.Ф. Радіонова, Л.М. Спенсер, С.М. Спенсер, Ю.Г. Татур, А.П. Тряпіцина, А.В. Хуторській, S.Kauffeld, U.Clement та інші. На сучасному етапі розвитку освіти цей підхід є домінуючим. На думку багатьох науковців, які займалися питаннями модернізації системи вищої професійної освіти (В.І. Байденко, А.А. Вербицький, І. Г. Галяміна, І. І. Драч, О.В. Овчарук та ін.), використання компетентностей при підготовці фахівця з вищою освітою означає суттєвий поворот в бік студенто-центрованого навчання, спробу реалізувати практичну і культурологічну складові освіти, перейти від предметної диференціації до міждисциплінарної інтеграції. Це означає, що в контексті компетентнісного підходу центральною постаттю навчального процесу виступає студент у взаємодії із групою викладачів, зусилля яких спрямовані конкретно на нього, на його підготовку до відповідної професійної діяльності.

Іншомовну професійну компетентність майбутнього фахівця О.В. Клименко розглядає як результат затрачених зусиль, спрямованих на формування таких іншомовних знань і вмінь, які відображають лінгвістичний, професійно-контекстуальний, психологічний, соціальний та ситуативний стан мови як засобу професійного спілкування в сфері фінансів та особистісного спілкування [5];

Під поняттям «іншомовна комунікативна компетентність» Е.В. Бібікова розуміє здатність та готовність суб'єкта професійної діяльності здійснювати професійне спілкування іноземною мовою [13].

С. В. Козак визначає іншомовну комунікативну компетенцію як сформовану в процесі навчання іноземної мови здатність вільно і адекватно до умов соціально-рольових ситуацій професійної діяльності розуміти й зумовлювати відповідні мовленнєві висловлювання згідно з теоретичними положеннями і знаннями, що виконують інформаційно-комунікативну функцію, а також практичні вміння та

навички, які забезпечують перцептивно-комунікативну та інтеракційно-комунікативну функції спілкування за допомогою засобів іноземної мови [7];

Н. А. Сура під іншомовною професійною компетентністю майбутнього фахівця розуміє володіння індивідом необхідною сумою знань, умінь і навичок, що визначають ступінь сформованості його професійної діяльності, стилю професійного спілкування та його особистості як носія визначених цінностей, ідеалів і професійної свідомості [11].

За Андрієнко А. С. іншомовна професійна компетентність - це здатність здійснювати міжкультурне професійно спрямоване спілкування; взаємодіяти з носіями іншої культури, беручи до уваги національні цінності, норми та уявлення; створювати позитивний настрій спілкування для комунікантів; вибирати комунікативно цілеспрямовані способи вербальної та невербальної поведінки на основі знань про науку і культуру інших народів у межах полілогу культур [1];

На рівні комунікативної діяльності О.О. Павленко визначає комунікативну діяльність фахівців як знання мови, рівень практичного володіння як вербальними, так і невербальними її засобами, засобами комунікативного менеджменту, інструментарієм Інтернет-технологій, а також досвід володіння мовою на варіативно-адаптивному рівні залежно від конкретної мовленнєвої ситуації [8, с.430].

Отже, іншомовна комунікативна компетентність є інтегральною характеристикою професійної діяльності фахівця, яка охоплює такі підструктури:

• *діяльнісну* (знання, уміння, навички та способи здійснення професійної діяльності);

• *комунікативну* (знання, уміння, навички та способи здійснення професійного спілкування).

Якщо компетентність характеризують знання, уміння, навички та способи організації спілкування, то компетенцію — здатність фахівця використовувати набуті знання, сформовані вміння тощо[12].

Аналіз цих та інших праць засвідчує, що науковці розглядають поняття "*іншомовна комунікативна компетенція*" з позиції свого дослідження, виокремлюючи в ньому те, що важливе для спеціаліста з погляду певної науки. Зауважимо, що є різні думки фахівців щодо структури означеного феномена.

Зокрема, А. Андрієнко запропонувала модель іншомовної професійної комунікативної компетенції студентів технічного вищого навчального закладу, яка складається із сукупності ключових компетенцій: лінгвістичної, дискурсивної, стратегічної, соціокультурної, прагматичної (соціальної), лінгвопрофесійної, соціально-інформаційної, соціально-політичної, персональної (особистісної, індивідуальної) [1, с. 16–17].

Дещо інші підходи у визначенні структури іншомовної комунікативної компетенції простежуються в інших дослідників окресленої проблеми. Зокрема, М. Прадівлянний [9, с.14], досліджуючи засади формування іншомовної компетентності фахівців технічних та економічних спеціальностей, пропонує розглядати *лексичну, граматичну, семантичну, фонологічну, орфографічну, орфоепічну, соціолінгвістичну, дискурсивну, функціональну компетенції* як складові іншомовної комунікативної компетенції.

Н. Прудникова виокремлює такі її складові: *лінгвістичну, соціолінгвістичну* та *предметну* компетенції [10, с. 13].

Ю. Федоренко відносить до складових іншомовної комунікативної компетенції *мовленнєву, мовну, дискурсивну, стратегічну* та *соціокультурну* компетенції [12, с. 7].

Узагальнення досліджень науковців щодо різних визначень поняття *іншомовна професійно-комунікативна компетентність*, її складових компонентів, а також всебічний аспектний аналіз характеристики її суті та виокремлення функцій у професійній діяльності інженера-технолога дозволяє дійти висновку щодо визначення іншомовної професійно-комунікативної компетентності.

Іншомовна професійно-комунікативна компетентність майбутнього інженера-технолога – це здатність майбутнього випускника діяти в режимі вторинної мовної особистості в професійно спрямованій ситуації спілкування з фахівцями інших країн, готовність до здійснення міжкультурної професійної взаємодії в полікультурному просторі в умовах міжнародної мобільності та інтеграції.

У зв'язку з цим можна стверджувати, що актуальним є визначення стуктурно-змістовної сутності іншомовної професійної комунікативної компетентності в цілях успішного здійснення майбутніми фахівцями міжкультурного спілкування, що пов'язано не тільки з розвитком когнітивної бази, але і розвитком якостей особистості, які є значущими в процесі спілкування.

Формування іншомовної професійної компетентності передбачає «накладання» іншомовних навичок на предметний зміст професії під час виконання професійних завдань таким чином, що викладання дисципліни «Іноземна мова за професійним» в навчальному плані підготовки майбутнього фахівця не формально, а змістовно буде спрямовано на досягнення загальної мети навчання студента у вищому навчальному закладі – формування його професійної компетентності.

При цьому іншомовна професійно-комунікативна компетентність розглядається нами як сукупність трьох компонентів: мотиваційно-ціннісного, когнітивно-діяльнісного та емоційно-вольового. Мотиваційно-ціннісний компонент включає в себе такі характеристики, як інтерес до вивчення іноземної мови і усвідомлення його значимості для майбутньої кар'єри, бажання підвищити свій мовний рівень і придбати нові навички в різних видах мовленнєвої діяльності, інтерес до творчих видів діяльності на заняттях з професійно-орієнтованого навчання іноземної мови та ін. Когнітивно-діяльнісний компонент об'єднує іншомовну комунікативну компетенцію в сфері професійної діяльності як предметну компетенцію в оволодінні професійно-орієнтованою іноземною мовою і загальні (універсальні, надпредметні) компетенції, що представляють собою професійно важливі якості сучасного кваліфікованого інженера-технолога.

Виділена нами іншомовна професійно-комунікативна компетентність складається з сукупності таких базових (ключових) компетенцій:

1. **лінгвістичної компетенції**, в складі якої ми виділяємо мовну і мовленнєву компетенції.

Під мовною компетенцією ми розуміємо знання лексичних одиниць і граматичних правил, що перетворюють лексичні одиниці в осмислене висловлювання, а також здатність застосування цих правил в процесі вираження і сприйняття суджень в усній і письмовій формах.

Під мовленнєвою компетенцією ми розуміємо знання правил мовної поведінки, вибір мовних форм і засобів та їх використання в залежності від цілей, ситуації спілкування і соціального статусу учасників в процесі соціокультурної та професійної комунікації.

2. **дискурсивної компетенції**, що дозволяє встановлювати контекстуальне значення зв'язного тексту і логічно вибудовувати речення в процесі комунікації.

3. **стратегічної компетенції**, під якою ми розуміємо здатність використовувати адекватні ситуації спілкування, вербальні і невербальні комунікативні стратегії з метою ефективності міжкультурної професійно орієнтованої комунікації при дефіциті мовних засобів.

4. **міжкультурної компетенції**, це здатність взаємодіяти з носіями іншої культури з урахуванням національних цінностей, норм і уявлень, створювати позитивний для комунікантів настрій в спілкуванні, вибирати комунікативно-доцільні способи вербальної і невербальної поведінки, використовуючи знання про науку і культуру інших народів в рамках полілогу культур.

5. **соціальної (прагматичної)** компетенції як здатності мовної особистості обирати адекватний спосіб здійснення комунікації в залежності від умов і цілей конкретної ситуації спілкування, будувати речення відповідно до комунікативної мети учасників спілкування.

6. **лінгвопрофесійної (предметної, спеціальної)** компетенції, під якою ми розуміємо здатність до сприйняття і продукування текстів в сфері спеціальної предметної діяльності, вміння оперувати іншомовною загальнонауковою і спеціальною лексикою, кліше мови для спеціальних цілей, аналізувати, здійснювати презентацію з професійно орієнтованої проблематики.

7. **соціально-інформаційної компетенції**, що характеризує здатність висловити критичне ставлення до широкого спектру інформації в процесі міжкультурної іншомовної взаємодії у професійній та побутовій сферах діяльності і визначає рівень володіння інформаційними технологіями.

8. **персональної (особистісної, індивідуальної)** компетенції як здібності, що дозволяє розкрити в процесі комунікації в контексті діалогу культур індивідуальні цінності і прагнення особистості як суспільного індивіда, як готовність до підвищення рівня сформованості компетенцій з метою міжкультурного професійного спілкування, безперервної самоосвіти та самовдосконалення, а також потреби в актуалізації особистісного потенціалу.

Для формування іншомовної професійно-орієнтованої комунікативної компетентності необхідно забезпечити практичну спрямованість навчання іноземної мови, а саме, курс іноземної мови повинен бути тісно пов'язаний з рядом спеціальних дисциплін, що вивчаються студентами з профільних курсів. Для досягнення вищесказаного технічними вузами за основу навчального процесу при навчанні іноземної мови вибрано практичне навчальне заняття, також ними складено ряд спеціалізованих програм з дисципліни «Іноземна мова», спрямованих на ефективний розвиток іншомовної комунікативної компетентності студентів в умовах професійної підготовки для успішної самореалізації в професійних ситуаціях, що створюються роботодавцем для майбутніх фахівців. Так, наприклад, у процесі вивчення іноземної мови студенти технологічних спеціальностей повинні знати: 1) структуру мови, що вивчається (фонетика, граматика, лексика); 2) специфіку науково-технічної літератури; 3) правила складання основних видів текстових компресій (анотація, реферат); 4) структуру повідомлень, доповідей, презентацій; 5) правила складання резюме, ділової кореспонденції; 6) етикет ділового спілкування. Також в результаті вивчення іноземної мови студенти повинні володіти: 1) розмовним навичками, а саме, вміти вести діалог в побутових, професійних і ділових комунікаціях; створювати монологічне висловлювання з професійної тематики (повідомлення, доповіді, презентації); 2) навиками аудіювання, а саме, вміти сприймати на слух зміст усних висловлювань іноземною мовою, вимовлених в звичайному темпі з культурологічної та професійної тематики; фіксувати корисну інформацію в

процесі аудіювання; 3) навики читання і розуміння, а саме, вміти повністю розуміти зміст оригінальних професійно орієнтованих текстів з використанням словника; розуміти загальний вміст оригінальних професійно-орієнтованих текстів без використання словника; 4) навики письма, а саме, вміти складати іноземною мовою різні види академічного письма (анотація, реферат).

Для ефективного формування іншомовної професійно-орієнтованої комунікативної компетентності студентів необхідно використовувати не менш важливий тип практичних занять, як самостійна робота студентів. На заняттях іноземної мови викладачем має виділятися достатня кількість часу на систему самостійної роботи - різні типи завдань, спрямовані на розвиток самоконтролю, взаємоконтролю і самоаналізу, спираючись на використання рефлексії студентів.

Висновки і перспективи. Таким чином, розвиток іншомовної професійної компетентності інженерів-технологів у ВНЗ розглядається нами як необхідна складова в структурі інтегративної характеристики професійної компетентності фахівця, що дозволяє здійснювати комунікацію з представниками інших культур на міжнародному рівні, що передбачає сформованість певного рівня міжкультурної комунікативної компетентності.

Список використаних джерел

1. Андриенко, А. С. Развитие иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности студентов технического вуза: автореф. дис. на соискание степеня канд. пед. наук : спец. 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" [Текст]/ Андриенко Анжела Сергеевна – Ростов- на-Дону, 2007. – 26 с.

5. Клименко, Е. В. Формирование иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности будущих финансистов: дис. канд.пед. наук: 13.00.08. [Текст]/ / Клименко Елена Васильевна. Калуга – 2004. – 200 с.

7. Козак, С. В. Формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. "Теорія та методика професійної освіти"[Текст]/ / С. В. Козак. Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського. –Одеса, 2001. – 20 с.

11. Сура, Н. А. Навчання студентів університету професійно-орієнтованого спілкування іноземною мовою: : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. "Теорія та методика професійної освіти"[Текст]/ / Сура Наталія Анатоліївна. Луганськ, 2005- 20 с.

12 Тинкалюк, О. Сутність і структура іншомовної комунікативної компетенції студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів [Текст]/ / О. Тинкалюк // Вісник Львів. – 2008. – № 24. – С. 53–63.

13. Бибикова, Э. В. Формирование основ иноязычной коммуникативной компетентности у будущих экологов: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" [Текст]/ / Бибикова Эльвира Витальевна - Майкоп, 2006. - 29 с.

8. Павленко, О. О. Формування комунікативної компетенції фахівців митної служби в системі неперервної професійної освіти : дис. докт. пед. наук : 13.00.04 [Текст]/ / Павленко Олена Олександрівна – 2010. – 560 с.

9. Прадівлянний, М. Г. Формування професійно спрямованої іншомовної компетентності фахівців технічних та економічних спеціальностей засобами сучасних інформаційних технологій: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. "Теорія та методика професійної освіти"[Текст]/ / Прадівлянний

Микола Григорович. Вінницький держ. педагогічний ун-т ім. Михайла Коцюбинського. - Вінниця, 2006. - 20 с.

10. Прудникова, Н. Н. Педагогическая технология формирования иноязычной компетенции студентов неязыковых вузов: диссертация... кандидата педагогических наук: 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования "/ Прудникова Надежда Николаевна. – Саратов, 2007. – 231 с.

12. Федоренко, Ю. П. Формування у старшокласників комунікативної компетенції в процесі вивчення іноземної мови: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук: 13.00.09. "Теорія навчання"/ Федоренко Юлія Петрівна. Волин. держ. ун-т ім. Л.Українки. - Луцьк, 2005. - 20 с.

References.

1. Andrienko, A. S. (2007). Razvitie inoyazychnoi professional'noi kommunikativnoi kompetentnosti studentov tekhnycheskoho vuza [Development of foreign professional communicative competence of technical university students]. Rostov- na-Donu, 26 s.

5. Klimenko, E. V. (2004) Formirovanie inoyazychnoj professional'noj kommunikativnoj kompetentnosti budushchih finansistov [Formation of foreign professional communicative competence of future financiers].Kaluha, 200 s.

7. Kozak, S. V. (2001) Formuvannya inshomovnoyi komunikatyvnoyi kompetentsiyi maybutnikh fakhivtsiv mors'koho flout [Formation of foreign professional communicative competence of future financiers]. Odesa, 20 s.

11. Sura, N. A. (2005) Navchannya studentiv universytetu profesiyno-oriyentovanoho spilkuvannya inozemnoyu movoyu [Learning professionally oriented foreign language by the students of universities]. Luhans'k,20 s.

12. Tynkalyuk, O. (2008) Sutnist' i struktura inshomovnoyi komunikatyvnoyi kompetentsiyi studentiv nemovnykh spetsial'nostey vyshchykh navchal'nykh zakladiv [The definition and structure of foreign language communicative competence of students of non-linguistic specialties of higher educational institutions]. Visnyk L'viv. Vol. 24, 53–63.

13. Bibikova, E. V. (2006). Formirovanie osnov inoyazychnoj kommunikativnoj kompetentnosti u budushchih ehkologov [Formation of foundations of foreign communicative competence of future ecologists].Majkop,29 s.

8. Pavlenko, O. O. (2010). Formuvannya komunikatyvnoyi kompetentsiyi fakhivtsiv mytnoyi sluzhby v systemi neperervnoyi profesiynoyi osvity [Formation of the communicative competence of customs service specialists in the system of continuous vocational education]. Dnipropetrovsk,560 s.

9. Pradivlyannyy, M. H. (2006). Formuvannya profesiyno spryamovanoyi inshomovnoyi kompetentnosti fakhivtsiv tekhnichnykh ta ekonomichnykh spetsial'nostey zasobamy suchasnykh informatsiynykh tekhnolohiy [Formation of professionally oriented foreign competence of specialists of technical and economic specialties by means of modern information technologies].Vinnytsya,20 s.

10. Prudnikova, N. N. (2007). Pedagogicheskaya tekhnologiya formirovaniya inoyazychnoj kompetencii studentov neyazykovyh vuzov [Pedagogical technology of formation of the foreign competence of students of non-linguistic universities]. Saratov,20 s.

12. Fedorenko, Yu. P. (2005). Formuvannya u starshoklasnykiv komunikatyvnoyi kompetentsiyi v protsesi vyvchennya inozemnoyi movy [Formation of communicative competences of high school students in the process of learning a foreign language]. Luts'k ,20 s.

ПОНЯТИЕ И СТРУКТУРА ИНОЯЗЫЧНОЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ-ТЕХНОЛОГОВ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Г.А.Чередниченко

Аннотация. *Развитие иноязычной профессионально-коммуникативной компетентности является необходимой составляющей языковой профессионально ориентированной подготовки студентов технического вуза и необходимым условием становления вторичной языковой личности, способной осуществлять общение со специалистами других стран в поликультурном пространстве в условиях международной мобильности.*

Иноязычная коммуникативная компетентность является интегральной характеристикой профессиональной деятельности специалиста, которая охватывает такие подструктуры: деятельностную (знания, умения, навыки и способы осуществления профессиональной деятельности) и коммуникативную (знания, умения, навыки и способы осуществления профессионального общения).

Модель иноязычной профессионально-коммуникативной компетентности будущих инженеров-технологов пищевой промышленности состоит из таких ключевых компетенций: лингвистической, дискурсивной, стратегической, межкультурной, прагматической (социальной), лингвопрофессиональной, социально-информационной, персональной (личной, индивидуальной). При этом иноязычная коммуникативная компетентность рассматривается нами как совокупность трех компонентов: мотивационно-ценностного, когнитивно-деятельностного и эмоционально-волевого.

Для формирования иноязычной профессионально-коммуникативной компетентности необходимо обеспечить практическую направленность обучения иностранному языку профессионального направления, а именно, курс иностранного языка должен быть тесно связан с рядом специальных дисциплин, изучаемых студентами по профильным курсам.

Ключевые слова*: иноязычная профессионально-коммуникативная компетентность, структура, сущность иностранный язык, будущие инженеры-технологи пищевой промышленности*

DEFINITION AND STRUCTURE OF FOREIGN LANGUAGE PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE FOOD INDUSTRY ENGINEERS

H.Cherednichenko

Abstract.*The development of foreign language professional and communicative competence is a necessary component of the professional training of students of technical universities and a necessary condition for the formation of a secondary linguistic personality capable to communicate with specialists from other countries in the multicultural space in conditions of international mobility.*

Integration of Ukraine into the European space and the economic aspect of globalization enable specialists from various fields, including food industry, to communicate successfully in foreign language in order to solve professionally-oriented tasks. Hence, there is a need not only in communicative competence in foreign language, but also in a professional communicative competence. Such competence,

first of all, promotes the mobility of the specialist, opens the possibility of employment in various international organizations and companies - trade, financial, transnational, the possibility of participation in international projects, as well as continuing education in prestigious foreign higher education institutions, even by distance learning, advances specialist's own professional culture, strengthens the competitiveness of a specialist, etc.

The purpose of the study is to consider the definition, structure and content of foreign language professional communication skills of future food industry engineers in linguistic activity, the specifics of the development of this competence in the process of studying the discipline "English for specific purposes".

The study determines that foreign language communicative competence is an integral characteristic of professional activity of a specialist that includes such substructures: activity (knowledge, skills, skills and methods of professional activity) and communicative (knowledge, skills, skills and methods of professional communication).

The model of foreign language professional communicative competence of future engineers-technologists of food industry consists of a set of key competences: linguistic, discursive, strategic, intercultural, pragmatic (social), linguistic-professional, social-informational, personal (personal, individual). In this foreign language competence is considered by us as a set of three components: motivational, cognitive and activity and emotional.

For the formation of foreign language professional and communicative competence, it is necessary to ensure the practical orientation of teaching a foreign language of professional orientation, namely, the course of a foreign language should be closely linked with a number of special disciplines studied by students from specialized courses.

As a result of studying a foreign language for specific purposes future food industry engineers must develop conversational skills, namely, to be able to make a dialogue in personal, professional and business communication; create a monologue on professional topics (messages, reports, presentations); the skills of listening, namely, to be able to understand the content of oral speeches in a spoken foreign language at a usual rate on cultural and professional subjects; listen useful information in the listening process; reading skills, namely, to be able to fully understand the content of the original professionally oriented texts using the dictionary; to understand the general contents of the original professionally oriented texts without the use of the dictionary; writing skills, namely, ability to write different types of academic writing in a foreign language (abstract, resume).

***Keywords**: foreign language professional and communicative competence, definition and structure, future food industry engineers*

УДК 378.374

ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНІ АСПЕКТИ НОВИХ ВИКЛИКІВ І ВИМОГ ДО ОСВІТНІХ СИСТЕМ

Л.О.ШАНАЄВА-ЦИМБАЛ, кандидат наук з державного управління,
старший викладач,
E-mail: almi2004@ukr.net
ORCID: 0000 -0002-4571-3827
С.Б.ХРИСТЮК, кандидат історичних наук, старший викладач,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: svitlana.khrystiuk@gmail.com
ORCID:0000 -0003-4119-8562

Анотація. *У цій статті розглянуто інформаційно-технологічні аспекти нових вимог до освітніх систем, зокрема щодо використання дистанційного навчання і нових інформаційних засобів в умовах: 1) глобалізації та суспільства знань; 2) прискорення розвитку Польщі і всього Європейського Союзу. Освітні технології є одним із головних елементів системи освіти, оскільки вони безпосередньо спрямовані на досягнення головних цілей: навчання і виховання. У наш час в умовах економічних відносин і жорсткої конкуренції на ринку праці особливе значення мають знання, навички та досвід.Науковий аспект полягає у тому, що з кожним роком загострюється необхідність оновлення традиційних розв'язків навчально-виховних проблем. Дистанційну форму навчання ще називають "освітою протягом усього життя" через те, що більшість тих, хто навчається, - дорослі люди. Багато хто з них вже має вищу освіту, проте через необхідність підвищення кваліфікації або розширення сфери діяльності у багатьох виникає потреба швидко і якісно засвоїти нові знання і набути навички роботи. Саме тоді оптимальною формою може стати дистанційне навчання.*

Ключові слова: *освітні системи, інформаційно-технологічні аспекти, дистанційне навчання, глобалізація, суспільство знань, Європейський Союз*

Актуальність.

Сьогодні світ не стоїть на місці. І ми маємо не відставати. А навпаки – разом із ним впевнено крокувати шляхом прогресу, вповні використовуючи увесь потенціал передових інформаційних технологій сучасності. Особливо це

актуально для освіти - галузі, яка за самою своєю суттю повинна уособлювати усе прогресивне, сучасне і найбільш актуальне. Наприклад, брати на озброєння практики дистанційного навчання. Стратегічно правильна політика державних органів має полягати у перетворенні освітньо-наукового комплексу в рушійну силу інноваційної економіки [5]. Отже, серед завдань науковців актуалізується пошук найбільш ефективних шляхів використання національних ресурсів для розвитку вищої освіти і тих наук, які є джерелом високих технологій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Інформатизація суспільства – це перспективний шлях до економічного, соціального та освітнього розвитку. Одним із важливих напрямків розвитку

©Л.О.Шанаєва-Цимбал, С.Б.Христюк,2017

інформатизації освіти є нові комп'ютерні технології. Інтерактивність, інтенсифікація процесу навчання, зворотний зв'язок – помітні переваги цих технологій, котрі зумовили необхідність їх застосування у різних галузях людської діяльності, насамперед у тих, які пов'язані з освітою та професійною підготовкою. Нині помітно зросла кількість досліджень, предметом яких стало використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі. Цій темі в Україні присвячені дослідження таких науковців, як В.Ю. Биков, Я.В. Булахова, О.М. Бондаренко, В.Ф. Заболотний, Г.О. Козлакова, О.А. Міщенко, О.П. Пінчук, О.В. Шестопал та інші.

Мета статті - є визнання підвищення значення високих інформаційних технологій (зокрема - Інтернету) як у суспільно-економічному розвитку, так і в модернізації освітніх систем. **Методи дослідження –**у статті використані методи аналізу.

Результати. Інформатизація освіти спрямовується на формування та розвиток інтелектуального потенціалу нації, удосконалення форм і змісту навчального процесу, впровадження комп'ютерних методів навчання та тестування, що надає можливість вирішувати проблеми освіти на вищому рівні з урахуванням світових вимог. Так, цивілізаційний аспект пов'язаний з динамічним зростанням значення в глобалізаційних процесах інформації, що спирається на знання у сфері точних наук і високих технологій. Інтернет, всесвітнє телебачення та інші сучасні засоби небачено актуалізували діалог культур. З одного боку, вони полегшують поширення системи цінностей і масової культури держав-лідерів (США, Великобританії, Франції та ін.), з другого – створюють небезпеку втрати для невеликих країн своєї культурної неповторності. Система освіти може запобігти цій небезпеці і сприяти розвитку національних культур в умовах інформатизації та глобалізації. Інформаційний аспект сучасної стадії розвитку освітньо-наукового коплексу полягає у підвищенні соціально-статусного значення вільного і широкого доступу до електронно-цифрових інформаційних джерел. Нові засоби отримання інформації з ци джерел підвищують конкуренційність та інноваційність економіки,сприяють зменшенню безробіття, забезпечують небачено широкий доступ до освіти і підвищення професійної компетентності практично всім, хто цього потребує. Зауважимо, що нове суспільство знань не слід уявляти як інформатизований варіант розвиненої стадії індустріального суспільства – високі технології і стрімкий розвиток великої кількості нових наук стануть рушієм формування через систему освіти більш культурних і цивілізованих поколінь, які відзначатимуться громадянською відповідальністю і високою толерантністю. Суспільно-економічна площина наукового дослідження ролі інформаційних технологій у розвитку освіти повязана із завданням підготовки в середніх і вищих школах нових поколінь дослідників і творців нових технологій, конструкторів і програмістів – носіїв тих знань, використання яких забезпечить прорив у ще вищі сфери нано – та інших технологій майбутнього.

Глобалізаційно-освітні аспекти визначних світових тенденцій і процесів виявляють себе у прискоренні формування «всепланетної» освіти як сукупності засобів надання освітніх та інших інформаційних послуг кожному громадянину суспільства знань, незалежно від місця його перебування і часу доби. Це примушує керівників освітніх систем у розвинених країнах піклуватися про розширення можливостей систем обовязкової освіти, зокрема, у формуванні у дітей і молоді «вміння навчатися» - потреби розшукувати нову інформацію для самовдосконалення і саморовитку та вміння використовувати її на власну і суспільну користь.

Однак, швидкозмінність інформаційних засобів ускладнює внесення змін у таку велику і консервативну систему, якою є освітня. В сучасних умовах можна лише мріяти про те, що середня і вища школа оновлюватимуться так само стрімко, як інформаційні й телекомунікаційні засоби і технології.

Аналіз польських і зарубіжних науково-педагогічних праць, в яких вивчається роль і можливості дистанційної освіти, дає змогу їх узагальнити і створити перелік потенційно важливих особливостей і можливостей цього молодого виду освіти [7]. Вона спроможна:

1) підготувати дорослих, безробітних, людей з фізичними вадами до життя і праці і інформаційному суспільстві відповідно до тези, що високі інформаційні технології несуть з собою великі надії;

2) зменшити істотний розрив між тими, что має доступ до знань (інформації) й тими, хто його позбавлений;

3) подолати протиріччя, що виникли між традиційною, класичною системою і процесом навчання та найновішими, інноваційними варіантами застосування інформаційних технологій, які все ефективніше розв'язують більшість освітніх завдань, зокрема, забезречення безперервності навчання і соціалізації всіх представників молодих генерацій.

4) створити добрі умови для навчання і професійного вдосконалення (самоосвіти), а також постійного зростання професійної компетентності політиків, бізнесменів, журналістів і науковців. Провідною метою має стати усвідомлення важливості універсальних цінностей та формування їх комплексу в кожного громадянина;

5) поширити інформацію про роль всесвітніх конвенцій про права людини і захист дітей, а також інші позитивні політичні ідеали.

6)з апобігти особистісному розпаду, формату усвідомлення власної неповторності, стійкість до сприйняття нав'язаних іззовні зразків поведінки, які можуть шкодити культурній ідентичності і збереженню різноманітності звичаїв і спадку;

7) зменшувати шкоду від надмірно емоційних та суб'єктивних повідомлень в Інтернеті та інших мережах;

8)актуалізувати і поглиблювати екологічну свідомість, популяризувати ідеї дбайливого ставлення до довкілля, природного і культурного спадку, розширення застосування відновлюваних джерел енергії й більш раціональних технологій, які економлять природні ресурси;

9)ефективно запобігати поширенню загрози тероризму, торгівлі живим товаром і наркотиками, протидіяти мафіям і криміналу, насамперед, в їх спробах використати в аморальних цілях новітні інформаційні засоби.

Сучасні інформаційні технології (в своїх різноманітних варіантах застосування), частиною яких є дистанційна освіта, можуть забезпечити:

- публічні дебати на тему европейських шансів на урівноважений і стійкий соціально-економічний розвиток, осучаснення виробництва, зменшення безробіття і мінімалізації його негативних наслідків;

- забезпечення приросту кількості місць праці, використання того потенціалу, який несуть із собою нові інформаційні технології для освітньої і культурної діяльності, для раціонального використання енергетичних і людських ресурсів.

Цілком зрозуміло, що виконання таких важливих і комплексних завдань вимагає об'єднання ресурсів, зокрема, гармонізації освітніх систем у рамках Болонського процесу [6;9].

Серед засобів підвищення якості європейської освіти і результативності наукових досліджень – послідовне врахування локальних і регіональних потреб і використання нових інформаційних технологій [7]. Як вважають провідні політики Польщі, не слід легковажити навчанням дорослих, адже від їх професіоналізму і рівня цивільної свідомості залежатиме все майбутнє ЄС. Саме тому в Гамбургській декларації навчання дорослих (1997 р.) вказано: «Навчання впродовж усього життя є одним з «ключів» до XXI століття. Воно є наслідком активної громадянської позиції й передумовою ефективної участі в суспільному житті, адже зростає потреба свідомої співучасті в ньому як чоловіків, так і жінок. У цьому разі людство забезпечить своє існування і відповість на виклики майбутнього» [8]. Усвідомлюючи це, учасники Болонського процесу створення спільного європейського простору вищої освіти сформулювали три пріоритетні завдання:

1) поліпшення якості і ефективності освітніх систем ЄС зміною змісту і методів навчання;

2) розширення доступу до вищої освіти, підвищення для молоді шансів отримання високої професійної компетентності і створення умов для її росту після виходу на ринок праці;

3) відкритя освітніх систем на навколишнє середовище і світ у зв'язку з необхідністю поліпшення їх узгодження з вимогами оновленого і швидкозмінного ринку праці.

Сьогодні очевидно, що молодь перебуває і перебуватиме у фокусі дій з розвитку освітньої системи. Плани Польщі щодо цього передбачають шість стратегічних цілей: 1) Забезпечення рівності шансів на освіту і самореалізацію; 2) Стимуляція активності молоді; 3) Запобігання явищу маргіналізації; 4)Розвиток міжнародних молодіжних обмінів і співпраці; 5) Створення орієнтованої на молодь системи інформації; 6) Поліпшення професійної підготовки тих дорослих, які працюють з молоддю [10]. Названі урядові документи й зобов'язання Польщі перед ЄС стимулюють колективи вищих навчальних закладів розширювати і горизонти бачення свого розвитку, зокрема:

- створити оптимальну стратегію розвитку дистанційної освіти;
- удосконалити навчально-виховний процес;
- підвищити кваліфікацію викладачів та іншого персоналу ВНЗ;
- пошуки нових джерел фінансування і підвищення ефективності використання ресурсів;
- модернізація системи управління і забезпечення якості навчання і наукових досліджень.

Висновки та перспективи.

Отже, дистанційна освіта має діалогічно-культурний вимір і може сприяти поширенню правдивої інформації про багатство і різноманітність культур усіх народів.Важливе евристичне значення має використання досвіду різних країн світу у дистанційній освіті, в поєднанні можливостей традиційних і віртуальних вищих навчальних закладів. Європейський Союз має значні резерви у поліпшенні своєї освіти шляхом звернення до нових інформаційних технологій, доцільне й контрольоване застосування яких дасть змогу уникнути виявлених труднощів і сприяти формуванню у нових поколінь інформаційної і професійної компетентності.

Список використаних джерел

1. Биков, В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія [Текст] / В. Ю. Биков. – К. : Атіка, 2009. – 684 с.

2. Коваль, Т. І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності : навч.-метод. посіб. [Текст] / Т. І. Коваль. – К. : Вид. центр НЛУ, 2009. – 380 с.

3. Козлакова, Г. О. Теоретичні і методичні основи застосування інформаційних технологій у вищій технічній освіті: Монографія. [Текст] / Г. О. Козлакова – К. : ІЗМН, ВІПОЛ, 1997. – 180 с.

4. Czech, J. Polskie szkoly w swiatowej sieci // “Wyzwania Oswiatowe”. – 2009. – nr.4. – S. 1-2

5. Шинкарук, О.В. Окремі аспекти вдосконалення правової бази вищої освіти в Україні / О.В. Шинкарук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка.Психологія. Філософія». – К.: Міленіум, 2016. – Вип. 233. – С. 313-322.

6. Edukacja w Europie: rozne systemy ksztalcenia s szkolenia – wspolne cele do roku 2011. W-wa.,Fund. Rozw.Syst.Eduk, 2008. – 39 s.

7. Kolodziejczyk, J. Rola nauki w budowaniu spoleczenstwa opartego na wiedzy. Wyzwania stojace przed PAN, “Nauka”, 1/2009. – S.8.

8. Lastawski, K. Od idei do integracji europejskiej, WSP TWP. – Warszawa, 2008.

9. Polturzycki, J. Edukacja doroslych za granica. – Torun, 2008. – S. 377.

10. Rola uniwersytetow w Europie wiedzy. Komunikat Komisji. COM (2008)58. – Bruksela, 2008. – 22 s.

11. Sielatycki, M. Tworzyc europejskie umysly // Polis. – 2011.- nr 35/36, S. 70.

References

1. Bykov, V.Ju. (2009). Modeli orghanizacijnykh system vidkrytoji osvity [Models of Organizational Systems of Open Education]. – K. : Atika, 684.

2. Kovalj, T.I. (2009) Pidghotovka vykladachiv vyshhoji shkoly: informacijni tekhnologhiji u pedaghoghichnij dijaljnosti [Teachers of higher education: Information technologies in pedagogical activity]. – K. : Vyd. centr NLU, 380.

3.Kozlakova, Gh.O.(1997) Teoretychni i metodychni osnovy zastosuvannja informacijnykh tekhnologhij u vyshhij tekhnichnij osviti[Theoretical and methodical bases of application of information technologies in higher technical education]. – K. : IZMN, VIPOL, 180.

4.Czech, J. Polskie szkoly w swiatowej sieci // “Wyzwania Oswiatowe”. – 2009. – nr.4. – S. 1-2

5.Shynkaruk, O.V.(2016) Okremi aspekty vdoskonalennia pravovoi bazy vyshchoi osvity v Ukraini [Some aspects of improving the legal framework of higher education in Ukraine]. – K.: Milenium, 2016. – Vyp. 233. – S. 313-322.

6.Edukacja w Europie: rozne systemy ksztalcenia s szkolenia – wspolne cele do roku 2011. W-wa.,Fund. Rozw.Syst.Eduk, 2008. – 39 s.

7.Kolodziejczyk, J. Rola nauki w budowaniu spoleczenstwa opartego na wiedzy. Wyzwania stojace przed PAN, “Nauka”, 1/2009. – S.8.

8.Lastawski, K. Od idei do integracji europejskiej, WSP TWP. – Warszawa, 2008.

9.Polturzycki, J. Edukacja doroslych za granica. – Torun, 2008. – S. 377.

10.Rola uniwersytetow w Europie wiedzy. Komunikat Komisji. COM (2008)58. – Bruksela, 2008. – 22 s.

11.Sielatycki, M. Tworzyc europejskie umysly // Polis. – 2011.- nr 35/36, S. 70

ИНФОРМАЦИОННЫЕ И ТЕЛЕКОММУНИКАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ НОВЫХ ВЫЗОВОВ И ТРЕБОВАНИЙ К ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМ СИСТЕМАМ

Л. О. Шанаева-Цымбал, С. Б. Христюк

***Аннотация**. В данной статье рассмотрены информационно-технологические аспекты новых требований к образовательным системам, в частности использование дистанционного обучения и новых информационных средств в условиях: 1) глобализации и общества знаний; 2) ускоренного развития Польши и всего Европейского Союза. Образовательные технологии являются одним из главных элементов системы образования, поскольку они непосредственно направлены на достижение главных целей: обучение и воспитание. В наше время в условиях экономических отношений и жесткой конкуренции на рынке труда особое значение имеют знания, навыки и опыт.Научный аспект заключается в том, что с каждым годом обостряется необходимость обновления традиционных решений учебно-воспитательных проблем. Дистанционную форму обучения еще называют "образованием в течение всей жизни" из-за того, что большинство учащихся, - взрослые люди. Многие из них уже имеют высшее образование, однако из-за необходимости повышения квалификации или расширения сферы деятельности у многих возникает потребность быстро и качественно усвоить новые знания и приобрести навыки работы. Именно тогда оптимальной формой может стать дистанционное обучение.*

***Ключевые слова:** образовательные системы, информационно-технологические аспекты, дистанционное обучение, глобализация, общество знаний, Европейский Союз*

THE INFORMATIVE AND MEDIA ASPECTS OF THE NEW EDUCATIONAL CHALLENGES

L. O. Shanaieva-Tsymbal, S. B. Khrystiuk

***Abstract.** The main goal of this article is to investigate the informative and media aspects of the new educational challenges, connected mostly with the mass communication and distance learning in such conditions: 1) informative society and globalization; 2) well-balanced and rapid development of Poland and the European Union.*

Traditional on-campus classroom environments have been the dominant education technique for generations. However, with the advent and evolution of the Internet and other information technologies, online or distance learning is becoming more and more popular. Both traditional and distance learning programs can provide quality education

Today most people associate learning with formal education at school, college, university. We are told, from an early age, that we should “get a good education”.

Generally speaking it is true that a formal education and the resulting qualifications are important. Education may maximize our potential to find better, more satisfying jobs, earn more and perhaps, become more successful in our chosen career.

However, “schooling” is only one type of learning. There are many other opportunities to further your knowledge and develop the skills you need throughout life.

Knowledge can be acquired and skill-sets developed anywhere – learning is unavoidable and happens all the time. Some online distance programs allow students to view lectures and take exams at their convenience. Given the chance to study at their own pace, some students may complete a degree program faster online than they would in a traditional setting. On the other hand, there are distance programs that have real-time lectures at set times, with assignment and exam deadlines.

However, lifelong learning is about creating and maintaining a positive attitude to learning both for personal and professional development.

Lifelong learners are motivated to learn and develop because they want to: it is deliberate and voluntary act. Lifelong learning can enhance our understanding of the world around us, provide us with more and better opportunities and improve our quality of life. There are two main reasons for learning throughout life: for personal development and for

professional development. These reasons can improve your employment opportunities, professional development and can enable personal growth. Keeping the brain active does have advantages since learning can prevent you from becoming bored and thus enable a more fulfilling life at any age.

Today, the Polish higher education system is developing rapidly. Poland holds fourth place in Europe (after the United Kingdom, Germany and France) in terms of the number of people enrolled in higher education. Poland plays an active part in the Bologna Process. Foreign students coming to Poland can expect the most attractive and diversified education opportunities meeting high European standards.

Being well-educated is not necessarily the key to employment. Although qualifications may get people an interview, actually getting the job can take a lot more. Nowadays, employers are looking for well-balanced people with transferable skills. This includes the ability to be able to demonstrate that you are keen to learn and develop. Putting the time in for extra learning brings its own rewards. It means people can get more personal satisfaction from their lives and jobs as they understand more about who they are and what they do.

Keywords: *educational challenges, informative and media aspects, distance learning, globalization, informative society, the European Union*

УДК 811.111

КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД В НАВЧАННІ ПРОФЕСІЙНО-ЗООРІЄНТОВАНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ УНІВЕРСИТЕТІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Н. А. ГЛУХОВСЬКА, асистент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: Nataliahlukhovs'ka@gmail.com
*ORCID:*0000-0002-6983-1158

Анотація. *Обґрунтовано доцільність комунікативного підходу викладання іноземних мов студентам немовних факультетів, що значно підвищує якість знань студентів. Вказано на необхідність застосування провідних видів мовленнєвої діяльності на заняттях, моделювання ситуацій професійного спілкування, які створюють максимальне наближення навчального процесу та реальної фахової комунікації іноземною мовою. Отже проаналізувавши методику викладання іноземної мови у вищому навчальному закладі немовного профілю та вибору методів навчання ІМ, і це сприяє засвоєнню професійно-зорієнтованої лексики. Застосовуючи активні методи практики навчання ІМ студентів немовних спеціальностей має ряд переваг, оскільки вони ставлять студентів в активну позицію, що передбачає не лише засвоєння знань з мови, а й сприяє навчанню професійно-орієнтованого спілкування*

Ключові слова: *комунікативний підхід, студенти немовних факультетів, фахова комунікація, комунікативна ситуація,професійно-зоорієнтована лексика, активні методи навчання*

Актуальність. На сучасному етапі реформування вищої освіти в Україні сучасні методи та підходи до вирішення проблем навчання іноземної мови студентів немовних ВНЗ висувають дедалі нові й нові вимоги до підготовки

© *Н. А. Глуховська, 2017*

professional development. These reasons can improve your employment opportunities, professional development and can enable personal growth. Keeping the brain active does have advantages since learning can prevent you from becoming bored and thus enable a more fulfilling life at any age.

Today, the Polish higher education system is developing rapidly. Poland holds fourth place in Europe (after the United Kingdom, Germany and France) in terms of the number of people enrolled in higher education. Poland plays an active part in the Bologna Process. Foreign students coming to Poland can expect the most attractive and diversified education opportunities meeting high European standards.

Being well-educated is not necessarily the key to employment. Although qualifications may get people an interview, actually getting the job can take a lot more. Nowadays, employers are looking for well-balanced people with transferable skills. This includes the ability to be able to demonstrate that you are keen to learn and develop. Putting the time in for extra learning brings its own rewards. It means people can get more personal satisfaction from their lives and jobs as they understand more about who they are and what they do.

Keywords: *educational challenges, informative and media aspects, distance learning, globalization, informative society, the European Union*

УДК 811.111

КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД В НАВЧАННІ ПРОФЕСІЙНО-ЗООРІЄНТОВАНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ УНІВЕРСИТЕТІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Н. А. ГЛУХОВСЬКА, асистент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: Nataliahlukhovs'ka@gmail.com
*ORCID:*0000-0002-6983-1158

Анотація. *Обґрунтовано доцільність комунікативного підходу викладання іноземних мов студентам немовних факультетів, що значно підвищує якість знань студентів. Вказано на необхідність застосування провідних видів мовленнєвої діяльності на заняттях, моделювання ситуацій професійного спілкування, які створюють максимальне наближення навчального процесу та реальної фахової комунікації іноземною мовою. Отже проаналізувавши методику викладання іноземної мови у вищому навчальному закладі немовного профілю та вибору методів навчання ІМ, і це сприяє засвоєнню професійно-зорієнтованої лексики. Застосовуючи активні методи практики навчання ІМ студентів немовних спеціальностей має ряд переваг, оскільки вони ставлять студентів в активну позицію, що передбачає не лише засвоєння знань з мови, а й сприяє навчанню професійно-орієнтованого спілкування*

Ключові слова: *комунікативний підхід, студенти немовних факультетів, фахова комунікація, комунікативна ситуація,професійно-зоорієнтована лексика, активні методи навчання*

Актуальність. На сучасному етапі реформування вищої освіти в Україні сучасні методи та підходи до вирішення проблем навчання іноземної мови студентів немовних ВНЗ висувають дедалі нові й нові вимоги до підготовки

© *Н. А. Глуховська, 2017*

фахівців. Сучасний спеціаліст повинен володіти іноземною мовою для успішної міжкультурної комунікації.

Виходячи з цього комунікативний підхід – стратегія, або низка методів, орієнтована на організацію процесу навчання, адекватного процесу реального спілкування шляхом моделювання основних закономірностей мовленнєвого спілкування. Основними принципами комунікативного підходу є: принцип мовленнєвої спрямованості навчання, принцип функціональності, принцип мовленнєво-когнітивної активності учасників навчального процесу, принцип ситуативності, принцип новизни, принцип особистісної орієнтації спілкування, принцип моделювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У програмі з англійської мови для вищих навчальних закладів зазначено, що метою навчання іноземної мови (ІМ) у ВНЗ є оволодіння мовою як засобом комунікації , який сприяє розвитку у студентів здатності використовувати її як інструмент спілкування в умовах взаємодії у багатонаціональному й полікультурному просторі.

У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти визначено основні напрями професійної підготовки фахівців, що передбачають досягнення студентами немовного факультету достатнього рівня ІКК у професійній сфері спілкування [1].

Проблему формування ІКК у студентів немовних спеціальностей висвітлено у працях Н.Сури, А. Астадур'ян, Л. Борозенець, Н. Гавриленко, О. Григоренко, М. Євдокімова, В. Зикова, Е. Комарова, Н. Кучеренко, Т. Лучкіна, Ю. Маслова, О. Метьолкіної, О. Фадєйкіна та ін.; методику формування ІКК досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені-методисти, а саме: І. Баценко І. Берман, В. Борщовецька, В. Гнаткевич, О. Ізмайлова, Н. Катрич, Е. Мірошниченко, Ю. Пассов, Ю. Солодовнікова, О. Тарнопольський, В. Теніщева, О. Чиханцова,

С. Шатілов, Р. Елліс (R. Ellis), І. Нейшн (I. Nation), Н. Шмітт (N. Schmitt), В. Віддовсон (W. Widdowson) та ін. Вчені зазначають, що ІКК є невід'ємною складовою підготовки студентів немовних спеціальностей, оскільки сприяє продуктивній взаємодії з навколишнім світом, тобто успішному професійному становленню майбутнього фахівця.

Мета статті полягає в тому, щоб розкрити особливості пошуку і впровадження у практику методів навчання іноземної мови для студентів немовних спеціальностей за допомогою комунікативного підходу в навчанні.

Методи. Для досягнення мети застосовані такі методи: аналіз, узагальнення, систематизація.

Результати. Спираючись на методику викладання іноземної мови у вищому навчальному закладі немовного профілю та реалізації принципу комунікативної спрямованості з наданням максимальної відповідності умовам реального процесу спілкування.

Оскільки, основна мета комунікативного підходу – "навчити студентів вирішувати типові ситуації в актуальних для себе сферах спілкування"

(Е.И. Пассов), тому така підготовка передбачає формування необхідної комунікативної спроможності у сферах професійного та ситуативного спілкування в усній і письмовій формах, зокрема вміння спілкуватися з іноземними колегами, вивчати іншомовну документацію, працювати з іноземними джерелами інформації [4].

Викладаючи іноземну мову в немовному вищому навчальному закладу , слід враховувати особливості впливу майбутньої професійної діяльності студентів на зміст курсу, підбір навчального мовленнєвого матеріалу, способи та прийоми

управління навчальною діяльністю на заняттях з викладачем і під час самостійної роботи студентів. Мовленнєві вправи та ситуації, які використовуються під час занять, повинні моделювати типові явища реального життя у відповідній сфері професійного спілкування.

Подібне професійно спрямоване навчання іноземної мови все частіше зустрічається і в методиках зарубіжних авторів. Так, наприклад, Мері Дж. Шлепегрель у статті "Англійська для спеціальних цілей" [2] закликає викладачів пов’язувати навчання іноземної мови з майбутньою професією або діяльністю студентів. З метою формування ІКК студентів немовних спеціальностей на заняттях з ІМ у ВНЗ доцільно використовувати такі активні методи навчання: імітаційні, які передбачають, як правило, навчання професійним умінням і навичкам та пов'язані з моделюванням професійної діяльності, інакше кажучи, імітуються як ситуація, так і сама професійна діяльність; неігрові, що передбачають аналіз конкретних ситуацій; рішення ситуаційних задач; вправи, виконання індивідуальних завдань; ігрові, розігрування ролей (рольова, ділова гра) [3]. Такий підхід особливо важливий для немовних факультетів, де при вивченні іноземної мови наголос робиться не на граматичній чи фонетичній правильності висловлювань, а на вмінні студента спілкуватися в тій чи іншій сферах. Метою кожного заняття повинна стати практика, в ході якої студенти мають можливість застосовувати знання, отримані на заняттях з іноземної мови та з майбутньої спеціальності.

Однією з передумов реалізації комунікативного підходу до навчання іноземних мов є введення студента в повністю іншомовне середовище шляхом викладання курсу винятково іноземною мовою [5].

Правила, значення нових слів слід пояснювати, перш за все, оперуючи знайомою для студента лексикою, граматичними конструкціями та виразами, принагідно використовуючи жести та міміку, малюнки, іншу наочність тощо.

Формування комунікативних навичок у немовному вузі здійснюється поетапно: набуття первинних граматичних навиків, ознайомлення з професійно-орієнтованим лексичним матеріалом, його поступова активізація, відпрацювання навичок, необхідних для виникнення висловлювань при мовленні, використовуючи різноманітні лексико-граматичні вправи.

Під час підготовчого етапу доцільними, на нашу думку, є навчальні картки, вправи в парі, в ланцюжку, асоціограми питання-відповідь. Для побудови комунікації (автоматизація граматичного вірного говоріння) слід використовувати вправи в парі, представлення варіації моделей діалогів, висловлювання власної думки. Етап безпосередньої комунікації передбачає такі форми та методи навчання: аргументація, дискусія, завершення історії за наявності початку, складання історії за ключовими словами.

Досвід роботи зі студентами немовного вузу показує, що володіння формулами мовного етикету значно полегшує їм процес комунікації, особливо в тих випадках, коли співрозмовник володіє невеликим словниковим запасом і має недостатній рівень мовленнєвої компетенції. Надзвичайно ефективною, на нашу думку, є система завдань, розроблена Н.А. Сурою [4]. Вона передбачає

поетапне навчання студентів діалогічного мовлення спочатку на рівні тільки висловлювання, потім –мікродіалогу й далі – діалогу й полілогу (лінгвістичний аспект) та реалізується за допомогою техніки комунікативної взаємодії (термін В. Томілової), яка якнайкраще сприяє розвитку комунікативних умінь та навичок діалогічного мовлення студентів університету в іншомовному професійному середовищі. У навчанні техніки комунікативної взаємодії виділяються три етапи:

аналіз діалогу-зразка; реконструкція діалогу-зразка; створення діалогу (полілогу) у межах заданої ситуації спілкування.

Специфікою моделювання професійно-орієнтованих комунікативних ситуацій є те, що викладачеві слід створювати такі навчальні ситуації, які мають професійну значимість для студентів, відповідають їх пізнавальним інтересам з фахового спрямування підготовки, а також дають змогу розкрити та реалізувати іншомовні комунікативні здібності, необхідні в діяльності фахівців певної

галузі. Маємо на увазі їх уміння вести бесіду, правильно висловлювати й аргументувати свої погляди на ту чи іншу проблему, дізнатись про думку співрозмовника, поцікавитись інформацією, уточнити факти чи дані. Безперечно, використання проблемних завдань забезпечує формування відповідних видів мовленнєвої діяльності, допомагає реалізації основної функції вивчення іноземної мови у ВНЗ – формування у студентів професійної комунікативної компетенції. Принагідно зазначимо, що комунікативна компетенція вважається сформованою, якщо "майбутній фахівець використовує

іноземну мову, щоб самостійно отримувати й розширювати свої знання і досвід" [1]. Створюючи проблемні ситуації, викладачеві потрібно враховувати відповідність завдань рівню наявних знань студентів, уникати стереотипності, відображати реальні ситуації професійної діяльності тощо.

Для студентів спеціальності "Агрономія":

Ви плануєте сівозміну угідь сільськогосподарського підприємства.

Обговоріть це питання з головним агрономом.

Вам терміново потрібно закупити мінеральні добрива. Ви телефонуєте до постачальників, визначаєте вартість та терміни доставки.

Запропонуйте шляхи поліпшення урожайності зернових в умовах лісостепової зони. Обґрунтуйте свою точку зору.

Плодові дерева саду підприємства потребують термінової обробки від шкідників. Проведіть первинний інструктаж з виконавцями.

Саме ця професійно-орієнтована тематика допомагає закріпити лексичну базу, поглибити знання та сформувати фахові комунікативні навички.

Проте наближеність до реальних ситуацій безсумнівно підвищує вмотивованість студентів, дозволяючи зняти або подолати психологічні бар’єри, які можуть виникати при відпрацюванні аналогічних мовних навичок у традиційному навчальному середовищі в аудиторії. По-третє, аналіз мовленнєвих ситуацій вимагає від викладача певної позааудиторної та аудиторної підготовки, яка сама по собі є ефективним видом навчальної діяльності. Як показує практика, студенти більш відповідально й творчо готуються, виконуючи певну кількість навчальних завдань, які зазвичай сприймаються ними формально.

Одним з важливих методів навчання усного професійного орієнтованого спілкування студентів немовних факультетів є дискусія. Вона виникає там і тоді, де є проблемна ситуація, котра спричинює розбіжність поглядів, спонукає до обговорення, породжує цікаві ідеї, персональні оцінки, аналіз фактичного матеріалу, власну точку зору тощо. Дискусійні висловлювання набувають форм як діалогічного, так і монологічного висловлювання. Студенти, обмінюючись власними думками, використовують елементи читання, зокрема, цитування, аудіо та візуальні опори (таблиці, графіки, плакати тощо).Змістом таких дискусій можуть бути професійно-орієнтовані проблеми, пов’язані з майбутньою спеціальністю студентів, з обов’язковим використанням фахової лексики. Студенти також з цікавістю обговорюють проблеми реального життя: обґрунтовують власний вибір професії, плани на майбутнє, тощо. Проведення диспуту є ефективним при

навчанні усного професійного мовлення, адже він практично орієнтований і може бути реалізований під час фахової діяльності студентів немовних навчальних закладів.

"Проблемно-дискутивна орієнтованість процесу викладання іноземних мов у ВНЗ сприяє підвищенню мовленнєвої активності студентів, вмотивованості та самостійності їх висловлювань" [6].

Таким чином, основною умовою навчання іншомовної комунікації є забезпечення можливості використання одержаних фахових знань у комунікативних ситуаціях, створення мовного середовища, максимально наближеного до реального іншомовного професійного спілкування.

Навчальна діяльність студентів повинна бути зорієнтована на активне та самостійне вирішення комунікативних завдань, мотивуючих необхідність вільного володіння іноземною мовою. Методологічно ефективними є імітаційно-ігрові ситуації, які мають бути спрямовані на відпрацювання навичок діалогічного та монологічного мовлення в ситуаціях професійної діяльності.

Паралельно слід практикувати використання загальноприйнятих кліше та виразів ділового спілкування з метою вироблення навичок їх вільного використання.

Таким чином, комунікативна методика викладання іноземних мов характеризується тим, що на перший план виходить комунікація тобто спілкування, діалогічне мовлення, спонтанне мовлення, тобто основний акцент ставиться на реальне спілкування. Ознакою підручників комунікативного спрямування є те, що вони містять аутентичний навчальний матеріал, тобто характер змісту іншомовної інформації відповідає сучасному стану розвитку мови, що вивчається. Відповідно і завдання до текстів чи теми будуються таким чином, що спонукають студентів до розмови, звернення до власного життєвого досвіду. Важливо, щоб комунікативний підхід гармонійно поєднував у собі різні способи навчання без шкоди для граматики, оскільки знання і здатність користуватись граматичними ресурсами мови представляють один з компонентів іншомовної комунікативної компетенції.

Висновки і перспективи дослідження. Отже, здійснений аналіз наукових джерел свідчить про те, що ефективність формування ІКК у студентів немовних спеціальностей та становлення їх як компетентних і конкурентоспроможних фахівців залежить від вибору методів навчання ІМ. Введення активних методів у практику навчання ІМ студентів немовних спеціальностей має ряд переваг, оскільки вони ставлять студентів в активну позицію, що передбачає не лише засвоєння знань з мови, а й сприяє навчанню професійно-орієнтованого спілкування.

Список використаних джерел

1. Програма з англійської мови для професійного спілкування [текст] / [кол. авторів Г.Є.Бакаєва, О.А.Борисенко, І. І.Зуєнок, В.О.Іваніщева та ін.] - К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.

2.Програма з англійської мови для університетів/інститутів (п'ятирічний курс навчання): [текст] Проект / Колектив авт.: С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей, Ю. В. Головач та ін. – К.: Київ. держ. лінгв. ун-т, 1998.

3. Schleppegrell, M. English for specific purposes: [Text] A Program Design Model // Teacher Development: Making the Right Moves. – Washington, D.C., 1994. – P. 234-245.

4. Сура, Н.А. Навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою[текст]: Автореферат дис.канд. пед. наук: 13.00.04. /

Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2005. – 17 с.

5.Ніколаєва,Ж. В. Сучасні підходи до формування іншомовної компетенції майбутніх філологів у контексті євроінтеграції [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2006/50-33.

6. Пассов,Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению /[текст] Е. И. Пассов. – М. : Рус. яз., 1989. – 276 с.

7. Canal,M. From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy /[Text] M. Canal // Richards, J.and Schmidt R., (eds.) Language and Communication. – London : Longman, 1983. – P. 2–27.

8. Philips, D. Language in Schools / Philips D. // From Complacency to Conviction[Text] // CILT. – 1988. – P. 12

References

1.Programma z angliis'koi movy dlya profesiynogo spilkuvannia /[Curriculum of the English language for specific purpose] [kol. avtoriv H.Y.Bakaieva, O.A.Borusenko, I. I.Zuenok, V.O.Ivanishcheva etc.](2005), Lenvit,119.

2. Programa z angliis'koi movy dlya universytetiv/instytutiv (pyatyrichnyi kurs nachannya):[Curriculum of the English language for universities\institutes] Proekt / Kolektyv avt. S. Y. Nikolayeva, M. I. Solovey, Y. V. Holovach etc.(1998) K: Kyiv State Linguistic University.

3.Schleppegrell, M.(1994) English for specific purposes: A Program Design Model // Teacher Development: Making the Right Moves. – Washington, D.C., 234-245.

4. Sura, N.A. (2005) Navchannia studentiv universytety profesiynogo orientovanogo spilkuvannia inozemnoyo movoyo: [University students'studying on the professional foreign language speaking]. Lugans'k T. Shevchenko National Pedagogical University. Lugans'k,. – 17.

5.Nikolayeva, Zh.V.(2006) Suchasni pidkhody do formuvannia inshomovnoi kompetentsii maibutnikh philologiv u konteksti yevrointegratsyi[Modern approaches for the foreign language competence formation of the furure philologists] / Available at :http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika//50-37-24.pdf

6.Canal M. (1983)From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy / M. Canal // Richards, J.and Schmidt R., (eds.) Language and Communication. – London : Longman, 27.

7.Philips, D. (1988) Language in Schools / Philips D. // From Complacency to Conviction // CILT, 12

8.Passov, Y.I. (1989) Osnovy komunikativnoi metodyky obucheniya inoyazychnomy obshcheniyu [Basis of communicative methods of foreign language teaching]. Moscow, Russia: Russian Language, 276.

КОММУНИКАТИВНЫЙ ПОДХОД В ОБУЧЕНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАНОЙ РЕЧИ СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ ФАКУЛЬТЕТОВ УНІВЕРСИТЕТОВ В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

Н.А. Глуховская

***Аннотация**. Обосновано целесообразность коммуникативного подхода в обучении иностранным языкам студентов неязыковых факультетов, что повышает качество знаний студентов. Указано необходимость использования основных видов языковой деятельности на занятиях, моделирования ситуаций професионального общения, которые создают максимальное приближение учебного процесса и реальной комуникации иностранными языками. Выбор методов обучение ИЯ студентов неязыковых факультетов способствует усвоению профессионально-ориентированной лексики. Используя активные методы практик обучение ИЯ студентов неязыковых факультетов имеет свои*

преимущества, поскольку предусматривают не только усвоение знаний с языка, но и способствует обучению профессиональной речи.

Ключевые слова: *коммуникативный подход, студенты неязыковых факультетов, профессиональная коммуникация, коммуникативная ситуация, профессионально-ориентированная лексика, активные методы обучение*

COMMUNICATIVE METHOD IN THE STUDENT'S PROFESSIONAL ORIENTED STUDYING FOR NON-LINGUISTICS FACULTIES OF THE UNIVERSITIES IN THE CONDITION OF EUROPEAN INTEGRATION

N.A.Hlukhovs'ka

Abstract. *The article is devoted to the communicative method and it is prospective and plan for future. The necessities of the communicative method in the student's professional oriented at teaching foreign language for non-language faculties of the universities have been discussed.*

The formation of foreign communicative competence for students who study foreign language for special purpose are the main object of the discipline and cause the realization of communicative approach as an educational process.

Analyzing the methodology of foreign language teaching and choice of foreign language methods of teaching and help students to know the vocabulary for specific purpose.

Using of the active methods of teaching have many advantages for students. It is expected to master their knowledge not only from language, but also from the using the language itself.

The aim of teaching English for specific purpose is to perform different tasks, which connect with their specialty and aimed at speaking English in different spheres of life. In order to form communicative student's skills it is possible to use different approaches and methods of teaching English such as: basis grammatical skills, doing different lexico-grammatical tasks. From the beginning, it is necessary to pay attention to work in pairs or work in small groups like discussing different topics and giving your own ideas, making up the story using key words or expressions.

If future specialist use the foreign language in order to get or extend their knowledge, experience, and special vocabulary helps them to enrich their skills.

Communicative methods of teaching is based on the spontaneous speaking on the first place and it combine different means of studying.

Keywords: *communicative method, special communication, communicative situation, students of non-linguistics faculties , vocabulary for specific purpose, active methods of teaching*

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

УДК 811.112.2

ПЕРЕКЛАД НІМЕЦЬКИХ ІНФІНІТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ У АГРАРНІЙ ПІДМОВІ

С.М. АМЕЛІНА, доктор педагогічних наук, професор,
E-mail: svetlanaamelina@ukr.net
ORCID: 0000-0002-6008-3122
Т.С. КРИВОШЕЙ, студентка магістратури,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: tetiana_kryvoshei@i.ua

Анотація*.У статті висвітлено способи перекладу німецьких інфінітивних конструкцій у аграрній підмові й досліджено розуміння їх синтаксичних характеристик, зокрема, функції у реченні, сполучуваності, валентності, керування, когерентності тощо. На основі матеріалів, що були відібрані з фахової літератури німецькою мовою, фахових періодичних видань та електронних ресурсів було доведено доцільність застосування перекладацьких трансформацій при перекладі німецьких інфінітивних конструкцій українською мовою, що насамперед зумовлено розбіжностями між граматичними системами німецької й української мов. В результаті дослідження було виявлено, що найбільш вживаними інфінітивними конструкціями у аграрній підмові сучасної німецької мови є такі: Modalverb + Infinitiv, um… zu + Infinitiv, sein + zu + Infinitiv. На основі аналізу різних варіантів перекладів було визначено, що для досягнення адекватного перекладу німецьких інфінітивних конструкцій в аграрній підмові доцільно застосовувати перекладацькі трансформації, зокрема: зміну структури речення, членування складного речення / об єднання простих речень, заміну частин мови (дієслово на іменник), зміну стану (пасивного на активний). Однак, серед усіх трансформацій одним з найбільш вживаних прийомів перекладу інфінітивних конструкцій було визначено компресію. Вибір способу перекладу інфінітивних конструкцій значною мірою залежить від їх лексичного наповнення.*

Ключові слова*: інфінітивні конструкції, способи перекладу, компресія, перекладацькі трансформації, аграрна підмова, аналіз*

Актуальність. На тлі зростання кількості міжнародних угод між українськими і німецькомовними партнерами останнім часом загострюється потреба в підвищенні якості перекладів різноманітних матеріалів у аграрному секторі. Вирішення питання якості перекладів пов’язано, з одного боку, з пошуками лексичних відповідників у цільовій мові, а, з іншого боку, поза увагою дослідників і перекладачів-практиків не повинні залишатись питання відтворення граматичних структур однієї (вихідної) мови засобами іншої (цільової). Тому сучасний етап лінгвістичних і перекладознавчих досліджень характеризується посиленням інтересу до проблем, пов’язаних із вивченням граматичних явищ у різних аспектах, закономірностей будови і функціонування граматичних підсистем, прийомів їх перекладу.

© С.М. Амеліна, Т.С. Кривошей, 2017

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми функціонування фахових мов, перекладу термінології, якості перекладу фахових текстів досліджували В. Карабан, Т. Кияк. Питання використання перекладацьких трансформацій для досягнення еквівалентності вивчали В. Гак, В. Комісаров, І. Корунець, Л.Латишев, А. Мамрак, Р. Міньяр-Білоручев, Я. Рецкер та ін. До кола актуальних питань науковці відносять визначення лексико-граматичного статусу мовних одиниць і форм, зокрема, інфінітива (С. Амеліна, Л. Долгополова).

Незважаючи на досить значну кількість праць, присвячених вивченню інфінітива й інфінітивних конструкцій, лишається низка недостатньо висвітлених питань, насамперед, пов'язаних із їх формальними й семантичними структурами, специфікою функціонування у різних підмовах, особливостями перекладу як окремих інфінітивів, так і інфінітивних конструкцій.

Метою статті є розглянути способи перекладу німецьких інфінітивних конструкцій, які вживаються у аграрній підмові.

Важливим **завданням дослідження** є визначення найбільш поширених способів перекладу зазначених конструкцій і розуміння їх синтаксичних характеристик, зокрема, функції у реченні, сполучуваності, валентності, керування, когерентності тощо. Насамперед, необхідно розглянути тлумачення науковцями німецькомовного простору поняття «інфінітивна конструкція». У цій якості найчастіше досліджуються інфінітивні конструкції з zu. Г. Ціфонун, Л. Хофманн, Б. Штрекер вважають їх не повними реченнями, а обов'язковими «вбудованими» у структуру речення максимальними предикатами без підмета [7]. З іншого боку, І. Рапп, А. Вьольштайн розглядають інфінітивні конструкції з zu з точки зору розподільчих синтаксичних критеріїв, що на відміну від чистих інфінітивів та дієприслівників, можуть бути рівнозначними до речень [6, с. 340].

Матеріали і методи дослідження. Матеріали дослідження були відібрані з фахової літератури німецькою мовою, фахових періодичних видань, веб-сайтів. У роботі були використані такі методи дослідження:

– описовий метод (для висвітлення особливостей використання інфінітивних конструкцій у німецьких текстах аграрної тематики);

– структурно-семантичний метод (дав змогу визначити структурно-семантичні характеристики інфінітивних конструкцій у німецькій мові);

– порівняльно-зіставний аналіз (слугував для з'ясування рівня адекватності українських перекладів німецьких текстів у аграрній сфері);

– метод узагальнення (для встановлення спільних характеристик щодо прийомів перекладу інфінітивних конструкцій у текстах аграрної тематики з німецької мови українською);

– елементи статистичного методу.

Результати. Зауважимо, що єдиний критерій при визначенні синтаксичного статусу інфінітива відсутній, і, як наслідок цього, в мовознавстві існує непослідовність при віднесенні інфінітива до різних членів речення в аналогічних конструкціях [1, с. 4]. Однак, більшість дослідників сходяться на думці, що інфінітивні конструкції можуть виконувати у реченнях різноманітні функції: підмета, доповнення, означення, але головним чином вони виступають як складова частина присудка. Саме у цій функції, як свідчать численні приклади, інфінітивні конструкції вживаються у аграрній підмові.

Таблиця 1

Типи інфінітивних конструкцій у аграрній підмові

Інфінітивні конструкції	**Приклади**
werden + Infinitiv	Biomasse ist bereits heute der bedeutendste Erneuerbare Energieträger in Österreich. Er ***wird*** zur Reduktion der Energieimporte und für die dezentrale Energieproduktion am Land eine zentrale ***Rolle spielen*** *[4]*. Біомаса вже сьогодні є найважливішим відновлюваним енергоносієм у Австрії. Вона ***відіграватиме головну роль*** щодо імпорту енергії та децентралізації виробництва енергії в сільській місцевості.
Modalverb + Infinitiv	Aus anderen Ländern kamen Pflanzen wie Erdäpfel, Tomaten oder Reis nach Europa, ohne die wir uns unsere Ernährung heute ***nicht mehr vorstellen können*** *[4]*. З інших країн до Європи завезли такі рослини, як картоплю, помідори або рис, без чого ми сьогодні більше ***не можемо уявити*** наше харчування.
Modalverb + Infinitiv II	Durch diese intensive Landwirtschaft kam es zu einer Überproduktion an landwirtschaftlichen Produkten – es wurde mehr erzeugt, als ***verkauft werden konnte*** *[4]*. Це інтенсивне сільське господарство призвело до перевиробництва сільськогосподарської продукції – продукції вироблялось більше, ніж ***можна було продати***.
lassen (sich) + Infinitiv	So ***lässt sich*** einerseits dem hohen Bodenverbrauch ***entgegenwirken*** und andererseits leistbarer Wohnraum im ländlichen Raum ***schaffen*** *[4]*. Таким чином ***можна протидіяти***, з одного боку, високому рівню використання ґрунтів, і, з іншого боку, ***створити*** прийнятну територію для проживання в сільській місцевості.
Substantiv + Infinitiv	Diese Situation erfordert eine Neuausrichtung von Raumordnung bzw. Raumplanung, Baurecht und Wohnbauförderung mit dem ***Ziel*** Flächen ***zu sparen*** und den Bodenverbrauch auf 2,5 Hektar pro Tag ***zu beschränken*** *[4]*. Така ситуація вимагає переорієнтації територіального планування, будівельного законодавства і житлових субсидій ***з метою зекономити*** територію й ***обмежити*** використання землі до 2,5 га на день.
um… zu + Infinitiv	***Um*** in einer globalisierten Welt ***bestehen zu können***, ergaben sich für österreichische Landwirte zwei Möglichkeiten *[4]*. ***Щоб вижити*** в глобалізованому світі, у австрійських фермерів було дві можливості.
Es geht darum +	***Es geht*** *auch* ***darum***, den ländlichen Raum ***neu zu***

Infinitiv	***denken*** *[4]*. ***Йдеться*** також про ***переосмислення*** сільської місцевості.
sein + zu + Infinitiv	7,5% der österreichischen Exporte ***sind*** auf landwirtschaftliche Produkte ***zurückzuführen*** *[5]*. 7,5% австрійського експорту ***пов'язано*** з сільськогосподарською продукцією.

Порівняння граматичних систем німецької й української мов під кутом зору вживання інфінітивних конструкцій дозволило встановити наявність розбіжностей між ними, до яких віднесено: відмінності у порядку слів як у простих, так і у складних реченнях; різний обсяг змістового наповнення інфінітивних конструкцій; різницю у функціональних характеристиках подібних конструкцій. Урахування цих розбіжностей є необхідним для досягнення адекватності перекладу. Розглянемо деякі варіанти вирішення таких перекладацьких завдань.

Зазначимо, що розбіжності між граматичними системами німецької й української мов дозволяють оптимізувати у контексті економії мовних засобів переклад інфінітивних конструкцій з німецької на українську мову таким чином, що в українському варіанті можливим є використання одного дієслова замість кількох.

Biomasse ist bereits heute der bedeutendste Erneuerbare Energieträger in Österreich. Er wird zur Reduktion der Energieimporte und für die dezentrale Energieproduktion am Land eine zentrale Rolle spielen [4].

Біомаса вже сьогодні є найважливішим відновлюваним енергоносієм у Австрії. Вона відіграватиме головну роль щодо імпорту енергії та децентралізації виробництва енергії в сільській місцевості.

Такий прийом перекладу доцільно застосовувати і у тому випадку, коли у вихідному (німецькому) реченні вжито інфінітивну конструкцію sein + zu + Infinitiv, яка відображає пасивність підмету щодо дії, означеної інфінітивом, наприклад:

7,5% der österreichischen Exporte sind auf landwirtschaftliche Produkte zurückzuführen [5].

7,5% австрійського експорту пов'язано з сільськогосподарською продукцією.

Доцільним є використання компресії й у тих випадках, коли інфінітивний компонент конструкції є сталим сполученням або виражається сполученнями типу «дієслово + дієслово», «дієслово + дієприслівник», «дієслово + прислівник» тощо. Наприклад:

Ständig werden Neuheiten gezüchtet, viele der älteren Sorten verschwinden aus dem Markt und drohen verloren zu gehen [3, c.12].

Постійно вирощують нові сорти, багато з більш старих сортів зникають з ринку, навіть існує загроза їх втрати.

На окрему увагу заслуговують особливості перекладу німецьких інфінітивних зворотів «um … zu + Infinitiv», «statt … zu + Infinitiv», «ohne … zu + Infinitiv». Зокрема, в українській мові є конструкції, які відповідають німецьким інфінітивним зворотам «um … zu + Infinitiv» – «для того, щоб» і «statt … zu + Infinitiv» – «замість того, щоб». Однак, під час перекладу цих зворотів українською мовою можливі різні варіанти їх передачі – повний, коли інфінітивна група повністю відтворюється цільовою мовою, і використання компресії, що здебільшого відбувається шляхом вилучення модального дієслова, яке входить до складу інфінітивної конструкції. Порівняємо:

Um die steigenden Nahrungsansprüche zu befriedigen und den laufenden Verlust an landwirtschaftlicher Produktionsfläche (durch Straßen-, Wohnhaus- und Industrieanlagenbau gehen täglich zirka 38 ha landwirtschaftlicher Nutzfläche verloren) auszugleichen, musste sowohl die Flächenproduktivität (durchschnittlich 2,5 % pro Jahr) als auch die Arbeitsproduktivität stark zunehmen [5].

Щоб задовольнити зростаючі потреби у продуктах харчування і компенсувати постійні втрати площі сільськогосподарського виробництва (через будівництво доріг, житла й промислових об'єктів щодня втрачається близько 38 га сільськогосподарських угідь), потрібно значно підвищити як продуктивність на одиницю площі (в середньому на 2,5% за рік), так і продуктивність праці.

Um in einer globalisierten Welt bestehen zu können, ergaben sich für österreichische Landwirte zwei Möglichkeiten [4].

Щоб вижити в глобалізованому світі, у австрійських фермерів було дві можливості.

Проте варто звернути увагу, що переклад першого із наведених прикладів може здійснюватись і таким чином, що інфінітив буде замінено на іменник, тобто шляхом зміни частини мови, наприклад:

З метою задоволення зростаючих потреб у продуктах харчування і компенсації постійних втрат площі сільськогосподарського виробництва (через будівництво доріг, житла й промислових об'єктів щодня втрачається близько 38 га сільськогосподарських угідь), потрібно значно підвищити як продуктивність на одиницю площі (в середньому на 2,5% за рік), так і продуктивність праці.

Водночас під час перекладу текстів аграрної тематики необхідно враховувати, що в українській мові немає прямого відповідника інфінітивного звороту «ohne … zu + Infinitiv», що спонукає до пошуків варіантів його перекладу українською мовою. Найбільш часто, як свідчить дослідження, вживається інфінітивний зворот «um … zu + Infinitiv».

Варто взяти до уваги, що під час здійснення перекладу німецьких інфінітивних конструкцій українською мовою слід зважати на розбіжності у синтаксичній будові речень.

На відміну від німецької мови, для якої типовим є досить велика частота вживання пасивних конструкцій, особливо у науково-технічній літературі, у тому числі й у аграрній підмові, українська мова характеризується використанням у аналогічних випадках активного стану. Тому, виконуючи переклад текстів аграрної тематики, варто врахувати доцільність заміни пасивного стану активним, особливо у тому випадку, коли до складу інфінітивної конструкції входить Infinitiv Passiv. Наприклад:

Durch eine Spezialisierung auf seltene Nutzpflanzen oder Nutztiere und die Zusammenarbeit mit dem regionalen Tourismus können diese Produkte besser beworben und verkauft werden [4].

Спеціалізуючись на рідкісних культурах або сільськогосподарських тваринах та співпрацюючи з регіональним туризмом, ці продукти можна краще рекламувати і продавати.

Досить часто переклад інфінітивних конструкцій з німецької на українську мову відбувається шляхом заміни однієї частини мови іншою, тобто дієслова (інфінітива) іменником. Наприклад:

Es geht auch darum, den ländlichen Raum neu zu denken [4].

Йдеться також про переосмислення сільської місцевості.

Коли йдеться про переклад науково-технічної літератури, до якої належать і тексти аграрної тематики, необхідно звернути увагу на вживання інфінітивів у інструкціях з експлуатації пристроїв та обладнання і правилах техніки безпеки, а відтак і на їх переклад українською мовою. Наприклад:

Bei auftretenden Störungen gilt als erster Grundsatz: Motor aus, Stillstand der Arbeitswerkzeuge abwarten und Maßnahmen gegen irrtümliches In-Gang-Setzen treffen [2, c.14].

У разі порушення основне правило є таким: зупинити двигун, зачекати, поки зупиняться інструменти, і вжити заходів щодо коригування помилкового налаштування.

Як бачимо, для уточнення дій у випадку порушення роботи приладів, вживаються чіткі, короткі формулювання з інфінітивами, які навіть додаються в українській версії інструкції.

Звернемо увагу також на переклад досить часто вживаних конструкцій lassen + Infinitiv, які слугують для позначення можливості виконання дії, яку виражає інфінітив. Наприклад:

So lässt sich einerseits dem hohen Bodenverbrauch entgegenwirken und andererseits leistbarer Wohnraum im ländlichen Raum schaffen [4].

Таким чином можна протидіяти, з одного боку, високому рівню використання ґрунтів, і, з іншого боку, створити прийнятну територію для проживання в сільській місцевості.

Висновки і перспективи дослідження. Таким чином, можна зробити висновок про те, що найбільш вживаними інфінітивними конструкціями у аграрній підмові сучасної німецької мови є такі: Modalverb + Infinitiv, um… zu + Infinitiv, sein + zu + Infinitiv. Для досягнення їх адекватного перекладу доцільно застосовувати перекладацькі трансформації, зокрема: зміну структури речення, членування складного речення / об єднання простих речень, заміну частин мови (дієслово на іменник), зміну стану (пасивного на активний). Вибір способу перекладу інфінітивних конструкцій значною мірою залежить від їх лексичного наповнення.

Список використаних джерел

1. Амеліна, С.М. Інфінітивні конструкції у сучасній німецькій мові: монографія [Текст] / С.М. Амеліна. – К.: «Центр учбової літератури», 2017. – 160 с.

2. Baumarbeiten. Sozialversicherung für Landwirtschaft, Forsten und Gartenbau [Текст]: Kassel, 2017. – S. 76.

3. Der Gartenbau. Bundesanstalt für Landwirtschaft und Ernährung [Текст]: Bonn, 2015. – S. 36.

4. Landwirtschaft gestern und heute [Електронний ресурс] / Режим дсотупу: https://www.demokratiewebstatt.at/thema/thema-landwirtschaft-einst-und-jetzt/landwirtschaft-gestern-und-heute/.

5. Landwirtschaft [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.hallo-austria.at/deutsch/wirtschaft/landwirtschaft/.

6. Rapp, I., Wöllstein, A. In: Meibauer, J., Steinbach, M., Altmann, H. (Hrsg.): Satztypen des Deutschen. [Текст] - Berlin, New York: De Gruyter, 2013. – S. 338-355.

7. Zifonun, G., Hoffmann, L., Strecker, B. et al. Grammatik der deutschen Sprache. 3 Bde.[Текст] Berlin: de Gruyter, 1997.

References

1. Amelina, S.M. 2017. Infinityvni konstrukciyi u suchasnij nimeczkij movi: monografiya [Infinitive constructions in modern German language: monograph].Centr uchbovoyi literatury, 160 .

2. Baumarbeiten. Sozialversicherung für Landwirtschaft, Forsten und Gartenbau . 2017. [Tree work. Social insurance for agriculture, forestry and horticulture] Kassel , p. 76.

3. Der Gartenbau. Bundesanstalt für Landwirtschaft und Ernährung. 2015. [Horticulture. Federal Institute for Agriculture and Food] Bonn, p. 36.

4. Agriculture yesterday and today. Available at: https://www.demokratiewebstatt.at/thema/thema-landwirtschaft-einst-und-jetzt/ landwirtschaft-gestern-und-heute/.

5. Agriculture. Available at http://www.hallo-austria.at/deutsch/wirtschaft/landwirtschaft/.

6. Rapp, I., Wöllstein A. In: Meibauer, J., Steinbach, M., Altmann, H. (Hrsg.). 2013. Satztypen des Deutschen. [Types of sentences in German language]. Berlin, New York: De Gruyter, 338-355.

7. Zifonun, G., Hoffmann, L., Strecker, B. et al. (1997). Grammatik der deutschen Sprache. [Grammar of the German language]3 Bde. Berlin: de Gruyter.

ПЕРЕВОД НЕМЕЦКИХ ИНФИНИТИВНЫХ КОНСТРУКЦИЙ В АГРАРНОМ ПОДЪЯЗЫКЕ

С.М. Амелина, Т.С. Кривошей

***Аннотация**. В статье отражены способы перевода немецких инфинитивных конструкций в аграрном подьязыке, а также исследовано понимание их синтаксических характеристик, в частности, функции в предложении, сочетаемости, валентности, управления, когерентности и тому подобного. На основе материалов, которые были отобраны из профессиональной немецкоязычной литературы, профессиональных периодических изданий и электронных ресурсов была доказана целесообразность применения переводческих трансформаций при переводе немецких инфинитивных конструкций на украинским язык, что в первую очередь предопределенно расхождениями между грамматическими системами немецкого и украинского языков. В результате исследования было выяснено, что наиболее употребляемыми инфинитивными конструкциями в аграрном подьязыке современного немецкого языка являются такие: Modalverb + Infinitiv, um. zu + Infinitiv, sein + zu + Infinitiv. На основании анализа различных вариантов переводов было определено, что для достижения адекватного перевода немецких инфинитивных конструкций в аграрном подьязыке целесообразно применять переводческие трансформации, в частности: изменение структуры предложения, членение сложного предложения/обьединение простых предложений, смену частей речи (глагол на существительное), изменение состояния (пассивного на активное).*

Однако, среди всех трансформаций одним из наиболее употребляемых приемов перевода инфинитивных конструкций была определена компрессия. Выбор способа перевода инфинитивных конструкций в значительной степени зависит от их лексического наполнения.

***Ключевые слова:** инфинитивные конструкции, способы перевода, компрессия, переводческие трансформации, аграрный подьязык, анализ*

TRANSLATION OF GERMAN INFINITIVE CONSTRUCTIONS IN AGRARIAN SUBLANGUAGE

S.M. Amelina, T.S. Kryvoshei

Abstract. *The article deals with ways of translating German infinitive structures in agrarian sublanguage. As the title implies the article describes different problems in translation of German infinitive structures in agrarian sublanguage into Ukrainian language. It gives a detailed analysis of various German infinitive constructions examples taken from selected sundry German professional literature, professional periodic publications and electronic resources. Much attention is given to understanding of German infinitive constructions syntactic descriptions.*

As a result of research it was found out, that the most used German infinitive constructions in modern agrarian sublanguage are: Modalverb + Infinitiv, um. zu + Infinitiv, sein + zu + Infinitiv.

It is reported that expediency of application translating transformations during translation of German infinitive constructions into Ukrainian language is a result of divergences between the grammatical systems of the German and Ukrainian languages. The differences in word order both in simple and in difficult sentences; different semantic filling of infinitive constructions; difference in functional descriptions of similar constructions are mentioned. It is specially noted that there is a necessity for taking into account all these divergences for making adequate translation.

It should be emphasized that most researchers meet in opinion, that infinitive constructions can execute in sentences in various functions like subject, addition, determination, but mainly they come forward as a part of predicate.

It is described in short that this investigation was made by using research methods such as descriptive, structural-semantic method, comparatively-comparable analysis, generalization method and elements of statistical method.

As a conclusion, compression is defined as one of the most used methods of translating infinitive structures.

The article can be of interest to linguists, philologists, translators and foreign language teachers.

Keywords*: infinitive constructions, German language, methods of translation, compression, translation transformations, grammatical systems*

УДК 81’ 373.49

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЕВФЕМІЇ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

О.В. БАБЕНКО, кандидат філологічних наук, доцент,
E-mail: olena14babenko@ukr.net
ORCID: 0000-0003-0379-4769
Ю.М. БУМАР, студентка магістратури,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: bumarjulia@gmail.com

Анотація*. Стаття присвячена дослідженню явища евфемії в сучасній лінгвістиці на прикладі ЗМІ, адже засоби масової інформації є основним джерелом інформації та є найбільш дієвим інструментом впливу на суспільство.*

© О.В. Бабенко, Ю.М. Бумар, 2017

TRANSLATION OF GERMAN INFINITIVE CONSTRUCTIONS IN AGRARIAN SUBLANGUAGE

S.M. Amelina, T.S. Kryvoshei

Abstract. *The article deals with ways of translating German infinitive structures in agrarian sublanguage. As the title implies the article describes different problems in translation of German infinitive structures in agrarian sublanguage into Ukrainian language. It gives a detailed analysis of various German infinitive constructions examples taken from selected sundry German professional literature, professional periodic publications and electronic resources. Much attention is given to understanding of German infinitive constructions syntactic descriptions.*

As a result of research it was found out, that the most used German infinitive constructions in modern agrarian sublanguage are: Modalverb + Infinitiv, um. zu + Infinitiv, sein + zu + Infinitiv.

It is reported that expediency of application translating transformations during translation of German infinitive constructions into Ukrainian language is a result of divergences between the grammatical systems of the German and Ukrainian languages. The differences in word order both in simple and in difficult sentences; different semantic filling of infinitive constructions; difference in functional descriptions of similar constructions are mentioned. It is specially noted that there is a necessity for taking into account all these divergences for making adequate translation.

It should be emphasized that most researchers meet in opinion, that infinitive constructions can execute in sentences in various functions like subject, addition, determination, but mainly they come forward as a part of predicate.

It is described in short that this investigation was made by using research methods such as descriptive, structural-semantic method, comparatively-comparable analysis, generalization method and elements of statistical method.

As a conclusion, compression is defined as one of the most used methods of translating infinitive structures.

The article can be of interest to linguists, philologists, translators and foreign language teachers.

Keywords*: infinitive constructions, German language, methods of translation, compression, translation transformations, grammatical systems*

УДК 81’ 373.49

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЕВФЕМІЇ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

О.В. БАБЕНКО, кандидат філологічних наук, доцент,
E-mail: olena14babenko@ukr.net
ORCID: 0000-0003-0379-4769
Ю.М. БУМАР, студентка магістратури,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: bumarjulia@gmail.com

Анотація*. Стаття присвячена дослідженню явища евфемії в сучасній лінгвістиці на прикладі ЗМІ, адже засоби масової інформації є основним джерелом інформації та є найбільш дієвим інструментом впливу на суспільство.*

© О.В. Бабенко, Ю.М. Бумар, 2017

Дослідження явища евфемії здійснювалося в лінгвістичних, лінгво-культурних, соціальних та психологічних аспектах, оскільки основним завданням ЗМІ є вплив на адресата, формування його ставлення до інформації, що повідомляється. Тексти газет і журналів є цікавим матеріалом для лінгвістичних спостережень.

Розглянуто проблемні питання евфемії в сучасній лінгвістиці, а саме визначення поняття евфемізму, аналіз способів утворення евфемізмів та вивчення підходів класифікації евфемізмів. Особлива увага акцентувалася на евфемізми, котрі використовуються через забобони, соціальне і моральне табу. Найчастіше в ЗМІ зустрічаються саме такі евфемізми, адже основним завданням засобів масової інформації є донести щось важливе, не образивши почуттів адресата.

***Ключові слова**: конотативні компоненти, денотативні компоненти, явище евфемії, прагматичний аспект, субституційний підхід, негативна конотація*

Евфемія є багатовимірним мовним явищем, яке володіє своєрідною лінгвістичною, соціальною та психологічною специфікою, в якій відображається моральна і духовна культури, ціннісні установки, особливості мислення та світогляду окремої особистості і цілих спільнот.

ЗМІ відіграють велику роль в сучасному суспільстві, будучи головним джерелом інформації та інструментом впливу на поведінку людей. Тексти газет і журналів є цікавим матеріалом для лінгвістичних спостережень. Аналізуючи сучасну британську пресу, можна успішно вивчати мовні явища, властиві англійській мові початку XXI століття. Часте вживання евфемізмів в сучасних ЗМІ відноситься до одних з таких явищ.

Актуальність цього дослідження обумовлена зростанням інтересу до проблеми вивчення евфемії, якою пронизані фактично всі сфери діяльності, особливо мову ЗМІ. Евфемізми проникають в мовлення масового носія мови і поступово формують нові моделі картини світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням евфемії і евфемізмів займалися як вітчизняні мовознавці (А.А. Реформатський, А.М. Кацев, Н.С. Арапова, Л.А. Булаховський, Б.А. Ларін), так і зарубіжні лінгвісти (Дж. Німан і К. Сільвер, Х. Роусон та інші). Явище евфемії зумовлено лінгвістичними, лінгво-культурними, соціальними та психологічними чинниками, які розглядали такі дослідники як: Андрєєва А.А., Бердова Н.М., Босчаєва Н., Гальперін І.Р., Кацев Кудрявцев Ю.А., Шахжурі К.К., Allan K., Burridge K., Leinfellner E., Spears R., Zollner N та інші.

Метою дослідження є розгляд проблемних питань евфемії в сучасній лінгвістиці, а саме визначення поняття евфемізму, аналіз способів утворення евфемізмів та вивчення підходів до класифікації евфемізмів.

Методами дослідження є описовий метод, метод систематизації та класифікації матеріалу.

Результати. Евфемізація зазвичай розглядається як мовна універсалія.На думку англійських лінгвістів, значний відсоток лексики і фразеології англійської мови складають евфемізми. Евфемізм – нейтральне за змістом і емоційним забарвленням слово або описовий вираз, до яких зазвичай вдаються в текстах і публічних висловлюваннях для того, щоб замінити інші слова або вирази, які вважаються непристойними або недоречними. Пояснення популярності евфемізмів можна знайти у взаємозв'язку мови з мисленням. З їхньою допомогою структурується реальність, при цьому не відбувається конфлікту з співрозмовником як у випадку використання прямого, або грубого найменування.

Евфемія являє собою складне лінгвістичне явище, яке давно привертало увагу дослідників, але не всі його аспекти однаково добре вивчені.

До цього часу відсутні чіткі загальноприйняті критерії у визначенні евфемії, немає єдиної думки щодо меж евфемії і класифікації способів евфемізації. З давніх давен евфемізми присутні в мові людини.

А.М. Кацев вважає, що мовне табу «служило потужним важелем словотворчого процесу», тобто сприяло виникненню евфемізмів [5, с. 11].

В англійській мові вперше термін «евфемізм» згадується Т. Блаунтом в

1656 році в роботі «Глосографія», де під евфемізмом мається на увазі «a good or favourable interpretation of a bad word» [8, с.13]. У XX столітті явище евфемії стало об'єктом пильного вивчення лінгвістів після виходу роботи Г. Пауля, який виділив евфемізми в схемі семантичних змін.

Вчені виділяють кілька причин вживання евфемізмів: 1) табу, пов'язане з забобонами. Наприклад, слово диявол «devil» має такі евфемістичні звернення, як «dickens», «deuce»; 2) соціальне і моральне табу. Наприклад: «spit» – «expectorate», «trousers» – «inexpressibles»; 3) Необхідність пом'якшити, сумну звістку, неприємну новину. Наприклад: «foolish» – «unwise», «to die» – «to pass away» [1, с. 137].

Американський лінгвіст Кейні пропонує такі мотиви евфемістичних замін: вуалювання образів, приховування неприємної правди, пом'якшення непристойності. Спираючись на ці мотиви, він виділяє 3 групи евфемізмів: 1) евфемізми пристойності, 2) евфемізми-забобони, 3) евфемізми делікатності [10, с.91].

Евфемізм і табу тісно пов'язані, оскільки обидва поняття – близькі явища, як в мові, так і в культурі. Треба відзначити, що основу табу і евфемізму становить один і той самий феномен-заборона, тобто неприпустимість вживання слова [8, с.5]. Соціалізація людини стала поштовхом для розширення функцій евфемізмів: з часом люди почали замінювати назви ряду предметів, пряма номінація яких здавалася грубою, неналежної для вживання, що обумовлювалося соціально-політичними, культурними, етичними, історичними або емоційними факторами. Таким чином, мовний етикет розширив спектр вживання евфемізмів і самовизначення терміна «евфемізм». Зараз більшість дослідників дають розширене визначення поняттю евфемізм, враховуючи всі його характеристики.

Згідно А.М. Кацеву, явищу евфемії властиві такі характеристики: 1) евфемізми служать для ослаблення елемента висловлювання; 2) евфемізми породжуються мовними заборонами (табу) різного ступеня обов'язковості; 3) евфемізми мають позамовну природу. [5, с. 4-5].

І.Р. Гальперін зазначає, що евфемізм – це слово або фраза, що використовується для заміни неприйнятного слова або виразу більш доречним словом або виразом. Наприклад, від слова «to die» пішли такі евфемізми, як «to depart», «to join the majority». Отже, евфемізми – це синоніми, орієнтовані на досягнення навмисно ослабленого ефекту [3, с. 173].

Евфемізми складаються також з численних невербальних сигналів. До невербальних сигналів можна віднести, нумерацію поверхів в готелі, в якій відсутній «нещасливий» номер 13; або ціна товару, наприклад: $8.99 – «нижче 9 доларів» [8, с. 50].

Такої думки дотримується більшість авторів, які вивчали явище евфемії. Субституційний підхід вивчення евфемізмів передбачає, що у евфемізмів є антецедент, тобто прямий домінант стигматичного денотата. У більшості евфемізмів є антецедент: «Irish fever» = «typhus», «bear» = «a policeman».

Субституційний підхід знаходиться у відповідності з вузьким розумінням природи евфемії, основу якого складає поняття субституції – заміна неприйнятного слова нейтральним. Вузький підхід до розгляду явища евфемії пояснюється тим, що евфемізми найчастіше формуються шляхом перенесення значення і найчастіше є метафорами.

У словнику «The Oxford Companion to the English Language» зафіксовано: «Euphemism – mild comforting or evasive expression that takes place of one that is taboo, negative or too direct». На думку Р. Холдера, автора словника евфемізмів, позитивна оцінна спрямованість лексичних одиниць і є основним критерієм їх відбору [9, с. 46].

Щодо способів у творення евфемізмів, можемо сказати, що детальну класифікацію способів створення евфемізмів виділила Беатриса Уоррен. Дослідниця пов'язує процес евфемізації з двома видами змін: перший відноситься до форми слова (formal innovation), а другий – до його значенням (semantic innovation) [10, с.133].

Вона виділила чотири основні способи утворення евфемізмів:

1. різні способи словотворення (word-formation devices), наприклад, акронімів: «SAPFU» – від «surpassing all previous fuck-ups» (Військовий евфемізм для опису потенційно катастрофічних подій), деривації: «sanguinary (= bloody)», утворення складних слів: «comfort station »та інші;

2. запозичення з інших мов (loanwords), наприклад, «lingerie» (Фр.) – «дамська білизна»;

3. видозміни форми слова (фонетичні зміни / phonemic modification): «Gosh», «Gad», замість «God», «divel» замість «devil»;

4. надання нового сенсу вже існуючих у мові словами і виразами (semantic innovation): «extra-curricular activities» в значенні «Adultery» (подружня невірність).

Пізніше цю класифікацію доповнив К. Хем. Він ввів в групу семантичних змін прономінацію, тобто заміну загального імені власним. *Наприклад, замість «prostitute» використовується евфемізм «Kitty».* А формальні зміни дослідник доповнив прийомом опущення в двох його варіантах: фонетичному і графічному.

Особливо активно вивчають способи утворення евфемізмів американські вчені. Американські мовознавці Дж. Німан і К. Сільвер, спираючись на класифікацію Дж. Вільямса, пропонують такий перелік способів утворення евфемізмів: 1) іншомовні запозичення, 2) генералізація, 3) метонімічна номінація, 4) метафоричний перенос, 5) фонетичне спотворення і так далі.

Разом с метафорою, метонімією як способами утворення евфемізмів більшість лінгвістів також виділяють іншомовні запозичення, значення яких не настільки очевидно, як у «рідних» найменувань. До того ж Дж. Стедман зазначає, що такі запозичення мають відношення не тільки до різних мов, але і до різних варіантів однієї і тієї ж мови. Наприклад, американці сприймають британський варіант слова «хворий» «ill» як менш неприємний, ніж американськийваріант «sick».

На сучасному етапі розвитку лінгвістики існує чимало думок щодо способів творення евфемізмів, які іноді дещо різняться, але в сукупності надають більш вичерпну інформацію.

Більшість дослідників явища евфемії погоджуються з тим, що немає загальноприйнятих критеріїв у визначенні цього явища, проте можна вважати, що евфемізму притаманні такі риси:

1) стигматичність, денотата або, іншими словами, негативна конотація. Н.М. Бердова під поняттям «стигма» передбачає не тільки негативна якість

«предмета», яке відображається в його антецендентi, але і як його здатність спонукати негативні емоції »;

2) створення позитивної конотації;

3) збереження істинності висловлювання.

Висновки і перспективи. Під евфемізмами розуміються стилістично нейтральні слова або вирази, які вживаються замість синонімічно мовної одиниці, яка здається мовнику грубою, неприйнятною, або нетактовною. Евфемія являє собою складне лінгвістичне явище, характерне для більшості мов світу. Вона включає в себе три взаємопов'язані аспекти: соціальний, психологічний і власне лінгвістичний.

Утворення евфемізмів відбувається за допомогою семантичних змін (метафори, абстрагування, метонімії), різних видів словотворчих змін і запозичень. Серед лінгвістів немає єдиної думки з приводу класифікацію евфемізмів. Типи класифікацій відрізняються один від одного в залежності від аспекту евфемії, покладеної в основу класифікації. Розрізняють тематичні класифікації евфемізмів, соціальні класифікації, класифікації за структурою і по стилістичній належності.

Список використаних джерел

1. Арсентьева, Ю. С. Аспекты изучения эвфемизмов в английском и русском языках [Электронный ресурс] / Режим доступу: http://cyberleninka.ru/article/n/aspektyizucheniya-evfemizmov-v-angliyskom-i russkom-yazykah

2. Гальперин, И.Р. Очерки по стилистике английского языка [Текст]/ И.Р. Гальперин. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1981.– 462 с.

3. Есимова Ж. Д. Определение эвфемизмов в трудах Российских ученых[Текст] / Ж. Д. Есимова // Язык и культура. XI Международная научная конференция по проблемам когнитивной лингвистики «Новые парадигмы и новые решения в когнитивной лингвистике», 2013.– 5 с.

4. Кацев, А.М. Языковое табу и эвфемия [Текст]/ А.М. Кацев: учеб. пособие к спецкурсу. – Л.: ЛГПИ им. А.И. Герцена, 1988. – 79 с.

5. Крысин, Л.П. Иноязычное слово в роли эвфемизма[Текст] / Л.П. Крысин // Русский язык в школе.– 1998. – № 2. – С. 71-74.

6. Москвин, В.П. Эвфемизмы в лексической системе современного русского языка [Текст]/ В.П. Москвин. – Волгоград, 1999. – 59 с.

7. Enright, D.J. Fair of Speech: The Uses of Euphemism [Text]/ D.J. Enright. – Oxford Univ. Press, 1985.

8. Holder, R.W. A Dictionary of Euphemisms. How not to Say What You Mean[Text]/ R.W. Holder. – Oxford University Press Inc., New York, 2003.

9. Kany, Ch. E. American-Spanish Euphemisms[Text] // Ch. E. Kany. – Univ. of California, 1960.

10. Warren, B. What Euphemisms tell us about the interpretation of Words / B. Warren // Studia Linguistica. – 1992. 46/2. - P.128-165.

References

1. Arsentieva, Yu. S. Aspecty isuchenia efemismov v angliyskom I russkom yazykach [Aspects of the study of euphemisms in English and Russian] [Electronic resource] / Access mode: http://cyberleninka.ru/article/n/aspektyizucheniya-evfemizmov-v-angliyskom-i russkom-yazykah

2. Galperin, I.R. (1981)Ocherki po stilistike angliyskogo yazyka [Essays on the stylistics of English], Moscow, Literature Publishing House in Foreign Languages, 462

3. Esimova, Zh. D. (2013) Opredelenie efemismov v trudach rossiiskih uchenych [Definition of euphemisms in the works of Russian scientists],«Yazyk i kultura. XI Mezhdunarodnaya nauchnaya konferenziya po problemam kognitivnoy lingvistiki"Novye paradigm I novye reshenia v kognitivnoy lingvistike», 5

4. Katsev, A.M. Yazykovoe tabu i evfemia [Linguistic taboos and euphemia] Textbook. allowance for a special course, 1988, 79

5. Krysin, L.P. (1998) Inoyazychnoe slovo v roli evfemisma [Another word in the role of euphemism], Russkii yazyk v shkole, 71-74

6. Moskvin, V.P. (1999) Evfemismy v leksichesloy sisteme sovremenogo russkogo yazyke [Euphemisms in the lexical system of the modern Russian language], Volgograd, 59

7. Enright, D.J. (1985)Fair of Speech: The Uses of Euphemism ,Oxford Univ. Press,

8. Holder, R.W. (2003) A Dictionary of Euphemisms. How not to Say What You Mean, Oxford University Press Inc., New York,

9. Kany, Ch. E. (1960)American-Spanish Euphemisms, Univ. of California,

ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ ЭВФЕМИИ В СОВРЕМЕННОЙ ЛИНГВИСТИКЕ

О.В. Бабенко, Ю.Н. Бумар

Аннотация. *Статья посвящена исследованию явления эвфемии в современной лингвистике на примере СМИ, ведь средства массовой информации являются основным источником информации и наиболее действенным инструментом влияния на общество. Исследование явления эвфемии осуществлялось в лингвистических, лингво-культурных, социальных и психологических аспектах, поскольку основной задачей СМИ есть воздействие на адресата, формирование его отношения к сообщаемой информации. Тексты газет и журналов служат интересным материалом для лингвистических наблюдений.*

Рассмотрены проблемные вопросы эвфемии в современной лингвистике, а именно определение понятия эвфемизма, анализ способов образования эвфемизмов и изучение подходов классификации эвфемизмов. Особое внимание уделено эфемизмам, которые используются из-за предрассудков, социального и нравственного табу. Чаще всего в СМИ встречаются именно такие эвфемизмы, ведь основной задачей средств массовой информации есть донести что-то важное, не обидев чувств адресата.

Ключевые слова: *коннотативние компоненты, денотативные компоненты, явление эвфемии, прагматический аспект, субституционный подход, негативная коннотация*

CURRENT ISSUES OF EUPHEMIA IN MODERN LINGUISTICS

O. V. Babenko, Y.M. Bumar

Abstract*. The article is devoted to the study of the phenomenon of euphemia in modern linguistics on the example of the media, since the mass media is the main source of information and the most effective tool to influence society. The study of the phenomenon of euphemia is carried out in linguistic, linguistic cultural, social and psychological aspects, since the main task of the media is to influence the addressee, to form his attitude to the information reported.*

Texts of newspapers and magazines are an interesting material for linguistic observations. The current issues of euphemisms in modern linguistics are considered, such as the definition of the concept of euphemism, analysis of the methods for the formation of euphemisms and the study of approaches to the classification of euphemisms. Particular attention is drawn to euphemisms which are used because of prejudice, social and moral taboos. Most often there are just such euphemisms in the media, because the main task of the mass media is to convey something important without offending the feelings of the addressee.

Creation of euphemisms takes place through semantic changes (metaphors, abstractness, metonymy), various kinds of word-making changes and borrowings.

Types of classifications differ from each other, depending on the aspect of euphemism, which is the basis of the classification. There are thematic classifications of euphemisms, social classifications, classifications by structure and by stylistic aspect.

Keywords: *connotative components, denotative components, euphemia phenomenon, pragmatic aspect, substitutional approach, negative connotation*

УДК 811.11-112

ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ НІМЕЦЬКОЇ Й УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Н. В. БІЛОУС, кандидат філологічних наук, доцент,
E-mail: bilounat@gmail.com,
*ORCID:*0000-0003-1038-4624
С. В. КОТИК, студентка магістратури,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: svitlanakotyk94@gmail.com

Анотація.*Статтю присвячено порівняльно-зіставному аналізу терміносистем агропромислового комплексу німецької та української мов. Стаття розкриває сутність понять термін і терміносистема. Обґрунтовується ідея про те, що в основу побудови терміносистем лягла теорія графів – математична дисципліна, яка вивчає топологічні форми, мережеві моделі представлення будь-якого процесу або системи. Такий погляд буде цікавим фахівцям у сфері лінгвістики та економіки. В статті порівнюються особливості побудови терміносистем агропромислового комплексу української та німецької мов. Виділено характерні особливості терміносистем, описано результати дослідження, за основу якого автор взяв зіставний аналіз терміносистем української та німецької мови за структурно-семантичним принципом. Найбільше уваги присвячено термінологічним питанням перекладу. Виявлено фактори, які безпосередньо вплинули на становлення агропромислової термінології. Уточнено міжмовні відповідності основних термінів тієї галузі знань, в якій проводилось дослідження. У статті узагальнено новий матеріал з досліджуваної теми, вводяться у науковий обіг підходи до побудови терміносистем, запропоновані різними науковцями. Насамкінець розкривається той факт, що на розвиток термінології вплинули історичні та культурні особливості обох народів. Це питання недостатньо досліджене і потребує подальшого вивчення.*

Ключові слова: *зіставний аналіз, терміносистеми, аграрна термінологія, еквівалентність, транскрипція, транслітерація*

© Н. В. Білоус, С. В. Котик,2017

Texts of newspapers and magazines are an interesting material for linguistic observations. The current issues of euphemisms in modern linguistics are considered, such as the definition of the concept of euphemism, analysis of the methods for the formation of euphemisms and the study of approaches to the classification of euphemisms. Particular attention is drawn to euphemisms which are used because of prejudice, social and moral taboos. Most often there are just such euphemisms in the media, because the main task of the mass media is to convey something important without offending the feelings of the addressee.

Creation of euphemisms takes place through semantic changes (metaphors, abstractness, metonymy), various kinds of word-making changes and borrowings.

Types of classifications differ from each other, depending on the aspect of euphemism, which is the basis of the classification. There are thematic classifications of euphemisms, social classifications, classifications by structure and by stylistic aspect.

Keywords: *connotative components, denotative components, euphemia phenomenon, pragmatic aspect, substitutional approach, negative connotation*

УДК 811.11-112

ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ НІМЕЦЬКОЇ Й УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Н. В. БІЛОУС, кандидат філологічних наук, доцент,
E-mail: bilounat@gmail.com,
*ORCID:*0000-0003-1038-4624
С. В. КОТИК, студентка магістратури,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: svitlanakotyk94@gmail.com

Анотація.*Статтю присвячено порівняльно-зіставному аналізу терміносистем агропромислового комплексу німецької та української мов. Стаття розкриває сутність понять термін і терміносистема. Обґрунтовується ідея про те, що в основу побудови терміносистем лягла теорія графів – математична дисципліна, яка вивчає топологічні форми, мережеві моделі представлення будь-якого процесу або системи. Такий погляд буде цікавим фахівцям у сфері лінгвістики та економіки. В статті порівнюються особливості побудови терміносистем агропромислового комплексу української та німецької мов. Виділено характерні особливості терміносистем, описано результати дослідження, за основу якого автор взяв зіставний аналіз терміносистем української та німецької мови за структурно-семантичним принципом. Найбільше уваги присвячено термінологічним питанням перекладу. Виявлено фактори, які безпосередньо вплинули на становлення агропромислової термінології. Уточнено міжмовні відповідності основних термінів тієї галузі знань, в якій проводилось дослідження. У статті узагальнено новий матеріал з досліджуваної теми, вводяться у науковий обіг підходи до побудови терміносистем, запропоновані різними науковцями. Насамкінець розкривається той факт, що на розвиток термінології вплинули історичні та культурні особливості обох народів. Це питання недостатньо досліджене і потребує подальшого вивчення.*

Ключові слова: *зіставний аналіз, терміносистеми, аграрна термінологія, еквівалентність, транскрипція, транслітерація*

© Н. В. Білоус, С. В. Котик,2017

Актуальність цього дослідження зумовлена динамічним розвитком терміносистеми агропромислового комплексу. Питання становлення лексико-семантичної системи, поповнення та вивчення її пластів належать до найбільш значущих напрямів сучасної лінгвістики, чому сприяє необхідність формування систематизованої, уніфікованої терміносистеми цієї сфери діяльності та відсутність досліджень терміносистем агропромислового комплексу української й німецької мов.

Аналіз останніх досліджень та публікацій допоміг нам з`ясувати, що поняття термін і терміносистема є одними з ключових понять сучасного термінознавства. Виявлено, що в сучасному термінознавстві термін визначається як лексична одиниця певної мови для спеціальних цілей, вона позначає загальне поняття теорії певної сфери діяльності або галузі знань. Терміносистема є стійкою системою і містить відібрані за певними принципами терміни. В ході дослідження останніх публікацій ми також виявили, що більшість термінів української мови мають еквіваленти в німецькій мові. За відсутності україномовного еквівалента в мову запозичуються слова іноземного походження, при цьому найпоширенішими способами перекладу є транскрипція і транслітерація. З-поміж наукових праць, присвячених вивченню терміносистем слід відзначити роботи І. Верхратського, В. Левицького, В. Лейчіка, О. Курила, О. Огоновського, І. Пулюя, Н. Разбєгіної, З. Копелюк, В. Виноградова, М. Степанової, В. Фляйшер, К. Левковської, Т. Кияка В.Шинкарук [8]та ін.

Метою цієї роботи є дослідження й аналіз терміносистем агропромислового комплексу в німецькій та українській мовах, а також виявлення особливостей цих терміносистем.

Результати дослідження та їх обговорення. В сучасному мовознавстві все більше уваги приділяється лінгвістичному аналізу спеціальної лексики різних галузей знань, і все більшу кількість досліджень присвячено особливостям появи та функціонування термінів у мові.

Перспектива цієї статті полягає в тому, що її результати можуть бути рекомендованими до широкого застосування на семінарських заняттях на тему лексикографії, актуальних питань сучасного термінознавства та термінології. Матеріал цієї статті може бути використаним студентами для написання курсових та дипломних робіт.

А. В. Суперанська вважає, що терміни складають основну, найбільш значущу та інформативну частину лексичної системи загальнолітературної мови [7]. Однак досі поняття «термін» не має чіткого визначення, яке б повністю характеризувало всі функціональні та лексичні особливості слів, які можна назвати термінами.

Сутність більшості визначень поняття термін полягає в тому, що терміном найчастіше називають слово, словосполучення або мовний знак. У якості видових відмінностей розрізняють специфіку сфери застосування, функції та семантичні особливості терміна. Термін виконує пояснювальну, дефінітивну і пізнавальну функцію. За семантичною особливістю терміни можуть позначати предмети певної галузі знань або сфери діяльності, а також поняття, де семантика є точною або являє собою дефініцію (пояснення слова) [9].

Визначенню поняття термін було присвячено багато наукових робіт. Згідно з визначенням, поданим у великому енциклопедичному словнику, термін є словом, яке позначає спеціальне поняття, вживане в науці, техніці, мистецтві [2].

Ю. Н. Ревіна розглядає термін як слово або словосполучення, яке позначає наукове або технічне поняття спеціальної галузі знань або діяльності [6].

Термін – це лексична одиниця, прийнята для позначення понять певної сфери знань.

Термін – це не єдиний предмет термінознавства, він є лише елементом певної сукупності мовних одиниць. Розрізняють два основних види таких сукупностей: термінології та терміносистеми. При цьому вважається, що термінологія є сукупністю термінів, яка утворилася стихійно, а терміносистема – свідомо сформована сукупність термінів.

Терміносистема, згідно з твердженням В. М. Лейчіка, - це складна стійка система, яка включає лексичні одиниці, відібрані за певними принципами. Основа терміносистеми – це сконструйована і реалізована в знаковій формі система понять або логічна схема, в центрі якої знаходиться основне поняття. Від цього основного поняття розходяться інші поняття, які позначають види, ознаки, функції, процеси та суміжні об`єкти. Між різними видами понять існують родовидові, функціональні, атрибутивні та інші логічні зв`язки. Однак для створення повноцінної терміносистеми потрібно до логічної схеми додати дефініції понять, підібрати терміни, які адекватно виражають ці поняття та упорядкувати терміносистему так, щоб кожному терміну відповідало одне поняття [4]. З нашої точки зору, трактування В. М. Лейчіка є найпростішим, тому відштовхуватися надалі будемо від праць цього автора.

В. М. Лейчік виділяє три підходи до утворення терміносистеми: логічний, лінгвістичний, термінознавчий.

В рамках логічного підходу виділяють терміни, які позначають основні, похідні та складні поняття відповідної системи. Це членування задається об`єктами певної галузі та теорією (концепцією), яка лежить в основі цієї системи понять.

При лінгвістичному підході в якості термінів виступають прості (кореневі), похідні, складні слова, вільні словосполучення, а також стійкі конструкції.

Термінознавчий підхід поєднує в собі логічний та лінгвістичний підходи. Згідно з ним, у більшості терміносистем можна виділити сім груп термінів:

1. Основні терміни, які являють собою ядро терміносистеми;
2. Похідні терміни, які позначають видові та аспектні поняття, а ті в свою чергу зіставляються з основними поняттями;
3. Складні терміни, які являють собою суму як мінімум двох основних або похідних понять системи;
4. Базові терміни, які позначають поняття базових наук, що використовуються в терміносистемі та утворюють фундамент цієї галузі знань;
5. Притягнені терміни, запозичені з суміжних галузей знань, які являють собою невід`ємну частину терміносистеми;
6. Загальнонаукові та загальнотехнічні терміни – загальнонаукові поняття, які мають однакове значення в усіх галузях знань, але при цьому конкретизують це значення, входячи до складу термінів окремих галузей;
7. Терміни широкої семантики – лексичні одиниці, які використовуються в багатьох терміносистемах [4].

На ці підходи слід звернути увагу, розглядаючи терміносистеми. Цих підходів також дотримуються при побудові терміносистеми.

В. М. Лейчік також говорить про три принципи конструювання терміносистем: формально-логічний, лінгвістичний, гносеологічний (когнітивний).

Якщо в основу роботи з конструюванням терміносистеми кладеться логічний принцип, то в ній будуть виражені відношення рід – види, частина – ціле, причина – наслідок, прості – похідні – складні поняття, об`єкт – аспекти його розгляду тощо. В більшості випадків терміносистеми конструюються саме за цим

принципом. При цьому вибір перерахованих типів понять та їх зв`язків залежить від теорії, яка лежить в основі певної системи понять [4].

В. Е. Бригиневич виділяє чотири підходи до побудови терміносистем: поетапне дедуктивне розбиття всієї понятєвої множини аналізованої термінології на основі визначення частотності термінів, які зустрічаються в досліджуваних текстах, підхід, упорядкований на основі застосування теорії графів, прагматичний підхід та когнітивний підхід [3].

Найчастіше при побудові терміносистем застосовується когнітивний підхід, але і підхід, заснований на застосуванні графів, теж широко використовується. Він дозволяє здійснити відбір термінів, включених в терміносистему, виділити серед них базові та упорядкувати складну структуру терміносистеми й взаємозв`язок між термінами.

В даній розвідці було відібрано терміни, які позначають процеси, об`єкти, явища в економіці агропромислового комплексу. При побудові терміносистем агропромислового комплексу німецької та української мов ми дотримувались підходу, в основі якого лежить застосування теорії графів, виділивши у якості базових термінів види аграрного бізнесу за виробничими ознаками, економічні терміни, які широко використовуються і в агропромисловому комплексі (*економіка, землекористування, Agrarmarketing, Landwirtschaft*). Ті терміни, у свою чергу, мають під собою цілі підсистеми термінів, які являють собою розгалуження від базових термінів (наприклад, від терміна *землекористування* умовно відгалужуються терміни *рекультивація земель, реєстр земельних ділянок, сівозміна*; від німецького терміна *Agrarmarketing* відгалужуються терміни *Regionalvermarktung, Direktvermarktung, Gemeinschaftsmarketing*).

Теорія графів – це розділ дискретної математики, який вивчає властивості графів. В широкому сенсі граф являє собою множину вершин (вузлів), з`єднаних ребрами. Сучасна теорія графів дає дуже зручний апарат для моделювання структурних властивостей різних систем і відносин між об`єктами різної природи, тому її використання набуло широкого поширення не лише в математиці, але й в інших галузях науки, в тому числі лінгвістиці [5, с. 31].

За ознакою стійкості до зовнішніх впливів терміносистеми агропромислового комплексу є відкритими, оскільки нововведення в агропромисловому комплексі відбуваються постійно, і часто з`являються нові поняття в агропромисловому комплексі та в агробізнесі, а це означає, що з`являються і нові терміни для позначення цих понять.

Першим завданням зіставного аналізу терміносистем є виявлення еквівалента до кожного терміна, який позначає реалію, тобто предмет, річ, факт, соціальний процес або явище реального життя, яке існує в обох мовах. Також необхідно знайти якісний переклад для термінів, які позначають поняття агропромислового комплексу та існують лише в одній з двох мов. В результаті всі терміни були розділені на три групи:

1. Терміни, які мають еквівалент;
2. Терміни, значення яких у мові перекладу частково збігається;
3. Терміни, які не мають еквіваленту.

Серед усіх відібраних українських термінів більшість відносяться до першої групи, тобто термін має еквівалент, який позначає ту ж саму реалію, що і в мові оригіналу. Наприклад:

1. Біотехнологія – die Biotechnologie

2. Орендатор – der Vermieter

3. Агробізнес – Agribusiness

Наведемо також визначення до пари термінів, щоб довести, що значення термінів повністю сходяться.

Біотехнологія - використання живих організмів і біологічних процесів у виробництві [1].

Die Biotechnologie ist eine interdisziplinäre Wissenschaft, die sich mit der Nutzung von Enzymen, Zellen und ganzen Organismen in technischen Anwendungen beschäftigt [10].

Беручи до уваги визначення в довідниках, можна побачити, що і в українській, і в німецькій мові вони приблизно однакові, тобто значення термінів сходяться.

Значна частина термінів мають еквівалент, але між терміном в українській мові та його еквівалентом в німецькій мові є певні розходження – термін позначає явище, відсутнє в системі мови, позначаючи іншу реалію, один термін однієї мови заміняє кілька термінів іншої або, навпаки, один термін в одній мові представлений кількома термінами в іншій мові.

Наступним етапом ми провели дослідження термінів за їхнім структурно-семантичним принципом. За ним терміни поділяються на прості (терміни-слова) і складені (словосполучення). Якщо в українській терміносистемі переважають складені терміни, то німецька мова містить більше простих. Така розбіжність зумовлена тим, що для німецької мови властиве словотворення з двох основ, тобто одне слово поєднує в собі два слова (наприклад, простий термін *Landpachtverkehr* складається з трьох основ – *das Land, die Pacht, der Verkehr*). Терміни мають, в першу чергу, номінативну функцію, цим зумовлений той факт, що переважна більшість термінів є іменниками в обох мовах.

Терміни-словосполучення можна поділити на двослівні, трислівні та багатослівні (які складаються з чотирьох й більшої кількості слів). Ці типи виділяються на основі сучасного сприйняття структури термінів. У терміносистемі агропромислового комплексу української мови більшість складених термінів є двослівними, в той час, як у німецькій терміносистемі більшість термінів є однослівними.

Складені терміни можна розділити в залежності від їхнього лексико-граматичного складу. В українській терміносистемі агропромислового комплексі переважають, звісно, терміни, які складаються з прикметника та іменника. В німецькій мові частіше зустрічаються терміни, які складаються з кількох іменників, а також з іменника і прикметника.

Слід також зауважити, що між українськими та німецькими термінами спостерігається як структурна симетрія, тобто українському складеному терміну відповідає аналогічний німецький складений термін, так і структурна асиметрія, коли німецькому, наприклад, простому терміну відповідає аналогічний український складений термін, і навпаки.

Висновки і перспективи. Більшість термінів української мови мають еквіваленти у німецькій мові. За відсутності україномовного еквівалента в мову запозичуються слова іноземного походження, при цьому найбільш поширеними способами перекладу є транскрипція та транслітерація.

Можна зробити висновок про те, що і в українській, і в німецькій мовах терміносистеми агропромислового комплексу однаково розвинені, оскільки агропромисловий сектор є одним з найважливіших сфер світової економіки. Іноді зустрічаються певні розходження, зумовлені такими факторами, як, наприклад, відсутність тієї чи іншої реалії в мові, існування різних термінів, які позначають одне поняття в різних варіантах однієї мови (різні діалекти німецької мови; німецька мова різних німецькомовних країн). Наявність деяких відмінностей

семантичних відносин досліджуваної лексики зумовлена тим, що ті терміносистеми, які містять таку лексику, розвивались і розвиваються в країнах з різними історичними умовами, а лексико-семантична система чуттєво реагує та відображує зміни, які відбуваються в позамовній дійсності. Проведене дослідження дає право стверджувати, що лексикографія, як і агропромисловий комплекс, в країнах розглянутих мов (Україна, Німеччина, Швейцарія, Австрія) постійно й рівномірно розвивається.

Компонентний склад термінологічної лексики є подібним всередині кожного класифікаційного об`єднання. Відмінності в структурній організації компонентного складу в обох мовах знаходяться в залежності від соціолінгвістичних факторів, перш за все, особливостей світоглядного мислення або напряму розвитку самого об'єкта в науці.

Слід зауважити, що, зважаючи на складність та багатоаспектність теми дослідження, питання, на наш погляд, потребує подальшого розгляду та розширення аналізу практичного матеріалу. В цій статті подані лише основні тези, на які звернув увагу автор при дослідженні теми, і які можуть лягти в основу подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Біотехнологія : [Електронний ресурс] // Вікіпедія – вільна енциклопедія. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Біотехнологія
2. Большой энциклопедический словарь [Текст] / гл. ред. А. М. Прохоров. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Большая российская энциклопедия, 2002. – 1456 с.
3. Бригиневич В. Е. Основные подходы к построению терминосистем [Текст] / В. Е. Бригиневич // Университетские чтения. – 2010. – Пятигорск: ПГЛУ, 2010. – С. 101-108.
4. Лейчик В. М. Терминоведение: Предмет, методы, структура [Текст] / В. М. Лейчик. – 4-е изд. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 256 с.
5. Лекции по теории графов [Текст] / В. А. Емеличев [и др.]. – М.: Наука, 1990. – 384 с.
6. Ревина Ю. Н. Автомобильная термінология в немецком и русском языках: структурно-семантический и функциональный аспекты (Текст): автореф. Дис.. … канд. филол. наук : 10.02.20 / Ю. Н. Ревина. – Екатеринбург, 2011. – 22 с.
7. Суперанская А. В. Общая терминология. Вопросы теории [Текст] / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. – 248 с.
8. Ткач, А. В. Словотвірна ідентичність української термінології : монографія [Текст] / Алла Ткач, Василь Шинкарук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 200 с.
9. Циткина Ф. А. Терминология и перевод (к основам сопоставительного терминоведения) [Текст] : монографія / Ф. А. Циткина. – Львов : Вища школа, 1988. – 157 с.
10. Biotechnologie : [Електронний ресурс] // Вікіпедія – вільна енциклопедія. – Режим доступу : https://de.wikipedia.org/wiki/Biotechnologie

References

1. Biotechnologia. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Біотехнологія
2. Prokhorov, A. M. ed. (2002). Bolshoy entsiklopedicheskiy slovar [Large Encyclopedic Dictionary]. Moscow: Bolshaya rossiyskaya entsiklopediya, 1456.

3. Briginevich, V. E. (2010). Osnovnyie podhodyi k postroeniyu terminosistem [Basic approaches to the construction of terminology systems]. Pyatigorsk: PSU, 108.
4. Leychik, V. M. (2009). Terminovedenie: Predmet, metodyi, struktura [Terminology: subject, methods, structure]. Moscow: Knizhnyiy dom «LIBROKOM», 256.
5. Emelichev, V. A. ed. (1990). Lektsii po teorii grafov [Lectures on graph theory]. Moscow: Nauka, 384.
6. Revina, Ю. H. (2011). Avtomobilnaya termInologiya v nemetskom i russkom yazyikah: strukturno-semanticheskiy i funktsionalnyiy aspektyi [Automotive Terminology in German and Russian: Structural-Semantic and Functional Aspects]. Yekaterinburg, 22.
7. Superanskaya, A. V., Podolskaya, N. V., Vasileva, N. V. (2012). Obschaya terminologiya. Voprosyi teorii [General terminology. Theory issues]. Moscow, Russia: Knizhnyiy dom «LIBROKOM», 248.
8. Tkach, A. V., Shynkaruk V.D. (2010) Slovotvirna identychnist ukrainskoi terminolohii: monohrafiia [The word-forming identity of Ukrainian terminology]. – Chernivtsi : Chernivetsi National university, 200.
9.Tsitkina, Ph. A. (1988). Terminologiya i perevod (k osnovam sopostavitelnogo terminovedeniya) [Terminology and translation (basics of comparative terminology)]. Vischa shkola, 157.
10. Biotechnologie. Available at: https://de.wikipedia.org/wiki/Biotechnologie

СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ НЕМЕЦКОЙ И УКРАИНСКОЙ ТЕРМИНОСИСТЕМ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА

Н. В. Белоус, С. В. Котик

Аннотация. *Статья посвящена комплексному исследованию терминосистем агропромышленного комплекса немецкого и украинского языков. Статья раскрывает сущность понятий термин и терминосистема. Обосновывается идея о том, что в основу построения терминосистем легла теория графов - математическая дисциплина, изучающая топологические формы и сетевые модели представления любого процесса или системы. Такой взгляд будет интересен специалистам в области лингвистики и экономики. В статье сравниваются особенности построения терминосистем агропромышленного комплекса украинского и немецкого языков. Выделены характерные особенности терминосистем, также описаны результаты исследования, за основу которого автор взял сопоставимый анализ терминосистем по структурно-семантическому принципу. Больше всего внимания автор акцентирует на сравнении с учетом терминологических вопросов перевода. Выявлены факторы, которые непосредственно повлияли на становление терминологии агропромышленного комплекса. Исследованы семантические явления в терминополе аграрно-экономической тематики. Уточнены межъязыковые соответствия основных терминов той области знаний, в которой проводилось исследование. В статье обобщен новый материал по исследуемой теме, вводятся в научный оборот подходы к построению терминосистем, предложенные различными учеными. Наконец раскрывается тот факт, что на развитие терминологии повлияли исторические и культурные особенности обоих народов. Этот вопрос недостаточно исследован и требует дальнейшего изучения.*

Ключевые слова: *сопоставимый анализ, терминосистемы, аграрная терминология, эквивалентность, транскрипция, транслитерация*

CONTRASTIVE ANALYSIS OF GERMAN AND UKRAINIAN TERMINOLOGICAL SYSTEMS OF AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX

N.V. Bilous, S. V. Kotyk

Abstract. *As the title implies the paper deals with German and Ukrainian terminological systems of agro-industrial complex. The purpose of the article is to give the reader some information on concept of term and terminology. The aim of the article is to provide the reader with some material on theory of graphs which is a mathematical discipline and studies topological forms, network models of representations of any process or system. This paper is of interest to specialists in the field of linguistics and economics. This paper compares the peculiarities of construction of terminological systems in both languages. It is stressed on the characteristic features of terminological systems. Described the results of research based on contrastive analysis of terminological systems on structural-semantic principle. Much attention is given to comparison taking into account the terminological issues of translation. Revealed the factors that had influenced the formation of the agrarian terminology. The paper is concerned with semantic phenomena in the field of agrarian and economic terminology. Clarified cross-language correspondences in the field of agrarian and economic terminology. Summarized new material on the subject in question. Introduced into scientific circulation the different approaches to the construction of terminology systems. Finally, it is shown that historical and cultural qualities influenced on formation of the terminological systems. This issue requires further study.*

Keywords: *contrastive analysis, terminological system, agrarian terminology, equivalence, transcription, transliteration*

УДК 81’25:811.112.2:82-343

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ КАЗОК УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Н.В. БІЛОУС, кандидат філологічних наук, доцент,
E-mail: Bilounat@gmail.com
*ORCID:*0000-0003-1038-4624
А.І. ХАРЧУК, студентка магістратури,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: alinka.enic@gmail.com

Анотація. *В статті розглянуто лексико-семантичні особливості перекладу німецьких казок українською мовою. Це питання являється актуальним, оскільки дуже часто навіть досвідченому перекладачеві важко уникнути певних труднощів, що пов'язані з особливістю структури, форми, і лексичних засобів.*

Мета статті полягає у визначенні способів та прийомів перекладу німецької казки українською мовою, а також лінгвістичних та стилістичних засобів мови німецької казки, які передають її колорит.

Актуальність теми зумовлена підвищенням уваги науковців до німецької народної казки, а саме до способів та прийомів її перекладу, оскільки перекладачу необхідно вдало відтворити культурну та національну специфіку, етнічний менталітет та особливості фольклору.

*Дослідженням даної проблеми займалось багато науковців, серед яких: Бабінков Г., Єсипович К., Демуров Н., Лещенко О., Сотников С.***,** *Лєпухова Н.І. Проте, у своїх*

© Н.В. Білоус, А.І. Харчук, 2017

CONTRASTIVE ANALYSIS OF GERMAN AND UKRAINIAN TERMINOLOGICAL SYSTEMS OF AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX

N.V. Bilous, S. V. Kotyk

Abstract. *As the title implies the paper deals with German and Ukrainian terminological systems of agro-industrial complex. The purpose of the article is to give the reader some information on concept of term and terminology. The aim of the article is to provide the reader with some material on theory of graphs which is a mathematical discipline and studies topological forms, network models of representations of any process or system. This paper is of interest to specialists in the field of linguistics and economics. This paper compares the peculiarities of construction of terminological systems in both languages. It is stressed on the characteristic features of terminological systems. Described the results of research based on contrastive analysis of terminological systems on structural-semantic principle. Much attention is given to comparison taking into account the terminological issues of translation. Revealed the factors that had influenced the formation of the agrarian terminology. The paper is concerned with semantic phenomena in the field of agrarian and economic terminology. Clarified cross-language correspondences in the field of agrarian and economic terminology. Summarized new material on the subject in question. Introduced into scientific circulation the different approaches to the construction of terminology systems. Finally, it is shown that historical and cultural qualities influenced on formation of the terminological systems. This issue requires further study.*

Keywords: *contrastive analysis, terminological system, agrarian terminology, equivalence, transcription, transliteration*

УДК 81’25:811.112.2:82-343

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ КАЗОК УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Н.В. БІЛОУС, кандидат філологічних наук, доцент,
E-mail: Bilounat@gmail.com
*ORCID:*0000-0003-1038-4624
А.І. ХАРЧУК, студентка магістратури,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: alinka.enic@gmail.com

Анотація. *В статті розглянуто лексико-семантичні особливості перекладу німецьких казок українською мовою. Це питання являється актуальним, оскільки дуже часто навіть досвідченому перекладачеві важко уникнути певних труднощів, що пов'язані з особливістю структури, форми, і лексичних засобів.*

Мета статті полягає у визначенні способів та прийомів перекладу німецької казки українською мовою, а також лінгвістичних та стилістичних засобів мови німецької казки, які передають її колорит.

Актуальність теми зумовлена підвищенням уваги науковців до німецької народної казки, а саме до способів та прийомів її перекладу, оскільки перекладачу необхідно вдало відтворити культурну та національну специфіку, етнічний менталітет та особливості фольклору.

*Дослідженням даної проблеми займалось багато науковців, серед яких: Бабінков Г., Єсипович К., Демуров Н., Лещенко О., Сотников С.***,** *Лєпухова Н.І. Проте, у своїх*

© Н.В. Білоус, А.І. Харчук, 2017

працях вони часто вказують на труднощі, що пов'язані з перекладом та трансформацією німецьких казок українською мовою.

Матеріалами дослідження є переклади німецьких казок українською мовою.

Ключові слова: *німецька казка, українська казка, способи перекладу, прийоми перекладу, адаптація, конкретизація, розширення*

Актуальність. Обрана тема зумовлена підвищенням уваги науковців до такого літературного твору як казка, оскільки перекладачу потрібно вдало відтворити стилістичні засоби, культурну та національну специфіку. Дуже чітко речення та й окремі слова висвітлюють етнічний менталітет та особливості фольклору. Варто зазначити, що дослідженням перекладу казки займалось багато науковців і,здавалось би, що всі питання вирішені, проте в українській лінгвістиці можна виокремити окремі труднощі, пов'язані з перекладом та трансформацією творів з однієї мови іншою.

Мета розвідки - визначення способів та прийомів перекладу німецької казки українською мовою, а також дослідження лінгвістичних та стилістичних засобів мови німецької казки, які передають її колорит.

Матеріалами дослідження слугували німецькі народні казки та їх переклади українською мовою.

Аналіз досліджень. Результати досліджень цієї проблеми можна спостерігати у наукових працях таких дослідників як: Бабінков Г., Єсипович К., Демуров Н., Лещенко О., Сотников С**.,** Лєпухова Н.І.

Одним з основних жанрів народної творчості вважається казка – епічний, прозаїчний твір чарівного, побутового чи авантюрного характеру усного походження з настановою на вигадку.

Зміст казки, її вербальні характеристики та композиція відображають етнокультурну специфіку.

Багать вчених-філологів у своїх наукових працях наголошують на тому, що змістові вимоги німецької казки на лінгвістичному рівні зумовлюють низку характерних особливостей, серед яких:

1. віршовані вставки, які, зазвичай, заповнюють прогалини між цим і потойбічним світами;
2. частотне використання паратаксису;
3. використання поетичних формул-кліше;
4. надання переваги таким мотивам як контраст, колір та число [[8, с.109].

Німецькі народні казки в українському перекладі зберігають свою природність, невимушеність, легкість, простоту оригіналу. Вони характеризуються вживанням таких традиційних слів-виразів як: *es war…, es war einmal…, … und lebten vergnügt bis an ihr Ende, nach einigen Jahren, später* [8, с.109].

Так звані «лексичні маркери» в українській казці передаються звичайними для українського читача словами. Наприклад, в експозиції це слова «жили були», «в тридев'ятому царстві», «одного разу», «в деякому царстві»; а закінчуються вони, зазвичай, такими фінальними словами: «і жили вони довго і щасливо», «ось і казочці кінець, а хто слухав молодець» і т.д.

Звертаючись до наукових робіт таких науковців як А.Д. Гнатюк та М.А. Венгренівська можна виявити, що перекладачі часто використовують прийом конкретизації, що передбачає додавання слів, або їх заміна без втрати значення змісту оригіналу. Такий прийом можна спостерігати у реченні з казки «Вовк та семеро козенят»: *«da machte sich die Alte getrost auf den Weg»*[1], що у перекладі звучить як: «*вона їх накормить, напоїть та знову піде в ліс*». У цьому випадку,

автор використав уточнення «*в ліс*». Ці слова будуть більш зрозумілими реципієнту, хоч і оригінал не містить їх. Отже, тут йдеться про адаптацію тексту мовою оригіналу до культурних звичаїв читача [2.

При перекладі казки з німецької мови українською можна помітити відсутність стилістичних «закручених» прийомів. Досить вдало інтонаційна та ритмічна структура передає оригінал тексту. У цьому випадку, перед перекладачем стоїть завдання – в міру своїх знань та художніх здібностей, відтворити експресивні засоби та фразеологізми. Для нього головним є такий переклад, аби казка іноземною мовою сприймалась українськими споживачами як «своя». Проте, це не завжди вдається, оскільки дуже важко підібрати відповідні мовні засоби для відображення реалії української казки.

Науковці стверджують що дуже часто у перекладача виникає така проблема як переклад назв та власних імен, таких як: *зайчик-побігайчик, лисичка-сестричка, вовчик-братик, рак-неборак, коза-дереза, пан Коцький, Котигорошко та ін.* У цьому випадку, назви діючих осіб, що складаються з двох частин перекладаються за допомогою зменшувальних суфіксів у сполученні з прикметниками. Наприклад, *ведмедик братик – lieber Zottelbär; рак-неборак – lieber Krebs, зайчик-побігайчик – Häschen-lauffeldlein, абоHäschen, lieber Schnuppnäschen.* Перекладач дуже часто використовує прийом пояснення власної назви, що може спотворити казковість та оригінальність імені: *коза-дереза – Lügeziege; яйце-райце – Wunderei.*

Через неправильно підібраний відповідник можна змінити й образ казкового героя. Це сталось у наступному прикладі. *А потім посходились та й кажуть: « От який малий, а тільки-тільки нас усіх не поїв». – Endlich trafen sie alle zusammen und sprachen: «Das ist aber ein Teufelkerl ! Es fehlte nicht viel, und er hatte auch uns noch aufgefressen!»*

Хоч і перекладач німецьких казок українською мовою не завжди дотримується вимог щодо відтворення стилю казки, але такий переклад вважається творчим.

Використання конкретизації можна простежити в наступного прикладі: *«Macht auf, meine lieben Kinder, eure Mutter ist da, und hat etwas mitgebracht*»[1], що з перекладі звучить як: «*Дівчатка і хлоп'ятка, мої козенятка, ваша матуся прийшла, молочка принесла»*. Якщо перекладати буквально, то фраза «*meine lieben Kinder»* звучала би просто як *«мої дорогі діти»,* проте в мові перекладу ми бачимо більш обширне звертання, що також вказує на любов матері до дітей. Конкретизація присутня у ще одному слові – etwas. Перекладачеві вдається уточнити це слово іншим –молоко.

Подані додаткові компоненти швидше конкретизують та уточнюють деякі деталі та ситуації, проте не несуть в собі погіршення тексту перекладу, а тим більше образів.

Якщо така граматична форма як Konjunktiv II присутня в мові оригіналу тексту, то під час перекладу доречну використовувати умовний спосіб, або проявити достатньо художньої майстерності при перекладі експресивних засобів та фразеологізмів. Це полегшить сприймання казки українським читачем.

Розглянути такий прийом можна на прикладі дієслова kommen, що відповідає українському «приходити». Проте, ця лексична одиниця має вузькіше значення в рідній мові, аніж це звучить в мові оригіналу, оскільки воно може виражати декілька дій: прибігти, приїхати, приплити, прилетіти тощо.

Висновки. На основі вищезазначених прикладів можна дійти висновку, що найкращим та найпоширенішим способом перекладу німецької казки є адаптація, який здатний відобразити повною мірою національний колорит казки за

допомогою використання знайомих та зрозумілих лексичних одиниць українському читачеві.

Окрім адаптації вдалими будуть такі прийоми як: конкретизація та розширення.

Дослідивши лише невелику ділянку художніх творів, можна сказати, що проблема перекладу будь-якої казки пов'язана з особливостями її структури, художньої форми, наявністю стилістичних засобів. Дуже часто, перекладач настільки захоплюється бажанням передати колорит казки на свою мову та «перескочити» іншу поетичну систему, що це може змінити якість і бажаний результат його художньої роботи. Казковий світ має низку спільних рис не лише в межах однієї національної традиції, але й загалом всього індоєвропейського ареалу. Тому, можна помітити багато спільних рис німецьких та українських казок.

Навіть при перекладі такого художнього твору як казка потрібно дотримуватись адекватності перекладу, причому з урахуванням прагматичного фактору. По-іншому, майстерному перекладачеві необхідно досягнути «тотожності сприйняття» тексту, або отримати рівнозначний ефект на реципієнта.

Список використаних джерел

1. Брати Грімм. Казки [переклад з німецької Сидора Сакидона] [Текст]/ / Брати Грімм. – К.: Веселка, 1976. – 128 с.
2. Венгренівська М.А., Гнатюк А.Д. Про мову перекладів казки (на метеріалі німецьких та українських народних казок). / Венгренівська М. А., Гнатюк А. Д. // [Електронний ресурс] Режим доступу http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine46-47-37.pdf
3. Давиденко Г.В. Німецька народна побутова казка: тематичні, структурно-композиційні та лінгвокультурні характеристики : дис. на здобуття наук. ступеня канд.філол. наук : 10.02.04 [Текст]/ / Г.В. Давиденко. –Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2008. – 208 с.
4. Кашкин В. Сопоставительная лингвистика[Текст]/ / В. Кашкин. – Воронеж, 2007. – 88 с.
5. Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М. Теорія та практика перекладу (німецька мова) [Текст]/ / Т. Р. Кияк, О. Д. Огуй, А. М. Науменко . – Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с.
6. Кушина Н. І. Відтворення етномовного компонента українських народних казок в англомовних перекладах: автореф. дис. … канд. філол. наук: спец. 10.02.16 «Перекладознавство» [Текст]/ / Н. І. Кушина. – К., 1998. – 16 с.
7. Мосьпан Н. В. Семіолінгвістичний аспект казок Р. Кіплінга в українських перекладах: автореф. дис. … канд. філол. наук: спец. 10.02.16 «Перекладознавство» [Текст]/ / Н. В. Мосьпан. – Київ, 2009. – 23 с.
8. Романенко, Ю. М. Німецька літературна казка у світлі жанрової проблематики [Текст]/ Ю. М. Романенко// Вісник СумДУ. – 2006. – №11. – С. 107–110.

References

1. Braty Grimm (1976). Kazky. Pereklad z nimetskoi Sydora Sakydona. [Tales. German translation by Sydir Sakydon], K.: Veselka, 128.
2. Venhrenivska, M.A., Hnatiuk A.D. Pro movu perekladiv kazky (na materiali nimetskiykh ta ukrainskykh narodnukh kazok) [About tales' translation language]. Access mode http://www.kulturamovy.org.ua/KM/pdfs/Magazine46-47-37.pdf.
3. Davydenko, H.V. (2008). Nimetska narodna pobutova kazka: tematychni, strukturno-kompozytsiini ta linhvokulturni kharakterustyky[German national folk tale:

thematic, structural compositional and linguistic cultural characteristics] // Dysertatsia na zdobyttia nauk. stupenia kand. phil. nauk: 10.02.04,K., 208.

4. Kashkyn, V. (2007). Sopostavitelnaia linhvistika [Contrastive linguistics]. – Voronezh, 88.

5. Kyiak, T.R., Ohui O.D., Naumenko A.M. (2006). Teoriia ta praktuka perekladu(nimetska mova) [Theory and translation practice(The German language)],Vinnytsia: Nova knyha, 592.

6. Kushyna, N.I. (1998). Vidtvorennia etnomovnoho komponenta ukrainskykh narodnykh kazok v anhlomovnykh perekladakh [Reproduction of the ethno-speaking component of Ukrainian folk tales in English translations] // Avtoref. dys. kan. phil. nauk: spets 10.02.16 «Perekladoznavstvo»,K., 16.

7. Mospan, N.V. (2009). Semiolinhvistychnyi aspect kazok R. Kiplinha v ukrainskykh perekladakh [Semiolinguistic aspect of R. Kipling's tales in Ukrainian translations] // Avtoref. dys. kan. phil. nauk: spets 10.02.16 «Perekladoznavstvo», K., 23.

8. Romanenko, Yu.M. (2006). Nemitska literaturna kazka u svitli zhanrovoi problematuku [German literary fairy tale in the light of genre issues] // Visnyk Sum.Du, №11,P. 107-110.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА НЕМЕЦКИХ СКАЗОК НА УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК

Н. В. Билоус, А.І. Харчук

Аннотация. *В статье рассмотрены лексико-семантические особенности перевода немецких сказок на украинский язык. Этот вопрос является актуальным, поскольку очень часто даже опытному переводчику трудно избежать определенных трудностей, связанных с особенностью структуры, формы, лексических средств.*

Цель статьи заключается в определении способов и приемов перевода немецкой сказки на украинский язык, а также лингвистических и стилистических средств языка немецкой сказки, которые передают ее колорит.

Актуальность темы обусловлена повышением внимания ученых к немецкой народной сказки, а именно к способам и приемам ее перевода, поскольку переводчику необходимо удачно воссоздать культурную и национальную специфику, этнический менталитет и особенности фольклора.

Исследованием данной проблемы занималось много ученых, среди которых: Бабинков Г., Есипович К., Демуров Н., Лещенко О., Сотников С., Лепухова Н.И. Однако, в своих трудах они часто указывают на трудности, связанные с переводом и трансформацией немецких сказок на украинский язык.

Материалами исследования являются переводы немецких сказок на украинском языке.

Ключевые слова*: Немецкая сказка, украинская сказка, способы перевода, приемы перевода, адаптация, конкретизация, расширения*

LEXICO-SEMANTIC FEATURES OF TRANSLATION OF GERMAN FAIRY TALES INTO UKRAINIAN LANGUAGE

N.V. Bilous, A.I. Kharchuk

Abstract. *The article deals with lexical and semantic features of the translation of German fairy tales into the Ukrainian language. This question is relevant, since it is very difficult for an experienced translator to avoid certain difficulties connected with the peculiarities of structure, form, lexical means.*

The purpose of the article is to determine the methods and techniques for the translation of the German fairy tale into Ukrainian, as well as the linguistic and stylistic means of the language of the German fairy tale, which convey its color.

The relevance of the topic is due to the increase attention of scientists to the German folk tale, namely, to the methods and ways of its translation, as the translator needs to successfully recreate the cultural and national specifics, ethnic mentality and features of folklore.

Many scientists have studied this problem, among them: Babinkov G., Esipovich K., Demurov N., Leshchenko O., Sotnikov S., Lepukhov N. I. However, in their writings, they often point to the difficulties associated with the translation and transformation of German fairy tales into the Ukrainian language.

Materials of the research are translations of German fairy tales into the Ukrainian language.

Keywords: *the German fairy tale, the Ukrainian fairy tale, methods of translation, ways of translation, adaptation, concretization, expansion*

УДК 378:81´243

ЧИТАННЯ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ І ЯК ВИД МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В. С. МАКСИМЧУК, кандидат педагогічних наук, в.о. доцента,
E-mail: maks954@i.ua
*ORCID:*0000-0003-3521-7114
О. В. ІСЬКОВА, студентка 3-го курсу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: olga241129@gmail.com

Анотація. *У статті розглядаються проблеми, пов'язані з читанням, як засобом навчання, видом мовленнєвої діяльності, однією з головних практичних цілей навчання іноземної мови у школі. Проаналізовано сучасні погляди німецьких і українських мовознавців стосовно читання щодо його ролі у суспільних змінах, його значення у навчанні на розвиток особистості.*

Встановлено, що читання іншомовних текстів розвиває мислення учнів, допомагає усвідомити особливості системи іноземної мови і глибше зрозуміти особливості рідної. Інформація, яку отримує учень з іншомовних текстів, формує його світогляд, збагачує його країнознавчими знаннями про історію, культуру, економіку і політику, побут країни, мову якої він вивчає.

Досліджено, яким було читання в епоху середньовіччя, його соціалізацію та вплив на читання інших засобів, особливо комп'ютеризації всього суспільного життя.

Запропоновано краще дослідити поняття медійної компетенції та її вплив на прийняття дидактичних рішень.

У Німеччині проведені всебічні дослідження використання медійних засобів дітьми і підлітками. Очевидно, що таких досліджень потребує і українське суспільство.

Ключові слова: *історія читання, медійна компетенція, технічні засоби, писемність, соціалізація, дидакти*

Актуальність. Історія становлення і розвитку читання дуже цікава і повчальна, починаючи з античних часів і до свого сьогодення. Значення читання

© В. С. Максимчук, О. В. Іськова,2017

The purpose of the article is to determine the methods and techniques for the translation of the German fairy tale into Ukrainian, as well as the linguistic and stylistic means of the language of the German fairy tale, which convey its color.

The relevance of the topic is due to the increase attention of scientists to the German folk tale, namely, to the methods and ways of its translation, as the translator needs to successfully recreate the cultural and national specifics, ethnic mentality and features of folklore.

Many scientists have studied this problem, among them: Babinkov G., Esipovich K., Demurov N., Leshchenko O., Sotnikov S., Lepukhov N. I. However, in their writings, they often point to the difficulties associated with the translation and transformation of German fairy tales into the Ukrainian language.

Materials of the research are translations of German fairy tales into the Ukrainian language.

Keywords: *the German fairy tale, the Ukrainian fairy tale, methods of translation, ways of translation, adaptation, concretization, expansion*

УДК 378:81´243

ЧИТАННЯ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ І ЯК ВИД МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В. С. МАКСИМЧУК, кандидат педагогічних наук, в.о. доцента,
E-mail: maks954@i.ua
*ORCID:*0000-0003-3521-7114
О. В. ІСЬКОВА, студентка 3-го курсу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: olga241129@gmail.com

Анотація. *У статті розглядаються проблеми, пов'язані з читанням, як засобом навчання, видом мовленнєвої діяльності, однією з головних практичних цілей навчання іноземної мови у школі. Проаналізовано сучасні погляди німецьких і українських мовознавців стосовно читання щодо його ролі у суспільних змінах, його значення у навчанні на розвиток особистості.*

Встановлено, що читання іншомовних текстів розвиває мислення учнів, допомагає усвідомити особливості системи іноземної мови і глибше зрозуміти особливості рідної. Інформація, яку отримує учень з іншомовних текстів, формує його світогляд, збагачує його країнознавчими знаннями про історію, культуру, економіку і політику, побут країни, мову якої він вивчає.

Досліджено, яким було читання в епоху середньовіччя, його соціалізацію та вплив на читання інших засобів, особливо комп'ютеризації всього суспільного життя.

Запропоновано краще дослідити поняття медійної компетенції та її вплив на прийняття дидактичних рішень.

У Німеччині проведені всебічні дослідження використання медійних засобів дітьми і підлітками. Очевидно, що таких досліджень потребує і українське суспільство.

Ключові слова: *історія читання, медійна компетенція, технічні засоби, писемність, соціалізація, дидакти*

Актуальність. Історія становлення і розвитку читання дуже цікава і повчальна, починаючи з античних часів і до свого сьогодення. Значення читання

© В. С. Максимчук, О. В. Іськова,2017

на розвиток науки і суспільний прогрес величезне. Цікавими, корисними і актуальними є дослідження німецьких науковців щодо змін форм читання, зростання впливу сучасних медійних засобів на отримання інформації спілкування дітей і підлітків. Постає гостра необхідність проведення таких досліджень, які були проведені у ФРН стосовно впливу медійних засобів на самосвідомість, всебічний розвиток дітей і підлітків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Дослідженнями читання як засобу навчання і виду мовленнєвої діяльності займалися такі науковці як Мангуель А., Онг В., Кречрааннн І., Брунер Ж., Вілер П. переконливо доводять, що читання вголос, книжок з картинками і текстів, підібраних згідно віку дітей прямо впливають на розвиток читацьких компетенцій.

Лаш С., Віхерій У. дослідили, що учні німецьких гімназій інтенсивніше використовують медійні засоби, ніж учні основної школи.

Німецькі дидакти і громадські діячі під кінець 2001 р. били на сполох, тому що вважали читацьку компетенцію німецьких учнів не такою розвинутою, як того бажали і бачили необхідним.

Мета наукової статті: проаналізувати новітні дослідження німецьких мовознавців стосовно ролі і значення читання, впливу медійних засобів на дітей і підлітків, познайомити вітчизняних науковців з їх результатами.

Методи. У дослідженні використано методи суцільної вибірки, аналізу, спостереження, описовий.

Результати дослідження.

Альберто Мангуело розпочинає свою надзвичайно захоплюючу книгу «Історія читання» з розгляду 18 картин, які представляють різні читачі з античних часів до сьогодення. При цьому стає зрозумілим, що під читанням розумілось різне. Орфографічна і художня форма текстів у більшості вимагали, щоб їх читали вголос, особливо в епоху середньовіччя. Читання було в цей час спеціальною діяльністю могутнього духовенства, яке послуговувалося латинською мовою [5, с. 10].

На початку XVI століття ситуація відчутно змінюється, також і в зв'язку з розвитком книгодрукування. У 1520 р. 5,6% надрукованих книг становили німецькою, тобто народною мовою.

Потім довгий час читання, це підтверджують і картини Мангуеля, було соціальною діяльністю: книги читалися у присутності інших осіб, відбувався обмін думок про прочитане. Сьогодні практикується читання для себе [5, с. 11].

19 картина відсутня у книзі Мангуеля. Вона мала б показати наступний вид читання, що існує з недавнього часу і представляла читача, який сидить перед комп'ютерним екраном, пов'язаним з інтернетом і мишкою водить над гіпертекстом.

Сьогодні змінюється те, що розуміється під поняттям «читання», а ми є одночасно спостерігачами і центральною фігурою таких змін. Навчитися читати означає набагато більше, ніж просто отримати навики техніки читання. За тим стоїть перехід усього суспільства від початкового усного мовлення до писемності. Вальтер Онг вказує на те, що в суспільстві, де панує усне мовлення, єдиним місцем, де накопичуються знання, є індивідуальна людська пам'ять. Обмін знаннями може відбуватися лише у спілкуванні [6, с. 196].

Письмо, яке стало доступним для більшості населення у багатьох суспільствах лише декілька століть чи навіть десятків років, вплинуло на незворотні зміни у знаннях, мисленні і світосприйнятті людей. Онг обґрунтовує ці висновки багатьма прикладами через часову призму від Гомера і до сучасності.

Змінюється читання, змінюються і комунікативні звички. Це впливає на нашу когнітивність, ідентичність, на процес комунікації і на соціальні зв'язки. Куди приведуть ці зміни, сьогодні ще невідомо. Але вже зрозуміло, що необхідно вивчати процес читання, як центральним, основним умінням. Що ми робимо, коли читаємо. Це можна бачити тоді, коли спостерігаємо за уповільненим, ще не автоматичним читанням. Наступним кроком було б добре поглянути на соціалізацію читання і застосування дітьми і підлітками новітніх медійних засобів у повсякденному житті. Можна було б запропонувати як категорію мети поняття **медійної компетенції,** яка впливає на прийняття дидактичних рішень.

Кречраан Й. зауважує, що читання вивченої сторінки буквара і незнайомої книжки для читання досить відрізняється. Текст з буквара дитина промовляє з природньою інтонацією в нормальному темпі мовлення. У книзі для читання школярка спочатку пробує реконструювати форму слова крок за кроком. Одні слова читаються («Eier», «Wasser») швидко і чітко, інші – навпаки. Читацька компетенція зростає із збільшенням тематично-змістового багажу знань. У багатьох випадках можна говорити про діалог з текстом.

Діти, які ростуть у промислово розвинутих країнах, зустрічаються з писемною культурою не лише на початку шкільного навчання. Газети в сім'ї, обгортки, вуличні надписи, шкільні підручники старших братів і сестер залишають чіткі сліди зразків писемності в пам'яті маленьких дітей [3, с. 198].

Жером Брунер і Пестра Вілер показують та переконують, що насамперед читання вголос, книжок з картинками і текстів, підібраних згідно віку, відіграють основну роль у розвитку читацьких компетенцій.

Дослідження німецьких мовознавців показали, що жінки читають книги інтенсивніше, ніж чоловіки. Чоловіки виявляють більше когнітивні функції, жінки – естетичні, з іншого боку ті, хто багато дивляться телевізор, читають небагато, і навпаки.

У Німеччині проводяться цікаві дослідження про використання населенням технічних засобів. Якщо у 2006 р. 80% 6-13 річних дітей були щонайменше випадковими користувачами персональних комп'ютерів, то в 2008 – вже 85%, а в 2014 р. – 98% і з віком усе інтенсивніше. Особливо велику частку становить проведення вільного часу 12-19 річних з використанням інтернету і мобільних телефонів. Відповідно високим є обладнання приладами домогосподарств. 100% домогосподарств з дітьми і підлітками у 2014 р. мали телевізор, 98% - мобільні телефони/смартфони і доступ до інтернету, 97% - комп'ютер.

50% дітей віком 6-13 років використовували його щонайменше 1 раз в тиждень для написання слів і текстів, 47% для розглядання картин. Чверть 6-7 річок вже мали досвід користування інтернетом, а 12-19 річні – 93%. 53% дівчат і 57% хлопчиків дивляться відеофільми.

51% дівчат і 45% хлопців беруть участь у соціальних мережах, 33% і відповідно 31% пишуть електронні листи, 29% й 25% використовують Вікіпедію. Потреба у спілкуванні виперджає необхідність отримання інформації.

Учні гімназій інтенсивніше використовують медійні засоби, ніж учні основної школи.

Отже, коли діти і підлітки читають, вони не лише оволодівають компетенціями в поводженні з медійною писемністю, якої вони, звісно, потребують, щоб отримати інформацію, спілкуватися і приймати практичну участь у житті сучасного суспільства.

Через поширення книгодрукування слухач трансформувався в читача. Розуміння тексту більше не означає щось втиснуте в соціальні рамки, а володіння самим текстом.

Німецькі дидакти, громадські діячі під кінець 2001 р. вважали, що читацька компетенція німецьких учнів в період закінчення обов'язкового навчання не так розвинута, як на те сподівались. Дослідження показали, що компетенція читання складається з трьох компонентів:

- передачі інформації;
- інтерпретація тексту;
- рефлексія і оцінювання.

Для кожної з них розрізняється п'ять рівнів на шкалі досягнень. За допомоги текстових завдань перевіряється, якого рівня досяг учень.

Ще складніше навчитися читати іншомовні тексти. У процесі зорового сприйняття (читання) користувач у ролі читача сприймає й опрацьовує як стимул (input) письмові тексти, підготовлені одним або кількома авторами. Приклади видів діяльності читання включають:

- читання з метою загальної орієнтації;
- читання з метою отримання інформації, наприклад, при використанні довідкової літератури;
- читання та виконання інструкцій;
- читання для зауваження;

Користувач мовою може читати:

- для розуміння суті;
- для пошуку (отримання) спеціальної інформації;
- з метою детального розуміння;
- для подальшого застосування і т.п.;

У загальноєвропейських Рекомендаціях розрізняється загальне читання, читання кореспонденції, читання з метою орієнтації, читання для отримання інформації та аргументації, читання інструкцій. Запроваджені шкали для них вимогами щодо ступеня розуміння текстів.

Щоб читати іншомовні тексти, учень повинен уміти:

- сприймати письмовий текст (візуальні вміння);
- розпізнавати написання (орфографічні вміння);
- ідентифікувати висловлювання (лінгвістичні вміння);
- розуміти висловлювання (семантичні вміння);
- інтерпретувати висловлювання (когнітивні вміння).

Видимі стадії цих процесів добре зрозумілі. Інші – це те, що відбувається у центральній нервовій системі [1, с. 91].

Уміння, необхідні для цього, включають:

- перцептивні уміння;
- пам'ять;
- вміння декодування;
- узагальнення;
- прогнозування;
- уявлення;
- швидкий контроль;
- повернення назад та забігання наперед.

Розуміння письмових текстів може супроводжуватись використанням відповідних допоміжних засобів, включаючи довідкові матеріали, такі як:

- словники;
- тезауруси;
- фонетичні словники;
- електронні словники, граматики, контролери вимови та інші допоміжні засоби;
- граматичні довідники.

Досвідчені, зрілі читачі спочатку «сканують» текст на основі інформаційно-значущих елементів, для того, щоб отримати загальну структуру значення, а потім повертаються до більш вдумливого читання – і, якщо потрібно, багаторазового перечитування деяких слів, фраз, речень та параграфів, які мають особливе значення для задоволення їх потреб і цілей.

Одним із аспектів знань світу є соціокультурні знання: знання суспільства культури спільноти, або спільноти країни, мова якої вивчається.

Характерні риси певного європейського суспільства та його культури можуть бути пов'язані, наприклад, з такими чинниками, як: повсякденне життя, умови життя, міжособистісні стосунки, цінності, ідеали, норми поведінки, мова тіла, соціальні правила поведінки, ритуальна поведінка. Такі знання можна, в основному, отримати у процесі читання.

Важливо володіти орфографічною, фонологічною та орфоепічною компетенціями. Фонологічна компетенція включає знання та навички перцепції і продукції звукових одиниць мови та способів їх реалізації у певному контексті, фонетичних ознак розрізнення фонем, фонетичного складу слів; фонетики речення: наголосу; ритму фрази; інтонації і фонетичної редукції.

Орфографічна компетенція охоплює знання і навички перцепції і продукції символів, з яких складаються письмові тексти. У випадку алфавітних систем учні повинні знати і вміти сприймати та продукувати:

- форму як великих, так і малих літер у вигляді прямого шрифту і курсиву;
- називання слів по літерах, в тому числі розрізнення злитих форм;
- пунктуаційні знаки і випадки їх вживання;
- типографські засоби і варіанти друку;
- логографічні знаки загального вжитку (напр. @, €, і т.і.).

Орфоепічна компетенція має свої особливості. Користувачі, яким потрібно читати вголос підготовлений текст, або використовувати в усному мовленні слова, що вперше зустрічались у письмовій формі, повинні вміти правильно озвучувати написане. Це може включати:

- знання правил написання;
- вміння користуватись словником та знання умовних позначень, що використовуються в ньому для репрезентації вимови;
- знання правил застосування письмових позначок, зокрема, знаків пунктуації для паузації та інтонації;
- здатність розуміти двозначність (омоніми, синтаксичні двозначності і т.і.) залежно від контексту.

Щоб вільно читати, потрібно оволодіти достатнім лексичним запасом.

Розвиток лінгвістичних компетенцій учня є центральним, необхідним аспектом вивчення мови. Можна полегшити процес оволодіння лексикою, граматикою, вимовою та орфографією:

- через просто ознайомлення зі словами та сталими виразами, які вживаються в автентичних усних та письмових текстах;
- через власну здогадку або використання словника і т.і. в разі необхідності для окремих завдань та видів діяльності;
- через презентацію слів у супроводі візуальних засобів (картин, жестів, міміки, демонстрації дій, реалій і т.і.);
- через включення лексичних одиниць до контексту, наприклад, до текстів підручників та наступне опрацювання у вправах, діяльності;
- через заучування списків слів разом із перекладом і т.і.;
- через вивчення семантичних полів і створення семантичних карт;
- через тренування у використанні одномовних і двомовних словників, тезаурусів та інших довідників;
- через пояснення і тренування у вживанні лексичної структури;
- через більш або менш систематичне вивчення випадків розбіжності семантичних ознак у мові [1, с. 95].

На першому етапі основним завданням є розвиток навичок техніки читання уголос та про себе/мовчки та досягнення швидкості читання, яка становить 300 друкованих знаків за 1 хвилину.

На другому етапі ставиться завдання навчити учнів читати вголос і про себе складніші тексти пізнавального характеру, що представлені в підручнику та у книзі для читання.

На третьому етапі учні повинні вміти читати без словника з метою отримання основної інформації, або зі словником – для повного розуміння змісту тексту, що включає до 6% незнайомих слів.

Процес навчання читання іноземною мовою ускладнюється цілим рядом об'єктивних та суб'єктивних факторів. Наприклад, вчитель повинен враховувати об'єктивні труднощі орфографічної системи виучуваної мови, які склалися історично.

Найбільш характерними з них є такі:

- кількісна неадекватність між буквами та звуками у слові, тобто між графічним і звуковим образом слова, наприклад:

Англ. daughter /dɔ:tə/, nephew /nevju:/;

Нім. schreiben, schmücken, deutsch

- різночитання однакових букв та буквосполучень:

Англ. pin-pine, cut-put, his

Нім. Ich, Buch, Chor, Vase

- кількість букв алфавіту та кількість графем, які вони утворюють:

Англ. 26 букв дають 104 графеми;

Нім. 26 букв – більше 80 графем;

- наявність «німих» букв у словах:

Англ. kite, through, Wednesday;

Нім. wohnen, liegen, Saal.

- наявність умляута у німецькій мові:

Küste, Mädchen, mögen

- передача одного і того ж звука різними буквами і буквосполученнями:

Нім. [ʃ] – schreiben, sprechen.

Формування умінь читання забезпечується у процесі багаторазового виконання учнями завдань одного і того ж типу. Завдання при цьому варіюються, мовний матеріал вправ змінюється, комбінується по-іншому, ускладнюється.

Техніка читання включає цілий комплекс автоматизованих навичок, які зводяться врешті решт, до того, щоб швидко отримати графічні образи слів, автоматично співвідносити їх зі звуковими образами та значеннями цих слів.

Висновки і перспективи.

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки. Читання як вид мовленнєвої діяльності є однією з головних практичних цілей навчання іноземної мови. Проте, не меншу роль читання відіграє у навчальному процесі як засіб навчання. Воно допомагає в оволодінні мовним матеріалом, в його закріпленні та нагромадженні. Так, мнемічна діяльність, яка супроводжує процес читання, забезпечує запам'ятовування лексичних одиниць, зв'язків між ними, а також граматичних явищ, наповнення граматичних структур, порядку слів у структурах та ін. читання допомагає удосконалювати вміння усного мовлення: під час читання як уголос, так і про себе функціонують провідні мовні аналізатори – слухові та мовленнєво-рухові, характерні для говоріння. Уміння читати дає можливість у разі потреби підібрати необхідні друковані матеріали та препарувати їх з метою підготовки усного повідомлення.

Читання іншомовних текстів розвиває мислення учнів, допомагає усвідомити особливості системи іноземної мови і глибше зрозуміти особливості рідної. Інформація, яку учень отримує з іншомовних текстів, формує його світогляд, збагачує країнознавчими знаннями про історію, культуру, економіку, політику, побут країни, мову якої він вивчає.

Завдяки читанню, яке робить доступною будь-яку інформацію, передається досвід людства, нагромаджений у найрізноманітніших сферах трудової, творчої, соціально-культурної діяльності.

У перспективі подальших досліджень українських науковців має бути: вплив новітній комп'ютерних та інших медійних технологій на процес читання українськими дітьми та підлітками, отримання ними інформації, спілкування в т.ч. і в соціальних мережах; роль технічних засобів у вивченні іноземних мов.

Список використаних джерел

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Вид-во «Ленвіт» - К.: 2003, 261 с.
2. Ніколаєва, С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах. Підручник для студентів вищих навчальних закладів освіти [Текст]/ С. Ю. Ніколаєва. - Вид-во «Ленвіт» - К.: 2007, 328 с.
3. Knetschraan, J. (1994). Regenbogen – Lesekiste / J. Knetschraan. Bonn, 346.
4. Lasch, S. (1996). Refläxivität und ihre Doppelungen / S. Lasch. Frankfurt a. M., 286.
5. Manguel, A. (2006). Geschichte des Lesens / A. Manguel. Hamburg, 10-13.
6. Ong, W. (1987). Oralität und Literalität / W. Ong. Hamburg, 282.
7. Wichert, U. (2006). Bezug zwischen Text und Bildverstehen / U. Wichert. Fischer Verlag, 238.

References

1. Zahalnoyevropeiski Rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsinyuvannia. (2003). - K.: Vyd-vo "Lenvit", 261.
2. Nikolayeva, S. I. (2007). Metodyka vykladannia inozemnykh mov u serednikh navhalnykh zakladakh. Pidruchnyk dlia studentiv vyschykh zakladiv osvity / S. I. Nikolayeva. - K.: Vyd-vo "Lenvit", 328
3. Knetschraan, J. (1994). Regenbogen – Lesekiste / J. Knetschraan. Bonn, 346.

4. Lasch, S. (1996). Refläxivität und ihre Doppelungen / S. Lasch. Frankfurt a. M., 286.

5. Manguel, A. (2006). Geschichte des Lesens / A. Manguel. Hamburg, 10-13.

6. Ong, W. (1987). Oralität und Literalität / W. Ong. Hamburg, 282.

7. Wichert, U. (2006). Bezug zwischen Text und Bildverstehen / U. Wichert. Fischer Verlag, 238.

ЧТЕНИЕ КАК СПОСОБ ОБУЧЕНИЯ И КАК ВИД РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В. С. Максимчук, О. В. Иськова

Аннотация. *В статье рассматриваются проблемы, связаны с чтением как способом обучения и как видом речевой деятельности, одной из главных практических целей обучения иностранному языку в школе.*

Проанализированы современные взгляды немецких и украинских языковедов относительно чтения, о его роли в общественных изменениях, его значение в учебе на развитие личности.

Установлено, что чтение иностранных текстов развивает мышление, помогает осознать особенности системы иностранного языка и глубже понять особенности родного. Информация, которую получает ученик с иностранных текстов, формирует его мировоззрение, обогащает его страноведческим знанием об истории, культуре, экономике, политике, быте страны, язык которой он изучает.

Исследовано, каким было чтение в эпоху средневековья, его специализацию и влияние на чтение новейших медийных средств, особенно компьютеризации всей общественной жизни.

Предложено лучше исследовать понятия «медийной компетенции» и ее влияние на принятие дидактических решений.

Цель работы – проанализировать современные взгляды немецких и украинских языковедов, что касается чтения, о влиянии на него современных компьютерных технологий, других технических средств.

Ключевые слова: *история чтения, медийная компетенция, технические средства, письменность, специализация, дидакты*

READING AS A WAY OF STUDY AND AS A KIND OF SPEECH ACTIVITY

V. S. Maksimchuk, O. V. Iskova

Abstract. *The article deals with problems connected with reading as a method of instruction and as a kind of speech activity, one of the main practical goals of teaching a foreign language at the school. The modern views of German and Ukrainian linguists regarding reading, its role in social changes, its importance in studying for personal development are analyzed.*

It is established that the reading of foreign texts develops thinking, helps to understand the features of the foreign language system and to better understand the features of the native language. The information that the student receives from foreign texts forms his worldview, enriches him with his country-specific knowledge of history, culture, economics, politics, everyday life of the country whose language he studies. It was investigated how it was reading in the Middle Ages, its specialization and influence on reading the latest media, especially the computerization of the whole social life.

It is suggested to study better the notions of "media competence" and its impact on the adoption of didactic solutions. In Germany, comprehensive studies of the use of media by children and adolescents were conducted. Probably, such researches should be spent in our country too.

The aim of the work is to analyze the modern views of German and Ukrainian linguists, as regards reading, the impact on it of modern computer technologies and other technical

means. The tasks are then variable, the language material of the exercises changes, combined, becomes more complex. The reading technique includes a whole complex of automated skills that lead to quickly perceiving graphic images of words, automatically correlating them with the sound images and meanings of these words.

Keywords: *history of reading, media competence, technical means, writing, specialization, didacts*

УДК – 811.161.2'367.32

МІЖМОВНІ ОМОНІМИ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ПРИЙОМИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Г. І. СИДОРУК, кандидат філологічних наук, доцент
*E-mail:*seagalina@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0850-0352
Н.А. ШОСТАК, студентка магістратури,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: natashostak@mail.ru

Анотація. *Статтю присвячено дослідженню міжмовної омонімії в англійські та українській мовах, а саме аналізу різних точок зору на міжмовні відповідники омонімічного характеру. Вивчено поняття міжмовної омонімії та розглянуто причини утворення такого явища у мовах, що порівнюються. Приділено увагу важливості адекватного перекладу міжмовних омонімів. У роботі представлено випадки міжмовної омонімії та запропоновано перекладацькі прийоми їх вирішення.*

Ключові слова: *омонімія, міжмовна омонімія, «хибні друзі перекладача», термін, прийоми перекладу*

Актуальність. Однією з передумов ефективної міжмовної комунікації є адекватність та точність перекладу, яка реалізується якомога точним вибором перекладача слів-відповідників; неточний переклад може призвести до втрати семантичного значення слова або до зміни його стилістичного забарвлення. У словниковому складі більшості мов міститься незліченна кількість слів, спільних для двох чи й навіть кількох мов. В сучасному мовознавстві їх називають міжмовними омонімами, або фальшивими друзями перекладача, які не припиняють цікавити лінгвістів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання міжмовної омонімії привертало увагу вчених в 60-70-х роках минулого століття та й нині викликає значний інтерес у лінгвістів, про що свідчать численні дослідження, присвячені цьому явищу (М. А. Беднаж, В. В. Пономаренко, В. В. Акуленко, К. Г. Готліб, Л. А. Булаховським, Р. А. Будагов, Т. Гуревич, А. А. Турчина). Розроблені вченими принципи широко використовуються у вивченні теоретичних засад дослідження явища мовних паралелей, яким присвячуються праці сучасних дослідників. Проблематика міжмовної енантіосемії у слов'янських мовах висвітлена в наукових працях Бабенко О.В.[2,3].

Метою цієї роботи є визначення труднощів, пов'язаним із помилковим ототожненням окремих елементів систем української та англійської мов та можливих способів їх перекладу. Поставлена мета зумовлює виконання таких

© Г. І. Сидорук, Н.А. Шостак, 2017